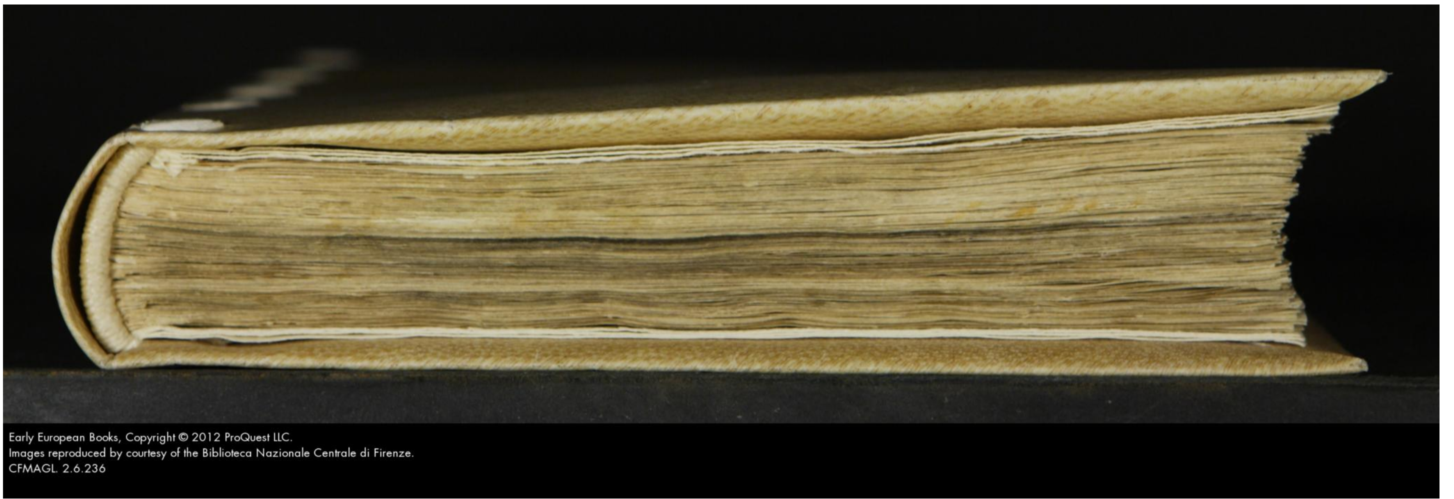

2
6
236

ODEX
DE MOSAICO, ET
VETERE IVRE
ENVCLEANDO.

Ad Perillustrem, ac admodum Reuer. D. LAVRENTIVM *Campegium I.V.D. Archidiac. Bononiensem, & sacri Concistorii Aduocatum, Com. Palatinum Apostolicum & Imperialem, necnon &* DVCIAE COMITEM.

R.D. Nicolao Mongeorgio I.V.D. Centense Autore.

BONONIAE, *Apud Ioannem Rossium.* 1573.
Curiæ Episc. & S. Inquisit. concessu.

II

AD PERILLVSTREM, AC ADMODVM REVERENDVM D. LAVRENTIVM CAMPEGIVM, I. V. DOCTOREM.

Archidiaconum Bononiensem, & Sacri Conciſtorij Aduocatum, Comitem Palatinum Apoſtolicum & Imperialem, Necnon &

DVCIAE COMITEM.

ON dubitat agricola (ut ex Cicerone ſcriptum legitur) quamuis ſenex, quærenti cui ſerat, reſpondere ſe Dijs immortalibus, qui non accipere eum tantummodo à maioribus voluerunt, ſed etiam poſteris tradere; idemquè laborat in eis, quæ ſcit nihil omnino ad ſe pertinere; ſeritq; arbores, quæ alteri ſeculo proſunt. Subdit Paulus Apoſtolus ad Romanos, ſe omni

nationi , Græcis ac Barbaris , Sapientibus & Insipientibus debitorem esse . Hæc cum mihi venerint in mentem sæpe , multumque cogitanti , atque ea vera esse diiudicanti ; insuperquè tibi , præsertimquè maioribus tuis quàmplurimum me debere , tum ob illorum in me singularem & veterem beneuolentiam , quorum tanta est magnitudo liberalitatis , vt me sæpius etiam recusantem & pudentem , nouis beneficijs ornare nunquam intermittant ; tum etiam quia cum cognouerim te hominem renatum ad perillustrem Campegiorum Familiam tuam propagandam , si quo tempore debitores mei quid à me repetant , quod persoluere nequeam , perpetuum istud monumentum tibi interim condono ; ad quem , cuius factus sum arrogatione & qui nullius spem fallere soles , tanquam ad tutissimam arcem , summa cum fiducia , confugiendum esse putaui . Et cum sis publicæ vtilitatis amantissimus , lætabere opinor , te in ea causa fuisse , ut ego ea in re elaborauerim,

borauerim, quæ non parum commodi literarum diuinarum amatoribus allatura videatur. Hæc enim studia adolescentiam alunt, senectutem oblectant, secundas res ornant, aduersis perfugium ac solatium præbent, delectant domi, non impediunt foris, pernoctant nobiscum, peregrinantur, atque rusticantur. Tametsi summularum copia magna in hanc rem à diuersis fuerit iamdiu prodita scriptoribus, adeoq; , vt nihil addi posse videatur. Duo hæc, præter ea, opto ac efficio. Primum exordior à primo homine, cuius, nostrique, qui ex eo prouenimus, statum commemoror, quò calamitatis & miseriæ, demum fœlicissimi status nostri dignoscatur series, quem adhuc nullibi legi obseruatum, raptim ac diligenter multa colligens; plura autem consultò omittens, ne vtriusq; legis volumen potius transcripsisse, quàm ex præcipuis, quæ præcipua essent, selegisse viderer. Alterum est, ex quo aliquam, vti reor, vtilitatem ac delectationem percipies;

nam

nam cum ferè omnes nationes hos Quinque Moysi libros, Genesim. Exodum. Leuiticum. Numerum. & Deuteronomium recipiant, quos, Græci dixere πεντατευχων; necnon & Prophetarum dicta, quibus rebus vniuersus fuit mundus illustratus; profiteor nihil affirmare, quod ex ipsa veteri, ac noua lege munitum non sit; tam quod ad ritus, quàm quod ad sacramenta, & cuncta ea, quæ per sanctos patres & canonicos scriptores inde fuere deducta. Idem enim, de natura Deorum, Cicero dixerat, id ratum habent homines, quod ab eo quem probant vident iudicatum; & memini me legisse scientiam fore necessariam earum rerum, quæ statuit iuris antiqua prouidentia & diuinarum rerum notitia, in argumentum & declarationem iuris noui, vt quod veteris vel tollitur, vel reformatur non sit incognitum, & sciatur quale tollitur; nempè in exemplum veritatis quotidie fictas fabulas, è quibus vtilitas nulla duci potest cum voluptate legimus.

Audient

Audient igitur mortales omnium generum iniusti, mendaces, peruersi, atque hæretica labe deprauati, totam, sola regnandi cupiditate, Christianam Rempublicam labefactantes, hæc veterum dicta cooperante spiritu sancto, tum ex tacita, tum etiam ex expressa Domini nostri Iesu Christi lege, ad imponendam ædificationem pœnitus custodienda & obseruanda esse. Silebunt propterea, surgent, & conuertentur, atque ea imaginis pulchritudine docebuntur instaurari, qua, ante lapsum, primus homo fuerat decoratus. Hæc & alia id genus ad piam, rectamquè vitæ institutionem noua ac vetera abiectaquè perleges in hoc volumine quod propterea inscribitur CODEX de Mosaico & Vetere Iure Enucleando. Quem tua singulari etiam ab vniuersis prædicata religione volui tibi dicatum, & si attento animo spectaueris, tantumquè studium in eligendis optimis quibuscunque sententijs adhibuerint cæteri, quantum eos decet, profectò tutissimam

ſpem habeo fore, ut neque nos, neque eos huius laboris, atque induſtriæ pœniteat. Vale.

Nicolaus Mongeorgius

Salutem.

CODEX DE MOSAICO, ET VETERE IVRE ENVCLEANDO.

I.V.D. Reuerendo D. Nicolao Mongeorgio Centense Autore.

N principio, antea, & ab æterno existens Deus pater omnipotēs, creauit cœlum, terram, & mare; pecudes, & reliquas bestias ex materia confecit; quæ nihil sentiunt, nisi voluptatem, ad quam feruntur toto impetu; insuper, ut Angelorum lapsu, ex euentuum rerum præscientia uacantes in cœlo replerentur sedes, omnium animantium formam uincentem, immortalem & innocentem hominem ad imaginem & similitudinem suam, secumq; rationis habentem societatem, postremò voluit conditum de limo terræ; in cuius faciem inspirauit, vt à cæteris animantibus hominis animam distari significaretur; quem nomine Adam, quasi ruborem, ex terra rubra conditum appellauit; & constituit in voluptatis, ac terrestri vitæ paradiso, cuius haberet custodiam vnà cum muliere; quam, ut sciremus vnam esse naturam & fontem, ex eiusdem latere viri in terrestri paradiso deduxit; permittens eidem, vt ex omni paradisi ligno

(præter lignum ſcientiæ boni & mali) ſub æternæ mortis comminatione, ederet. At ſerpens cunctis calidior animā tibus, auidus humano generi nocendi continuò, præſertim his, qui in ſalutis & gratiæ ſtatu degunt uitam; virgineum habens vultum, quia ſimilia ſimilibus applaudent, falsò mulieri perſuaſit, dicens nequaquam eos morituros, ſed nempè fore ſicut Dij vetitum lignum comedentes; Deus enim ſcientiarum, ut ait primus Regum*, dominus eſt, & ipſi præparantur cogitationes. Cuius euentus, atque rebellionis autore ſerpente. muliere nomine Heua. eiuſdemq; Serpentis ſuggeſtioni Adamo ſucceſsiuè præbente aſſenſum, in unumquemque ordine ſuo cōdigna eſt prolata ſententia. Serpens qui ad rebellionis & ſuperbiæ graue facinus mendax induxit innocentem, quamuis, iuxta magnum Prophetam Iſaiam*, uno ictu tā to inferius eodem crimine antea de cœlo deiectus fuiſſet, quantò altius credula mulier extolli ſe exoptauerat, adhuc tamen maledictionis ſententiam patitur; inſimulquè humanæ carnis perpetuus detegitur hoſtis, atque nomine ſerpens, quaſi occultis inſidietur acceſsibus; utquè terram comedat, quia peccato conueniunt terrena; inſidiabitur autem calcaneo mulieris, hoc eſt fini eccleſiæ, quia in fine ſæculi antichriſtus veniet multas tribulationes, ac mala ſemina mittens in eccleſia; quæ tamen eius caput conteret, hoc eſt ſuggeſtionis*. In Heuam quaſi viuentium gentium matrem, vnicamq; in viro ſociam atque naturam, eidem fore ſubditam, & cum dolore filios parituram flectitur ſententia; cui nempè in dominum rebellionem, ac ſuperbiam ſuggerens, obnoxia fuit; & qui propterea extra paradiſi portas fuerat creatus, modo longè nobilior inuenitur, quàm ea, quæ ex eo ipſo intra eundem locum fuerat deducta*; uir autem Adamus nomine, quia vxoris uocem audiuerat, cuiquè ſoli eſus ligni fuerat interdictus, quod alij vuam, alij ficum, Theologi autem pomum dixere*, perpetuus paradiſi factus cuſtos, originaliquè iuſtitia per horas ſeptem duntaxat potitus*, inde deijcitur in eam ſententiam, ut ſudore pro-

* cā. 2. Arch. in ca. ſerpens. diſt. 1. de pœni. & in c. Adam diſt. 5. de pœ. & 33. q. 5 c. ſi 3 q. 1. c. nulli.

* cap. 14. & c. principiū diſ. 2. de pę. & de conſec diſt. 1. c. hi duo & c. 8. de ſum. tri.

* 16. q. 1. ca. ſi cupis, ubi Archi.

* 40. diſt. c. illud autem.

* gl iu l. qui fundum. ff. de uerb ſig.

* Archi. in d. c. Adam.

prio uictum sibi quæritaret, & toto uitæ suæ tempore esuriens comederet herbas: postremoquè in flagitij uindictam moriturus, reuerteretur in puluerem unde exiuerat. Qui quidem commisit in creatorem suum quantum potuit, potuit autem illud dumtaxat amittere, quòd ad Dei similitudinem conditus fuerat; quia diuinę bonitatis imitatio, per quam Dei similitudo retinetur, creaturæ quoque uoluntatem exigit, cuius est ad placitum abdicare à se spiritum sanctum dum committat in legem domini; qui propterea, iuxta primum Pentateuchi*, in hunc modum ad Cain dixerat, non ne si benè egeris recipies, sinautem malè, statim in foribus peccatum tuũ aderit? sed sub te erit appetitus tuus, & tu dominaberis illius & reliqua. Non potuit autem amittere id quod ad Dei imaginem fuerat conditus, quia rationalis creatura, quæ humanæ Dei imaginis impresione insculpta est, à sola creatoris arte procedit, propterea minimè commutari, minusq; dissolui facto nostro potest; cuius rei Cicero in primo de legibus rationem adduxit, ita fatus, Nam cum natura cæteras animantes abiecisset ad pastum, solum hominem erexit, & ad cœli quasi cognitionis, domicilijquè pristini conspectum excitauit, tum spetiem ita formauit oris, vt in ea pœnitus reconditos mores effingeret. Quamobrem succesiuè in osibus nostris, qui ex eis primis parentibus prouenimus, eandemque carnis corruptionem attraximus, tria fuere affixa incommoda, quibus terque legitur dominum Iesum Christum plorasse.

* ca 4. Arch. in c. similem. dist. 2. de poe.

Miseria.
Ignorantia.
Culpa tertium est.

Miseria, quod est nomen generale, cũcta ea sub se continet, quibus potest affligi humana generatio; quam in hunc modum recenset patientissimus Iob*, homo natus de muliere breui viuens tempore, repletur multis miserijs; quas legimus eundem dominum Iesum post obitum Lazari, quo maximo amore eundem prosequebatur,

* cap. 14.

ad huius tantum uitæ ærumnas resuscitandũ, deplorasse; de quo sic meminit Euangelista Ioannes*, ubi posuistis eum? dicunt ei, ueni & uide, & lachrymatus est Iesus. Ignorantia incommodum & iactura secundo est apposita loco, cuius occasione alterius non ualet homo præscire propositum; vnde ad quorumcunque alterius facti, aut dicti comperiendam ueritatem (exuti originaria iustitia) solemus iuramentum exigere, de quo fatur Euangelista Matthæus*, sit autem sermo uester est est, non non, quod autem his abundantius est à malo est, idest occasionem habet à malo propter rudem hominum ignorantiam; quam super Ierosolymam ciuitatem legimus eundem in ramis palmarum fleuisse; ad quam se conferens, iuxta Euangelistam Lucam*, sic locutus est, & vt appropinquauit uidens ciuitatem fleuit super illam, dicens, quia si cognouisses & tu & quidem in hac die tua, quæ ad pacem tibi, nunc autem abscondita sunt ab oculis tuis, quia uenient dies in te, & circumdabunt te inimici tui vallo, & circumdabunt te, & coãgustabunt te undique, & ad terram prosternent te, & filios tuos, qui in te sunt, & non relinquent in te lapidem super lapidem, eò quòd non cognoueris tempus uisitationis tuæ.

* c. 11. & 12. q 2. c. qui diuina.

* c. 9. & 24 q. 3 c. Deus quãdo. & de iureiur. & cap. & si Christus.

* ca. 19. & 16. q. 7. ca. & hoc diximus.

Culpa in ordine tertium est incõmodum, qua apertissimè factum demonstratur, vt ob prædicti primi hominis lapsum, nos posteri omnes esuriamus, quamuis adhuc sine culpa comendamus*; quam idem dominus Iesus Christus propter peccata nostra, quæ tulit in corpore suo fleuit, vt in hæc uerba meminit Paulus Apostolus ad Heb.* tu es sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedec, qui in diebus carnis suæ preces, supplicationesq; ad eum qui posit illum saluum facere à morte cum clamore valido & lachrymis offerens exauditus est pro sua reuerentia; quæ & alio nomine dicitur figmentum, quasi quædam affixio in omnem humanam carnem perpetuò permansura, quã uates Dauid per hæc verba recenset in psalterio*, qũo miseretur pater filiorum, misertus est domi-

* dist. 5 c. fin.

* cap. 5.

* 103.

dominus timentibus se, quoniam ipse cognouit figmentum nostrum, recordatus est quoniam terra sumus; in quam eandem rem sic antea dixerat*, ecce enim in iniquitatibus concœptus sum, & in peccatis concœpit me mater mea. & in eam rem sequitur Isaias*, præcipitabit mortem in sempiternum, & auferet dominus lachrymas ab omni facie, & opprobrium populi sui auferet de uniuersa terra: & in hunc modum in quarto libro conquæritur Esdra*, dicens, ò tu quid fecisti Adam? si enim tu peccasti non est factus solius tuus casus, sed & noster, qui ex te aduenimus. cui adijciamus prophetā Ezechielem*: patres comederunt uuam accerbam, & dentes filiorum obstupuerunt; necnon & propheta Oseas*, maximam ex hoc incommodo percipi iacturam, tandemque omnem humanam carnem per aduentum Mesiæ eximendam fore sentiens, sic uaticinatur uiuificabit nos, & uiuemus ante faciem eius; & subdit Apostolus ad Galathas*, gratia, inquit, & pax à Deo patre nostro, & domino Iesu Christo, qui dedit semetipsum pro peccatis nostris, ut eriperet nos de presenti sæculo nequam: necnon ad Colossen.*, ait, & uos cùm mortui essetis in delictis & preputio carnis uestræ conuiuificauit cum illo, donans uobis omnia delicta, delens quod aduersus nos erat chirographum decreti, quod erat contrariū nobis, & ipsum tulit de medio affigens illud cruci. Cuius perpetui in nos translati reatus ea fuit ratio, nam si quis, utputa, procreauerit filios antequàm designetur, atque eligatur consul, nullo prorsus iure poterit ullus appellare hos consulis filios; quos quidem, postquam idem fuisset consul electus, si procreasset, tunc diiudicaremus consulis filios, quasi ab ipsa consulis carne selecti, & abstracti fuissent. sic quoque ante primi hominis lapsum, unus & idē cū patre Deo, in spiritu & anima dedit eramus; ac per matrimonialem coniunctionem, cum ecclesia, & consortio Dei ab eis primis parentibus in spiritu contractam obligati. quæ de re nos, ex his postea progeniti, attraximus eandem carnis corruptionem, pasionum effecti par-

*q. 41. & 48.
* cap. 25. & cap. 64.
*cap. 3. & c. 7
* cap. 18 & cap. 34
* cap. 6.
*cap. 1.
*cap. 2. & de pœn. dis. 4 c. peccatum.

participes ; ficuti , ni illi cecidiffent , immortalitatis atque omnium eorundem actionum participes quos effe cti effemus*; propterea fi fieri poffet ut , aut hodie illi fuperuiuerent , aut regenerarentur , matrimoniali copula nobifcum coniungi non poffent*, hinc demonftrabitur ufque in hodiernum diem triplicem fuiffe ftatum noftrum; primum

*gl. in c.iam itaq;. 1. q 4.

*gl í c. quidã uotú.27.q.1. & í c placuit, de confe. dift. 4.&.in l. nuptię cõfiftere, la 2.ff.de ritu. nup.

Ante legem.
Sub lege.
Poft legem tertium.

Ante legem hunc , quem , conuenienti nomine , recteque maximam capitis diminutionem defcribere poffumus, clari & aperti iuris eft fuiffe ftatum; fub quo cunctæ nationes, iure primæuo naturali ualde adumbrato, duxere uitam infœlicem , quo nempè & hodie timemus, colimus, atq; obferuamus Deum : unde ait Paulus ad Romanos*, non enim auditores legis iufti funt apud Deum, fed factores legis iuftificabuntur , quum enim gentes , quæ legem non habent , naturaliter ea quæ legis funt faciunt eiufmodi legem non habentes , ipfi fibi funt lex , qui oftendunt opus legis fcriptum in cordibus fuis , teftimonium reddente confcientia ipforum ; nanque , genius quidã, immediatè cũ progeniti fumus, ad perpetuã cuftodiam à domino Deo præfcriptus, nobifcum concomitatur ; eoquè genius dictus, quafi nobifcũ gignatur ad tutelã ab omnibus aduerfitatibus ægrè ferens quicquid noftrimet facto & culpa nobis contingat : de quo fic fatur idem Paulus ad Hebræos*, non ne omnes funt adminiftratorij fpiritus in minifterium misfi? propter eos qui hęreditatem capiunt falutis; falus enim noftra eft finis minifterij Angelorum. & pulfantes fummo Pontifice diuo Petro ad ianuam cum exiuiffet de carcere, ficuti referunt Apoftolorũ Acta*, domeftici eius non credentes ipfum in corpore, dixere Angelus eius eft. Ad cuius primi infœlicisfimi ftatus memoriã Telefphorus pontifex maximus decreto cauit, ut fub media Natiuitatis dñi noftri Iefu Chrifti nocte in maioribus ecclefijs maximè à facer-

*cap.2.

* cap.1. Arc.ĩ c.hęc.quę.nu. 2.dift.2.

* cap. 12.

ſacerdotibus regularibus, ſecularibusvè ſingulo anno miſſa cælebretur hunc repræſentans ſtatum, cum nulla redemptionis ſpe relicta, omnes populi ambulabant in tenebris, unde Paulus ad Romanos *, nox pręceſſit, dies autem appropinquauit, abijciamus ergo opera tenebrarum, & induamur arma lucis; ſub quo propterea inter miſſæ officia, hæc decãtatur Antiphona, quam ſacri canones deduxere ex propheta Iſaia*, uidelicet populus, qui ambulabat in tenebris. hunc igitur ſtatum eo maximæ capitis diminutioni æquiparamus, quia ſicuti, ex Paulo iureconſulto libro ſecundo ad Sabinum, quicunque iſtam capitis diminutionem patiuntur, priſtinam libertatem, & commoda cuncta amittunt, ita in eo ſtatu euènit humano generi, quod per hominis incontinentiam illarum rerum, quæ perfectè docuerat naturalis ratio, exul, ut referunt ſcriptores noſtri, & expers factum eſt per annos continuos duo mille & quadringẽta ſexaginta nouem à mundi & prædicti hominis creatione uſque ad Moſis ortum; iuxta uerò Hebręorum ſupputationem, uſque tamen ad eiuſdem Moyſi aduentũ, dicitur humanũ genus expers factũ per annos continuos duo mille & tringenta ſexaginta nouem.

* ca. 13. & gl. ſ c. conſuluiſti. de celeb. miſſa.

* cap. 9.

Sub lege ſecundus fuit ſtatus; quem mediam, ſiue minorem capitis diminutionem rectè dicimus, quia idem Moyſes miniſter Dei totius populi Iſrael nomine, ueterẽ eo tempore in monte Sinai recepit legem, quæ dicitur, & ducitur ius naturale*. Quamuis autem uni genti ob ſuorum maiorum memoriam dictum, promulgatumquè fateamur, nihilominus cęteris mortalibus etiam, modo illam agnoſcant, & pro dignitate obſeruent, uti omnes diuinioris ſcintillæ illius non expertes omnino tenentur, uniuerſas incolarum prærogatiuas elargiri animaduertamus, ut in hanc rem fatur pſaltes *, in omnem terram exiuit ſonus eorum, & in fines orbis terræ uerba eorum; qua de cauſa primum illum ſtatum ab hoc ſecundo ſtatu longiſsimè differre non dubitatur; cum in primo, quod ad æternam animarum ſalutem, hu-

* c. Moyſes 7. diſ. gl. in c. ius naturale j. diſ.

* 19.

humanæ generationi nihil ſpei relictum fuiſſet; præter tamen aduenturæ ſalutis prophetarum uiſionem, per ſpeculum tamen ac in ænigmate; hinc Propheta & Patriarcha Iacob ad omnem è manibus inferorum humanam carnem (nulla excepta) eximendam, propter primi parentis lapſum, quæ magna Dei eſt miſericordia, Chriſti ſaluatoris aduentum per neceſſarium fore ſentiens; iuxta primum librum Pentateuchi, quem dicimus Geneſim*, ſic fatur non auferetur ſceptrũ de Iuda, & dux de fœmore eius, donec ueniat qui mittendus eſt, & ipſe erit expectatio gentiũ: in hoc autẽ ſtatu ſecundo, idẽ dominus Deus per potentiſsimã manũ ſuam, ſub dira manu, ac imperio regis Pharaonis populum ſuum Iſraal longiſsimo tempore detentum aduocauit; quem in unum collegit, deinde in deſertum, & tandem ut oſtendit primus Pẽtateuchi*, in Abrahæ, Iacob, & ſemini eius, ſæpius pollicitam terram adduxit. adhuc ſub iſto ſecundo Chriſti aduenturi ſtatu per ora multorũ prophetarũ ſpes certiſsima, & lex prædicta edita Moyſi ſucceſsit; maximũ nẽpè & ſingulare populi beneficiũ, per quã criminis contagio detegitur; propterea ab omni criminis labe, facili negotio immunes fieri poſſumus: quod idẽ ſentiens Paulus ad Romanos*, ſic loquitur ſicut per unum hominem peccatum in mundum intrauit, & per peccatum mors, & ita in omnes homines mors pertranſijt, in quo omnes peccauerunt, uſque ad legem enim peccatum erat in mundo, peccatum autem non imputabatur, cum lex non eſſet, ſed regnauit mors ab Adam uſque ad Moyſen, etiam in eos qui non peccauerunt in ſimilitudinem præuaricantis Adæ, qui eſt forma futuri. & uates in pſalterio*, intendens recolere beneficia, quæ ex prophetarum dictis, & ipſa domini lege in populi beneficium fuerant edita; nec non apparentia miracula, ut per columnam ignis, & cætera innumera reſponſa, quę ante domini Ieſu Chriſti aduentum futurum Ieroſolymæ ciuitatis ac totius populi interitum innuentia, ceſſarunt; in hunc modum & uerba doluit, dicens. Signa noſtra

*c. 49.

*cap. 15 & c. 17. & c. 35. & Ioſue per totum.

*cap. 5. & ad Gal. c. 3. & c. nã cõcupiſcẽtiã, de cõſt. gl. in ca trãſlato uerbo, ſub eadẽ, & c. 1. §. hæc ſancta, de ſumma trini.

*73.

stra non uidimus, iam non est amplius propheta, & nos non cognoscet amplius. & subdit Ezechielis*, sic dicens: * cap. 12
& factus est sermo domini ad me, dicens, fili hominis, quod est prouerbium istud uobis in terra Israel? dicentium, in longum differentur dies, & peribit omnis uisio? ideò dic ad eos, hæc dicit dominus Deus, quiescere faciam prouerbium istud, neque uulgò dicetur ultra in Israel, & loquere quod appropinquauerint dies, & sermo omnis uisionis, & reliqua. cuius euentus, ac secundi status occasione idem Telesphorus papa decreuit, ut in aurora, quasi inter diem & noctem, alia missa cum antiphona ista, lux fulgebit hodie, à sacerdotibus prædictis decantetur: quem statum eo æquiparamus mediç, uel minori capitis diminutioni, quia sicuti ex supra relata ciuilium legum traditione, omnes qui capitis diminutionē istam patiuntur (in insulam relegati) amittunt solam ciuitatem, libertate retenta, propterea minimè arguitur ea grauissima domini indignatio & ira: ita humanæ carni euenisse non dubitamus, cui primæui status grauis indignatio censetur esse remissa, sola tamen media capitis diminutione retenta duo mille & sexingentis nonaginta annis & altero, à Moysen vsque ad Messiæ aduentum, secundum supputationem, & calculumnostrum. iuxta verò supputationem Hebræorum, mille & tringenta nonaginta uno annis, ut referunt illi, & sequitur Isidorus Clarius in primum librum Pentateuchi, quem diximus Genesim*, nec non & in prophetam Danielem*, dicens: ab * cap. 5
Adam usque ad præsentem diem, uidelicet millesimum * cap. 9
quingentesimum septuagesimum annum, connumerari annos quinque millia & trecentos triginta duos, secundum prædictam Hebraicam supputationem; scriptores autem nostros super hos annos addere mille quadringentos, qui omnes collecti ascendunt summam annorum sex millium septingentorum triginta duorum usque ad illud tempus. Cæteri interpretes & scriptores, uti narrat Silua uariæ lectionis prima parte*, referunt Hebræorum * cap. 24
calculum esse trium mille & nongentorum quinquagin-

ta duorum annorum, iuxta Eusebium verò, & cæteros interpretes dicitur fuisse elapsos quinque millia & centum nonaginta nouem annos; iuxta Paulum Orosium quinque millia & uiginti; iuxta Isidorum quinque millia & decem & nouem; iuxta Regem Alphonsum sex millia nongentos octoginta quatuor, à mundi tamen creatione usque ad aduentum domini nostri Iesu Christi; unde vide quanta inter scriptores fuerit uarietas, ac disceptatio, inter quos adhuc, atque inter Hebræos non est dilucidata veritas calculi, propter difficultatem primi libri Pentateuchi, in quo hominum ætates secerni rectè nequeunt.

Post legem tertius est status, quem eo minimè capitis diminutioni æquiparamus, quia ad placitum nostrum facilè dissolui potest, vt per baptismi lauacrum; sicuti enim ex prædicta ciuilium legum traditione, ea dicitur minima capitis diminutio, quando ciuitate, atque libertate retenta, status hominis tantummodo commutatur; utputa, si sui iuris quis existens, alieno iuri ac potestati subijci incipiat, qui aut corruptione subiecti, aut ea salua, facili negotio ab ea seipsum redimere & liberare potest; ita contingit nobis, qui sub carne corrupta progeniti, statim per mundissimam aquam ab omni sorde peccati abluimur, & in quibus Spiritus sancti gratia infunditur; qua de re idem Telesphorus pontifex tertiam sub meridiana luce à cunctis sacerdotibus missam celebrari mandauit, propterea in ea recitatur antiphona ista, Hodie puer natus est, innuens ortam nobis esse lucem, uberrimosque sancti spiritus fontes apparuisse, & amœnissima flumina profluere ardenti desiderio corda nostra diu exusta rigantia; de quo sic fatur Isaias*, Surge illuminare Ierusalem, quia uenit lumen tuum, & gloria domini super te orta est. & idem dominus Iesus idemmet protestatus fuerat populo, iuxta Euangelistam Lucam*, sic dicens: hæc sunt verba, quæ locutus sum ad vos, cùm adhuc essem vobiscum, quoniam necesse est adimpleri omnia, quæ scripta sunt in lege

* cap. 60

* cap. fi. & ad Ro cap. 5. & seq.

Moysi,

Moysi, & prophetis, & psalmis de me, tunc aperuit illis sensum, ut intelligerent scripturas, & dixit eis, quoniam sic scriptum est, & sic oportebat Christum pati, & resurgere à mortuis tertia die, & prædicari in nomine eius pœnitentiam, & remissionem peccatorum in omnes gentes, incipientibus ab Ierosolyma; vos autem testes estis horum, & ego mitto promissionem patris mei in uos. In ueteri enim lege alia sunt Moralia, siue Natural[illegible] alia Iudicialia. alia Promissa, alia Sacramentalia. alia uerò Ceremonialia.

Naturalia ea dicimus, quæ informant mores homini à natura [illegible]sita uti sunt decem præcepta domini, atque ut exemplum tradi potest in Abel, qui naturali jure ductus, de primogenitis gregis sui obtulit domino, nullo iure scripto ad id eum cogen[illegible] m iure naturæ cœpit inuoca- Pentateuchi*. hæc mi- *cap. 4

nimè fuere immutata per aduentum Mesiæ, immò per prædecessores prophetata, & quæcunque propter audientium infirmitatem imperfecta, & rudia fuere, de se spiritualiter sua prædicatione uolens omnes saluos [illegible] secundum pheta Ieremias*: ecce, inquit, [illegible] alloquitur, non ueni solnus, & feriam domui Israe[illegible] re; & eodem loci subsequitur, & ait: non occides, qui autem occiderit, reus erit judicio, ego autem dico uobis, quia omnis qui irascitur fratri suo, reus erit iudicio; qui autem dixerit fratri suo ra[c]a, reus erit con[cilio] [illegible] nunc [illegible] Matthæum*, sic optimus [illegible] placitum [illegible] legem cir- [illegible]

* cap. 5. & xxxv. dis. c. ab exordio. & c. 2. extrauagã. com. de pœn. & remis. & ad Ephes. cap. 1. in princ.

[illegible] impune [illegible] cumcisionis, & cu[illegible] [illegible]cta quæ lex ipsa obseruanda mandauerat, de quo in[illegible] hæc verba meminit Paulus ad Galathas*, at ubi uenit [illegible] plenitudo temporis misit Deus filium suum factum ex [illegible] muliere factum sub lege, ut eos qui sub lege erant, [illegible] [illegible]ret. & tamen assumpsit legem circumcisionis, quæ non pertinuerat ad moralia,

* cap. 4. & Luc. cap. 2.

siue naturalia, in cuius locum substituit baptismi gratiam, implementum, & plenitudinem gratiæ pro nostri redemption[illegible] unde idem Apostolus subsequitur
* cap. 5 eodemmet loci* & ait: state, & nolite iterum iugo seruitutis contineri, ecce ego Paulus dico uobis, quoniam si circuncidamini Christus nihil uobis proderit [illegible] testificor autem rursus omni hom[illegible] circuncidenti se, quoniam debitor est uniuersæ legis faciendæ, euacuati estis à Christo, qui [illegible] lege iustificamini. in quem modum sic fatur [illegible] dominus Deus
* cap. 18 in quinto Pentateuchi*: prophetam d[illegible] de fratribus tuis sicut me [illegible] bit tibi dominus Deus tuus, ipsum audies, ut petisti à domino Deo tuo in Horeb, & subdit Moyses, & [illegible] dominus mihi, benè omnia sunt locuti, prophetam suscitabo eis de medio fratrum suorum similem tui, & ponam [illegible] queturq; ad eos omnia [illegible] uerba eius quæ loquetur in nomine meo audire noluerit, ego ultor existam. & in hanc eandem rem sequitur
* cap. 30 Isaias*, dicens: & dabit uobis dominus panem arctum, & aquam breuem, & non faciet [illegible] à te ultra doctorem tuum [illegible] autem [illegible] ad pietatem, nam cor & aures tuæ audient verb[illegible] utilis est, pietas autem est uia, ambulate in ea, & non [illegible] ram, neque ad sinistram.

Iudicialia ea sunt, quæ recenset tertio Pentateuchi,
* cap. 24 quem dicimus Leuiticum* dicens: qui percusserit animal re[illegible] uidentes pr[illegible] animã [illegible] irrogauerit [illegible] fiet ei [illegible] pro dente
* cap. 19 quem dicimus Deuteronomium*, [illegible] cumq; diligentissime, inquit, perscrutantes inuenerin[illegible] falsum testem dixisse contra fratrem suum mendaciu[illegible] reddent ei sicut fratri suo facere cogitauit, & auferen[illegible] malum de medio tui, ut audientes cæteri timorem [illegible] & nequaquam talia audeant facere, nõ misereberis eius, sed animam pro anima,

anima, oculum pro oculo, dentem pro [illegible]te, manum pro manu, pedem pro pede exiges. hæc quia fuerant nimis rigorosa, per Iesum dominum reiecta sunt, qui in omni uerbo, & actione sua uti semper intendit misericordia magis quàm sacrificio; ex misericordia enim omne delectamentum percipitur, qua peccatore[illegible] attrah[illegible]ntur, & ex [illegible]e sola absque ullo admin[illegible] tualis re[illegible] est Deo gratissima, at sacrificium res corporea est non secundum se Deo grata, sed ratione spiritualitatis ei annexæ. quam rem & misericordiam domini nostri Iesu Christi fore [illegible]eculiare, antea[illegible] hæc uerba prædi

ad omnia u[illegible] est promissionem habens uitæ, quę nunc est, & futuræ.

Promissa eiusdem domini aduentum dicimus per assumptionem carnis ex Maria virgine; natiuitatem, passionem, mortem denique, & resurrectionem, atque ad [illegible]ensionem, præter innumera, (soli Deo antea miterea nemini) conuenientia; qui iuxta Euangelistam Lucam*, obiurgans gentem Hebræam, quæ eum nō nouerat, sic ait, si in digito Dei eijcio dæmonia, profectò peruenit in uos regnum Dei, cum fortis armatus custodit atrium suum, in pace sunt [illegible] a quæ possidet, & de

* cap. 11.

propterea ſentiens Paulus Apoſtolus ad Hebræos*, ſic ait: his verò ita compoſitis, in priori quidem tabernaculo ſemper introibant ſacerdotes ſacrificiorum officia conſumantes, in ſecundo autem ſemel in anno ſolus pontifex non ſine ſanguine, quem offert pro ſua & populi ignorantia, hoc ſignificante ſpiritu ſancto, nondum propalatam eſſe ſanctorum uiam, adhuc priore tabernaculo habente ſtatum, quæ parabola eſt inſtantis temporis, iuxta quem munera, & hoſtia offeruntur, quæ non poſſunt iuxta conſcientiam perfectum facere ſeruientem, ſolùmodo in cibis, & in potibus, & uarijs baptiſmatibus, & iuſtitijs carnis uſque ad tempus correctionis impoſitis, Chriſtus autem asſiſtens pontifex futurorum bonorum per amplius & perfectius tabernaculum non manufactum, ideſt non huius creationis, neque per ſanguinem hircorum, aut uitulorum, ſed per proprium ſanguinem introiuit ſemel in ſancta æterna redemptione inuenta, ſi enim ſanguis hircorum, & taurorũ, & cinis uitulæ aſperſus inquinatos ſanctificat ad emundationem carnis, quantò magis ſanguis Chriſti, qui per ſpiritum ſanctum ſemetipſum obtulit immaculatum Deo emundauit conſcientiam noſtram ab operibus mortuis ad ſeruiendum Deo uiuenti, & ideò noui teſtamenti mediator eſt, ut morte intercedente in repromisſionem earum præuaricationum, quæ erant ſub priori teſtamento, repromisſionem accipiant, qui uocati ſunt æternæ hæreditatis, vbi enim teſtamentum eſt, mors neceſſe eſt intercedat teſtatoris. qua de re ita cecinerat vates in Pſalterio*, Cantate domino canticum nouum, cantate domino omnis terra: quaſi dixerit, noua & inaudita omnibus ſæculis beneficia Dei, noua carmina requirunt.

* cap. 9.

* 96.

Sacramentalia uerò fuere ſacramentum circuncisſionis, agnus paſchalis, atq; prohibitio mulieris ab ingreſſu templi ante purificationem poſt partum, quarum rerum rectè reddi poteſt ratio, quam maximè asſignat dominus in primo Pentateuchi*, dicens: circũcidetis carnem præ-

* cap. 17. & Leui. cap. 12.

præputij vestri, ut sit in signum fęderis inter me, & uos. cuncta hæc hodie abolita esse non dubitamus, quia inuisibilis futuræ gratiæ, atque fœlicissimi præsentis nostri status uisibilis figura, ac signum fuere; sicuti enim ab occisione omnium primogenitorum in terra Aegyptiorum agnus immunes reddidit filios Israel, unde libertate donati restituti fuere in integrum, ut cunctis innotuit historia libri Exodus; sic Iesus Christus, qui omnibus prodest, & nemini nocet, atque ex munditia sua agnus dictus est, per transitum ad mortem è manibus serpentis nos exemit, conferens nobis ipsis incorruptibilem, perpetuumque, ac cœlestem cibum. mulieri uerò antea etiam post partum aditus non patebat in templum, quod est regnum cœlorum, quia non adhuc idem Iesus Christus sponsus descenderat ad capescendā vxorem suam, quam ecclesiam dicimus, ut sanctificaret illā, eiq; se coniungeret; hinc Adamus primus homo diuino spiritu afflatus, ut legitur in primordio Pentateuchi, sic uaticinatus fuerat, hoc nunc os ex ossibus meis, & caro de carne mea, hæc uocabitur uirago, quoniam de viro sumpta est, quamobrem relinquet homo patrem & matrem, & adhærebit uxori suæ, & erunt duo in carne una: Iesus enim homo factus reliquit patrem in cœlis propter eam; exiens à patre in mundum venit; reliquit matrem suam, idest sinagogam, & adhæsit uxori suæ, idest Gentili Ecclesiæ: hæc sunt duo in carne vna, quam dicimus Christum in spirituali voluntate vnà cum Ecclesia, ut ita sentit Archidiaconus*. propterea vas electionis Paulus ad Ephesios*, sic fatur, viri diligite uxores uestras, sicut & Christus dilexit Ecclesiam, & seipsum tradidit pro ea, vt sanctificaret illam, quæ secundum Ioannem de Selua in tractatu suo Beneficiorum*, in hunc modum describitur: Conuocatio filiorum Dei in Christo per spiritum sanctum conciliata utens concorditer ijsdem sacramentis; originemq; sumpta ab Abel, qui munera grata Deo obtulit, prosapiam generis in sęculo non dereliquit, martyrij autem coronam sanguinis effusione promeruit, & pri-

* In c. loquitur domin'. xxiiij q. j.

* cap. 5

* prima pars, q. v. nu. 2.

& primus in hominibus post delictum saluatoris figuram gestasse creditur, atque uirgo, & martyr, & sacerdos esse non dubitatur.

Conuocatio eo describitur, quia ad terrenam militiã aduersus humani generis hostem dæmonem conuocat ad se cunctas nationes; deindeq; sicuti Rex militat pugnando, uincit fugando, & post uictoriam adeptam triumphat; ita fidelium corpus mysticum (deuicto dæmone) cum beatis in præmium militiæ suæ triumphat in cœlo, de quo ait Iob*, militia est vita hominis super terram, & sicut dies mercenarij, dies eius. necnon & Paulus ad Timothæum*, cursum consumaui, fidem seruaui, in reliquo reposita est mihi corona iustitiæ, quam reddet mihi in die illa iustus iudex, non solum autem mihi, sed & his qui diligunt aduentum eius. & subdit Iacobus*, dicens: beatus qui suffert tentationem, quoniam cum probatus fuerit, accipiet coronam uitę, quam repromisit diligentibus se.

* cap. 7
* cap 4
* cap. 1

Filiorum Dei est, cuius per iustitiam perfectissimam adoptionem accepimus, pro certo credentes Christum Iesum ex facto primi parentis humani generis scelera sanguine suo luisse; unde Euangelista Ioannes*, dedit eis potestatem, inquit, filios Dei fieri his qui credunt in nomine eius. nec non & Lucas*, benefacite & mutuum date, nihil inde sperantes, & erit merces uestra multa, & eritis filij altissimi. è conuerso autem domini mandata abijcientes, mortis & iræ filij nuncupantur, unde primus Regum*, quoniam filij mortis, inquit, estis uos, qui non custodistis dominum uestrum Christum domini.

* cap. 1
* cap. 6 & 2. Cor. c. 7 & ad Rom. c 8.
* cap. 26. & Deuter. c. 32.

In Christo, uidelicet imitatione, quia omnis Christi actio est nostra instructio, sicuti omnium quoque ueterum dicta in vsum nostrum uindicanda esse apertissimi iuris est; propterea sic ait psaltes*, filij qui nascentur & exurgent, & narrabunt filijs suis, ut ponant in Deo spem suam, & non obliuiscantur operum Dei, & mandata eius custodiant. & ita præceperat dominus, iuxta quintum & ultimum Pentateuchi*, dicens: & ligabis ea quasi signũ

* 78. & c exẽplum domini. xij. q. j. & j. Pet cap. 2.
* c 6. & Exo cap 12.

in manu tua, eruntq; & mouebuntur inter oculos tuos, scribesq; ea in limine, & ostijs domus tuæ. propterea ita
* cap. 15. subdit Paulus ad Rom.* quæcunque enim scripta sunt ad nostram doctrinam, scripta sunt, ut per patientiam & cõsolationem spem habeamus. quemadmodum enim per sancti spiritus plenitudinem unctus est Christus, eo propterea agnomine appellatus est, sic nos inuisibili vnctione ab eo ipso uncti, dicti sumus Christiani post Antiochenum Concilium ab Apostolis cõditum; nam omnes fideles primo fratres, siue discipuli nuncupati fuere, ut tra-
* cap. 11. & cap. 1. de sacra unct. dunt eorundem Apostolorum Acta*. hinc (nulla tamen Iesuitanæ religioni illata calumnia) ostenditur, ut Iesuitani nomen, quod est proprium Iesus, nulli rectè conueniat, sonans idem quod saluator, saluare autem illi soli conuenit, cuius est proprium nomen Iesus, qua de causa
105. Arch. i c. sacrosancta. xij dist. in plurali numero locutus est psaltes, dicens: nolite tangere Christos meos. at in singulari numero sic locutus fuerat propheta Habacuc*; ego in domino gaudebo, &
* cap. 3. exultabo in Deo Iesu meo. nam Deus constituerat in lege, ut qui subirét maius sacerdotium, oleo sancto ungerentur, hinc cum Iesum ipsum illius gentis, cęterarumq; nationum, & Regem, & Pontificem maximum constitueret, antiquo more oleo eundem perunxit: non illo oleo opere hominum facto, sed eo nempè cuius efficacitate, ac ui creata, effectaq; sunt omnia, quę est spiritus sanctus. Cœleste hoc oleum è Christo in uniuersa ipsius membra defluens, idest in omnes qui non fictè, sed uerè sunt Christiani infusum est, inter quam & nostri unctionem plurimum interest; nobis enim accipiendi certus est modus definitus, isq; pro eo quantum metitur unicuique ipsius Christi liberalitas, ex quo ad nos tanquam ex plenissimo fonte cuncta bona emanarunt. illi autem tributus est spiritus sanctus cum omni plenitudine nulla data mensura,
* 45. de quo sic loquitur psaltes*: dilexisti iustitiam, & odisti iniquitatem, propterea unxit te Deus Deus tuus oleo lætitiæ præ consortibus tuis.

Per spiritum sanctum conciliata, cui descriptioni creditur

ditur istam fuisse qualitatem, sanctum, additam, ut significaretur nomen spiritus simpliciter prolatum, maximè ratione subiecti longè diuersos significatus habere; quandoque enim spiritus sumitur pro intellectiua & rationali anima, de qua Euangelista Mattheus*, Iesus autem clamans uoce magna emisit spiritum. quandoq; pro spirituali affectu, & pura mente Deo seruiendi accipitur, de quo sic meminit Paulus secundo Corint.* litera occidit, spiritus autem uiuificat. quandoque iuxta Hippocratem pro interno dolore sumitur, dicentem, si spiritus frequẽs sit, dolorem significat. aliquando etiam sumitur pro indignatione, ac ira hominis, de qua sic fatur Isaias*, non enim in sempiternum litigabo, neque usque ad finem irascar, quia spiritus à facie mea egredietur. quandoque capitur pro homine, unde psaltes*, spiritus uadens & nõ rediens. quàdoq; accipitur pro uerbo Dei, sicuti seipsum declarat Paulus ad Ephesios*, dicens: accipe gladium spiritus quod est uerbum Dei, quorum unica species est: Spiritus sancti uerò, quẽ iuxta vatem in psalterio*: rectum, siue principalem spiritum sanctum appellamus, septiformis nunciatur per magnum prophetam Isaiam*, in hæc uerba dicentem: Et egredietur uirga de radice Iesse, & flos de radice eius ascendet, & requiescet super eum spũs domini. Spiritus Sapientiæ, & Intellectus. spiritus Consilij, & Fortitudinis. spiritus Scientiæ & Pietatis. & replebit eum spiritus Timoris domini, non secundũ auditum auriũ arguet, sed iudicabit in iustitia pauperes, & arguet in æquitate pro mãsuetis terrę, & percutiet terram uirga oris sui, & spũ labiorum suorum interficiet impium; quo loci paulò inferius in hæc verba subsequitur, ipsum gentes deprecabuntur, & erit sepulcrum eius gloriosum; ex quibus, maximè per illud ultimo loco appositum donũ intendit Christum Iesum, de quo uaticinatur hic idem propheta, oĩbus diuinitatis muneribus repleri, adeoque fore perfectum, atq; decorandum, ut nihil addi posſit.

* cap. 27
* c. 3. & Mar. cap. 5.
* cap. 58
* 78.
* cap. 6
* 51.
* c. 11. & Ab. in c. per frõtis de sacra unct.

Sapientiæ donum appositum est primo loco aduersus Gulã in contẽplatione cõsistẽs de rebus diuinis, & summi

boni conspiciendis, & consulendis, qua re fit, ut ex Pau-
* cap. 3. & 1. Corin. c. 3. & Iob. c. 28. lo ad Philippenses*, nihil præter Deum suscipiat, & cæ-
tera quæ in mundo sunt pre Deo tanquam stercora con-
temnat, ut Christum lucrifaciat; propterea eam sic descri
bit Cicero in quarto libro Tusculanorum, Sapientia est
rerum diuinarum & humanarũ scientia, cognitioq;, quę
cuiusq; rei causa fit, ex qua efficitur ut diuina imitetur;
humana omnia inferiora uirtute ducat. qui & adhuc in
tertio libro sic dixerat, illa præstans & diuina sapientia
est, perceptas pęnitus, & pertractas humanas res habere,
nihil admirari cum acciderit, nihil antequam euenerit
non euenire posse arbitrari. cui opposita est huius mun-
di sapientia, quam terrenam animalem, & diabolicam
* cap. 3. appellat beatus Iacobus apostolus*, nimirum propter fi-
nem in quem intendit qualis erat philosophorum sa-
* cap. 2. & ad Roma. c. 1. pientia, qui licet, ut refert Paulus ad Colossenses*, ratio-
cinando qualem qualem Dei cognitionem essent assecu
ti, non tamen Deum sicut Deum glorificauerunt, non fi-
de, non spe, non charitate Deum coluerunt, sed euanue-
runt in cogitationibus suis sibi tantum placẽtes, & suam
non Dei gloriam, non æternam, sed terrenam commo-
ditatem quærentes.

Intellectus donum secundum in ordine obtinet locũ
aduersus luxuriam, propriè in agnitione ueritatis consi-
sistens, cum per ueritatis lumen id pertingere non ua-
* cap. 28. leamus, unde sic fatus est Iob*, ecce timor domini ipsa
est sapientia, & recedere à malo intelligentia, quam in-
* 119. stanter in hunc modum & uerba petierat psaltes*, da mi-
hi intellectum, & scrutabor legem tuam. quo dono sem
per Hebræi caruere, qui interiori literę minimè affixi
sunt, super quorum oculos impositum est uelum, ut in
faciem Moysi intendere nequeant, quos propterea pro-
* c. 6. & Matt. cap. 13. testatus fuerat dominum sibiipsis relinquere Isaias*, di-
cens: excęca cor populi huius, & aures eius aggraua, &
oculos eius claude, ne fortè uideat oculis suis, & auribus
suis audiat, & corde suo intelligat, & conuertatur ut sa-
nem eum.

Consilij tertium est in ordine donum aduersus Auaritię crimen, quo dono dirigitur homo à Deo per modũ consulentis in peragendis diuinis, atque terrenis rebus, ubi & quoties naturalis inquisitio per se sufficiens non est. qua de re in hunc modum dixerat Cicero primo Officiorum, non minorem afferunt utilitatem, qui togati publicè pręsunt, quàm qui bellum gerunt, itaque eorum consilio sæpè aut suscepta, aut confecta bella sunt, qua re expetenda magis est discernẽdi ratio, quàm decertandi fortitudo; temere enim in acie uersari, & manu cum hoste confligere, imane quidem est & belluarum simile, cui opposita sunt in rebus externis hærentia. at Apostoli domini, ut eorum nos docent Acta*, principibus sacerdotum præcipientibus ne docerent in nomine domini Iesu, quia prędıti, ac decorati fuere dono spirituali tamen; responderũt oportere magis obedire Deo, quàm hominibus; vnde psaltes*, dominus dissipat cõsilia principum, consilium autem domini manet in æternum, hoc est donum sancti spiritus.

* c 4. & seq.
* 33.

Fortitudinis donum in ordine quartum est aduersus Accidiã, quo respectu labentes res forti animo contẽnimus, & nullis illecebris emollimur, nullis aduersis perturbamur, sed pro fidei, christianęq; iustitiæ conseruatione inuictum animum tenemus, quo casto corde nullius uanæ gloriæ causa, sed veracissimi Dei amore quiduis libenter perferimus: nec eo quicquam magis necessarium est quãdiu in hac uita uitam degimus: omnes enim qui piè uolunt uiuere in Christo, oportet pati persecutionem in hoc sæculo, ut ait Paulus secundo Corinthiorum*, cui opposita est humanarum rerũ fortitudo quatenus sibiipsi quisque fidit; propterea sic fatur psaltes*, hi in curribus, & hi in equis, nos autem in nomine domini nostri exultabimus, non enim dominus in fortitudine voluntatem habebit, nec in tibijs beneplacitum erit ei, sed beneplacitum est super timentes eum.

* cap. 4. Act, cap. 5.
* 20.

Scientiæ donũ in ordine quintum est aduersum Iram, quo à Deo instruitur hominis animus ad discernendum

creden-

credenda à credendis in opere consistens; cuius finis est declinare à malo & facere bonum, inquirere pacem, & persequi eam, prouidere bona non tantũ coram Deo, sed etiam coram omnibus hominibus, ait idem Paulus secũ do Corinthiorum*; cui opposita est scientia mundana, cuius finis est rerum notitia in ostentationem, siue quæstum terrenarum, quo carent dono quicunq; inflati sciẽtia ecclesiasticas traditiones in scandalum, & ruinam infirmorum temerè dissoluunt, propter quos ille conditæ esse censentur.

* cap. 8. & ad Rom. cap. 12.

Pietatis donum subsequitur in ordine aduersus detestabile Inuidiæ crimen, quo pietatis nomine veniunt affectus, cultus, & cuncta officia, quæ debemus his vnde vitam accepimus, qua de re pietas virtus dicitur, per quam patriæ, beneuolis & sanguine cõiunctis beneuoli efficimur*; & ait sic Cicero pro Planco, pietas est fundamentũ omnium virtutum, parentem vt Deum vereri, atq; non multo secus ac parentes, liberos amare debemus. nec nõ sic fatur in primo de natura deorum, pietate aduersus Deos sublata, fides etiam & societas generis humani, & una excellentissima uirtus iustitia tollatur necesse est; & quatenus distinctum donum est significat sitã misericordiam in affectu hominis proni ad benemerendũ de proximo Dei gratia, vt voluntatem exequatur, & obsequiũ Deo præstet, quia is Deo fœneratur qui miseretur proximi, hinc Paulus ait ad Timothæum*, exerce te ad pietatem, nam exercitatio corporalis ad modicum vtilis est, pietas autem ad multa.

* Arch. in c. si quælibet. nu. 1. 22. q. 2.

* cap. 4.

Timoris septimum & ultimum donum est, nempè fundamentũ veræ sciẽtiæ aduersus crimẽ Superbiæ, de quo Ecclesiasticus*; corona sapientiæ timor domini, inquit, nam qui sine timore est non poterit iustificari; quo mouetur homo ut semper q̃rat subiectus esse Deo, ab eoq; se abducere fugiat; quem in hunc modũ describit liber sapiẽtiæ*; nihil est enim timor nisi præsumptionis adiutoriũ, proditio cogitationis auxiliorũ; & hũc verè, atque propriè filialẽ Timorẽ dicimus, longè à seruili, & initiali timore

* cap. 1.

* ca. 17. & prouerb. cap. 1.

timore differentem. Seruilis.n.timor respicit dumtaxat pœnam, quo perinde ac serui dominos timore plagarum metuunt Deus timetur, ne ad perpetuos carceres tradat ipsos. Initialis verò est is, quo præmium speratur, exẽplo mercenarij. eo igitur filialis, siuè reuerentialis timor nũcupatur, quia filius timet patris offensam, quem ex toto corde diligit; timet profectò ex intimo affectu separari à Deo uel patre, cum quo esse semper exoptat, ab omni priuato commodo, & utilitate principaliter prorsus remotus; intentus autem atque paratus ad omnem sustinendã aduersam fortunam, etiam si secundario aliquid speret emolumenti. cuius præmia in hæc uerba recenset Ecclesiasticus*, timor domini delectabit cor, & dabit lętitiam, & gaudium in longitudinem dierum; timenti dominum benè erit in extremis, & in die defunctionis suæ benedicetur. quo pacto exponitur uates in psalterio*, sic dicens beatus uir qui timet dominum, in mandatis eius uolet nimis; quisq; enim uerè pius ac religiosus est, in mandatis eius uolet nimis, & ualdè, id est meditatione diuinarum legum uehementer delectatur. qui in hanc eamdem rem sic adhuc dixerat*, mãdata domini recta lætificãtia cor, præceptum domini lucidum illuminãs oculos; timor domini sanctus permanens in seculum seculi; vnde uersus, oderunt peccare boni virtutis amore. oderunt peccare mali formidine pœnæ*: nihilominus timore seruili seruientes frustra non seruiunt, quia etiã si à charitate procul sit, est tamen aptus ad inducendam eam, qui claudit ostium, illudq; diligentissimæ custodit, ne peccatum, qđ adhuc ingressum non est, deinceps ingrediatur, adhuc inclusum retinet quicquid boni in homine ipso insitũ sit, & ita exponitur Ecclesiasticus*, in hæc uerba dicens, timor domini expellit peccatum, nam qui sine timore est non poterit iustificari. Fructus autem duodecim numero recenset Paulus ad Galathas*, uidelicet Charitas. Gaudium. Pax. Longanimitas. Bonitas. Benignitas. Mansuetudo. Modestia. Patientia. Continentia. Castitas. & Fides.

* cap. 1.

* 112.

* 19.

* gl. in c. cum qui. de præb. in 6.

* ca. 1. Arch. ĩ c. sicut. dist. 2. de pœn. gl. in c. cum nõ liceat. de præscrip.

* cap. 5.

Charitas primus est fructus, motus animi in Deũ & ꝓximũ dilectio, in qua tota domini lex pẽdet vt in sexcẽtis veteris & nouæ sacræ scripturæ locis legitur; vnde (licet de vera charitate non sentiret) sic ait Cicero pro Lælio, quoniam res humanæ fragiles, caducæq; sunt semper, ali qui acquirendi sunt, quos diligamus, & à quibus diligamur, charitate enim, beneuolentiaq; sublata omnis est è vita sublata iocunditas.

Gaudium secundus est fructus, quod est animi affectio alicuius præsentis boni opinione concepta. quæ propriè in animo cõsistit, quia cum quietum animum habeamus, nihil reliquũ est vitæ nostrę, quo posit ipsa turbari. at mi nimè lætitiã proponit, quia illa in vultu, & sola exteriori actione concipitur; vnde ex eodem Cicerone quarto Tu sculanorum, gaudium dicitur in sapientem cadere posse, lętitiam verò minimè.

Pax tertius est fructus, dulce est enim nomen pacis, ait idem Cicero in decima tertia Philippica, quæ tranquilla libertas dicitur, quia vbi pax, ibi libertas est.

Longanimitas quartus est, quæ propria Deo est, qui lõ ganimis dicitur æquanimiter sustinens & tolerans quic-
* 103.& 2.Petri.cap.fin. quid accidat, de quo sic meminit psaltes*; miserator & misericors dominus longanimis, & multum misericors, quia animus ad æternitatis longitudinem protenditur
ca. 14. Ezech, cap. 33. expectando, & dixerat secundus Regum*, non vult Deus perire animam, sed retractat cogitans ne pœnitus pereat qui abiectus est.

Bonitas quintus est, habita relatione ad appetitus re- ctitudinem bonitas dicitur, qua hominem bonum dicimus, bonitas inest in fructu sancti spiritus, ut ait Gaie-
cap. 5. tanus in Paulum ad Galathas*; & Cicero in Paradoxis, quod rectum, & honestum, & cum uirtute est, id solum opinor bona.

Benignitas sextus est fructus, quæ iuxta eumdem Gaie tanum eodem loci ad ferocitatem bonorum ad proximos refertur. nam vates Dauid metuẽs ne malefacta prin
51. cipis ciuitati noceant, sic fatus est in psalterio*; dicens

benignè

Benignè fac domine in bona voluntate tua Sion, ut ædifi centur muri Ierusalem.

Mansuetudo, quæ dicitur uirtus moralis moderatrix irascibilis, septimus est; cui sex in sunt priuilegia, nã primo summopere placet Deo, de quo Ecclesiasticus*, sapientia & disciplina timor domini, quod beneplacitum est illi mansuetudo & fides. secundum est priuilegium, quo mansuetus in curam suscipitur à Deo, de quo psaltes*, suscipiens, inquit, mansuetos dominus. Tertium est de quo ita meminit sapiens in prouerbijs*, dominus ipse dat gratiam mansuetis. quartum est quia mãsuetudo præparat ad intelligentiam uerbi Dei, quã in hæc uerba pol licetur idem psaltes*, docebo mites uias meas. quintum est priuilegium mansueti hominis, quia mansuetus impetrat per orationem ait liber Iudicum*. Sextum est, quia mansuetus in fine uitæ suæ æternam hæreditatem consequitur, quam dominus Iesus Christus gratis pollicetur, iuxta Euangelistam Matthæum*; dicens beati mites quoniam ipsi possidebunt terram.

* cap. 1.
* 146.
* cap. 3.
* 24.
* cap. 9.
* cap. 5.

Modestia octauus est, quem in hunc modum recenset Paulus ad Philippenses*, modestia uestra nota sit omnibus hominibus, dominus enim propè est. quasi dicat internum gaudium ita continuetur, ut non immoderatè extra effluat, sed moderatio cunctis appareat; quam diffiniunt ita Stoici, modestia est sciẽtia earum rerum, quæ agentur, aut dicentur loco suo collocandarum.

* cap. 4.

Patientia sequitur in ordine, de qua sic meminit dominus Iesus iuxta Euangelistam Ioannem*, dicens Petro, sequere me, uidelicet in tribulatione habita patientia; nam cum idem Petrus vrbem fugiens exiuisset, volens eũ Christus ad locum quem elegerat, reuocare, interrogatus ab eo, quo uadis? respondit uado Romam iterum crucifigi, quod intelligens sibi dictum, protinus reuersus est ad locum*.

* cap. 21.
* c. per venerabilem. qui fi lij sint legit.

Continentia decimus est in ordine fructus, quæ dicitur propriè post sexus corruptionem abrenunciatio.

Castitas subsequitur ad differentiam continentia in-

nuens sexus incorruptionem, ut exemplum tradi potest in Sussanam; necnon in fidelissimum Iosephum, qui ut legitur in primo pentateuchi*, maluit uxoris Regis Pharaonis domini sui pati indignationem, quàm eius suggestioni præbere assensum.

* cap. 39. & apud Daniel. cap. 13.

Fides ultimus est fructus, quæ ut virtus est dicitur substantia sperandarum rerum, argumentum non apparentium iuxta Paulum Apostolum ad Hebræos*, cuius effectum non dubitamus esse tutissimam Dei arcem, de quo sic ait psaltes*, uerumtamen in diluuio aquarum multarum ad eum non approximabunt.

* cap. 11.

* 32.

Nouerint propterea omnes diuinioris scintillæ omnino non expertes his muneribus sancti spiritus afflatos, omni prorsus ea re, quæ ad optimam salutem & totam capescendam diuinitatem uideantur fore necessaria, optimè præditos atq; decoratos esse; quo etiam simpliciter prolati nomine iuxta subiectã materiam uenit ipse Deus quatenus officium sancti spiritus exercet*, quorum duæ sunt species, Visibilis, & Inuisibilis. visibilis spiritus sanctus eo sic nuncupatur quia uisibiliter & extra cunctis videntibus ex sanctorum innumeris apparentibus miraculis, quibus multæ nationes attractæ fuere ad fidem, olim operabatur, qui iamdiu cessauit, permanente & operante solo inuisibili; cum enim ex eo adeo aucta fuerit fides nostra, ut exteriori opere amplius non egeat, non uidetur deinceps necessarium fore visibilem; quodq; si sic necessarium foret, profecto deficeret meritum fidei, quæ in sola credulitate ut plurimũ persistit; unde Paulus ad Romanos*, spe enim salui facti sumus, spes autem quæ uidetur non est spes, nam quod uidet quis quid sperat*?

* cap audiui. caus. 24. q. 1.

* cap. 8. & ca. in domo. dist. 4. de pœni. & de cõsec. c. ue nit in si. dist. 4. & 1. q. 1. ca. cũ scriptura.

Vtens concorditer ijsdẽ sacramentis, & hæc est ultima pars descriptionis ecclesiæ; quia concordia, quæ est cõuenientiũ in rectitudine animorũ indirupta quædã & iusta cõplexio, sub uno respectu personarũ diuersitatẽ connectit, vnde Sallustius, concordia paucæ res crescunt, discordia, maximæ dilabuntur, quæ est dissentio eorũdẽ, quos amoris uinculum colligit, ut plurimũ tumultus occasio.

Qui-

Quibus rebus optimè sic digestis pro diuini nẽpè numinis gloria, nostriq; singulari solatio; cum Iesus Christus perspexisset humanam carnem, ab adolescentia sua maximè ad malum esse pronam; ascensurus ad dexteram patris, demũ reuersurus cũ gloria & maiestate ad uniuscuiusq; uiuorum & mortuorum dicti, factiq; exposcendam rationem, ne sine pastore relicta in terris disspergeretur ac periret; sicuti uidebimus imminẽte morte Moysi eidem dominum Deum mandasse antequam moreretur agens annum centesimum supra uigesimum, ut tolleret Iosue filium Num, in eius locum substituẽdum, cui, impositis manibus super caput, abundauit spiritus sapiẽtiæ, & obedierunt filij Israel; propterea uices suas delegatas uoluit Petro, iuxta Euangelistam Ioannẽ*, in hæc uerba dicens, Simon Ioãnis (Simon enim est nomen propriũ, Ioannis uerò id est Ionæ, cuius proprium nomen patris fuit; ab euentuq; Simon sumpsit hoc nomen Petrus à petra, ut meminit Euangelista Marcus*, à petra quæ firma & stabilis est) Simon, inquam, diligis me plus his? dicit ei etiam domine tu scis quia amo te, dicit ei pasce agnos meos; dicit ei iterũ Simon Ioannis diligis me? ait illi domine tu scis quia amo te, dicit ei pasce agnos meos. dicit ei tertio Simon Ioannis amas me? dicit ei domine tu omnia nosti, tu scis quod amo te, dicit ei pasce oues meas. quam adhuc amplissimam iurisdictionẽ, & latius imperium, sed per diuersa uerba vt refert Euangelista Matthæus*, idem dominus eidem præstitit sic dicens, & ego dico tibi, quia tu es Petrus & super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam, & portæ inferi non præualebunt aduersus eam, & tibi dabo claues Regni cœlorum, & quodcunque ligaueris super terram erit ligatum & in cœlis.

* cap. 21. & c. si ergo. 8. q. 1.

* cap. 3. & Io. cap. 1.

* cap. 16.

Qđ ad prioré cõcessã iurisdictionẽ, & ad eã aptuis exponẽdã nulla ꝓrsus oritur difficultas, quin ex ipsis uerbis sũma & amplissima facultas cũctas terrarũ dijudicãdi nationes Petro delegata fuerit. q̃ritur ãt de triplicata interrogatione, pariterq; Petri rñsione; cũ unica dñi interrotio ac eiusdẽ Petri pariter rñsio sufficiens esse uideretur,

qua iuxta diuinum & positiuum ius omne genus stipulationis concipi & ratum haberi consueuit, adhuc quærunt nonnulli atque demirantur hoc, pro certo habentes Iesum Christum optimè intrinseca Petri nouisse, cuius, sicuti cæterarũ rerũ, cordis fuerat scrutator, ad quã rẽ multæ nec absonæ comprobatæ solutiones exhibentur; primo cum istud delegationis munus sit magni ponderis per quam uniuersus mundus fuerat ducendus ab ipso Petro, quia pascere oues, est idem quod regere eas; minimè inconueniens est ut Christus voluerit exprimi Petri intentionem sæpè ac sæpius, nec non per repetitas stipulationes, ad maius robur nostriq; instructionem, eandem geminari intentionem, ut ubi maius est periculũ, ibi sit cautius agendum. hinc propter rei magnitudinẽ ac excellentiam, quamuis sufficiat vnica Dei promissio, quæ firma semper ac rata habetur; qui propterea in hæc uerba dixerat populo Israel, iuxta quartum pentateuchi, quem

ca. 23. dicimus Numerũ, non est Deus quasi homo ut men-

* 89. tiatur, nec filius hominis ut mutetur. & subdit psaltes*, semel iuraui in sancto meo, si Dauid mentiar, semen eius in æternum manebit, & thronus eius sicut sol in conspectu meo, & sicut luna perpecta in æternum, & testis in cœlo fidelis; nihilominus idem dominus uoluit millies pronuntiari Iesu Christi aduentũ per ora Prophetarum; sicq; ex Celso legislatore in libro vigesimo digestorum, verborum geminatio multum operatur, quæ firmiorem ac indubitatam proferentis arguit intentionem. quo ternario imparique modo dominum gaudere, ex ueteri & noua lege non dubitamus, nam cum, ut legitur in primo Pẽ

cap. 18. tateuchi, tres uiri trinitatem significantes, apparuissent Abrahę, is cucurrit in occursum eorum, & unum odorauit, dicẽs domine si inueni gratiã in oculis tuis, ne transeas seruũ tuũ. itidemq; tres sunt cœli in ordine; primũ est infimũ & aereum, de quo meminit canticũ triũ puerorũ, benedicite, inquit, omnes uolueres cœli domino. Secundum est cœlum astratum siue mediũ, de quo sic loquitur primordiũ Genesis, fecitq; Deus duo luminaria magna,

magna, luminare maius, ut pe[s]set diei, & luminare minus ut præeſſet nocti, & ſtellas, & poſuit eas Deus in firmamento cœli. tertium eſt cœlum ſummum aquæ omnes, quæ ſuper cœlos ſunt, quod philoſophi primum mobile, theologi verò aqueum cœlum appellant, de quo vates in pſalterio* : laudate eum cœli cœlorum, & aquæ quæ ſuper cœlos ſunt laudent nomen domini : & de quibus mentionem facit Paulus ſecundo Corinthiorum*, ſic dicens: ſcio hominem in Chriſto ante annos quatuordecim, ſiue in corpore, ſiue extra corpus neſcio, Deus ſcit, raptum huiuſmodi uſque ad tertium cęlum. qui & eodē loci ter dominum rogauit, ut ab eo diſcederet Satan, cui poſt trinam hanc poſtulationem, nec antea reſponderat dominus, dicens: ſufficit tibi gratia mea, nam uirtus in infirmitate cognoſcitur. adhuc huius triplicationis dicamus eam fuiſſe cauſam, quaſi uoluerit ſibi Chriſtus, primo ſi me amas corde, ideſt uoluntate, paſce agnos meos: Secundo ſi me amas ore, hoc eſt prædicatione, paſce agnos meos: tertio ſi me amas opere, hoc eſt exēplo boni operis, ut exhibitio operis ſit probatio dilectionis, paſce agnos meos. vel paſce tertio dictū fateamur, ideſt illumina & rege tres hominum conditiones, uidelicet Virgines, continentes, & coniugatos*.

*148.

*cap. 12.

Quo ad alteram facultatem & generalem delegationē iuxta Euangeliſtam Matthæum eidem Petro conceſſam; quamuis peruerſi & Chriſti rebelles falsò abnegent propterea Petro fuiſſe à domino huiuſmodi conceſſam abſolutam facultatem, quaſi verborum proprietas iſtud minimè ferat, cum verba fuerint prolata per tempus futurum, tibi dabo, neque deinceps ullo unquam tempore hæc facultas appareat expreſsè relaxata : nihilominus facilis eſt reſponſio aduerſus hos, quibus alterum neceſſario ac indubitatè fatendum eſt, aut uidelicet aliquo tempore Ieſum Chriſtum tacitè tranſtuliſſe poteſtatem abſq; alia conceſſione in Petrū. aut (quod abſit) arguere ipſum de mendacio; neque mirum eſt hęc temporis pro tempore collocutio, cum in ſexcentis ueteris ſcripturæ locis iſtud

*ex Arch. in c imitare. vj. q j. & in cap. perfecta pœnitētia. nu. 4. diſt. iij. de pœniten.

istud fuisse obseruatum legatur, à prophetis maximè qui mente adeo affixi fuere, ut præsentia verbis tempus futurum significantibus exprimere consueuissent, ut in hunc modum fatur Isaias*, ipse vulneratus est propter iniquitates nostras, attritus est propter scelera nostra, disciplina pacis super eum, & liuore eius sanati sumus. & dixerat psaltes*, foderunt manus meas, & pedes meos dinumerauerunt omnia ossa mea. adhuc ex ciuilium legum traditionibus, communiq; recepta sententia indubitatè fatendum est clauium potestatem fuisse Petro traditam eo tempore; illarum verò executionem fuisse prorogatam vsque ad eiusdem Iesu Christi summi pastoris ascensionem ad cęlos: si enim Rex è loco discessurus delegauerit alicui procero & sibi fido merum & mixtum imperium: profectò iuris dicendi delegatio ipsa creditur permanere suspensa atque colligata, donec Rex è statu discedat, quam rem naturalis ratio nobis suadet, quæ ex Cicerone in primo de legibus, de se sola sufficit, dicente: Nihil est, non dicam in homine, sed in omni cęlo, atque terra, ratione diuinius, quæ quum adoleuit, atque perfecta est, nominatur ritè sapientia: quia non dubitatur Regem delegasse huic regnum suum ad hoc, ut sibi ipsi & cuncto populo rectè prospiceretur, ne propter suã absentiam aliquid detrimenti pateretur, periretvè, propterea nomine negligentiæ accusaretur; vnde fit ut statim cum Rex ipse discesserit, tunc omnis iuris dicendi facultas dimissa esse censeatur; ex reuersione autem in regnum toties permaneat suspensa delegatio, donec iterum inde discesserit, aut facultates & iurisdictionem expresè reuocauerit. dum igitur dominus dixit Petro, tibi dabo claues regni cęlorum, id sibi uoluit, cum abiero ad dexteram patris ascensurus, esto mihi delegatus iudex, facitoq; vt virtute tua irrumpas iniquitates cunctas orbis terrarum gentes dijudicans, sileas autem me præsente, quia præsentia domini efficit, ut interim suspẽsa permaneat iurisdictio & mandatum; hinc in vsu est ubique cautela ut post mandatum confectum in alicuius personam

* c. 53. Ezec. cap. 31.

* 22. & 74. & 85.

nam comparentem in iudicio, interim domini principales comparentes occasione eiusdem rei, de qua constituerant procuratorem, tunc protestentur imprimis & ante omnia se comparere in iudicio citra reuocationem mandati; ne ex prædicta regula & domini præsentia censeatur tacitè mandatum esse reuocatum*. Adhuc dubitari contingit de perplexitate uerborum, dum dixit dominus Petro: tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo ecclesiam meam, quasi sibi inuicem aduersari uideantur, unde minimè uolunt fateri ullam Petro dominum concessisse delegationem, asserentes ipsum Christum solum esse petram uiuam, totiusq; Ecclesiæ fundamētum, ut eo nomine sic appellat psaltes*, dicens: & statuit supra petram pedes meos, & direxit gressus meos; non aduertentes, & hic dolus & fallacia, Petrum eo agnomine à petra adiudicatum dignum fuisse à domino ex eius firmitate ac soliditate petrę, quam dicimus Christi ecclesiam, perpetuam nempè, neque post uarias ac innumeras perturbationes ab ullo prosterni, aut comminui posse. insuperq; non dubitamus concessam fuisse autoritatem propter maximam dilectionē, qua prosequebatur illum dominus, etiam si à cæteris Apostolis ęquo animo prædilectus fuisset; propterea cum uidissent pro ipso Petro & Christo domino idem redditum esse tributum, indeq; ex æqualitate prętij arbitrati essent omnibus Apostolis Petrum esse prælatū, qui in actu tributi reddēdi fuerat dño cūparatus; quo factū est, ut ex Euāgelista Matth.*, interrogauerint eundē, dicētes: quis putas maior est in regno cęlorū? ꝓfectò minus absonū est, quòd eo noīe petræ Petrus nūcupatus fuerit, q̃a cū in vtraq; lege cūcti fideles, ac infideles dicti sint filij Dei, atque adoptati fuerint in oīmodā filiationē a dño Deo qui ultro se constituit patrē, qua dilectione nulla maior est, ipso iure nācíscimur patris imaginē ac oīmodā similitudinē, q̃ est solidissima petra, & cuius nos filij sumus uera ac uiua imago, totiusq; domus colūna, maximęq; oē sacerdotiū, cuius hęreditatē fore pollicitus est dñs Deus iuxta lib. Nu.* dicēs ad Aarō, in

* c. uolentes. de off. leg. & c. si quem. de procur. in vj. Vant tract. de nullit proces. & sent Tit. de nullit. sent. ex def. iurisd. ordi nu. 138. & l. si ff. de procura.

* 40. Isa. cap. 28. & Daniel cap. 2.

* cap. 18.

* cap. 18. & Iosue. cap. 18

in terra eorum nihil possidebitis, nec habebitis partem inter eos, ego pars & hæreditas tua in medio filiorum Israel. & cum domini hæreditas, cooperante spiritu sancto, nihil aliud sit quàm utraque clauis iudicandi, ac executioni demandandi iudicata, nō dubitamus, ex expressa Iesu Christi delegatione & facultate Petro dijudicandi cuncta, competijsse ambas Claues, videlicet Scientiæ, & Potentiæ; quas eidem domino Iesu antea cōstituit Deus

* cap. 22

pater æternus, iuxta prophetam Isaiam*, dicens: & dabo clauem domus Dauid super humerum eius, & aperiet & non erit qui claudat, & claudet & non erit qui aperiat.

* cap. 12. & c. tanta. de excessib. prælat.

in quam rem in hæc verba uaticinatus fuerat Iob*, apud ipsum est sapientia & fortitudo, ipse habet consilium & intelligentiam, si destruxerit nemo est qui ædificet, si incluserit hominem nullus est qui aperiat, si continuerit aquas omnia siccabuntur, si emiserit eas subuertēt terram, apud ipsum est fortitudo & sapientia. Scientiæ clauis est iudicare ac diffinire cuncta, quæ regni cęlorum

* cap. 11.

sunt, de qua sic meminit Euangelista Lucas*; væ vobis legis peritis qui tulistis clauem scientiæ, ipsi nō introistis, & eos qui introibant prohibuistis; est enim clauis scientiæ metaphoricè eruditio, & doctrina apertiua clausæ

* cap. 34.

scientię in prophetis & lege, de qua Ezechielis*, hæc dicit dominus Deus, væ pastoribus Israel qui pascebant semetipsos, nonne greges à pastoribus pascuntur? lac comedebatis, & lanis operiebamini, & quod crassum erat occidebatis, gregem autem meum non pascebatis, quod infirmum fuit non consolidastis, & quod ægrotum non sanastis, & quod confractum est non alligastis, & quod abiectum est non reduxistis, & quod perierat non quęsistis, & cum austeritate imperabatis eis, & cum potentia & reliqua.

Potentiæ uerò altera clauis est autoritas faciendi, & per clauem scientiæ diffinita demandandi executioni,

* cap. 23.

de qua idem Matthæus*, tunc Iesus locutus est ad turbas, & ad discipulos suos, dicens: super cathedram Moysi sederunt Scribæ, & pharisæi, omnia ergo quæcunque dixe-

rint

rint uobis ſeruate & facite, ſecundum opera verò eorum nolite facere, alligant enim onera grauia, & importabilia, & imponunt in humeros hominum, digito autem ſuo nolunt ea mouere; cuius utriuſque tradendæ clauis fuit ratio hęc, ne uideretur conceſſa inutiliter facultas & iuriſdictio, ſi eam executioni demandare non poſſet per potentiæ clauis executionem*. Quorſum Moyſi ſerui ac miniſtri Dei in cunctum populum Iſrael, & cæteras denique nationes & barbaricas gentes ſubiugandas tanta autoritas imperandi, niſi promiſcuè & gladium exercere potuiſſet aduerſus facinoroſos homines? quem tamen cernimus nutu Dei ac iure proprio nocentes uindicaſſe etiam uſque ad necem incluſiue, ut demonſtrat nobis totus ſuus Pentateuchus. propterea fit, ut de ſummi noſtri Pontificis latiori poteſtate minimè ambigatur, qua iure optimo & ex ſe ſolo ipſo ſpirituales, necnō temporales, ſiue terrenos gradus, ac dignitates quaſuis poteſt conferre, uti ex ipſa nobiliſsima leui progenie ortus, & fecere idem Moyſes & Aaron ex ea leuitica ſtirpe progeniti, ac fratres, cæteriq; pariter ab ipſo ſummo pontifice Aaron deſcendentes. ad quem & ad Moyſen promiſcuè in hæc verba locutus eſt dominus iuxta quartum librum Pentateuchi*, tollite ſummam uniuerſæ congregationis filiorum Iſrael per cognationes & domos ſuas, & nomina ſingulorum, quicquid ſexus eſt maſculini à uigeſimo anno & ſupra, omnium virorū fortium ex Iſrael, & numerabitis eos per turmas ſuas tu & Aaron, eruntq; vobiſcum principes Tribuum, ac domorum in cognationibus ſuis, quorum iſta ſunt nomina & ſeq. quos conſtat totius populi Iſrael duces atque primates fuiſſe; cæteros uerò quorum ſelecta ſunt nomina, conſtat fuiſſe duces & capita militiarum, quos agnomine dixere Tribunos, Centuriones, & Decanos. hinc iuxta eundem quartum Pentateuchi*, dirupta eſt terra, & aperiens os ſuum deuorauit ducentos quinquaginta uiros proceres ſynagogæ, & qui tempore conſilij per nomina uocabantur, & ignis deuorauit Core, Dathan, & Abiron rebelles Aaron

* c. ſolita. de maio. & obe.

* cap. 1. Exo. c. 2. & c. 6. & j. Parali. c. 23

* cap. 16.

& Moysi, quibus abnegarunt subiectionem & obedientiam. Filijs Israel timentibus à facie Holofernis principis militiæ Regis Assyriorum, ut legitur in historia Iudith*, Heliachim sacerdos magnus scripsit ad uniuersos per quos uiæ transitus esse poterat, ut montium ascensus obtinerent, per quos aditus ad Ierusalem esse potuerat, & illic custodient, ubi angustum iter fieri poterat ad montes, & fecerunt filij Israel secundum quod constituerat eis magnus domini sacerdos Heliachim. quam & multo maiorem ac generalem aduersus cunctas nationes præstitit administrationem, ac iurisdictionem leuitis in hæc verba, iuxta quintum Pentateuchi*, dominus Deus dicens, accedentq; sacerdotes filij leui, quos elegerit dominus Deus tuus, ut ministrent ei, & benedicant in nomine eius, & ad uerbum eorum omne negotium pendet, & quicquid mundum, uel immundum est iudicetur. quidnam magis immundum est, quàm ea quæ diuinę legi aduersari cernimus? nempè bella, homicidia, adulteria, furta, & cętera id genus aduersus quasuis barbaricas etiã gentes. Animaduertentes à creatione mundi usque ad Iesu Christi aduentum, hos tres ordines, ac maiores dignitates, videlicet Summum sacerdotem, Prophetam, ac Regem, in veteri lege fuisse repertas (præter tamen Moysen, & eius successoris Iosue seruos ac ministros domini, quibus mortuis extincta fuit huiusmodi administratio, tam in eorum successores, quàm in eos ipsos, quibus nullus mandato Dei, siue tacito, siue expresso datus est substitutus; vnicuique autem ex his tribus dignitatibus, reseruatus fuerat gradus & prærogatiua sua; nam primo sacerdotem magnum prælatum esse cæteris ostendimus. Secundo loco Prophetam. Tertio Regem.

Sacerdos magnus ratione antiquitatis, maior ac dignior fuit cæteris, quia ante Moysen in primo statu institutum fuerat sacerdotium sub Noe. nam Abraam fuit sacerdos & propheta, cui ut legitur in primo Pentateuchi*, dominus dixerat: sume mihi vaccam triennem, & paulò

* cap. 4

* cap. 21

* cap. 15.

paulò inferius dixit Regi Abimelech, qui eius uxorem detinuerat, redde uxorem viro suo, qui propheta est. atque eodem loci*, ostenditur Melchisedech regem Salem, altissimum Dei sacerdotem fuisse, protulisseq; panem & uinum, eidemque Abram decimas obtulisse, præfiguranti dominum nostrum Iesum Christum, qui suæ diuinitatis nec principium, neque finem habuit. insuperque administrationis, atque subiecti ratione sacerdos præfertur Regi, atque prophetis, quia assiduo detinebatur, ac detinetur in rebus diuinis faciendis, atque contemplandis uices & Ecclesiam domini repræsentans; præfertur etiam his prædictis dignitatibus propter unctionis effectum, longe diuersum ab effectu unctionis Regum; propterea in hunc modum dominus præmonuit Moysen iuxta secundum Pentateuchi*, dicens: sanctificabisque omnia, & erunt sancta sanctorum, qui tetigerit ea sanctificabitur, Aaron & filios eius unges, sanctificabisque eos, ut sacerdotio fungantur mihi, filijs quoque Israel dices, hoc oleum unctionis sanctum erit mihi in generationes uestras, caro hominis non ungetur ex eo (quasi sacerdos sit Deus in terris, & non homo) & iuxta compositionem eius non facietis aliud, quia sanctificatum est, & sanctum erit uobis, homo quicunque tale composuerit, & dederit ex eo alieno, exterminabitur de populo suo, talem compositionem non facietis in usus vestros, quia sanctum est domino, homo quicunque fecerit simile, ut odore illius perfruatur peribit de populo. adhuc multis de causis propheta, & multo magis Rex subijcitur summo pontifici; primo quia fas illis non fuerat oleum istud tangere, imo prophetæ nullo tempore oleo aliquo ungebantur, propterea neuter eorum poterat illuminari, aut ea sancti spiritus plenitudine decorari, qua fuerat decoratus summus sacerdos; prophetæ autem fuere digniores Regibus, quia familiariter, uel in somnis, aut in ænigmate sæpissimè Deum alloquebantur. ad quos etiam vnà cum summo pontifice vnctio Regum spectabat;

* cap. 14.

* cap 30.

unde ratione istius colligati gradus exhibendæ unctionis, prophetæ possunt rectè digniores dici, quia inter dantem, & accipientem necessaria est differentia pręrogatiuę, quæ nempè maior arguitur ex parte conferentis; quæ ratio necessario cessat in summo sacerdote; qui cum mandato domini ungi debeat, minimè ungi potest nisi ab inferiore, cum nullũ in terris habeat superiorem. & si sacerdos magnus uincit Regem in gradu & administratione, necnon & prophetam, quem comprobauimus Regem uincere, succedit uulgaris & ciuilis regula, si uinco uincentem te, tanto magis debeo uincere te; hinc, ut legitur in primo Regum*, Samuel propheta dedit necem Agag Regi Amalec; propter aduersus dominum rebellionem deposuit Saulum è regno; quo loci, etiam si ex eiusdem domini sententia, ac decreto ius regium amplissimum, tantæque iurisdictionis ac imperij fuisse legatur, ut uidelicet subditorum filios & filias tollere posset, sibiq; quadrigarum equites facere, Tribunos, Centuriones, & agrorum cultores, uineas, optima oliueta, asinos, seruos, ac ancillas auferre: nihilominus fateamur necesse est hæc à domino populo Israel fuisse pręmonita ob ipsam importunitatẽ suam, quo corrupto corde recedendi pænitus à Deo, in hunc modũ dixerat Samueli, ecce tu senuisti, & filij tui non ambulant in uijs suis, constitue nobis regem, ut iudicet nos, sicuti & uniuersæ habent nationes: propterea orante ipso Samuele, sic ei respondit dominus, audi uocem populi in omnibus, quæ loquuntur tibi, non enim te abiecerunt, sed me ne regnem super eos, iuxta omnia opera sua, quæ fecerunt à die qua eduxi eos de terra Aegypti usque ad diem hanc, sicuti dereliquerunt me, & seruierunt dijs alienis, sic faciunt etiam tibi, ueruntamen contestare eos, & prædic eis ius regis qui regnaturus est super eos, quasi dixerit, scito popule Israel istud seruitutis genus tibi, & super posteros tuos obuenturum propter enormissima tua crimina, qui in corde tuo, cuius ego sum optimus scrutator, proposuisti tibi me abijcere; qua de causa idem dominus

* cap. 15. cũ seq. & c. 8. & viij. q. j. c. audacter.

nus illi iratus, hanc eandem abiectionem post longum
tempus, ex propheta Osea*, ita recensuit, dicens, perdi- * cap. 13.
tio tua Israel tantummodo in me auxilium tuum, ubi est
Rex tuus? maximè nūc saluet te in omnibus urbibus tuis,
& iudices tui, de quibus dixisti: da mihi Regem & prin-
cipes, dabo tibi Regem in furore meo. qui & antea eo-
dem loco* dixerat, iudicate matrem uestram, iudicate * cap. 2.
quoniam non ipsa uxor mea, & ego non uir eius, quasi
sibi uellit, uos uoluistis scindere regnum meum ad ue-
stri commodum & uoluptatem; sacerdotes, prophe-
tas, meq; tandem, qui hos pro uestri commodo ac salute
rectores ac duces constitui abijcere uobis proposuera-
tis; ad quorum importunitatem ac cordis duritiam Re-
gem permisi, ex uobis ipsis modo iudicate, si fortè pro-
derit uobis, qui nempè omnes absorbimini, propterea
idem dominus adhuc conquæstus, & furore concitatus,
sic ait ex eodem propheta Osea*, ipsi regnauerunt & * cap. 8
non ex me, principes extiterunt & non cognoui. qui-
bus, iuxta Euangelistam Matthæum*, interrogantibus * c. 19. Deu-
dominum Iesum si liceret homini dimittere uxorem, ter. c. 24.
idem respondit non licere, & ex lege Moysi replicanti-
bus, qui permiserat dari libellum repudij, adhuc respon
dit sic, quoniam Moyses ad duritiam cordis uestri per-
misit uobis dimittere uxores uestras, ab initio autem
non fuit sic; nam sicuti Romani, ac aliæ nationes ad pla-
citum dimittebant uxores, habuereq; Reges per quos
ducerentur, diffisi illi diuina protectione, & moti potius
petulantia quadam, petiere constitui sibi æquè Regem.
cum Salomon tertius Rex, ut ostendit tertius Regum*, * cap. 11. cū
totum se idolatrię dedisset, iratus propterea Deus, ait seq. Ios. c. 14.
illi, quia habuisti hoc apud te, & non custodisti pactum
meum, & præcepta mea, quæ mandaui tibi, disrumpens
scindam regnum tuum, & dabo illud seruo tuo, verum-
tamen in diebus tuis non faciam propter Dauid patrem
tuum, & dabo illud seruo tuo, uerumtamen in diebus
tuis non faciam, & sequitur: sed Tribum unam dabo filio
tuo propter Dauid seruum meum, & Ierusalem quam
elegi;

elegi; ideo statim suscitauit illi inimicum Adad Idumeum, paternoque diuiso regno assignatæ fuere decem tribus Ieroboam, quæ fuere caspijs montibus seclusæ; alia uerò fuit assignata *R*oboam, quæ fuit Tribus Iudæ; quia uerò de minimis (dicunt illi) non curat prætor, & in rei ueritate Ieroboam obtigit etiam dimidia tribus præter decem, necnon una cum dimidia tribus *R*oboã obtigit, propter successionem Manassæ, & Ephraim filiorum Ioseph, qui non legitur in tribu prænominatus cum non habuerit uexillum, sed tantum filij prædicti qui unicam stirpem ex lege faciunt ac gradum, in ipsa tribuum distributione nulla fit mentio dimidiæ tribus, & quoties habetur in lege mentio de dimidia tribu, quę cum cæteris connumeratis ascendit ad summam duodecim tribuum collectis duabus dimidijs in unam, tunc capitur pro Tribu & Iosepho ipso, & ita concordantur textuum uarietates; à qua diuisione deinceps in futurum, perpetuisq; temporibus, ut optime attestatur prædicta tertij libri Regum autoritas, fuere semper discensiones & bella inter eos, quasi non immemor esset Deus p̃dictæ rebellionis & importunitatis populi Israel malo aĩo petẽtis *R*egẽ; quo *R*egio muñere fungebãtur maiores sacerdotes, ut nuper exempla retulimus, quos postremo Angelos domini appellat Propheta Malachias*, dicens labia enim sacerdotis custodiunt scientiam, & legem requirẽt ex ore eius, quia Angelus domini exercituum est. At, tacitæ obiectioni respondentes nos, quia Deus pater omnipotens singulari sua prouidentia futura prospicit, neque præteritorum est immemor, hinc antea exhibuerat per manum Moysi particularem *R*egum legem, cui futurus *R*ex subiectus ac alligatus esset, de quo sic fatus erat in quinto Pentateuchi*, non poteris alterius gentis hominem regem facere, qui non sit frater tuus, cũq; fuerit constitutus multiplicabit sibi equos, nec reducet populum in Aegyptum, equitatus numero subleuatus, non habebit uxores plurimas, quæ alliciant animum eius, neque auri immensa pondera, postquam autem sederit

* cap. 2.

* cap. 17.

derit in solio regni sui describet sibi Deuteronomium legis huius in uolumine, accipiens exemplar à Sacerdotibus leuitæ tribus & habebit secum; quem summo pontifici adhuc subditum esse non dubitat quisquam sanæ mentis, etiam Imperatoria maiestate, quam à Regia nihil differre non ambigitur, decoratum; tum propter diuersam speciem olæi, quo unguntur, tum etiam quia ad Imperialem siue Regiam constituendam potestatem non semper fuerat in usu eorum unctio. aut enim Deus mandauerat vngi Reges, & tunc eos oportuit ungi, uti exemplum traditur in Propheta Samuele, ut ostendit primus Regum*, qui domini mandato unxit in Regem Saulum, quo mortuo, etiam si antea depositus ac priuatus e regno fuisset, unxit in Regem Dauidem, qui quamuis fuisset Propheta & Rex, inter Prophetas tamen non fuerat connumeratus. necnon, ut legitur in tertio Regum*, Sadoc magnus sacerdos, insimulque Natham Propheta vnxere in Regem Salomonem. Aut Deus expresse non mandauerat futurum Regem vngendum, qno casu oportet subdistingui in hunc modum; si enim superstite filio primogenito Rex prædecesserat, inter quem filium & populum esset affectio, omni remota contentione, quod ad ipsam conficiendam unctionem, quo casu ipso iure absque unctione ulla in Regem eligebatur, quasi iure hæreditario in Regno succederet; nam post obitum Salomonis prædictus filius nomine Roboam nullibi reperitur unctus, quia inter populum de unctione non fuerat orta contentio; qua uerò orta, ne daretur occasio concitandi tumultus, deueniebatur ad unctionem, quæ fuerat caracther & signum communionis & concordiæ, de qua fuerat orta contentio; & ad instar sacerdotalis unctionis per caractheris impresionem non tamen secundum perfectam affixionem in anima ut in Christianis quibusdam sacramentis, minimè dissolui poterat; qua religione motus Rex Dauid semper uoluit uenerari ac obseruare unctum Regem Saulum usque ad exitum uitæ, etiam si depositus fuisset; hinc mandauit irrui

* ca. 10. & ca. 15. cum seq.

* cap. 1.

irrui in puerum, qui in eundem hastam infixerat eo uolẽte & mandante, ne in hostium manus incideret; unde, iuxta primordium secundi Regum, tactus dolore dixit illi, quare non timuisti mittere manum tuam ut occideres Christum domini; & statim dixit uni ex pueris suis, accedens irrue in eum, qui percussit illum & mortuus est. ad quorum sacerdotum, aduersus quoscunq; Imperatores aut Reges, supremam comprobandam potestatem, exemplum adduci potest fugitiuorum, qui commiserant homicidium fortuito casu absque odio, aut præcedente inimicitia, ut apertius legitur in quarto Pentateuchi*, quo loci ex quadraginta & octo ciuitatibus cũ suburbanis suis leuiticæ tribui assignatis, mandato Dei assignatæ ac selectę fuere Ciuitates sex numero in terra Chanaam, Cedes ĩ Galilæa mõtis Nephtalim. Sichẽ in mõte Ephraim. Cariatharbe ipsa est Hebron in monte Iuda; tres aliæ uerò trans Iordanẽ fuere contra orientalem plagam in Ierico, Bosor in solitudine quæsita est in terra Campestri de Tribu Ruben. Ramech in Galaad quæ est in Tribu Gad. Golan in Basan, quæ est in Tribu Manasse; quorum homicidarum audita causa ac per testium examen coram senioribus populi comprobata innocentia, ipsis præsentibus proferebatur sententia in eorum fauorem ut in urbem reducerentur ad quam confugerant, quo loci manebãt donec magnus sacerdos, qui oleo Sancto fuerat præũctus, moreretur; & si extra prædictarum vrbium fines eorum aliquis fuisset inuẽtus poterat impunè offendi; hinc successiuè Imperatores nostri edidere Titulum insertũ in corpore iuris, De ijs qui ad statuas confugiunt, decernentes ut quicumque uitandi metus gratia, certasvè habuerint causas, quibus ad hęc Imperatorũ simulacra debuerint confugere, iure ac legibus uindicentur. quæ nẽpè inanimata sunt simulacra aures habentia sed non audientia, habentia pedes & non ambulantia, habentia ora sed non loquentia; hæc uerò uiua uox & diuini numinis oracula sunt, ad quæ pro temporali ac æterna spirituali redemptione, tanquam ad tutissimam arcem ac supremum

* c. 35. & Iosue. cap. 20. & seq & gl in c. illa. 15. q. 1.

mum tribunal nobis est confugiendum; simile enim priuilegium ad Regem aut Prophetas confugientes habuisse non memini legisse in ueteri lege; eo enim pontifex nuncupatur quasi cæteris uiam & pontem faciens, & ex ipsa domini sententia & decreto fugitiuorum, innui uideatur ut per obitum summi pastoris omnia in pristinũ statum & libertatem (exemplo Iubilæi) reuerterentur ipso iure, quasiq; superstes nemo esset per quem interim ius redderetur. cuius summi pontificis suprema potestas adhuc comprobatur ex secundo Pentateuchi*, quo loci sic ait dominus Moysi, applica quoque ad te Aaron fratrum tuum, quæ oratio nihil aliud sibi uoluit quàm (cũ idem Moyses merum ac mixtum imperium haberet) uidelicet tibi annecte, atq; promiscuè tecũ applica Aaron ad iudicandum, & indiuiduus cum eo collega esto. quã connexitatem millies addidit idem dominus, de quo in quarto libro Pentateuchi*, sic ait, tolle uirgam & congrega populum tu & Aaron frater tuus, & loquimini ad petram coram eis, & illa dabit aquas & post obitum Aaron summi sacerdotis ibidem sic adhuc locutus est ad Eleazar æquè magnum sacerdotem eiusdem Aaron filiũ ac successorem, ac promiscuè ad Iosue Moysi successorẽ dicens, numerate omnem summam filiorum Israel à uiginti annis supra p domos & cognationes suas, cunctosq; qui possint ad bella ꝓcedere. rursusq; in libro Exodus*, sic fatus est ad Moysen & Aaron, sacerdotes quoque qui accedunt ad dominum sanctificentur ne percutiat eos, dixitq; Moyses ad dominum non poterit uulgus ascendere in montem Sinai, tu enim testificatus es & iussisti dicẽs pone terminos circa montem & sanctifica illum, cui ait dominus, uade descende, ascendesq; tu & Aaron tecum. & subsequitur in quinto Pentateuchi*, dicens ad Moysen non ingressurum promissionis terram, hæc sunt nomina uirorum qui terram uobis diuident, Eleazar sacerdos, & Iosue filius Nun. nec non & in delegationis ac supremi imperij signum, idem dominus sic fatur ad populum ex libro Iosue*, misiq; Moysen & Aaron, & percussi

* cap. 28.
* cap. 20.
* cap. 19.
* cap. 34.
* cap. 24.

Aegyptum multis signis, atque portentis. cui adijce exem
77. & 104. plo id quod uaticinatus est psaltes, eduxisti sicut oues
populum tuum in manu Moysi, & Aaron. & tempore bel
li gerendi appropinquante solius summi pontificis fue-
rat munus exordiri cuncta, quæ ad illud expediendũ ne
cessaria fuere, specialiterq; ungebatur ad hoc, q, ut ostẽ-
cap. 20. dit quintus Pẽtateuchi, totius exercitus, ac militiæ dux,
ac princeps fuerat. & p̃ter eas autoritates adhuc necessa
rio fatendum est, ut hæreditario iure quoddam hæc to-
tius dijudicandi populum suprema facultas in eundem
supremum pastorem, nec non & in eiusdem iure perpe-
tuo successores censeatur esse translata; cum minimè sit
præsumendum, ut Deus qui præsentia, ac futura optimè
cernit, constituerit dumtaxat ad momentum temporis
Moysen, & Iosue populi iudices, de quibus præterea nul
lam legitur fecisse mentionem, nisi uoluisset summũ põ
tificem substitui, cui & successoribus in perpetuum om-
cap. 27. & seqq. ne ius translatum cõmemoratur Exodus, dicens & col-
locabuut eam Aaron & filij eius, ut vsque mane luceat, &
ardeat lucerna coram domino, perpetuus erit cultus per
successiones eorum corã filijs Israel. adhuc inquit, filios
illius applica, uidelicet Aarõ, & liberos eius, & impones
eis mitras, eruntq; sacerdotes mihi religione perpetua.
insuperq; ait dominus, legitimum sempiternũ erit Aa-
ron, & semini eius post eum. de quo sic meminit quartus
cap. 1. Esdrę, ducem uobis dedi Moysen & Aaron sacerdotẽ,
lucem uobis per columna ignis præstiti. De Prophetis
autem qui secundum obtinuere gradum, eo pauca refe-
remus, quia multo tempore ante Iesu Christi aduentum
74. cessarunt prophetare, de quibus sic fatur psaltes, signa
nostra non uidimus, iam non est amplius Propheta qui
exquirat ea. ad supremam summi pastoris comprobandã
autoritatem adhuc nitimur exemplo supremi Angelorũ
gradus in cœlo ministrantium, quos Deus iuxta rei quali
tatem, ac negotij magnitudinem in adiutoriũ, & nostrã
propitiationum de cœlo demittit in terris, quorum alij
sunt supremi, alij uerò inferioris gradus iuxta rei magni-
tudinem

tudinem demisi; hinc ad eximendam humanam carnem à peccato, quo nullum fuerat maius, ac altius negotiū, misit unigenitum suum dominum Iesum Christū & se ultro morti tradendum, proptereaq; sic fatus est Propheta Daniel*, in tpe autem illo consurget Michael princeps magnus, qui stat pro filijs populi sui, & ueniet tēpus quale non fuit ab eo ex quo gentes esse ceperunt usque ad tempus illud, & in tempore illo saluabitur populus tuus oīs qui inuentus fuerit scriptus in libro, & multi de his qui dormiūt in terræ puluere euigilabūt; qui adhuc eodē loci sic fatus erat*, cuius regnū, regnū sēpiternū est, & oēs reges seruiēt ei & obediēt. in quā rē apertissimæ subsequitur Propheta Malachias*, & ait ecce ego mitto Angelum meū, & ꝑparabit uiā ante faciē meā, & statim ueniet ad tē plū suū dominator, quē uos q̄ritis, & Angelus testamenti, quē uos uultis; qui dn̄s Iesus Christus Angelus dn̄i, cuius uices gessit in terris, uolēs inde corporaliter discedere, exēplo patris cuius debet esse filius imitator, successiuè designauit ac dimisit nobis summū pastorē, & successiuè iure ꝑpetuo Angelū suū, ad quē cunctarū rerū cognitio & cura spectet ad sempiternā suā gloriā, nostriq; singulare solatiū; proptereaq; eumdē, dn̄i Iesu Christi uices representantē, in oī actione sua Regibus, ac Imperatoribus uoluit esse ꝑlatū, q̄a subrogatū sapit naturā eius in cuius locū subrogatur, quasi sacerdotiū sit ꝑcipua dn̄i umbra & mēbrū, vn̄ dixit dn̄s ad Aarō iuxta librū Numeri*, in terra eorū nihil possidebitis, nec habebitis partē inter eos, ego pars & hæreditas tua ī medio filiorū Israel; quasiq; dixerit uos sacerdotiū meū ꝑ terrenis rebus nihil habebitis, & oīa possidebitis, q̄a spiritualiū rerū dn̄s, terrenarū nō dubitat̄ dn̄s; quos sūmos pastores si hucusq; dn̄s uoluisset cessare, uel dignitate ac administratiōe minui, ꝓfectò ꝓrsus haberemus inutiles, imo reliq̄sset aliq̄d imperfectionis, & misisset unigenitū ad potius dissoluēdā, q̄ ad legē implendā, postquā (ꝑter Moysen & Iosue) nō legit̄ mādasse seligi quēquā aliū cū ꝑdicto summo sacerdote; nā post obitū Iosue, populus Israel expectās responsa domini

* cap. 12.
* cap. 7.
* cap. 3.
* cap. 18.

* cap. 1 mini, eundem consuluit iuxta librum Iudicum*, dicens: quis ascendet ante nos contra Chananæum, & erit dux belli? dixitq; dominus Iudas ascendet, hoc est Tribus Iudæ, quæ conuocauit in auxilium Tribum Simeonis, quæ expugnauere terram Chananæam, nulla cuiusquam sub nomine proprio ducis & principis habita mentione, quasi sat domino esset constituisse summum sacerdotē, ad quem belli, & cunctarum rerum administratio spectaret; dixerat enim ex propheta Isaia*, quid est quod debui ultra facere uineæ meæ & non feci? quibus exemplis indubitatè fatendum est, ut hodierni Imperatores, uel Reges nullo pacto retractare possint quicquid absq; eorum consilio, uel assensu gesserit summus pontifex, qui nempè solus Vicarius generalis est, & cui dixit dominus, tibi dabo claues regni cœlorum, vt quodcunque ligaueris super terram sit ligatum in cœlis, & reliqua. & non tantum iure perpetuò successoribus, sed præcipuè Romæ sublimiori ciuitati Ius reddendum, ibidem quę ei pro tribunali sedendum fore non dubitamus, ad quam confugere debeant omnes nationes sentētiam Dei ac ritum colendi quærentes. de qua in hunc modū fuerat uaticinatus propheta Isaias*, vrbs fortitudinis nostræ Sion saluator, ponetur in ea murus, & antemurale, aperite portas, & ingrediatur gens iusta custodiens ueritatem, uetus error abijt, seruabis pacem, pacē quia in te sperauimus, sperastis in domino in sæculis æternis in domino Deo forti in perpetuum, quia incuruabit habitantes in excelso ciuitatem sublimem humiliabit, humiliabit eam vsque ad terram, detrahet eam usque ad puluerem, conculcabit eam pes pedes pauperis, egressus egenorum, semita iusti recta. Vrbs fortitudinis est ecclesia Christi, cuius muri & antemurale est eiusdem salus; & triumphus, cui portæ inferi non præualebunt. Sion saluator, idest saluatio nostra Iesus. Vrbem sublimem humiliabit, hoc est ciuitatem Romam, qua nempè nulla maior fuit, propterea populus Israel Romanum hunc populum valde timuit; hincq; iuxta Euangelistam Ioannem*, terrena

* c. 5. Io. An. in c. pro humani. de homicid. in vj.

* cap. 26.

* c. 11. & Luc. c. 19. not Isido. Cla. in Exec. cap. 29.

rena metuentes magis quàm domini offensam, congregato totius populi cœtu, sic cõiurati dixere aduersus dominum Iesum, quid facimus quia hic homo multa signa facit, si dimittimus eum sic omnes credent in eum, & uenient Romani, & tollent locum nostrum & gentem & reliqua. à quibus idem populus Israel precibus, & auro pacem petierat, quos ostendit primus Machabæorum*, scripsisse literas regibus præcipientes eis ne uim, aut molestiam inferrent Hebræis, nevè aduersus eos pugnantibus auderent præstare auxilium aliquod. Conculcabit igitur eam pes pedes pauperis gressus egenorum, uidelicet domini nostri Iesu Christi, successiueq; eiusdem perpetuus Vicarius sublimẹ illi ciuitati dominabitur, præoccupata ac pẹnitus eradicata Ierosolyma ciuitate, de qua sic fatus erat dominus Deus iuxta quartum Pentateuchi*, ueniẽt in trieribus de Italia (hoc est romani) superabunt Assyrios, vastabuntq; Hebræos, & ad extremum etiam ipsi peribunt. Successiueq; hunc eundem interitum prẹnunciauit dominus Iesus secundum Euangelistam Lucam*, in hæc uerba dicens, quia uenient dies in te, & circundabũt te inimici tui vallo, & circundabunt te, & coangustabunt te undique, & ad terram prosternẽt te, & filios tuos qui in te sunt, & seq. quæ res, ut legitur in secundo & septimo libro de bello Iudaico, ex traditis per Iosephum*, in natiuitate eiusdem domini nostri Iesu, anno septuagesimo quinto, die vero octaua mensis Septembris, executioni fuit demãdata à Vespasiano & Tito Imperatoribus romanis, qui debellata & capta urbe Ierosolyma, nobiliores Hebræos romam captiuos adduxere, postremoq́, ea præmonita, ac prophetata adimpleta sunt per Constantinum Imperatorem sub Siluestro summo pontifice, anno trecentesimo decimoquinto; cui idem Imperator cœlestibus monitis obtemperans subiecit, gladio, clipeo, galeæque, & omni denique Imperatoriæ maiestati renunciauit, à contagioq; lepræ mundatus numine eiusdem summi pontificis, uoluntariè suscepit baptisma, atq; (inaniũ deorum sublatis simulacris) templa more christiano

* cap. 15

* c. 24. & Daniel. c. 2. & c. 7. & cap. x & cap. 14.

* cap. 19.

* cap. 36. & Euseb. in tertio lib. de ecclesiasti hyst. cap. 5. & dist. lxxvj. c ieiunium quarti.

ſtiano, mandauit conſtrui; data omnibus Chriſti fidelibus, quæ antea fuerat denegata, extruendi publicè templa, & baptiſma ſuſcipiendi facultate. adhuc afflatus diuino ſpiritu idem Imperator cernens vrbem Romam Chriſti Ieſu, eiuſdemq; Vicarij perpetuam fuiſſe ſedem prenunciatam, contulit ſe Biſantium, ea ſummo paſtori dimiſſa*, & hæc eſt circunciſio illa, unica fides & coniunctio Sichem, & ſui populi cum Iacob homine Dei, Dina filia Liæ vi rapta; vnde ut apertisſimè demõſtrat primus Pentateuchi*, illi ac filijs eius iratus dixerat augete dotem, & munera poſtulate, & libenter tribuam quod petieritis, tantum date mihi puellam hanc uxorem, quaſi ſibi vellit, quia peccaui, & Romanæ Eccleſiæ uim intuli, quæ minimè fuerat ſedes mea, tu generalis Ieſu Chriſti Vicarie baptiſmalem mihi præbeas gratiam; & me qui deos alienos colueram ab omni corporis ac animæ labe facias immunem, doceasq; ſemitas rectas, pro delicto enim meo præſtabo munera ſponſa Chriſti; atque, ad hoc ut virtute tua irrumpas iniquitates, & aduerſus cunctos domini rebelles ſcientiæ, & potentiæ ad placitum claues ualeas exercere, dotes augebo; taciteq; inquit, ſubditus ero legi, teq; Vicarium ſemper venerabor, ſicuti hoc idem obſeruari mãdauit dominus iuxta quintum Pentateuchi*, dicens: ſi difficilè & ambiguum apud te iudicium eſſe proſpexeris inter ſanguinem & ſanguinem, inter lepram & lepram, & iudicium intra portas uideris variari, venies ad ſacerdotes Leuitici generis, & ad iudicium qui fuerit illo tempore, qui iudicabunt tibi iudicij ueritatem, & facies quæcunque dixerint qui præſunt loco.

* c. vnigenitus. extrauag com. de pœn. & remiſ. & l. habeat unuſquiſque. C. de ſacroſan. ecc.

* cap. 34.

* cap. 17.

Qui ſummi pontifices ſumma deinde exigente neceſſitate, eccleſiaſticos gradus Nouem numero in terris neceſſarios conſtituere eſſe diſtinctos, vt dum pietate benè viuendi minores potioribus reuerentiam exhiberent, ac potiores minoribus delectionem impenderent, vera fieret concordia, & ex diuerſitate contextio, & rectè ſingulorum officiorum gereretur adminiſtratio*, nẽpè exemplo

* lxxxix. diſt. c. fina.

plo cœlestium militiarum, quas Nouem numero legi-
mus hoc ordine descriptas*. Angelos. Archangelos. Vir- * de pœnitē.
tutes. Potestates. Principatus. Dominationes. Thronos. dist ij. c.prin
Cherubinos. & Seraphinos. qui iuxta negotij qualitatem cipium, & c.
& rei magnitudinem diuersa, ac conuenientia nomina fi. Exo c 25.
sortiri consueuere, angelorum sumpto nomine cum de- & c fi. & Iob
mittuntur; qui enim magnalia Dei nunciant Archangeli cap.11.
nuncupantur, quasi angelorum principes; vnde ad Ma-
riam virginem missus est Gabriel angelus, quasi fortitu-
do Dei, qui adhuc missus fuit ad prophetam Daniel.* ad * cap.8.
hoc, vt domini nostri Iesu Christi aduentum ei núciaret.
qui excitāt nos à somno culpę, vnde vt legitur apud Apo
stolorum Acta*, angelus, percusso Petri latere, excitauit * cap. 12.
eum, dicens: surge velociter. & iuxta tertium Reg.*teti- * cap.19.
git Eliam, dicens: surge & comede. necnon ut legitur in
primo Pentateuchi*, præparauit uiam Loth. postremoq; * cap. 19.
quotiescunque suadeat necessitas in omniq; actione no
stra pro nobis vltrò Deo intercessores sunt: vnde inquit
historia Danielis*: nemo est adiutor meus in omnibus * cap.10.in fi.
his, nisi Michael princeps uester. insuperq; defendunt
nos à potestatibus contrarijs, de quibus sic meminit psal
tes*: angelis suis mandauit de te, ut custodiant te in om- * 91.
nibus vijs tuis. adhuc sic ait, immittet angelus domini
in circuitu timentium eum, & eripiet eos. atque præ ma
xima dilectione repræsentant bona nostra Deo, propte-
rea sic fatus est angelus ad Tobiam*; ego obtuli orationē * cap.12.
tuam dño, & quia acceptus eras Deo necesse fuit, ut ten-
tatio probaret te. sicq; ministrant nobis in articulo mor
tis portantes animā nostrā è corpore egredientem; pro-
pterea sic loquitur Euangelista Lucas*, factū est ut more * cap.16.
retur mendicus, & portaretur ab angelis in sinu Abrahę,
mortuus est aūt diues, & sepultus est in inferno. Theolo-
gorum aūt est sententia ecclesiasticos ordines esse dun-
taxat septem numero: adimunt enim psalmistam, & Epi-
scopum, de quibus singulis mox verba faciemus, quorū
ratio ista fuit, quia psalmistę ordo rectè conferri potest à
simplici sacerdote, cuius autoritas nō extēditur ad ordi-
num

num collationem; necnon & quia Episcopus est unus & idem cum sacerdote gradus & ordo, nihil inuicem diffe
* cap. 12. rentes nisi per plus & minus; autoritate Tobię* in hæc verba dicētis: ego enim sum Raphael angelus unus ex septem, qui astant ante dominum; cui & adijce Euangelistā
* cap. 5 Matthęum*, recensentem nouem beatitudines, quibus duabus demptis, septem remanent, quia illę duæ non rectè beatitudines dicuntur in fine relatæ, cum persecutoriæ sint; nihilominus communi aduersus Theologos recepta canonum sententia, esse beatitudines, atque ecclesiasticos ordines Nouem numero, sic distingui oportet. Aut ordo sumitur pro dignitate uel potestate. Aut sumitur pro officio. Aut sumitur pro Sacramento.

Primo casu si capiamus ordinem pro dignitate, uel potestate, proculdubio negandum est nouem esse ordines, quia ius ministrandi altari, Episcopo, Diacono, & Subdiacono solis competit.

Secundo casu si capiamus ordinem pro officio, tunc nouem esse fateri oportet, & uenit psalmista, cui adijce Sacristam, Custodem, & Camerarium, qui in officio censentur esse constituti.

Tertio casu sumentes ordinem pro sacramento, non possumus non negare nouem non esse ecclesiasticos ordines, quia sacramentorum administratio non omnibus ea facilitate competit & dimissa est, qua officij admini-
* Arch. in c. cleros xxj. distin. stratio*, quamuis omnibus indistinctè dies, noctesq; in templo Dei uersari, & laudes eius quotidianis hymnis celebrare & canere datum sit; quos inter cæteros beatos
* 84. nunciat vates in psalterio*, dicens: Beati qui habitant in domo tua domine perpetuò laudabnnt te. quorum in ordine ab inferiori incipientes sacri canones uoluere primum esse Ostiarium.

Ostiarius.
Psalmista secundus est.
Lector tertius.
Exorcista quartus.
Acolytus quintus.

Sub-

Subdiaconus sextus.
Diaconus septimus.
Sacerdos octauus.
Episcopus nonus, & ultimus est.

Ostiarij eo sic leguntur nuncupati, quia quatuor templi foribus per quatuor mundi lateres fuere præpositi custodes, ne quid inhonesti in templo committeretur, de quibus in hæc verba meminit primus Paralipomenon*, ex his electi sunt, & distributi in ministerium domus domini uigintiquatuor millia, præpositorum autem, & iudicum sex millia, porrò quatuor millia ianitores, quo moniti exemplo sacri canones hunc ostiarij distinxere ordinem & gradum, per quem totius domus, & ecclesiæ domini nostri ab omni immunditia rectè cura geratur*.

* c. 9. & c. 23.

* d. c cleros.

Psalmistæ, horum uocabuli ætymologia retenta, à psalmis & quibusdam versiculis canendis in choro appellati fuere, de quibus idem primus Paralipomenon eodem loci sic meminit, dicens: porrò quatuor millia ianitores, & totidem psaltes canentes domino in organis quæ fecerāt ad canendum; hodie, si rectè, commodeque dinumerari possent quot undique apud ecclesiasticos rectores psalmistæ reperiantur, maior nempè esset numerus; nam cum ubique erecta sint templa ad cultum diuinum, isq; pertineret numerus præfinitus ad sacramentalia, non dubitamus, si maior augeatur numerus, magis gratum fieri domino per cuius aduentum comprobatum est abolita esse sacramentalia ueteri testamēti; sufficit enim ut non cessemus orare*. Lectores eo agnomine à legendo, & eo particulari officio fungentes dictos esse non dubitamus, quorum propterea est, ut ex supra deductis percipitur locis, lectiones diei adscriptas, & iuxta solemnia in choro canere, qui fuere octo, sed duplicata musica ascenderant ad numerum decem & octo.

* c perlectis, xxv. distinct. & c psalmistæ xxiij. dist.

Exorcista græcè, latinè uerò adiurantes nuncupantur, aut defensores, quia corpus à dæmonibus obsessum defendunt super energuminos, aut cathecuminos; nā energuminus deriuatur ab energu, quod est vis, ac fortitudo,

& mene quod eſt luna, quaſi fortis in luna, idem quod lunaticus, qui eo nouilunij tempore à dæmonibus vexatur mente deficiens. Cathecuminus autem, quaſi unus catholicus dicitur, ideſt non utiliter bonus, qui fidei documenta audire incipit, ac in ea inſtrui, non adhuc tamen baptiſmo imbutus*: ſic enim filij Iſrael quartadecima lunæ menſis primi, nec antea, illud phaſe per exorciſmi gratiam cum eis egerunt, qui ex captiuitate fuere, poſteaquàm & ſtatim cum ſacerdotes, ac inſimul leuitæ omnes, ſanctificati fuere; deindeq; & diuiſim, ut oſtendit tertius Eſdræ*; cæteri Iſraelites omnes. cum igitur ſacerdotes imponunt manus ſuper credentes, atque malignos ſpiritus in eorum mēte habitare contradicunt, illud efficiūt, ut per exorciſmū gratiam eijciant dęmonia.

* Arch in c. exorciſta 23. diſt. & in d. c. cleros. & in d.c. perlectis, nu. 3. & c. cathecismū, de cogna. ſpir. in vj. & de conſec. diſt. iiij. c. ante baptiſmum.

Acolytæ grecè, latinè verò Ceroferarij, & luminum accenſores nuncupantur, de quibus ſic fatur ſecūdus Pentateuchi*; præcipe filijs Iſrael, vt afferant tibi oleum de arboribus oliuarum puriſſimum, piloq; contuſum, ut ardeat lucerna ſemper in tabernaculo teſtimonij; quamuis enim dominus imperſonaliter loquatur, nihilominus ex conceſſa autoritate addendi, vel declarandi domini legem, ad placitum ſummi ſacerdotis, ad quem uniuerſa tabernaculi cura ſpectabat, ut loco ſuo demonſtrabimus, conſtituebantur luminum accenſores, quos iuxta quartū Pentateuchi*, dominus mandauit ſeligi ex filijs Caath, quando mouenda erant caſtra, ad quos ſolos id muneris eo tempore ſpectabat, q̃uis cæteris temporibus eo etiam fungerentur munere; dummodo non tangerent vaſa ſanctuarij ne morerentur, & ſubdit dicens, iſta ſunt onera filiorum Caath (fuit enim filius Leui) in tabernaculo fœderis, ſuper quos erit Eleazar filius Aaron ſacerdotis, ad cuius curam pertinet oleum ad concinnandas lucernas, & compoſitionis incenſum, & ſacrificium quod ſemper offertur, & oleum unctionis, & quicquid ad cultum tabernaculi pertinet. à vigeſimo autem anno & ſupra, uſque ad quinquageſimum annum iſti filij Caath, iuxta diſtributionem, & ad nutum Aaron ea opera fecere, accenden-

* cap 7

* cap. 27

* cap. 4

tes luminaria, & ea extincta & inuoluta portantes, quia hæc pertinuere ad ceremonialia, quamuis is ordo Acolytarum hodie etiam cōteratur, tamen quilibet ad id muneris idoneus esse dijudicatur, dummodo in choro rece ptus fuerit, uti leuiticæ tribui ascitus.

Subdiaconi, hebraicè subleuite, latinè uerò ministri nuncupantur, leuitis subditi, quasi subministri, quorum hodie continentium ordo dicitur, quia castitatis obseruantiam Episcopo suo, à quo ad id muneris promouentur, pro eo quantū patitur humana fragilitas, ꝑmittunt*.

Diaconi, quos quandoque uti subdiaconos legimus dictos esse sacerdotes, inter quos est tamen differentia ratione administrationis; quia dum per sacerdotē sacra fiunt, præbent illi assensum, ac astant ministri, ad præcepta, tabernaculiq; cuncta opera excubantes, quem ordinem dominus sic mandauit obseruari in libro Numeri*; applica tribum Leui, & fac stare in cōspectu Aaron sacer dotis, ut ministrent ei, & excubent, & obseruent quicqd pertinet ad cultum multitudinis coram tabernaculo testimonij, ut custodiant uasa tabernaculi seruientes in ministerio eius; quorum fuit annorum triginta legitima ætas, qui ab inde supra ministrabant in tabernaculo fœderis; ingrediebantur autem ad ministerium sub uigesimo quinto eorū ętatis anno exercentes se vsq; ad trigesimū, videlicet annorum spatio quinque; cumq; quinquagesimū ætatis annum impleuissent, seruire cessabant, ac fratrum suorum in eodē fęderis tabernaculo erāt ministri, vt custodirent cuncta ea, quæ fuerant commēdata, opera uerò, ut sic fatur quartus Pentateuchi*, non faciebant.

Sacerdotes eo uulgari nomine nuncupant, quasi sacra dātes, ex descriptione enim eos dicimus sacerdotes, qui ad sacra facienda charactere impresso fuerint approbati. Ad sacra facienda hos eo sic descripsimus, ad differentiā illorum, qui à potestate sacra faciendi excluduntur, in quos tamen impressus est character, ut exemplum tradi potest in homine baptizato, in eove qui nuptialem benedictionem receperit. Charactere impresso est appro-

* cap de his, xxviij distin. anch. in cle. si beneficiorū, de decim.

* cap. 3

* c. 4 & c. 8

 batus,

batus, quod eo sic esto dictum ac descriptum, ut fœminilis sexus differentia constitueretur, in quo minimè character imprimitur; solis enim sacerdotibus (præterea nemini) dominus noster Iesus Christus conficiendi sacra tribuit facultatem; quam noluit tribuere matri etiam si autoritate & dignitate Apostolis maior fuerit, quasi fœminilis sexus capax non fuerit huius administrationis, quæ uirilis est; sicuti vbique tàm in noua, quàm veteri lege apertissimè demonstratur has administrationes maribus semper fuisse cōcessas ab Aaron, & filijs eius, successiueq; iure perpetuò in posteros esse translatas.

Episcopi ab epi græcè, quod est supra, & scopin, quod est intendens, quasi supra intendentes ad ea quæ præcipuè intra limites suæ diœcesis demandata fuerint; qui, sicuti sacerdotes, quandoque pontifices nuncupati sunt. at quia in ipsa nominis parilitate innumeræ discensiones, & scismata oriri contingit, factum est, ut inter simplices sacerdotes, ac Episcopos deinceps nominum differentia constitueretur*. namque, ut refert Ludouicus Gomesius in proemio Regularum cācellariæ, Episcoporum tanta fuit dignitas usque ad Clemētem Papam quintum, & Ioannem vigesimum secūdum, ut minui dignitate dicerentur, qui ex Episcopis ad Cardinalatus insignia admitterētur; propterea hodiernis etiam temporibus creari possunt Cardinales mere laici sacerdotio non decorati; ex communi vsu & lege, quamuis solo uerbo fiat, pontifex maximus possit conferre sacerdotium, oportet tamen Episcopos esse doctores, ac sacerdotes*, quorum propter nimiam excellentiam, quadripartita est dignitas, videlicet in Patriarchas, Archiepiscopos, Metropolitanos, & simplici nomine Episcopos.

* Io. And. in c. cum medicinalis. de sen. excom in vj. Arch. in c legimus. xciij. distin.

* c. oportet. viij q j. Gigas tracta de pēsio. q viij. nu. 3.

Patriarchæ, siue primates post summum pontificem primum obtinent locum; hodie verò ad placitum summi pontificis, modo Cardinali dignitate decoratis, modo inferioribus etiam Episcopis confertur hæc dignitas pariter quadripartita: Nam alius est Constantinopolitanus. alius Alexandrinus. alius Antiochenus. & quartus

est Hyerosolimitanus Patriarcha, exemplo eorum quatuor ex ueteri lege Patriarcharum, Adam, Abraam, Isaac, & Iacob, Gentiliumque more, quorum mos fuit in primatibus ciuitatibus ad maiores disceptandas causas, maiores constituere sacerdotes, quos illi dixere prothoflamines. postremoq; his moniti exemplis sacri canones Romæ cōstituere hos, sed numero quinque Patriarchas, Diui Ioannis primum. Diui Petri secundum. Diui Pauli tertium. Sanctę Marię maioris quartum. atque Diui Laurentij quintum. præter quos adhuc habemus tres Patriarchas, quos anomalos & minores Patriarchas dicimus, videlicet Aquilegiensem. Cantuariensem. & Bituricensem tertium*.

Archiepiscopi ex Archiflaminibus Gentilium sumpti sequuntur in ordine, ab archos græcè, latinè verò princeps, quasi Episcoporum principes, quorum munus est sibi commissam prouinciam uisitare, cæteros inferiores Episcopos ordinare; notoriumq; delictum intra Archiepiscopatus sui limites mulctare, & denique alia multa facere, quæ breuitatis causa omittenda duximus, de quibus mentionem facit uetus, ac nouella sacri Concilij Tridentini constitutio sub decreto de Reformatione*.

Metropolitani subsequuntur, qui alio agnomine peregrini iudices nuncupantur, nihil ab Archiepiscopis hodie differentes, nisi nominis, uel agnominis retenta diuersitate, à metros tunc dicti, quod est mater, & polis quod est ciuitas, quasi cæterorum ciuitatum, Episcopatumvè sibi subditorum mater; quæ quamuis hodie ex inueterata consuetudine prętinitum non habeant numerũ, olim tamen fuere decem numero, quæ fuerant subditæ totæ Metropolitanæ iurisdictioni*.

Episcopi in ordine & gradu subsequuntur, ex Gentilium flaminibus deducti, quos dixere sacerdotes, nosq; pariter, propterea non dubitamus à iure diuino fuisse institutos; quorum munus est in propria diœcesi, & suæ iurisdictioni subditos clericos ordinare, uel etiam alterius diœcesis mandato ordinarij ad eosdem promouere ordi-

* gl. in cap. 1. xxj. distin. & c. 1. extrauag. com. de elec. lib 1. & lxxx. c. 1. cũ seq. & ix. q iij c. cōquæst. Arch. in c in nomine, xxiij. dist.

* xxiiij. sess. c. 3. Io. And. in c Romana de cens. in vj. Arch. i clem. dudum, de sepultu.

* vj. q iij. c. scitote, & gl. in c. 1. uerbo, de primatib. xcix. dist. Ias. in §. quia, de feudis, nu. 2. C. qui feu dare poss.

ordines; virgines benedicere, consecrare Basilicas, conuocare synodum, tribuere indulgentias dierum quadraginta, anni verò in ecclesiæ reparationem; ac alia denique facere, quæ, ne longior fiam, & quia non incēdo hæc sæpius dicta repetere, duxi satius esse omittere*.

* cap. cleros, xxj. dist & de consec. dist j. c. Iacobus. & c. cum ex eo. de pœnitē. & remiss.

Quia verò, sicuti antea prædixerat magnus propheta Isaias*, imperium domini nostri Iesu Christi summè, & adeò auctum est ut, alter alteri semper instaret præferri; deindeque publicato, ac frequenti existente baptismo, acclamaret se potiorem, ac meliorem esse à Paulo baptizatum, alter verò à Petro; propterea, vti refert Paulus primo Corinthiorum*, innumere dissensiones, ac scismata iam fuere orta: illud factum est, ut presbyterorum omniū conuocato Concilio, summus pastor Christi Vicarius Euaristus Papa septimus, ut refert Platina, distribuerit omnes Episcopatus, & titulos in diuersis orbis terrarum partibus, vices suas eis delegās, mandansq; vnumquemque finibus suis fore tacitum, atque contentum, ac tendere ad unicum beatitudinis finem, & unicum caput, ac principium, quod est tota Trinitas; cui domini vices repræsentanti, omnes excubant, & quicquid difficilè accidat ad ipsum referant, illiq; tantum dijudicent minora, leuis propterea sit illi partitio in alios onere: namque, ut ostendit Moyses in quarto Pentateuchi*; hoc idem non indignè obseruare fas est summis pastoribus: is enim defaticatus, oīum rerū habens curam, cui ostendimus datū fuisse summū pontificem substitutum, in hunc modum eodē loci conqueritur, dicēs, non possum solus sustinere hunc populū, quia grauis est mihi, cui dn̄s Deus sic dedit responsa, congrega mihi septuaginta uiros de senioribus Israel, quos tu nosti quod senes populo sint, ac magistri, & duces eos ad ostium tabernaculi fęderis, faciesque ibi stare tecū, vt descendā, & loquar tibi, & auferam de spū tuo, tradamque eis, ut sustentēt tecū onus populi, & non tu solus graueris. rursusque eiusdem dn̄i mandato, ut docet quintus Pentateuchi*: eademque ratione selegit strenuos uiros, & quinquagennarios, & Decanos, ac maiores

* cap 9

* cap. 1. Io. de Selua. trac benefic ij. part. q. 1. nu. 12.

* c. 11. & c. 17

* cap. 1 Exo. cap. 18.

res per tribus Israel, atque sapientes, & quorum conuersatio esset probata in tribus, in quibus eligendis hominibus esset ueritas, & qui odio haberent auaritiam. Quibus optimis autoritatibus, ac exemplis post summos pastores, successiuè Episcopi suorum limitum perpetui Rectores constituti, distinxere uarios ordines & gradus minores; quos, tanquam membra sua, uoluere sibi esse subditos, ministrareq; , nec non & perpetuam præstare reuerentiam, quorum in ordine primus est Abbas. Abbas, ab abba græcè, quod est collegij, societatisvè moderator, cuius regulariter ordinaria iurisdictio non est, nisi illi ex summi pontificis priuilegio competat, ut exemplum dari potest in Nouãtulano Abbate, qui neminem superiorem cognoscit, præter Romanum pontificem, ad quem omnes compelluntur præstare obedientiam, ac conuerti*, licet aũt ordinaria iurisdictio Abbati minimè cõpetat, is tamen cæteris intra diocesim constitutis prælatis habentibus iurisdictionem præfertur; & adeò tanta est huius autoritas, ut etiã extra diocesim sui Episcopi præferatur cæteris mox infra deducendis prælatis, eo dumtaxat tempore cum extra ecclesiam illi incedunt, nam tunc, ut infra dicetur, locus est prærogatiuæ, & dignitati præexcellenti.

* gl. in clem. 1. uerbo, proprij. de rebus eccle. nõ alie. & c. significasti, ubi Abb. de foro cõpe.

Prior in ordine subsequitur extra ecclesiæ ministeriũ, quorũ alter claustralis est, qui ẽt suo mortuo Abbate administratoriũ gerit, qđ habet perpetuũ. alter uerò prior est, quem regularem claustrali inferiorem dicimus, propterea (loci atque conuentus salua semper consuetudine) ad placitum Abbatis amoueri potest.*

* c. 1. §. ĩ eos. de priuil. ĩ 6. & c. 1. ne sede uac. Anch. in clem. & si principalis de rescrip. Abb. in c. super inordinata de præb. & c. cũ ad monasterium. de statu monach.

Præpositus subsequit in ordine capiẽdo ipsum uti speciẽ quãdã, & iuxta materiã nostrã, eo aũt ꝑpositi generali nomine uenit quicunq; ex administratione & dignitate sibi cõpetenti, cæteris ꝑfertur, ut tradit exẽplũ in Iosephũ filiũ Iacob; qui, ut narrat historia primi Pẽtateuchi*, domui Pharaonis Regis Aegyptiorũ ꝑpositus designatus fuit; ꝑpterea usu receptũ est hodie ut is dijudicet ꝑpositus, qui certã in cæteros curã ac prælaturam obtinuit.*

* c. 41. & 1. paralipo. ca. 23.
* Abb. in cap. quamuis. de verbo. signifi.

Plebanus

Plebanus insequitur, quorum duplex est genus, nam alter Curialis; alter uerò Ruralis est, quo Plebani nomine uenit quicunque certam sibi subiectam habet ecclesiam, in qua canonici administrent præbendas habentes, quã collegiatam ecclesiam dicimus. uel hunc Plebanum dicimus, qui plures capellas in prædicta sibi commissa ecclesia subditas habeat, in quibus adsint clerici ibidem perpetuò ministrantes; quorum Plebanorum quæ sit iurisdictio non reperitur in iure expressum, propterea statur consuetudini*.

Prælatos generali sermone habemus plures in ecclesia, quos vetus lex Decanos dixerat, aut quinquagennarios, aut centuriones modoq; Duces uel magistros; habuitq; septuaginta uiros de senioribus Israel, ut nuper est dictum, per quos pro expeditione militiarum, ac cæterarum rerum ad ciuitatem & statum pertinentiũ, generale concilium habitum est, ne summus Pontifex Moysi hæres est collega nimis grauaretur; hincq; tripliciter sumimus prælatos, propriè, largè, & largitissimè.

Propriè prælatorum nomine ueniunt quicunq; ecclesiasticarum rerum administrationem cum iurisdictione habent, ut est Archidiaconus, qui excommunicandi, absoluendi, nec non ius & potestatem habet, quæ contentiosa iurisdictio dicitur, quod est optimum signũ, ac inditium, quo dignitas ac iurisdictio dignoscitur. secundũ est signum dignoscendæ dignitatis, per assistentiam in choro publico, siue in capitulo, ubi pro expediendis negotijs ad ecclesiam spectantibus, canonicorum fit cõuocatio, etiamsi administrationem, aut iurisdictionem non habeat. tertium est signum quando ex ipsa ecclesiæ consuetudine, titulus adhærens illi personę, habeatur prodignitate, & in hunc modum legimus distinxisse Ioannem de Selua tractatu suo beneficiorum.*

Largè prælatorum nomine accipimus eos, qui tàm in choro, quàm in ipsa ecclesia ubi exercent ministerium, habent quandam prærogatiuam, quæ res indubitatè personatus potius censetur, quàm prælatura, sicuti sunt omnes

* Arch. in ca. ut animarum. de cõsti. in 6. Abb. in c. nobis de iure patro. spc. tit. ne clerici, uel monachi, Ioá. And. in c statutum. Ne clerici uel mona. in 6. & idé Arch in c. sãctorũ. 70. dis. & in c. plures 12. q. 1.

* Prima pars q. 2. nu. 43.

nes ecclesiarum custodes, uel camerarij, aut sacristæ, siue thesaurarij; quia, ut refert Sebastianus Vantius in tractatu suo, de nullitate processus & sententiarum*, propriè in officio censentur esse constituti.

* ti. de nullit. ex defec iuris. ordi. nu. 65 cũ seq. Archi. in c. consuetudinẽ de consti. in 6.

Largissimè autem prelatorũ nomine ueniunt hi quos, communis usus rectores curatos appellat, animarũ curam habentes; quorum officium, quã curam diximus, largè, & strictè consideratur. largè curati officium est potestas fori contentiosi, quæ in eos dumtaxat cadit, quos prælatos propriè diximus intra ecclesiæ limites, nec non & in ipsa materiali ecclesia loco & tempore ministrantes, & ad cuncta opera, sui Episcopi membra excubantes, quorum in ordine, ac dignitate primum locum obtinet.

Archidiaconns, quasi diaconorum princeps, qui propter eminentem dignitatem suam, & cum Episcopo connexitatem, dicitur oculus Episcopi; in uniuersa enim cathedrali ecclesia, ac diœcesi, ubi publicè, aut priuatim, & solemniter canonicatus uniuerso collecto collegio inceditur, aut quouis modo & occasione sacra fiunt, cæteris præfertur prælatis Archidiaconus, etiam Abbati; qui nec non cunctis in ipsa cathedrali ecclesia dignitate decoratis, in ipso ministerio, iure optimo cedit. extra uerò ecclesiam, ut iam dictum est, præter Episcopum, nullus est ipso maior Abbate; propterea igitur aduersus Abbatem in ecclesia ipsa Abbatis nulla dignitate decoratum, est locus prærogatiuæ canonicis, qui procul dubio in ecclesia ministrãtes, atque canonicatus dignitate muniti (uti corpus) repræsentant uniuersam diœcesis ecclesiam; hincq; extra chorum & quoslibet ministerij actus, de se solus canonicus consideratus minimè præfertur simplicem habẽti dignitatem extra ministerium, & intra diœcesim, quia canonici nullam dicuntur habere dignitatem, nisi collegialiter incedant, uti corpus considerati; in quem modũ soluitur scribentiũ sententia, inferiores ecclesias debere reuerentiã Episcopo, non autẽ singulis canonicis*; ideo dum & quoties debetur reuerentia per diœcesis ceteros, accuratos sacerdotes, & similes dignitate carentes, illud

* Selua. d. tracta. nu. 51. Domi. de S. Gemi. in c. statu n de rescri. in 6.

ex iure scripto decisum minimè fateamur, sed potius ista ratione, quia si non habent dignitatem, neque iurisdictionem ullam in actu, habent tamen eam in potentia, quia simul uniti, maximè sede uacante post annum habent ius ordinandi sub nomine capituli, aut concedendi literas dimissorias, siue reuerendas; necnon infra octo dies à morte Episcopi capitulum habet ius constituendi Vicarium, uel existentem cõfirmare ex decreto sacri cõcilij Tridentini de reformatione*. adduc autem in ipsa prælatione locus est priuilegio ac consuetudini, quæ ẽt apta est tribuere iurisdictionem; quibus deficientibus, fit accessus ad ius commune, quod est priori denominatione semper intendit eosdem præferri, ac maiores esse ex sententia eiusdem Ioannis de Selua*. insuperq; tribus modis dignitas una altera maior dicitur. primo ratione dignitatis ex consecratione, unde Episcopus præfertur cæteris primatibus, quia consecratio maximam exigit solemnitatem, qua nempè maxima autoritas quoq; confertur. secũdo altera maior dicitur ex dignitate administrationis, propterea Archidiaconus prefertur Archipresbytero, Abbas uerò utique præfertur. tertio altera maior esse censetur ordine considerato, ut est ea dignitas, qua Diaconus præfertur subdiacono*. Archipresbyter igitur ex secunda in Decretalium libro denominatione subsequitur in ordine, quasi presbyterorum princeps, cuius est baptismalem fontem benedicere; quorum genera duo sunt; nam alter Ruralis, alter uerò Vrbanus nuncupatur, qui in ecclesia & choro cathedrali ministrare consueuerit*.

* Sessio. 24. cap. 16. & sessio. 7. cap. 10

* j. pars. q. 2. nu. 51. ex gl. in c. bene qui dẽ. 96. dist. & in c. quorundam. de elect. in 6. c. præsenti. de offi. ord.

* Arch. in c. perlectis. nu. 9. 25. dist. Io. And. in c. officij. de off. leg. in 6

* c. perlectis. 25. dist. & toto tit. de offi. Archipresby.

Primicerij gradus in ordine tertio denominatus, subsequitur, propterea prædictis dignitatibus cedit, de quo meminit Decretale sub eodem titulo primicerij, qui sic eo dictus est, quasi primus in choro præcipiẽs clero quicquid unusquisque canere, & legere debeat.

Strictè autem curati officium est in foro conscientiæ ligandi soluendiq; potestas, quæ in simplicem curatum sacerdotem ab ordinaria iurisdictione, ac supradictis

dignitatibus ualdè remotum duntaxat cadit*. cuius munus est.

PRAEDICARE.
CONFESSIONES AVDIRE.
POENITENTIAS IMPONERE.
SACRAMENTA EXHIBERE.
MISSAM POPVLO COELEBRARE.
OBLATIONES RECIPERE.
BENEDICTIONEM NVBENTIBVS DARE.
SEPVLTVRAM, ET EIVS OFF. FACERE.

quamuis cuiq; ita euenire debeat ut de humano genere quilibet mereatur, cum nō nobis, sed cæteris nati sumus; nihilominus animarum hæc cura, & uirtus ab altissimo solis est præstita sacerdotibus, nec indistinctè omnibus, ut erga omnes homines exerceant pietatem, continuoq; inuigilent rectas docentes semitas, atq; omni conatu discernent: quid sit inter sanctum & sanctum, mundumq; & immundum; quorum propterea in hunc modū potestas describitur; Cura est uigil & onerosa, ac sollicita custodia animarum perpetuò commissa ut curet ne pereant, sed saluentur, competens ex lege; uel canonica constitutione, uel consuetudine; uel præscriptione à iure non improbata.*

Cura, quasi cor urens, propterea ars artium dicitur, quia requiritur exactior diligentia, quàm in cæteris rebus: ex ea enim, ut inquit propheta Zacharias*, dominus Deus finxit spiritum hominis, ut à cæteris animabus distari significaretur; quæ dicitur substantia incorporea intellectualis rationalis inuisibilis, immortalis habēs ignotam originem, nihil terræ in se mixtum, à nemos dicta, quod dicitū uentus, eo quòd sit semper in motu proprio nullo tēpore quiescens;* nec propterea sentimus, de uegetatiua anima, qua uegetamur & augumentum sumimus per incrementum latens, quæ communis est arboribus & plantis; minusq; de sensitiua, qua & per quinque corporis sensus, ut auditus, uisus, gustus, odoratus, & tactus* bruti cum hominibus participes fiunt.

* c. execrabilis. uersi. quātum autem. ex trauag. com. de præb. & ca. dudum ecclesia. de elect.

* Arch. in ca. qui Episcopatum. 8. q. 1. & in c. cognouimus. 18. q. 2.

* c. 12. de æta. & æqual. c. cū sit ars. Oldr. cōsi. 227. nu. 10. & 39. dist. c. Petrus. & de pœn. & remis. c. cum infirmitas.

* Arch. in ca. Moyses. num. 3. 32. q. 2.

* Ex gl. i cle. de summa trini. uerbo, intellectiuæ.

Perpetuo commissa, quæ fateamur necesse est mysticè dicta, quia ad hoc ut animarum cura alicui competat, necessaria est perpetua concessio, & hoc ad differentiam fratrum ordinis mendicantium, quibus ex priuilegio tantum curæ exercitium competit, quos propterea curatos non dicimus, cum ad placitum possint huic muneri renuntiare; neque è conuerso quisquam compellatur eos adire de conscientia.*

Competens ex lege, uel canonica commissione, quod sanè intellige de ciuilis, non aūt foranei Vicarij autoritate, quia nullo iure scripto reperitur foraneum Vicariū ipso iure, sicuti ciuilem, posse admittere quemquam ad curæ exercitium, nisi ius ei competat ex expresso Episcopi consensu.*

Vel consuetudine, quæ describitur quoddam ius moribus utentium approbatum, quod pro lege accipitur cū deficit lex, de qua meminit Paulus primo Corinthiorū.* quæ quando est in esse deducta dicitur ius; antea uero est quid facti considerando hominum actus ex quibus ipsa inducitur consuetudo. Ad cuius rei euidentiam in hunc modum distingui oportet; aut inducta est consuetudo secundum legem, aut præter legē. primo casu recipitur ipsa consuetudo, quæ potest interpretari legem si fuerit dubia, eamdemq; corroborare si fuerit certa; quæ propterea non improbatur ut una ecclesia de alterius ecclesiæ gremio teneatur sibi eligere prælatum*. altero uerò casu, quo dicitur consuetudo præter legem cum deficit lex, mos autem populi pro lege obseruat, pariter cōsuetudo recipit ex noua & ueteri lege, de qua sic fatur Exodus*, si seduxerit quis uirginem necdū desponsatā, dormieritq; cū ea, dotabit eam, & habebit eā uxorē; si pater virginis dare noluerit, reddet pecuniā iuxta modum dotis, quā uirgines accipere consueuerunt. quod aūt ad inducendam eam consuetudinem, quæ contra ius tertij fuerit, eo casu necessaria sunt quadraginta annorum curricula; ut si Rector in futuri Rectoris præiudicium curam sibi commissam, ecclesiasticarumvè rerum custodiam

* gl. in cle. dudū, uerbo īpediāt. de sepul. & c. extirpan. de. de præbē. Oldr. cōs. 67.

* c. nullus 16. q. 7. & not. in c. ex frequentibus. de insti. tutio. Anch. in clem & si principalis. de rescrip.

* cap. 7

* c. cum dilectus. de consue. & c. fi. co. in 6.

* cap. 22. Iudic. cap. 14.

ſtodiam tueri, ac conſeruare neglexerit: idem quoque iuris eſt in conſuetudine optandi in Eccleſia, vbi annexæ fuerint præbendæ, aut ſi optandi conſuetudo contra ius tertij inducta fuerit. At ſi conſuetudo fuerit ſecundum, uel præter ius tertij, vel præter ius commune, tunc ad eam inducendam ſufficiunt annorum decem curricula*. Quando autem conſuetudo fuerit recepta aduerſus naturalem, ſiue diuinam legem, tunc indubitatè reprobatur, vnde conſuetudine minime induci poteſt, ut alimenta filio denegentur, vel ut præſtentur uſuræ*: niſi tamen in omnem caſum legitima cauſa illud permittat. quamuis enim ſępius dixerit dominus, iuxta Deuteronomiũ*, in ore duorum, uel trium ſtare omne uerbum, nihilominus quandoque plures requiruntur, & pauciores ſufficiunt. propterea idem dominus Deus, qui cuncta proſpicit, quia homicidij caſus magni ponderis eſt, ac rigoroſum examen requirit, ut nihil ferè grauius, ex ipſius caſus grauitate. ne ex unius dictis tantum quiſquam homicidij crimine damnaretur, intendens, nolle ita paſſim caſus includere, quo ex unico teſte damnarentur rei, ac conuincerentur, cauit expreſsè in quarto Pentateuchi*, dicens ad unius teſtimonium nullus condemnabitur; quod ſi ſic non eſſet intelligendum, profectò non fuiſſet expreſſio neceſſaria cum viderimus paulo poſt dominũ ipſum edidiſſe eam uulgarem, ac duplicatam regulam in ore duorum, uel trium ſtare omne uerbum*; qua de re in alijs caſibus nefas non eſt à lege & regulis ex cauſa recedere. indubitatè enim creditur ſimplici uerbo ſacerdotis hominem inductum eſſe ad pęnitẽtiam, ac ab omni criminis labe fuiſſe mundatum, ut apertiſſimè infra demonſtrabitur, neque ulla fuerat excuſatione dignus Pharao nolens præſtare fidem Moyſi nuntio Dei: qua etiam ratione ac pertinacia populus Iſrael graues dedit pœnas, quia nec prophetis ſingularibus teſtibus crẽdere uoluit: poſtremoq; è regno deiectus eſt, quòd Ieſu Chriſto teſti ſingulari fidem nec præſtitit; vnde minimè abſonum eſt, quòd his exemplis ſacri canones moniti decreuerint ex

cauſa

* Rota tit. de cõſue. deciſ. 6 in addi. ĩ Nouis. & gl. in c. fi. uerbo legitime, de præſcrip.

* Iaſ. in l. de quib', nu. 70. ff. de legibus, l. iura ſanguinis, ubi Dec. ff. de reg. iur.

* cap. 17

* cap. pen.

* Spec. tit. de teſte. § . reſtat, lib. primo.

causa unico testi fidem esse præstandam, tum ex ipso iure scripto, cum etiam ex consuetudine; cum idem Iesus in recessu suo noluerit omnes declarare, ac exprimere futuros casus, iuxta Euangelistam Ioannem*, dicens: hæc locutus sum vobis apud vos manens, paraclitus autem spiritus sanctus, quem mittet pater in nomine meo, ille uos docebit omnia. insuperque sic antea dixerat, multa habeo uobis dicere, sed non potestis portare modo, cum autem venerit ille spiritus veritatis, docebit vos in omnem veritatem; sic quoque, vt demonstrat nobis tertius Esdræ*; concessa fuerat à domino Deo populo Israel facultas dandi sensum legi. Sed si consuetudo reperiatur inducta aduersus positiuum ius, vt aduersus pontificales constitutiones, ac decreta; adhuc subdistingui oportet in hunc modum, aut consuetudo inducta est ex rationabile causa, & canones ei non resistunt, quo casu indubitatè recipitur, quasi nullius peccati inductiua, hinc statur consuetudini, ut maior quantitas vini, quàm aquæ in sacrificio missæ apponatur, quia uinum est delectabilius, & lætificat cor hominis, non enim vsus rerum, sed libido inducit peccatum*. Sin autem inductæ consuetudini resistant canones, tunc quia corruptelæ nomen meretur indubitatè reprobatur, quicunque enim legi, aut principi resistunt, ordinationi Dei censentur resistere; quam uti saluti humani generis repugnantem in omnem casum reijcere intendit Deus, iuxta tertium Pentateuchi*, dicens, iuxta consuetudinem terræ Aegypti in qua habitastis, non facietis, & iuxta morem regionis Chanaam, ad quam introducturus sum uos non agetis, nec in legitimis eorum ambulabitis: quotiescunque autem sacri canones assistunt consuetudini, quamuis per consequens, & ex indirecto induci possit veniale peccatum; nihilominus recipitur, ac tolleratur ipsa consuetudo; propterea, ut exemplum traditur per sacros canones*, quidam die Dominico carnis priuij ex inueterata loci consuetudine, quodammodo ingurgitantes se, ac plus solito comedentes, excusantur à quauis ecclesiastica cen-

* cap. 14

* cap. fin.

* c. perniciosus. de celeb. miss. Rota tit. de cōsue. decis. xj. ĩ antiq. Specu. titu. de dispens. §. iuxta. num. 34. Citad. de iure pat. tertia parte, c. quinta. nũ. 21.

* c. 18. Ezec. c. 16. & c. qui resistit. xj. q. 3

* c. fi. iij. dist. & xxxj. q. j. c. hac rõne, & c. q̃ cōtra mores. viij. dist. Arch. in c. leges promulgã tur. iiij. dist.

censura, quia huic rei prospici nequit absq; populi graui scandalo; qua de re de duobus malis eligitur minus malum ab ipsa Ecclesia, quæ mauult pati istud ueniale peccatum, vt euitaret mortale propter futurum indubitatè scandalum, quamuis etiam ex ea sola ingurgitatione propter accidentia possent mortalia crimina euenire. quibus modis, ac distinctionibus declaratur uulgaris regula, qua dicitur mala consuetudo non consuetudo, sed corruptela nuncupatur.

Vel præscriptione, quod est verbale nomen à præscribo deriuatum, idem quod præfigo, statuo, ac præfinio, uel limito ad omnes tollendas alterationes ne dominia rerum permaneant in suspenso; de qua in hæc verba meminit Leuiticus*, qui vendiderit domum intra vrbis muros, habebit licentiam redimendi, donec unus impleatur annus, si non redemerit & anni circulus fuerit euolutus, emptor possidebit eam, & posteri eius in perpetuum, & redimi non poterit etiam in iubileo; sinautem in villa fuerit domus, quæ muros non habet, agrorum iure uendetur, si ante redempta non fuerit in iubileo reuertetur ad dominum; ædes Leuitarum quæ in vrbibus sunt semper, possunt redimi. Est igitur præscriptio quoddam ius ex tempore congruens, autoritate legum uim capiens, pœnam negligentibus inferens, & finem litibus imponens. ad quarum optimam intelligentiam ita distingue. Aut sumus in casu recentis præscriptionis, hoc est, & quam dicimus intra quadraginta annorum curricula, quo casu nihil præiudicatur Ecclesiæ, quæ per illud spatium temporis à dominio suo erit tuta, quoties tamen instrumentorum solemnitas, atque insimul summi pontificis non interuenerit consensus: nam præter rei, & propritatis restitutionem, omnium fructuum etiam omnimoda restitutio non retardabitur*. Aut sumus in casu perfectæ præscriptionis annorum quadraginta, tunc quilibet possessor aduersus Ecclesiam ex iure scripto manutenendus est in possessione sua duplici reme-

* cap 25.

* Alex. consi. 19. volu. 3. & consi. 5. volu. 5. Balb. tracta. præsc. prima pars quintæ partis. §. vigesimo quæro. Dec. i Aut. qui rem. C. de sacrosan. ecc. Rebuf. tracta. de reb. eccle. nó alie. nu. 12

remedio : quorum illud primum est si fuerit lapsum tan tum temporis, cuius initij non extet in contrarium memoria: quia lapsus tanti temporis loco iustissimi tituli habetur, & per consequẽs bona fides præsumitur*. illud tamen excipe nisi ius præscriptioni resistat : namque subiectionis ius, necnon & cathedraticum aduersus loci Episcopum adquiri non potest à subditis, ut non debeatur; insuperq; nec charitatiuum subsidium, quod est Episcopale ius*. Secundum illud remedium est possessori aduersus ecclesiam, Instrumentorum exhibitio, quibus annorum quadraginta elapsa curricula manifestè appareant, quo casu ita oportuit distinguẽdum, aut in rerum natura est Rector is, qui rem & ecclesiastica iura alienationi subiecit; necnon is in quem facta est alienatio. aut uterque uita functus est, nouiq; deinde superuenere Rectores. primo casu si illorum uterque uiuit, dicendum est præscriptioni non esse locum*. Sin verò eorundem uterque uita functus est, tunc dicendum est hæc annorũ quadraginta curricula sumere initium à die duntaxat, cum per rei alienatæ modernum Rectorem adepta est possessio; cui sententiæ in hunc modum distinguendo adijciendum illud oportet, aut successor adhibuit eam quam potuit diligentiam, ut ecclesiastica iura in pristinum statum restituat, quo longissimo etiam lapso tempore potest recuperare bona prædicta intra quadriennium à die scientiæ, quo lapso tempore imponetur perpetuum silentium: quotiescunque autem nullo tempore ulla appareat suspitio, omne ius ecclesiæ deficiens purgabitur per iuramentum in litem iudicãtis arbitrio, quod prorsus reijcitur si aliqua appareat aduersus Rectorem suspicio*. hinc si statutum, uel consuetudinem in ciuitate nuper editas, & receptas iuramento ignorasse asserat quis, ab ipso repellitur iuramento; sicuti repelleretur quicunque recepisset pensionem ab eo, qui per biennij lapsum in commissum ciciderat, quia debitos canones recipiẽs absque protestatione (tanquam facti proprij conscius) omnium præteritorum annorum caducitatem remitte-

* Signo.cõsi. 72. Balb. in d.tract. secunda pars tertiæ partis princi palis §. sexto quæro.nu 24

* ex Bald. prima pars quintæ partis principalis.§.decimosexto. & gl. in c cũ nó liceat. de præscrip.

* Balb.d.trac. j pars quintæ partis principalis. § veniens itaque. nu.3. Rebuf. d.loco.nu 37

* Marsyl. in rub. C.de ꝓba Ias in l. 1. nu.130 C de iure emphyt Rebuf.d.trac. num. 104. & nu. 12. & tracta.de deci.q. xiij. nu 117. eodẽ volum. Balb d.tracta. iiij par quartæ partis principalis. § vigesimonono, Guido pp. q. 174. Socy.cõsi.29.

re censetur; & idem iuris est, si post caducitatis lapsum renouationis instrumentum confecerit. attamen in omnem casum prædictæ per iuramentum purgatæ præsumptionis, etiam contrarium præsumi, aut probari potest aduersus directum dominium; quia cum istud iuramentum iuris præsumptione nitatur, succedit uulgaris regula, unam præsumptionem aliam elidere, & fortem tollere debilem*. vnde, stante semper legitimæ concessionis instrumento, in quo summi pastoris nunciatus fuerit consensus, si de re ecclesiastica tractetur. uel stante præcedentium instrumentorum relatione in hæc uerba, sequendo formam antiquarum locationum, quæ in hunc modum consueuit concipi; insuperque stante uniformi continuata annorum quadraginta solutione, tunc conductor, possessorvè tutus erit, etiam si præcedentia instrumenta ultra annornm quadraginta spacium condita, minimè exhibere potuerit, ad quæ exhibenda nullo iure tenetur*. Nimirum autem est, si aduersus quæuis ecclesiastica bona præscribatur eo annorum quadraginta spacio: successiueque si post tot & uarias lites excitatas, summus pontifex Gregorius decimustertius per publicum edictum mandauit perpetuum imponi silentium, in quibuscunque locationibus emphyteoticis, eo annorum quadraginta elapso tempore; cum eo solo tempore bonorum publicatio, defunctornmque hæreticæ prauitatis causa, memoriæ damnatio, pœnitus absorbatur*. at, si produceretur instrumentum iam annis centum & ultra. in quo apertè defectus consensus summi pontificis nunciaretur, sicuti ex consensu partium, quæ sperant interim obtinere beneplacitum, in hæc verba concipi solet per tabelliones, saluo beneplacito sedis Apostolicæ, nec aliter, nec alio modo, partes deuenerunt ad infrascriptam, & reliqua, tolli videtur communis recepta sententia, qua cauetur non obstante temporis prædicti præscriptione, contra huiusmodi possessorem aduersus Ecclesiam agi posse in fauorem prædictæ Ecclesiæ, quia etiam si longinqui-

* Ias in § sed iste. nu 88 cũ seq in Instit. de action. & Balb d. tracta. §. vigesimo-nono, nu. 9.

* Bero. cons. 114. volu 1. Abb. in c. cũ nobis nu 9. de pscr. Alex. cõsi 79 nu. 4 volu 1. Rota decis. 1. de restit spo. in nouis. Ias ĩ l ius emphyteoticarium. nu. 64. C de iure emphyt.

* Carter. tracta. de hæret. num 147. per tex. ĩ c. 2. vbi gl. de præscr. in vj. & in c. accusatus. §. ĩ eo uerò, uerbo, post mortem, de hære. in vj.

tas tanti temporis veritatis quandam præsumptionem inducat; nihilominus si ex instrumentorum apparentia nunciato defectu solemnitatis per ea verba saluo beneplacito sedis Apostolicæ, non appareat deinceps summum pontificem præstasse conuenientem consensum, tunc succedit uulgaris regula, qua cautum legitur, præscriptionem ueritati cedere*. propterea cum indignè, ac improbata fide occupata fuisset terra promissionis per barbaricas gentes, ac omnino idolatras, quam dominus Deus pollicitus fuerat Abrahę, ac semini eius, idem dominus mandauit Iosue eo tempore Rectori ac Duci vt, nulla longissimi temporis obstante præscriptione, ab ea expelleret quoscunque detentores; ac, ut legitur per totum librum Iosue, interficeret quamcunque animam viuentem; qua pariter ratione, non obstante longissima pręscriptione annorum quadringentorum triginta, quæ ex ciuilium legum traditione in rebus mobilibus annorum trium spatio terminatur, mandauit populo ut in exitu de Aegypto secum ferret cuncta vasa aurea, & argentea, quæ ex ipsa promissionis terra, non obstante spontanea seruitute, ac subiectione, detulisse constiterat; vel in locum earum, quæ antea detulerat.

* Affl. decis. 107. Alex. cósi. 219. nu. 14. volu. 6. Curt. Iun. cons. 130 ij. parte. Cramett. cons. 232

PRAEDICARE. Nam in ueteri lege ubiq; locorum legimus dominum Deum nihil aliud exoptasse, quàm per primates suos, quos ad id, & pro nostri æterna redemptione miserat, imponere ædificationem; propterea; selegisse sibi Moysen, per quem populus restitueretur in desertũ; successiueque Iosue per quem in sæpius promissionis pollicitam terram adduceretur: necnon & prophetas non defuisse apertum est, per quos recta prædicaretur uia, ac aduentus domini nostri Iesu Christi, qui postremò, iuxta Euangelistam Matthęum*, sic dixerat Apostolis suis, ite & prædicate euangelium omni creaturæ. quibus exemplis sacri canones moniti decreuere id muneris fore proprium, ác peculiare præcipuè sacerdotibus ad animarum curam constitutis: quam rem vates in psalterio*: esse-

* c. 10. & ps 8

* 147. & j. Timoth. c. 2.

effectus varios, dulces ac suaues sentiens afferre, sic fatur, misit verbum suum, & sanauit eos. cui & adijce verba domini in Moysen iuxta quintum Pentateuchi*, sic, Congrega ad me populum, ut audiant sermones meos, & discant timere me omni tempore, quo viuunt in terra, doceantq; filios suos diuinoq; spiritu afflatus Ezech.* in hæc verba acclamat ad populum, hæc dicit dominus, væ pastoribus Israel, qui pascebant semetipsos, nonne greges à pastoribus pascuntur, lac comedebatis, & lanis operiebamini, & quod crassum erat occidebatis, gregem autem meum non pascebatis, quod infirmũ non consolidastis, & quod ęgrotum non sanastis, quod confractum est non alligastis, & quod obiectũ est nõ reduxistis, & qđ perierat non quæsistis, sed cũ austeritate imperabatis eis, & cum potentia, & dispersæ sunt oues meæ, eo quòd non esset pastor, & factæ sunt in deuorationẽ omnium bestiarum agri, & dispersæ sunt. qui & adhuc dixerat*, fili hoĩs quodcunque inueneris comede, comede volumen istud, & uadẽs loquere ad filios Israel, & aperui os meum, & cibauit me uolumine illo, & dixit ad me: fili hoĩs venter tuus comedet, & uiscera tua cõplebũtur uolumine isto, quod ego do tibi, & comedi illud, & factũ est in ore meo sicut mel dulce. cui & adijce Ierem*. adhæsit lingua lactentis ad palatum eius in siti, paruuli petierunt panem, & non erat qui frangeret. hinc, eloquentiæ princeps Cicero in tertio de Diuin. sentiens istud fore debitũ cuilibet humanæ creaturæ, sic ait nullũ munus reipublicæ afferre maius, meliusvè possumus, q̃ si doceamus, atq; erudiamus iuuentutẽ ijs præsertim moribus, atque tpibus, quibus ita prolapsa est, ut oĩum opibus refrenãda, atque coercenda sit. & in hos qui hoc tanto abutuntur munere graues in hunc modũ recẽset pęnas idẽ Ezec.* quod si speculator viderit gladium uenientem, & non insonuerit bucina, & populus se nõ custodierit, veneritq; gladius, & tulerit de eis aĩam, ille quidẽ in iniquitate sua caput est, sanguinem autem eius de manu speculatoris requiram, & tu fili hominis speculatorem dedi te domui Israel, au-

* cap. 4. & c. 8 versi. verum. extraua. com. de priuileg.
* c. 34. cũ seq.
* c. 3. & Isa. c. 30. & c. 53.
* c. 4. ĩ lamẽt.
* cap. 33.

diens ergo ex ore meo sermonem annũciabis eis ex me, si me dicente ad impium, impiè morte morieris, non fueris locutus, ut se custodiat impius à via sua, ipse impius in iniquitate sua morietur, sanguinem autem eius de manu tua requiram.

CONFESSIONES AVDIRE.

Duæ sunt viæ, duplicesque cursus animorum è corpore exeuntium; nam qui se vitijs humanis contaminarunt, & se totos libidini tradiderunt, ijs demum quoddam iter est seclusum à concilio Dei. & qui se ex aduerso integros, castosque seruarunt, quibusque fuit minima cum corporibus contagio, suntque in corporibus humanis vitam imitati Dei, ijs ad illos à quibus sunt profecti facilè patet aditus. cumque humana caro adeo prona sit ad malum, ut non peccare solius Dei sit & contra naturam: vnde sic loquitur Ecclesiastes*; non est homo iustus in terra, qui faciat bonum, & non peccet; necesse fuit conuenientem à natura insito vulneri adhibere medelam, qua conuersi ad dominum immaculati ac mundi statim efficimur. quia verò aduersarius noster diabolus domini nostri Iesu Christi passionis memoriam, quod est signum Crucis, propter suam fractam potentiam, & manum per fallaciam & dolum ad interitum compellentem, attrahentemque ad limbum abscisam adhuc valde abhorret; non alienum fuit præmittere, ac verba facere de hoc Crucis signo, quod ad omnem obtinendam à domino gratiam est præparatorium; quo nempè ostendimus diuinæ suæ bonitatis diuitias in ligno Christum voluisse illustrare*. quam ex lege veteri deductam ostendunt scripturæ: nam cum Deus mandasset Angelo, ut occideret primogenitos Aegypti, anteaque ut vtrunque postem filiorum Israel, in Aegypto captiuorum, in modum literæ Thaù, quod est in modum Crucis, sanguine Agni liniret; quo significaretur filios Israel ab ea primogenitorum Israel nece fuisse exemptos, ut meminit secundus Pentateuchi*, dicens:

* c 7. & 2. Paralipo. c 6 & xx q iij c presbiter cliuus. & xij q j. c omnis ætas.

* ex glo in c. postea, el primo, dist. iiij. de consec. & in c. si enim, verbo ad iferna. dist. ij. de pœnit. Ghirl. tracta. de sortileg. q. v nu. 4.

* c. 12. & gl. in c. ecclesiasticarum. xj. dist.

cens: ite tollentes animal per familias ueſtras, & immolate phaſe, faſsiculumque hyſopi tingite in ſanguine, qui eſt in limine, & aſpergite ex eo ſuperliminare, & utrunque poſtem, nullus ueſtrum ingrediatur oſtium domus ſuę uſque mane, tranſibit enim dominus percutiens Aegyptios, cumque viderit ſanguinem in ſuperliminari, & in utroque poſte tranſcendet hoſtium domus, & non ſinet percuſſorem ingredi domos ueſtras & lædere. & ſequi. Ezechielis*; & dixit dominus ad eum: tranſi per mediam ciuitatem in medio Ieruſalem, & ſigna Thaù ſuper frontes virorum gementium, & dolentium; & ſubſequitur, omnem autem ſuper quem uideritis Thaù ne occidatis. ſicuti enim dominus Deus eo Agni ſanguine immunem reddidit cunctum populum Iſrael; ſic Ieſus Chriſtus ex puritate ſua dictus Agnus, per proprium ſanguinem ultro ſparſum ab æterna morte exemit nos, quem ex hoc memoriale Crucis ſigno inuocamus, ut ab omni aduerſitate tueatur, ac ſemper protegat in hunc modum, & uerba dicentes, In nomine Patris, in uertice frontis manu dextera, quia (ut aiunt Theologi) pater eſt principium Trinitatis. Et Filij, eodemque momento ad vmbilicum deſcendentes: quia, ut uaticinatus eſt Propheta Iſaias*; filius æternaliter procedens à patre, temporaliter deſcendit in uentrem uirginis. Et Spiritus ſancti, ad ſiniſtrum, demum ad dexterum latus eodem actu & momento deſcendentes, atque eleuata manu ſubdentes, ac dicentes, Amen; quia Spiritus ſanctus procedit ut amor, ac ab utroque procedens patris & filij, nexus eſt; uel ideò hunc ordinem obſeruari fateamur, quia à ſiniſtra, ideſt à tribulatione huius mundi, ad perpetuam quietem, immediatè peruenire ſperamus. Amen, eo in omni actione noſtra poſt preces expanſas ad dominum dici conſuetum eſt, quia oratione perfecta, & ſacris factis, intendimus ſemper ut effectus affectui correſpondeat, ut nobis oſtendit dominus in quinto Pentateuchi*, dicens: maledictus qui accepit,

* cap. 9

* cap. 7

* cap. 27

accipit munera, ut percutiat animam sanguinis innocentis, & dicet omnis populus Amen; maledictus qui non permanet in sermonibus legis huius, nec eos opere perficit, & dicet omnis populus Amen. Peccatum igitur, cuius occasione indicta est confessio, est uoluntas retinendi, uel consequendi id quod prohibemur iustitia, hinc pellicator a pellitie, id est meretricie, quasi pellicator flagitiorum nomen antiquitus, quod in omnium iniquorum appellationem, transiuit*. eo uoluntas describitur peccatum, quia nisi spōte fiat, peccati nomen propriè non meretur. id quod prohibemur iustitia, cuius descriptionis ratio fuit, quia quicquid diuina aut humana lege facere prohibemur, si secus fiat, tunc contra iustitiam fieri creditur, & hoc ordine ad perfectum ducitur. Suggestione. Delectatione, & consumato consensu fit perfectio peccati. Suggestione enim fit semen au tore serpente, qui quoquo tendat iter, serit mala uenena sua ad peccatum præparatoria. Delectatione autem successiuè ad illud fit nutrimentum, quod ueniale tantum est ex ipsa sola delectatione à deliberato consensu remota; qua proposita delectatione, si per nos illi fiat resistentia, tunc nedum non peccamus; imo, propter afflictionem propterea nobis oblatam in abominationem serpentis, adquisimus præmia*. propterea in hunc modum Sapiens monuit filium suum in prouerbijs*, fili mi si te lactauerint peccatores ne acqescas eis, & subdit Paulo inferius, ne delecteris in semitis impiorum, nec tibi placeat malorum uia. & subdit Apostolus Iacobus*, nemo cum tentatur dicat, quoniam à Deo tentatur, Deus enim intentator malorum est, ipse autem neminem tentat, unusquisque uerò tentatur à concupiscentia sua abstractus & illectus, deinde concupiscentia cum concepe rit peccatum parit, peccatum uerò cum consumatū fuerit generat mortem; hinc dixerat Cicero pro Milone, nō exitus rerum solum, sed & hominum consilia legibus uindicantur, minus quidem dolendum est re non perfecta, sed puniendum nihilominus.

* Arch. in c. docet. nu. 3. de immu. ecclesiarum 6.

* Abb. in c. 1. de hæret.

* c. 1 & c. 4. & 6. dist. c. sed pensandū est.

* cap. 1.

At quia mortalia facinora quibus infringitur diuina amicitia, à peccato ueniali difficilè seliguntur; ad eorum maiorem declarationem traditum est duplicem esse ignorantiam. alia Vincibilis. alia verò Inuincibilis ignorantia est.

Vincibilis consideratur, & prouenit tribus modis. aut ex simplicitate. aut ex culpa. aut ex negligentia.

Ex simplicitate Vincibilis ignorãtia alia est bona. alia mala. simplicitatem bonam eam dicimus, quæ fuerat insita in Iob, qui fuit uir rectus, ac timens Deum, atq; recedens à malo, & ut eiusdem refert historia*, simplex. vnde cupientem sibi eligere rectas semitas & uitam contẽplatiuam, quæ tutior est, quàm actiua, quæ tamen est magis utilis, in hæc uerba docet modum canonica scriptura*, si cupis esse, quod diceris monachus, id est solus, quid facis in urbibus? quæ utique non sunt solorum habitacula, sed multorum, habeo simplicitatem columbę, ne cuiquam machineris dolos, & serpentis astutiam, ne aliorum supplanteris insidijs. simplicitas uerò mala ea dicitur, quam propriè stultitiam, aut negligentiam dicimus, quæ in eum hominem cadit, qui artis, quam profitetur, ultroque illi se obtulit, ignarus reperitur, propterea nulla excusatione aut uenia dignus diiudicatur; quem ita præmonuerat Ecclesiasticus*, dicens Noli quærere fieri iudex nisi ualeas uirtute irrumpere iniquitates.

* cap. 1. & Genes. cap. 25.

* ca. si cupis. 16. q. 1.

* cap. 7. gl. in c. si in laicis. 38. dist. & in ca. illiteratos. 36. dist. & ca. nisi pridẽ. de renunti Abb. in Rub. de sũma trinit.

Ex culpa Ignorantia ea est, qua quis immiscet se rei ad se non pertinenti; qua de re si occideris hominem, quem minimè occidere decreueras, homo autem diligens præcauere potuerit, eris in culpa. Adhuc eris in culpa si quemquam alium percusseris, cum uoluisses percutere percutientem te, potuisses autem ex facto ipso præscire illud potuisse contingere. ubi uerò de hoc uerosimiliter dubitari non posset, proculdubio eris absque culpa; unde Loth inebriatus à filiabus suis, in eo tantum pœnas dedit quatenus ebrietatis crimen patitur, quod culpa sua factum non dubitamus; ince-

stus

stus autem pœnas minimè passus est, quia uerosimiliter dubitari non contingerat de incestu*; natura enim minimè patitur ut aliquis nesciens coeeat. nihilominus si ad peccantis aures & notitiam deinde illud peruenerit, profectò (quamuis leuiori pœnitentia) pœnitus expurgandum erit; exemplo symoniaci, manu, ex parte dantis, ut in ea symoniæ materia referemus, satis habentes locũ indicasse; in quam rem apertissimè sic fatur tertius Pentateuchi, quem dicimus Leuiticum*, anima si peccauerit per ignorantiam, feceritq́; unum ex his quæ lege domini prohibentur, & peccati rea intellexerit iniquitatẽ suam offeret arietem immaculatum de gregibus sacerdoti iuxta mensuram, extimationemq́; peccati, qui orabit pro eo, quia nescius fecerit, & dimittetur ei, quia per errorem deliquit in dominũ; quasi ex imperfectione actus, quæ semper à mortali excusat; uel leuis offensio in proximum.

* 15. q. 1. c. inebriauerunt & c. cum qui. & c. quantũ. 50. dist. ex Gen. cap. 19.

* c. 4. cũ seq.

Ex negligentia ignorantia ea dijudicatur non curare, despicerevè, aut sponte & dolo saltem præsumpto ea facere, quæ lege domini prohibemur facere, quo pacto exponitur vulgaris sententia Pauli primo Corinthiorum*, ignorans ignorabitur; cuius rei fuit ratio, quia quæ in facto proprio consistentia publicè nota sunt, præsciri debent ab omnibus*. in quem modum declaratur quartus Pentateuchi*, in hæc uerba dicens, anima uerò quæ per superbiam aliquid commiserit, siue ciuis sit ille, siue peregrinus, quoniam aduersus dominũ rebellis fuit, peribit de populo suo, uerbum enim domini contempsit, & præceptum illius fecit irritum. & subdit psaltes*, etiam in corde iniquitates operamini in terra, iniustitias manus uestræ appendunt; alienati sunt peccatores à vulua, errauerunt ab utero, loquentes falsa; quia furor illis secũdum similitudinem serpentis sicut aspidis surdę & obturantis aures suas, quæ non exaudiet uocem incantantiũ, & uenefici incantantis sapienter, Deus conteret dentes eorum & reliqua. propter hoc subdit Euangelista Matthæus*, & ait scribis & pharisæis ucrũtamen dico uobis

* cap. 13.

* c. cum olim. de uerb. sign. & c. ignorantia. de reg iu. in 6.

* cap. 15.

* 58.

* c. 10. & 11. q. 3 c. excellẽtissimus cum seq. & c. fi. ubi glo.

Tyro,

Tyro, & Sidoni remisſius erit in die iudicij, quàm uobis, & ſentiens Oldradus*, ſectam iſtam Turcis ac cæteris barbaricis nationibus eſſe priorẽ iſta ratione, quia præſenti domino rebellis fuerat, hinc, ſacramẽta, & cætera ea, quę ad fidei noſtræ religionem ſunt neceſſaria, ignorantes, ſub hoc crimine conuincuntur, nec ulla ſunt excuſatione digni, cum palam cunctis uidentibus, & ubiq; locorũ quotidiè prædicentur, & hoc eſt quod cæcinit uates in pſalterio*, dicens in omnem terram exiuit ſonus eorũ, & in fines orbis terræ uerba eorum. nihilominus, ad hoc ut deueniatur ad declarationem ac cognitionem illarũ rerum, quæ facto primi parentis poſteris adepta ſunt, quoties ſapientum ac peritorũ perquiſita copia haberi non poſsit, tunc proculdubio excuſationi erit locus, ut exemplũ traditur in ruſticis, & huiuſmodi genus perſonis ignaris; quam nempè Inuincibilẽ Ignorantiã dicimus, quia q̃ facit quod poteſt, atq; omne quod naturalis adũbrata ratio docet, ſatis legem adimplet. qua de re ſi fuiſti expoſitus & neſcius cum matre rem habuiſti, excuſaris à crimine inceſtus. aut ſi demens, aut nulla tua culpa ebrius, furioſuſvè fueris, huius criminis minimè reus eris*. eodẽque iure homicida excuſabitur ſi (ut puta) duobus fratribus ſuccidentibus arborem, cuius appropinquante caſura alter alteri dixerit, caue, & ille fugiens cæciderit in arboris ꝑſuram, & mortuus ſit*. quam in hunc modum ſtatuit legem dñs Deus iuxta quintum Pentateuchi*; qui ꝑcuſſerit, proximũ ſuum neſciẽs, & qui heri, & nudius tertius nullum contra eum odium habuiſſe cõprobatur, ſed abijſſe cũ eo ſimpliciter in ſyluam ad ligna cædenda, & in ſucciſione lignorum ſecuris fugerit manu, ferrumque lapſum de mãbrio amicũ eius ꝑcuſſerit & occiderit, hic ad unã ſupradictarũ urbium confugit, & reliqua. & ex ſupra deductis quod ad reatus pœnam & domini offenſiones in hunc modum declaratur Pauli ſententia primo ad Thimothæum*, dicẽtis finis præcepti eſt charitas de corde puro, & conſcientia bona, & fide non ficta. Sed quod ad pœnæ impoſitionem in omni ex culpa crimine, hæc

* conſi. 51.

* 18.

* cap. aliquos ſcimus. & ca. ſi quis inſaniens. & cap. ſanè diximus, ubi Arch. 15. q. 1.

* 50. diſt. c ſi duo fratres.

* c. 19. & leuit.

* c. 1. gl. in c. qui ca. & c. ſi. diſt. 37. & ca. cum olim de uerb. ſig. Ancha. in cle. cũ eccleſiæ. de ętate & æqual.

constituitur differentia inter diuinum & canonicum, siue positiuum ius; nam iure diuino efficimur culpabiles atque ex quauis leuissima culpa obligamur ipsi Deo. at ex canonico, siue positiuo iure, nullus peccasse diiudicatur, nullus excommunicationis reatum patitur, nisi ea persona fuerit ad quam spectauerit ea scire, quæ in eum casum, ignorauerit; hinc, quærenti utrum is diiudicetur uerè confessus, qui adierit sacerdotem non habentem potestatem similem audiendi casum, sic rectè responsum est distinguendo, aut pœnitens habebat iuris peritiam, quo casu non dubitatur hunc nulla esse excusatione dignum, qui debuit peritos medicos consulere & similem facultatem habentes, aut non habebat iuris peritiam, & tunc aperti iuris est hunc excusari, neque deinceps, nisi ex consilio teneri, quemquam alium adire sacerdotem*; quarum rerum fuit differentia, quia canones effugiunt semper occasionem fidelium animas illaqueandi, continuoque existentes proni ad absoluendum magis, quàm ad condemnandum*.

Quia uerò tàm ex noua, quàm ex ueteri lege domini cautum legitur in hoc particulari auricularis confessionis negotio, præter præcedentem confessionem, quæ antea domino Deo facienda est, adhuc necessarium esse particularem iudicem, cum nullus censeatur idoneus iudex in causa propria*, hinc uulgi sermone dici consueuit, in causa propria aduocatum quære; & insuper, propter multorum rudem conscientiam, ipsa natura doceat hominem necessario ab altero esse diiudicandum; qua ratione in hæc uerba subdit Euangelista Matthæus*, quid autem uides festucam in oculo patris tui, & rabem in oculo tuo non uides? postremoque ita loquitur Paulus ad Romanos*, beatus qui non iudicat semetipsum in eo quod probat. iterumque subdit in primo ad Corinthios*, nihil mihi conscius sum, sed non in hoc iustificatus sum; innuens non solum abstinendum esse à iudicando alios in materia disceptabili, sed etiam abstinendum esse à iudicando seipsos

* Anch. in cle. dudum. §. statuimus. num. 25. de sepult.

* Anch. in d. cle. Arch. in c. cum medicinalis. de sent. excom. in 6.

* l. si de re sua. ff. de recep. arbit.

* cap. 7.

* cap. 14.

* cap. 4.

ſos in materia certa & laudabili. propterea dominus Ieſus Chriſtus, quæ maxima eius de nobis cura fuit, uoluit ante receſſum ſuum Apoſtolis tradere & confirmare id neceſſarium confeſsionis munus, ſecundum Euangeliſtam Ioannem*, dicens quorum remiſeritis peccata, remittuntur eis, & quorum retinueritis retenta ſunt. ad quam neceſſariam comprobandam confeſſionem in hunc modum dixerat Iſaias*, ego ſum, ego ſum ipſe qui deleo iniquitates tuas propter me, & peccatorum tuorum non recordabor; reduc me in memoriam; & iudicemur ſimul, narra ſi quid habes, ut iuſtificeris, quaſi dicat, per te diligenter ſuperioribus tuis exponatur. cui adiice illud quod expreſsius dixerat dominus in Leuitico*, leproſus homo adducetur ad Aaron ſacerdotem, uel ad unum quamlibet filiorum eius. quos, iuxta Ezechielem*, cunctæ domus Iſrael ſpeculatores cõſtituerat, innuens omnium peccatorum cognitionem ad ipſos ſolos indubitatè ſpectare. vt antea idem dominus iuxta ſecundum Pentateuchi*, iuſſerat ſic dicens, Portabitque Aaron iniquitates eorum, quæ obtulerunt & ſanctificauerunt filijs Iſrael. & ſubdit in ſequenti libro, quem dicimus Leuiticum*, & rogante pro eis ſacerdote propitius erit eis dominus, & ſi peccauerit princeps, & fecerit unum è pluribus per ignorantiam, quod domini lege prohibetur, & poſtea intellexerit peccatum ſuum offeret hoſtiam coram domino hircum de capris immaculatum, ponetque manum ſuam ſuper caput eius, cumque immolauerit eum in loco ubi ſolet mactari holocauſtum coram domino, quia pro peccato eſt tinget ſacerdos digitũ in ſanguine hoſtiæ pro peccato & reliqua. quam eamdem autoritatem, ad Moyſen locutus cõprobat iuxta quartum Pentateuchi*, dicẽs loquere ad filios Iſrael, uir ſiuè mulier cũ fecerint ex oĩbus peccatis, quæ ſolent hominibus accidere, & per negligẽtiã tranſgreſsi fuerint mandatum domini, atque deliquerint confitebuntur peccatũ ſuũ, & reddẽt ipſum caput, quintãq; partem deſuper ei in quem peccauerint, ſinautem non fuerit

* ca. 20. & de pœn. diſt. 2. c. quẽ pœnitet.
* cap. 43.
* cap. 13.
* cap. 33.
* cap. 28.
* cap. 4.
* cap. 5.

rit qui recipiat, dabũt domino & erit sacerdotis, excepto ariete qui offertur pro expiatione, ut sit placabilis hostia. dixerat lex Exodus*, si quis furatus fuerit bouẽ aut ouem occiderit uel uendiderit, quinq; boues pro uno boue restituet, & quatuor oues pro una oue; qui à proximo suo quicquam horum mutuo postulauerit & debilitatum aut mortuum fuerit domino non præsente, reddere compellitur; quod si in præsentiarum dominus fuerit non restituet, maximè si conductum uenerat pro mercede operis. unde, ex modo ablatæ rei restituendæ, quæ fieri nec potuit nisi per manum sacerdotis cognita causa, ac ex modo impositæ pœnæ rei ablatæ restituendæ; quando enim boues reperiantur ablati, quinq; pro uno, & quatuor oues pro una oue restituũtur, quia maior infertur domino iactura, cum boues sint dediti aratro & culturæ ad priuatam & publicam utilitatem & commodum; adhuc ex gradu & qualitate personarum; insuperq; ex modo diuersarum offerendarum sacerdotibus aut domino hostiarum, apertissimè demonstratur auricularem confessionem sacerdotibus necessariò esse faciendam in omnem casum quauis dictante conscientia ex ipsa ueteri lege, postremoque domini nostri Iesu Christi expresso mandato & comprobatione intercedente; nulla prorsus sacerdotibus ipsis imposita lege, cum fuerit comprobatum, dominum Iesum generaliter fuisse locutum, ac dixisse, quodcunque ligaueris super terram erit ligatum in cœlis & reliqua. nec non dixerit dominus in Leuitico*, & si peccauerit anima, & audierit uocem iurantis, testisq; fuerit quod aut ipse uidit, aut conscius est, nisi indicauerit portabit iniquitatem suam, quicunque maculatus fuerit lepra, & separatus est ad arbitrium sacerdotis habebit uestimenta dissuta, caput nudum, ex ueste contectum, contaminatum ac sordidũ se clamabit; si steterit sanguis, & fluere cessauerit numerabit septẽ dies purificationis suæ, & die octauo offeret pro se sacerdoti duos turtures, aut duos columborũ pullos ad ostium tabernaculi testimonij. neque propterea hodie

* cap 22.

* ca 4. & seq. & c 13.

hodie absonum est, immò necessarium esse fateri oportet elemosynas, ac oblationes pro peccatis tàm pro mortuis, quàm pro uiuis, ad subleuandas animas offerendas esse pauperi, aut sacerdoti, ut stipendium eius sustentationis, vnde Daniel*; peccata tua elemosynis redime, & iniquitates tuas misericordijs pauperum, & subdit Paulus primo ad Timothæum*, qui bene præsunt presbyteri, duplici honore digni habentur, maximè qui laborant in verbo, aut doctrina, dicit enim scriptura nō alligabis os boui trituranti, & dignus est operarius mercede sua. ad quam auricularem confessionem comprobandam adducitur non inelegans autoritas ex libro Ecclesiastici*, non confundaris confiteri peccata tua, ut ne subijcias te omni homini pro peccato. cui & adijce Apostolum Iacobum*; confitemini ergo alterutrū peccata uestra, & orate inuicem, ut saluemini. ad cuius optimam perfectionē sacri canones ueteris legis autoritatibus adhuc moniti multa infrascripta addidere requisita. Confessio enim debet esse pura, simplex, & nuda, vt ad eam plenè, ac perfectè explicādam ad sacerdotem accedamus; quia, vt inquit Ecclesiasticus*, Deus est duplicitatis aspernator; & ut nuper dictum est, atque è conuerso, simplicitati amicus est. Humilis, & ea fuit ratio, quia pœnitenti est asserere se miserum esse peccatorem, nam qui se exaltat humiliabitur, idest Iesu Christi particeps efficitur, cuius propria est uirtus, de qua Apostolus in secundo Corinthiorum*; libenter gloriabor in infirmitatibus meis, ut maneat in me virtus Christi, hoc est humilitas, quæ describitur propriȩ conditionis, & sui conditoris ex intuitu voluntariæ mentis inclinatio; propterea Deus uidēs Achab humiliatum, qui fuerat idola secutus, ut ostendit tertius Regum*, noluit inducere illi mala in diebus suis. & sunt hi de quibus meminit sic vates in psalterio*; beati quorum remissæ sunt iniquitates, & quorum tecta sunt peccata; beatus vir cui non imputauit dominus peccatum, nec est in spiritu eius dolus. innuens id beatitudinis spectare ad eos, qui ex animo se impuros, & multis peccatorū macu-

* c. 4 & j. q. j. c. iudices.

* cap. 5

* cap. 4

* cap. fin.

* cap. 2. gl. in c. maiores. §. sed adhuc, verbo, opus, de bapt. & xxij. q. ij. c. humilitatis.

* c. 12. Anch. in cle. dudū. §. statuimus. nu. 14. de sepult.

* c. 21. in fi.

* 32. & 50. & ad Rom. c. 4. & de pœnitē. dist. j. c. sacrificium Deo.

maculis contaminatos esse cognoscunt: in quam rem sic loquitur Cicero primo Officiorum, deforme est de seipso prædicare, falsa præsertim, & cum irrisione audientium imitari militem gloriosum. Frequens, nam statim cum in mortale, aut etiam veniale crimen labimur, illud nullo temporis interposito interuallo, cum dies & hora mortis nostræ nobis sit ignota, per contritionem nostram, ac sacerdotis ministerio, expurgandum est; namq; & tanto peccata censentur esse grauiora, quando diutius infœlicem animam alligatam detinemus; propterea sic ait Euangelista Ioannes*, omnis qui facit peccatum seruus est peccati; oportet enim hominem denuo peccare, nisi illum statim pœniteat, quia animus iam auersus est ab incommutabili bono retinente hominem ipsum. & vates in psalterio*: studens quamprimum sanari animam suam, certo sciens nullam esse reliquam spem curationis, si vita excedens secum ferat vulnera delictorum, sic fatur: Non est in morte qui memor sit tui, in inferno autem quis confitebitur tibi? qua ratione viri de principibus filiorum Israel, aduersus eos qui de prælio venerant, ex secundo Paralipomenon*, acclamabant, dicentes: non introducetis huc captiuos ne peccemus domino, quare vultis adijcere super peccata nostra, & vetera cumulare delicta? Libens, seu Voluntaria; Accelerata per consequens: Fidelis: Fortis, atque parere parata. voluntariè sacrificabo tibi, & confitebor nomini tuo domine, inquit psaltes*. Integra namque simul unita peccata grauiorem exigunt pœnitentiam uni relata sacerdoti; quandoque enim celat peccator, quæ alijs manifestanda reseruat, quod est se laudare, & ad hypocrisim tendere, & semper venia carere, ad quam frustra totam putat peruenire, inquit canonica lectio*: quoties enim in lege ostenditur adeundum esse de conscientia sacerdotem, toties iubemur pandere simul unico sacerdoti iniquitates omnes. Lachrymabilis; Amara; atque dolens non doluisse; propterea sic dixerat Propheta Isaias*, recogitabo omnes annos

*c. 8. & 50. dist. c. ponderet. & c. fi. de cōsue. & c. nō satis. de symo. & c. non debet. in fi. de consan. & affin.

*6.

*c. 28. & 3. Esd. c. 8.

*54. & 119.

*c. cōsideret. de pœni. dist. v. add. ad Ab. in c. oīs, verbo, absolui, de pœnitē. & remiss.

*cap. 38.

annos meos in amaritudine animæ meæ. in quam rem dixerat psaltes*; Lauabo per singulas noctes lectum meum, lachrymis meis stratum meum rigabo, nempè significans, summum animi dolorem & cruciatum, quem ob domini violatam legem sustinebat. qua tutissima spe confisus idem psaltes*, in hunc subdit modum, dicens: Exaudi orationem meam domine, & deprecationem meam, auribus percipe lachrymas meas. Accusans, nempè & semetipsum solum, nullo proximi admixto negotio, quia misericordia excusat eum qui misericorditer accusat seipsum*. & ita loquitur idem psaltes*, quoniam tacui, inueterauerunt omnia ossa mea; propterea arrogans pharisæus grauiter deliquit; qui, iuxta Euangelistam Lucam*: dum oraret, cæteros corripiebat sic dicens, Deus gratias ago tibi, quia non sum sicut cæteri hominum raptores, iniusti, adulteri. aliam nempè non inutilem ad confessionem tradidere qualitatem scribentes, quam Discretam appellant, siue Prouidam; sicuti enim diligenti Medico priusquàm conetur ægro adhibere medicinam, non solum morbus eius, cui medelam uolet adhibere, sed etiam valentis consuetudo & corporis natura est cognoscenda; sic cum aggredimur ancipitem causam & grauem ad animos; quam idē vates in psalterio*: sentiens fore necessariam, sic recēset, dicens: quoniā iniquitatē meam annūciabo, & cogitabo pro peccato meo. & sequitur preadductus Ecclesiast*. & ait: non confundaris cōfiteri peccata tua, & ne subijcias te omni homini pro peccato. qua ratione ex diuinæ scripturæ verbis & mente, postremò traditum est necessario identitatē personæ requiri in ipso confessionis actu, cum personaliter fatus dn̄s dixerit, ite & ostendite uos sacerdotibus, quasi per eum dictū sit, qui per uos peccastis, per vosmetipsos erubescatis, & in hoc qđ p seipsum dicit sacerdoti, & erubescentiam uincit timore offensi, fit uenia criminis*. Hinc apertissimè demonstratur, quæ & quanta à domino Deo facultas sacerdotibus fuerit concessa; pretereaque adeo ut nullus pro venialis, aut mortalis pecc-

cati

* 6.
*39. & Iudith cap. 8.
* c. nisi. de renunciatio.
* 32.
* c. 18. & de pœnit. dist. j. c. tres sunt.
*38. & de pœniten. dist. ij. c. quem pœnitet.
* cap 4
* ex d. c. quē pœnitet.

cati redemptione, quorum fuerat frequens vsus, ad eos manu uacua eo tẽpore accedere auderet, ut legitur per totum librum Leuitici. At cum mos hic legitimus, necnon decimarum, atque primitiarum vsus mandato domini longissimo tempore frequens fuisset, ac per totum populum Israel executioni demãdatus esset; sed decrescente deinde charitate ac obedientia, mandata hæc in desuetudinem abierint: Propterea ex decreto canonicæ constitutionis, ac ultrò uniuersi ferè catholicam fidem sectantes, his ueteris legis mandatis, ac exemplis moniti, quibus, ut legitur in libro Numeri*; expresè mandauerat dominus Leuitas derelinquendos nõ esse, præstitutis eis decimis, primitijs, ac oblationibus, ut loco suo demonstrabitur, cum nihil aliud boni possiderent, in horũ reddituum locum, successiuè ac tractu temporis tàm in vltima voluntate, quàm inter uiuos, hæreditates, legata, atque donaria immobilia multa reliquere, quibus & iure perpetuò cũcti successores clerici, iuxta gradus & dignitatis conditionem honestè uiuentes fruerentur: propterea que pro benefactoribus ipsis, necnon & pro defunctis quotidianas preces ad dominum effunderent*. plerunque autem incerto auctore & benefactore existente, pro quo Leuitæ, & sacerdotes dominum rogarent, traditus est modus ueteris legis autoritate comprobatus, quẽ vulgus canonicas horas septem appellat, quo omnes clerici prædicta ecclesiastica beneficia, ac bona obtinẽtes, aut sacro ordine decorati, ritè satisfaciant animabus pro quibus non est qui precetur dominum, certis, siue incertis benefactoribus prædefunctis.

* c.18. & Deuter. c.12.

* c. requisisti. de testa. & c. aïæ. xiij. q ij. & ex Ecclesi. c.35. & de cõsec. dist. j cap. christianus.

Matutinum prima est Canonica hora, dictum ab aurora, quæ præest diei, cuius duæ sunt species. diurnum videlicet, & Nocturnum, quæ diuerso nomine nocturnæ vigiliæ nuncupantur*. Nocturnum continet sub se matutinas, quæ ante diem mandata sunt recitari, mysticè repræsentans primum hominis statum in fœlicem, cum sub maxima capitis diminutione, absque vlla redemptionis spe in tenebris obsessi, vitam ducebamus infœlicem; nihilo-

* c.1 & c. dolentes. de celeb missa.

nihilominus cum Matutinum diuidatur in Nocturnum, & matutinales Laudes, ut meminit psaltes*, dicens: media * 118.
nocte surgebam ad confitendum tibi; minime inconueniens est, ut matutino expleto, reseruentur laudes ad lucem; quod quantum ad primum erit de nocturnis uigilijs, quod verò ad laudes de diurnis est. in primitiua enim Ecclesia ad diuinum celebrandum officium, cunctus clerus surgebat cum plebs consueuerat ire cubitum; secundo loco surgebat circa mediam noctem; tertio verò loco ante diem sic ordinatè surgebat, ut antequàm lucesceret, omnes nocturni, ac lectiones cum suis responsorijs essent peractæ; quarto loco apparente aurora compulsatis campanis, idem clerus alta voce cātabat. Te Deū laudamus, & reliqua per totum; deinde matutinas laudes decantabat. Ad primam nocturnum surgebant tantū Ecclesiæ ministri, qui dormierant intempestiuè cubātes. ad secundam ministri, & coniugati viri, atque fęminę tantum surgebant. ad tertiam omnes cōmuniter surgebant, ac charitate frigescente cum ad Nocturnum officium homines pigritarent accedere, consultum fuit ut media saltem nocte surgerent, & totum noctis officium decantaretur, quem hodie obseruant ordinem cuncti regulares, ac seculares religiosi, maximè in maioribus ecclesijs, qd' vnicam integrale matutinum canonicam horam fore sacri canones decreuere, cum minimè deinceps distinguāt matutinum à matutinis laudibus*.

* ex Arch in d.c 1. & in c. p̄sbyter. xcj. dist.

Prima hora sequitur post matutinum, in qua in hanc memoriam cum dominus Iesus Christus consputus, alapis cæsus, ac Pilato traditus fuit laudes Deo damus. sicuti enim ex utraque lege iubemur offerre primitias domino, & quicquid denique ex manuum nostrarum labore prouenit, ita primam diei horam, & actionis nostræ primitias domino offerre debemus; memores præterea ortæ nobis lucis post tenebras multas.

Tertia, hanc commemoramur horam, & eo tempore laudes Deo damus, ob memoriam pasſionis domini nostri Iesu Christi, qui eadem tertia hora spinis coronatus,

ac Iudæorum linguis cruci affixus fuit. cui adijce hanc rationem, quia eadem Tertia hora in die Pentecostés Spiritus sanctus uisibiliter descendit in Apostolos*.

* cap. nocte. dist. 3. de consec.

Sexta hora, eo tempore laudes Deo damus, quia idem dominus in cruce exaltatus est, ut ad se omnia traheret, Iudæorum modico extincto lumine, de quo lux vera dixerat, adhuc modicum lumen in vobis est, necnon iuxta Euangelistam Ioannem*, ambulate dum lucem habetis, ut non uos tenebræ comprehendant.

* cap. 12.

Nona, id eo commemoramur, quia idem dominus in eandem horam voce magna acclamans emisit spiritum, ut meminit idem Ioannes*: qua re factum est, ut reciso legis, ac prophetarum velo, reuelata facie domini gloriam cœperimus contemplari. necnon ea ratione, quia eadem hora exaltatus est in cruce latro, propterea & nos huius tamen gratiæ memores rogitamus dominum, qui nos à morte liberet, cui æternali maximè subijcimur omnes.

* cap. 27. & Luc. c. 23.

Vespere, id eo commemoramur tempore, cum dominus assumens panem, & uinum in ueritate sui corporis & sanguinis repræsentans suis portatus in manibus, hæredibus suis conscripserit testamentum, humilitatem videlicet & charitatem; & lauando discipulorum pedes maximè commendans, iterumque iuxta Apostolum ad Hebræos*, recumbens longi solemnitate sermonis amicis & filiolis iam morituris extremum vale dixerit. adhuc eo, quia idem dominus Iesus de cruce vespere depositus est; insuperque vespere viuus apparuit in forma peregrini: & ex eodem Euangelista Ioanne*, eo tempore cognitus est in fractione panis, atque discipulorum corda iniecto suæ charitatis igne succendit.

* c. 9. & Luc. cap. 22.

* cap. 20.

Completorium, ultima diei ad dominum præcipua actio est, ut nobis, ac cunctis benefactoribus nostris perpetuam quietem cunctis diei horis postulare uideamur, cum sub eadem hora fuerit sepultus, quas singulas per hos versus recenset canonica lectio*.

* ex gl. in c. 1. de celeb. mis.

Hæc sunt septennis propter quę psallimus horis,

Matu-

Matutina ligat Christum, qui crimina purgat;
Prima replet sputis, causam dat Tertia mortis,
Sexta cruci nectit, latus eius Nona bipertit.
Vespere deponit, cumulo Completa reponit.

Quarum rerum duplex videtur ratio, prima ea est autoritate Dauidis in psalterio*, dicentis: septies in die laudem dixi tibi super iudicijs iustitiæ tuæ. Altera verò ea videtur ratio, de qua in hæc verba idem psaltes*, Vespere, inquit, & mane, & meridie narrabo, & annunciabo, & exaudit vocem meam, qua non absona ratio videtur; Inueterata enim lege, & consuetudine mos fuit apud Hebręos. Primo mane. secundo sub meridie. tertio verò vespere orare; neque propterea inter has horas, & canonicas septem numero (sic rectè considerentur) longè discrepat; nam cum matutinum & laudes distinctæ, ac distributę, sint prima diei oratio, & hora in aurora, meritò quidem in orationis locum de mane substituuntur. sic & horæ omnes inclusiuè usque ad horam Nonam in locum meridianæ orationis substituuntur, nulla hodie habita ratione eas distinctè recitandi, prout vocabuli ætymologia sonat, quia usu receptum est, ut honestis superuenientibus impedimentis (præter Completorium) liceat recitare eas de mane priuatis hominibus maximè extra chorum, quia melius est præuenire, quàm præueniri*. Vespere autem, & Completorium recitari consueuerunt, quasi altera die imminente, ac ad solis occasum; quo tempore ueteres illi tertium orationis debitum persoluere consueuere; quasi, dum caperent hos tres modos, ac terminos orandi, videlicet mane, meridie, atque vespere, totum noctis, atque diei tempus orandi interpellasse viderentur. quamuis autem apertissimè demonstratum fuerit Dauidem, testatum reliquisse se laudem domino septies in die dixisse; nihilominus non absonum videtur id eum sic prophetatum esse fateri, ut rectè doceamur nos omni, & quascunque hora diei ac noctis, si fieri possit, debitores orare dñm; & propterea dixerat Pau-

* 118.

* 55. Genes. cap. xx iiij.

* Abb. in d. c. 1. arch. in c. clerus. xcj. distinc. & c. ex parte. de obserua. ieiu. ubi idem Alb.

* cap. 5. lus primo ad Thessalonicenses*, orate sine intermissio-
* ca. 24. & de poeni. dist ca. septies. ne. necnon & Ecclesiasticus*, non impediaris, inquit,
orare semper, & ne vereris vsque ad mortem iustificari.
* cap. 24. & in eandem rem sapiens in Prouerbijs*, quia humana
caro valde prona est ad malum, adeo ut non sępisimè
peccare solius Dei sit, describens multoties, & absque nu
mero iustum cadere, ita dixerat, septies in die cadit iu-
* 52. stus; hincq; psaltes*, non est qui faciat bonum, non est
vsque ad unum, quod est solus Deus. quem definitum nu
merum pro indefinito sumpserat idē dominus ad Cayn
* ca. 4. & spal. 78. patricidam iuxta primum Pentateuchi*, dicens: nequa-
quam ita fiet, sed omnis qui occiderit Cayn septuplum
punietur. Sicuti autem à granis palea, deinde lolium, &
steriles auenæ ex trituratione ab optimo frumento segre
gantur: ita (operis habita mercede) omni conatu sacer-
dotibus faciendum est, ad quos summa cum diligentia
seligere bonos à malis spectat cura; & quicquid in bono
viro, aut malo mali sit insitum, habita semper tamen cō-
sideratione & qualitate loci, temporis, sexus, modi, &
summæ peccatorum, illud ope & summa cura reijcere &
resecare; quæ cuncta indubitatè solent augere crimina,
de quibus in hunc modum loquitur Cicero de Orato-
re, qui aut tempus, quid postulat non uidet, aut plura lo-
quitur, aut se ostentat, aut eorum, quibus cum est, uel
dignitatis, uel commodi rationem non habet, aut deni-
que in aliquo genere, aut inconcinnus, aut multus est, is
ineptus dicitur. Nam eo qualitatem personæ à sacerdo-
tibus considerandam esse tradidere scriptores, quia ra-
tione administrationis, ac dignitatis delictum aggraua-
* cap. 6. tur; propterea ita dixerat liber Sapientiæ*; exiguo con-
ceditur misericordia, potentes autem potenter tormen
ta patientur, non enim subtrahit personam cuiusque
Deus, qui est omnium dominator, nec verebitur magni
tudinem cuiusquam, quoniam pusillum & magnum ipse
fecit, & æqualiter cura est illi de omnibus, fortioribus
autem fortior instat cruciatio, ad vos ergo Reges sunt hi
sermones mei, ut discatis sapientiam, & non excidatis;
pro-

propterea principibus iustificantibus pro muneribus impium, nec pupillos, nec viduas iudicantibus munera, ac retributiones insectantibus, dominus extendit manum suam, & uindictam in cunctos populos, quasi huius sceleris ac consensus, iuxta Isa.*participes. & subdit Propheta Michea*, & in hunc modum loquitur aduersus cunctos Israelitas, principes eius in muneribus iudicabant, & sacerdotes eius in mercede docebant, & Prophetę eius in pecunia diuinabant, propter hoc causa uestri Sion, quasi ager arabitur, & Ierusalem quasi aceruus lapidum erit, & mons templi in excelsa syluarum. & proculdubio innuens Ecclesiasticus*, propterea maximam iacturam, ac scandalum cunctis populis inferri, sic ait, secundum iudicem populi, sic & ministri eius, & qualis rector est ciuitatis, tales & inhabitantes in ea, Rex insipiens perdet populum suum. locum commissi criminis eo considerandum duxere veteres, quia ubi præsens Deus est specialiter, ibi maior, præcipuaque reuerentia exigitur, quia basilicæ sanctæ diuino cultui mancipatæ, sunt pro affectu & deuotione adeundæ: nec quicquam aliud sibi voluit dominus affatus Moysen in libro Exodus*, cui dixerat solue calceamentum de pedibus tuis, locus enim in quo stas terra sancta est; quàm docere nos scire oportere locum longe differre à loco, & maiorem in uno exigi reuerentiam, quàm in alio; vbi dominus non mandauit præcipuè se venerari: & ista ratione præcepit nullo alio in loco extrui templum suum, & solemnia, sacraque fieri, præterquàm Ierosolymis: vnde vates in psalterio*, Te manet, inquit, hymnus Deus in Sion, & tibi reddetur uotum in Ierusalem. & in hanc eandem rem adhuc ita loquitur*, notus in Iudæa Deus, in Israel magnum nomē eius, & factus est in pace locus eius, & habitatio eius in Sion; & ea ratione, ut domino exhiberetur maxima reuerentia demonstratum est quatuor fores templi demandatas fuisse ostiarijs custodiendas. Tempus ex parte pęnitentis considerandum duxere ueteres, quia magis Deum offendimus in die Dominico, aut in honorē Dei feriato: nam

* ca. 1. & c. 5.
* cap. 3.
* cap. 10.
* cap. 3.
* 65. & Deut. c. 12.
* 75.

nam ex eo ſacrilegij facinus committimus, cum dominũ ipſum, quem præcipuè uenerari ea die debemus, contẽnere uideamur*; qui ſabbati obſeruantiam indixit, necnon & cæteros feſtos dies loco ſuo referendos. Qualitatẽ peccati eo nempè conſideramus, quia cum ſub fornicationis nomine ueniat adulterij facinus, inceſtus, ſtupri, atq; ſimplicis fornicationis, genus id ad ſuam ſpeciem diſtinguendum ac redigendum eſt, cum ex ſimplici fornicatione minus dominũ offendamus, quàm ex adulterio, inceſtove, aut ſtupro, & ſimilibus offenſionibus non retinentibus nomen ſimplicis fornicationis; nec non, ut ita dicam, ſpeties ſpetialiſsima eo diſcutienda eſt, quia inter non ſimplicem fornicationem, qua plures, uidelicet Deum & proximum ſemper offendimus, maius eſt facinus ex inceſtu, quàm ex adulterio; & facinus contra naturam uincit utrunque, nempè propter fœditatem; nanque diuerſis conſideratis, non autem ex eſſentia ſua peccatũ dicitur grauius altero; nam homicidium dicitur maius cæteris criminibus, horrore, nec non propter duplicẽ offenſionem; qua Deum & proximum offendimus; ſicuti adulterium grauius eſt altero, Communitate, quo plures offendimus, Deum, & proximum; ſic & ſymonia, uel hæreſis grauiſsimum crimen eſt, ac altero maius eſt hæreſis & ſymonia, eſſentia, quia tendunt ad diuinæ potentiæ impugnationem immediatè*; hinc ſoluitur communis regula, qua dicitur iuxta Paulum Grillandam in primordio tractatus ſui de pœnis omnifariam coitus*, ſacrilegium cæteris carnis criminibus, his maximè quæ ſecundum naturam perpetrantur, grauius nuncupari. Peccati inſuper qualitates ac circũſtantiæ omnes perpendendæ ſunt, quia ſi iuſtum hominem occideris, grauiori ſupplicio afficieris, quàm ſi iniuſtum occidiſſes, ex probi enim hominis morte, ſuperſtites, maximè boni, priuantur eo cõmuni bono, quod inde percipere potuerant proli homines ad cõfirmationem, improbi uerò ad emẽdationẽ*, hinc, quærenti an maius peccatum ſit occidere Chriſtianum, quàm Iudæum, rectè ſic diſtinguendo reſpõdent ſacri canones;

*17.q.4. c.ſacrilegium.

* Arch.in ca. Non ſolum. 32.q 7. & ca. quia ſanctitas tua, ver. quid enim grauius. 50.diſt. & per glo in uerbo, duplici. 13.di.

* ex c. adulterij. 32.q.7 & 27.q.1.c ſciẽdũ. & ca quid in oĩbus, & c. uſus naturalis

* Arch in c. ſi habes. 24.q.3

nones*, aut Iudæus occiſus adultus erat, quo caſu minus eſt peccatum nece huius, quàm Chriſtiani etiã non adulti, nam cum præſumatur Iudæũ ipſum perduraſſe in peccato & duritia ſua, ſolum corpus interimitur. aut Iudæus erat impubes & minor, quo caſu propter ſpem ut ad religionem noſtram & fidem Chriſtianã cõuerterentur, quę cunctos uocat, nec claudit gremium pœnitẽtibus*, hinc pſaltes*, in omnem terram exiuit ſonus eorum, & in fines orbis terræ uerba eorum; ad cautelam maior huic imponitur pœnitentia, ne fortè fuiſſet in cauſa amiſsionis corporis, & animæ inſimul. Nanque, & iſta ratione communi boni, populus Iſrael ſeptuaginta annis, ut loco ſuo demonſtrabitur, captiuus ductus eſt ſub manu Regis Babylonis, capta atque diruta Ieroſolyma ciuitate, occiderãt enim multos Prophetas docẽtes rectã uiã. Sexũ adhuc dignoſce, ut ſi maſculus fuerit, aut fœmina, cui magis q̃ maribus dedecori eſt turpitudo ac impudicitia. & hæc ſubiecta uiro eſt, hinc a debito exigendo excuſatur*, per quam Adam deceptus eſt; non autem ipſa per Adam, & quem uocauit ad culpam mulier iuſtum eſt, ut eam in gubernationem aſſumat, ne iterum fœmina facilitate labatur*, unde ut legitur in libro Eſther*, Rex Aſſuerus ad uniuerſas ſui Regni prouincias miſit Epiſtolas, ut quæq; gẽs audire & legere poterat diuerſis lĩguis, eẽ uiros principes ac maiores in domibus ſuis, & hoc per cunctos populos diuulgari, quia Regina Vaſthi eius cõtẽpſerat pſentiã. Ordo ac modus peccati inſup ex parte pęnitẽtis ac ſacerdotis exquirit; minor.n. pęnitẽtia imponit ei q cũ pulchra aſpectu habuerit rẽ, q̃ cũ deformi uel turpi, quaſi uideatur in eo peccati genere ptinaciter inueteratus; vñ inquit canon*, oportet.n. pęnitere fornicantẽ ſecũdũ excellentiã ſui ſtatus, aut officij, aut ſecũdũ modũ meretricis, & in modo ſui operis, & qualiter ſuã turpitudinẽ peregerit; ſi in loco ſacrato, aut cui debuit excellẽtiam fidei, ut ſunt domus dñorũ, aut aliorũ multorũ, ſi in tẽpore orationi conſtituto ut feſtiuitates ſanctorum, & tempore ieiunij conſideret quantum perſeuerauerit, & defleat quod perſe-

* gl in c. ſi habes. xxiiij. q. 3 Fely. in c. conſuluit. nu. 5. de Iudæis.

* l. Manicheos C. de hæret. & Maniche.

* 18.

* 32. q. 6. c. in dignantur. & 33. q. 5. c. mulier.

* c. Adam. 33. q. 5.

* c. 1. Paul ad Epheſ. c. 5.

* c. 1. de pęn. diſt. 5.

perseueranter peccauit, & quanta virtus fuerit in purga-
tione, sunt qui non solum non uincuntur, sed vltro se pec
cato offerunt, nec expectant tentationẽ, sed præueniunt
voluntatem, & pertractant secum quam multiplici actio-
ne uitij delectabiliter peccauerint & reliqua. hinc ratio
soluitur quare domini mandato Rex Saul è Regno fuerit
expulsus occasione solius aduersus ipsum dominum ino
bedientiæ. Rex verò Dauid, non obstante grauissimo in
Bethsabe adulterij crimine, ac propterea homicidio Vrię
eiusdem Bethsabe viri, nec non grauissima aduersus eũ-
dem dominum ex populi sui dinumeratione diffidentia,
* cap. 15. & c. ut horum omnium meminit secundus Regum*, nedum
11. cum seq. minimè è regno fuerit expulsus sed etiam secundum cor
& c. 14. domini Dei electus fuerit & vixerit; nulla enim alia red-
di ratio potest, quam vt necessario fateamur Saulum de-
positum fuisse, quia dominus Deus omnium cordis scru
tator, cor ipsius corruptum uiderat atque ad perpetran-
da facinora induratum ac propensum. Regem autem Da
uidem in sinum & secundum cor domini fuisse receptũ
ea ratione, quia etiam si sæpius offendisset dominum, ar-
guitur peccasse potius ex fragilitate humana, quàm ipsa
uoluntate peccandi, nec cor eius fuisse corruptum; quem
apertissimè videmus ad dominum toties esse conuersum
ac ueniam præcatum, quoties in dominũ cõmiserat, hu-
milemq; composuisse psalterium, Miserere mei Deus se-
* c totam pœ cundum magnam misericordiam tuam, & reliqua*. cũq;
nitentiam cũ dominus appropinquasset Salomoni eius filio per som-
seq. de pœni. nium nocte, ut legitur tertius Regum*, dicens illi postu-
dis. 3. psal. 89 la quod ius ut dem tibi, sic illi respondit, tu fecisti cum
* cap. 3. seruo tuo Dauid patre meo misericordiam magnam, si-
cut ambulauit in conspectu tuo in ueritate & iustitia, &
recto corde tecum & seq. tam & si idem Rex Dauid dixe-
rit in psalterio*, Iudicia domini abyssus multa, nihilomi
* 35. nus ex demonstratione ac effectu subsequẽte satis est no-
bis perspecta domini sententia aduersus improbos & sce
lestes homines, nec non aduersus electos & in uijs ac re-
ctis tramitibus ambulantibus, tunc maximè operante ui-
sibili

ſibili ſpiritu ſancto; propterea conſueuerit nuncupari Deus ultionum, eo tempore palam uindicans de inimicis ſuis. ſicque, ut oſtendit hiſtoria Exodus*, dum idem dominus dixerat Moyſi, ego indurabo cor Pharaonis, & non dimittet populum; illud ſibi uoluit, ego relinquam hominem illum ſibi ipſi, qui ſponte receſsit à me & indurattus perſeuerabit uſque ad exitum uitæ ſuæ, ut eodē loci præmonuerat Moyſen dicens*, ſed ego ſcio quod non dimittet uos Rex Aegypti ut eatis niſi per manū ualidā. Quibus rebus diligenter conſideratis, per ſacras conſtitutiones antiquo more receptum eſt, ut omne ad auricularem, nec non domino confeſsionem negotium ſpectans, una cum adhęrentijs ſuis omnibus perficiatur ex duabus tabulis, quas Angelus domini, in quibus tota pendet lex, in monte Sinai Moyſi dedit, ex ſecundo Regum*, ad perpetuam rei memoriam in arca fœderis iuſſas recondi, in quarum altera habentur hæc tria Præcepta. Vnum cole Deum. Nec iures vana per ipſum. Sabbata ſanctifices. In altera verò habentur hæc infraſcripta ſeptem. Venerare parentes. Non occides. Non mæchaberis. Non furtum facies. Non falſum teſtimonium dicas. Non deſiderabis rem alienam. Non concupiſces vxorem proximi.

* ca. 4. Gaieta. in Pau. ad Roma. c. 9.

* ca. 3. & c. 9.

* c. 8. Exo. ca. 20. gl. fi. in ca. quid in omnibus 32. q. 7.

VNVM COLE DEVM.

Videte, inquit, iuxta quintum Pentateuchi*, quod ego ſim ſolus, & non ſit alius Deus præter me. & ob eam rem eloquentiæ princeps Cicero in primo de Natura deorum, qui qualem qualem Dei cognitionem tantum fuerat aſſecutus, in hæc uerba dixerat, in mundo Deus eſt aliquis, qui regit, qui gubernat, qui curſum aſtrorum, qui mutationes temporum, rerum uiciſsitudinis, ordineſque conſeruat, terras & maria contemplans, hominum commoda, vitaſque tuetur. qui adhuc, quia in primo officiorum antea dixerat prima officia dijs immortalibus deberi; pro Roſcio Ame-

* cap. 32.

rino, asſignat rationem & ait, commoda quibus utimur, lucem qua fruimur, ſpiritum quem ducimus à Deo nobis dari, & impartiri videmus; propterea Gaietanus in Euangeliſtam Ioannem*; eundem ita deſcribit, Eſt lux non ſenſibilis, ſed intelligibilis, cuius iſta lux participatio quædam eſt; conſiſtit enim in ſolo intellectu, ac quædam eſt mens ſoluta, libera, ſegregataque ab omni concretione mortali, omnia ſentiens, & mouens, ipſaq; prædita motu ſempiterno ſua potentia, & uirtute gaudet. hinc, cultus, obſequium, ac ſimulacrorum ſeruitus, quam dicimus Idolatriam, ex idolon & latria, quaſi paruorum deorum alterum obſequium, diuino imperio, ac numini aduerſa pœnitus reprobari non dubitamus; ex his enim indignè fingimus eis conuenire ea, quæ ſoli Deo, præterea nemini conueniunt, quam ueteres dixere à Perſis traxiſſe originẽ, & Selua variæ lectionis è Rege Ageſilao Rege Peloponeſij*, aduerſus quos huius abominabilis rei ſectatores, in quinto Pentateu.* dominus Deus in hunc modum acclamat, non uidiſtis aliquam ſimilitudinem in die qua locutus eſt dominus in Horeb de medio ignis, ne fortè decepti faciatis uobis ſculptam ſimilitudinem, aut imaginem maſculi, uel familiæ, ſimilitudinem omnium iumentorum, quæ ſunt ſuper terram, uel auium ſub cęlo uolantium, atque reptilium quæ mouentur in terra, ſiue piſcium qui ſub terra morantur in aquis, ne fortè eleuatis oculis ad cęlum uideas cę um & lunam, & omnia aſtra cęli, & errore deceptus adores, & colas quæ creauit dominus Deus in miniſterium cunctis gentibus, quæ ſub cęlo ſunt. & ſubdit Paulus ad Romanos*, & obſcuratum eſt inſipiens cor eorum, dicentes enim ſe eſſe ſapientes ſtulti facti ſunt, & mutauerunt gloriam incorruptibilis Dei in ſimilitudinem imaginis corruptibilis hominis, & uolucrum, & quadrupedum, & ſerpentum, propter quod tradidit illos Deus in deſideria cordis eorum in immunditiam, ut contumelijs afficiant corpora ſua in ſeipſis, qui commutauerunt ueritatem Dei in mendacio, & coluerunt,

& ſer-

* cap. 8. & in Matt. cap. 24. Arch. i c. ęſtimát. xj. q. iij.

* c. 24. j par. & xxvj. q. iij. cum ſeq. c. 1.

* cap. 4. Iſa c. 47. & Ierem. cap. 19.

* cap. 1.

& ſeruierunt creaturæ potius quàm creatori.

Non tamen ex his dominus prohibuit, quin omni idolatriæ committendæ ceſſante ſuſpicione, pingi aut erigi poſsit imago domini, aut ſanctorum memoria ad eiuſdẽ diuini numinis ſempiternam gloriam; quo pacto exponitur ſupradicta lex mandans ut ſoli Deo ſeruiamus, ne fortè decepti faciamus ſculptile, nam cum loquetur ſub dubio & dubitatiuè, cum nos certi ſimus habere directam ad dominum mentem etiam intuentes ſanctorum imagines occaſione præteritorum, procul dubio ceſſat omnis ratio huiuſmodi prohibitionis exhibendæ. Præterea idẽ dominus ex tertio Pentateuchi*, in hanc rem ſic fatur, non facietis uobis idolum & ſculptile, nec titulos erigetis, nec inſignem lapidem ponetis in terra ueſtra, ut adoretis eum; nam hæc dictio, ut, ad ſimilitudinem conditionis huius, ſi, modum operatur, ut optimè docet idem tertius Pentateuchi*, omnis homo ad proximam ſanguinis ſui non accedet, ut releuet turpitudinem eius; inſuperq́; ait turpitudinem uxoris tuæ & filiæ eius non reuelabis, filiam filiæ eius, & filiam filiæ eius non ſumes, ut reueles ignominiam eius, quia caro illius ſunt, & talis coitus inceſtus eſt; nulli enim dubium eſt fuiſſe permiſſum habere colloquium & conſuetudinem cum propria conſanguinea; atque ſanguinis, affectioniſvè, & cæterarum honeſtarum occaſionum cauſa alterutri patere aditum ad utriuſque domum; ſed ex lege prohiberi acceſſum ad conſanguineam, ſi, & quoties cupias ignominiam eius detegere. poſtremò idem dominus intendens præmonere nos ut omnino caueamus ab idolatria, quia maieſtati, ac potentiæ ſuæ ualdè repugnat, exequamur autem ſolum ea quæ ad gloriam ſuam, & noſtram perpetuam ſalutem uideantur neceſſaria, in hunc modum alloquitur Moyſen in ſecundo Pentateuchi*, non facies tibi ſculptile, neque omnem ſimilitudinem; ſi enim dicit ut non faciamus omnem ſimilitudinem, ſequitur ut aliqua nobis ſimilitudo fieri concedatur; ſicuti in tertio Libro*, dixerat, omne opus ſeruile

* cap. 26.

* c 18. l leges la prima. C. de legib. & l. cauſam. §. fin. ff. de manumiſſio. & l ſi ita relictum. ff. de leg. 2. & i Numeris. ca. 18.

* cap. 20.

* cap. 23.

non facietis in die sabbati; quia non fuerat populo inter dictum accendere lucernam die sabbati à vespere usque in mane in tabernaculo fœderis extra uelum; populo tamen alia de causa, ut ostendit idem tertius liber*, fuerat interdictum accendere lumen die sabbati, quod totum seruili opus fuerat. propterea in secundo eiusdem Pentateuchi*, sic mandauit obseruari, dicens sex diebus facietis opus, septimus dies erit uobis sanctus, sabbatum & requies domini, qui fecerit opus in eo occidetur, non succẽdetis ignem in omnibus habitaculis uestris per diẽ sabbati; poterit tamen accendi ex legitima & necessaria causa absque domini offensione, ut pro languentium salute. in quam rem sic loquitur eiusdem Pentateuchi Tertius*, dices ad Aaron fratrem tuum ne omni tempore ingrediatur sanctuarium, fuerat enim semel in anno sanctuariũ ingredi iussus; & hoc est quod per effectũ dixerat psaltes*, confundantur omnes qui adorant sculptilia, & qui gloriantur in simulachris suis. idẽ enim dominus, iuxta eumdem librum Tertium*, sacerdotibus suis mandauerat ne sub tecto, aut in domo omnino ingrederentur ad omnem mortuũ, ne contaminarentur; non tamen super patrẽ matremq; (præter summum sacerdotem cui ad nullum patebat aditus) contaminabantur quia ad eos licitè aditus patuit. adhuc dñs frustra dixisset mandans cõstrui cherubim, & fœderis arcã coli & uenerari, quia potius uideretur nobis otulisse occasionẽ in idolatriæ facinus incidendi, qđ falsum esse fatentur oẽs nationes; propterea indubitatè fateri oportet dicta hæc fuisse, vt res sic oculis subiecta, cũctis uidẽtibus indicaret quæ & quanta fideles serui meruere consequi præmia, ꝑ eorumdẽ passionẽ, ac diuersa tormentorũ genera, quæ passi sunt. sicq; Moyses fuerat iussus à domino sculptos lapides sumere, ac ea ipsa in recordationẽ filiorum Israel ad Aaron summũ pontificem appellere, de quibus ita fatur iuxta secundũ librum Pentateuchi*, ponesq; in eo quatuor ordines lapidum, in primo uersu erit lapis sardius & topazius, & smaragdus; in secũdo carbũculus, sapphirus, & Iaspis; ĩ ter

tio

* cap. 24.

* c. 35. & cap. 27. & leuit. c. 6.

* c. 16 & c. 21.

* 96.

* c. 21. Ezech. cap. 44.

* cap. 28.

tio ligurius, achates, & amethystus; in quarto chrysolitus, onychinus, & beryllus inclusi auro erunt per ordines suos, habebuntque nomina filiorum Israel, duodecim nominibus celabuntur, singuli lapides nominibus singulorum per duodecim tribus, & subdit, portabitq; Aaron nomina filiorum Israel in rationali iudicij super pectus suum, quando ingredietur sanctuarium, memoriale corã domino in æternum. necnon ut seruus Dei, Moysi substitutus Iosue*. tulit lapidem prægrandem in quo erant verba legis domini, & posuit subter quercum, quæ erat in sanctuario domini, & dixit ad populum, en lapis iste erit vobis in testimonium quod audieritis verba domini, quæ locutus est vobis, ne fortè postea negare velitis, & mentiri domino Deo uestro: ex cuius tacita, ac expressa mente Israelites ipsi non potuere proculdubio non uenerari, ac obseruare cherubinos, gemmas prædictas, nec non erectum lapidem ob memoriam gestarum rerum, referentes omnia tamen ad dominum Deum ipsum, qui vnicus est opitulator in aduersis, & refugium nostrum tutissimum; at venerari, & colere lapidem immediatè, eivè aliquid diuinitatis tribuere, quibus detrahitur de domini maiestate, ac solius potentia, nefas fuerat, Idolatrum, atque Maleficum. quorum plura ex sacris constitutionibus & lege, referuntur genera. Nam alij sunt Augures. alij Incantatores. alij Magi. alij Genethliaci. alij Mathematici. alij Horospici. alij Sortilegi. alij Astrologi. alij Salitores. alij Phytonisse. alij Necromantes. alij Hidromantes. alij Piromantes. alij Acromantes. alij Geomantes; qui ex ipsorum ætymologia satis rectè dignoscuntur; alij sunt obseruantes somnia, quæ ex libro Deuteronomij*. imperio domini repugnare cernimus, vnde apparuit in somnis Abimelech, vt non tangeret Saram uxorem Abrahæ, quo diuino spiritu afflatus Ioseph exposuit somnium Pharaoni; necnon Daniel Nabuchodonosori; hęc igitur non dubitamus reprobata, quæ ex præcedēte crapula, aut præmeditata cordis uisione somnia fuerint facta, atque à mortuis quærentes veritatem.

* c. fin.

* c. 13. & c. 18 & Leui. c. 19.

tem*. quibus ignaras, & infatuas quaſdam mulierculas adijciamus oportet, quas ſtriges appellamus, quaſi humanum ſenſum, & totam denique eius mentem dæmonis arte perſtringant, quibus imprimis conatur perſuadere, ut fidem catholicam vnà cum recepto baptiſmo abnegēt, eò maximè loci vbi nocturno tempore ſemper, & hora quadam, cunctis cubantibus, præmonita, ac præſtituta, ad ſaltus, luſus, epulas, & in totius religionis noſtræ contemptum innumera ludibria conueniunt, aduerſus ſententiam Gratiani, qui falsò aſſerit mulierculas iſtas, magis curioſas & faciles, quę dæmonis arte decipiantur, quoſuiſue hanc turpem artem profitentes, minimè corporaliter deferri, ſed deludi, in ſomnis, quem refert & ſoluit Ghirlanda in tractatu ſuo de ſacrilegijs in ſeptimo quæſito; nec immeritò, quia idem Gratianus non habuit poteſtatem legis condendæ, vnde niſi eius decreta in corpore iuris canonici inſerta reperiantur, adduci nō merentur, neque in iure canonum Aquirenſe concilium receptum fuiſſe reperiatur, ſub quo canon ille, aduerſus quem communiter inſurgunt maximè Theologi fuit cōditus, ſicuti cætera Concilia, uel Decreta in corpore Decretalium à ſummis pōtificibus recepta legimus*. Theologi in hanc Gratiani ſententiam unanimes inſurgunt, quam multis fundamentis improbant, contrariam ſententiam corroborantes quamplurimis legitimis, ac naturalibus argumentis, maximè autoritate Euangeliſtæ Matthæi*, in hæc verba dicentis, aſſumpſit eum diabolus in ſanctam ciuitatem, & ſtatuit eum ſuper pinnaculum templi, & dixit ei: ſi filius Dei es, mitte te deorſum, ſcriptum eſt enim, quia angelis ſuis mandauit de te, in manibus tollent te, ne forte offendas, & reliqua. perpendunt enim iſtud verbum, ſtatuo, quod ex proprietate ac etymologia vocabuli ſignificat idem, quod ſtatuam ſtatuo, ac manibus porto, atque affigo; quod comprobatur ex Euangeliſta Matthæo*; & accipiens puerum ſtatuit eum in medio eorum, quem cum complexus eſſet, ait illis, & ſequitur. naturali enim ratione conſiderata nihil

aliud

* c. igitur. c. nec mirum. xxvj q.iij. cū ſeq. Leui. c. 19 cum ſeq. Deuter. c. 18.

* Dec. ī auth. ingreſſi. C. de ſacroſ. ec. Fel. in c. ſuper eo, el j. de teſtib. c. epi. xxvj. q. v. & c. de libellis. xx. diſ. & c. ſācta. xv. diſt. cum ſeq.

* cap. 4.

* c. 9. ibi Gaiet. & cap. hæc autem, diſt. j. de pœnit.

aliud est dicendum, quàm ex eo verbo, statuit, dominum Iesum Christum in vlnis suis posuisse puerum, nempè illi conueniens qui teneris ætatis infantulum tenet manibus, qui ex seipso deambulare nequit, nisi corporaliter deferatur, complectatur, & retineatur; & ista de causa, ut refertur in quinto Pentateuchi*, sic fatur Moyses ad populum suum, portauit te dominus Deus tuus, ut solet homo gestare paruulum filium suum in omni uia, per quam ambulastis; sed & si contingere non posset, ut animæ corpora unita asportarentur, illud non dubitasset Paulus in primo Corinthiorum*, locutus per uerbum, nescio, & dicens: veniam autem ad visiones, & reuelationes domini, scio hominem in Christo ante annos quatuordecim, siue in corpore, siue extra corpus nescio, Deus scit raptum huiusmodi usque ad tertium cœlum. adhuc non dubitatur Christum esse delatum per fallacē manum diaboli supra pinnaculum; quia idem dominus ante diem mortis suæ non fuerat perfectè passus ab eo se dignosci, qui nempè futurum domini aduentum perfectè præsciuerat; ignorabat autem præfinitum tempus. quia verò de subtilissima conditus materia rectissimæ perspiciebat quæ & quanta mira panderet dominus, cupiens sibi euidētiora exhiberi signa, ac uelū detegi, quo diuina virtute nō sinebatur ea rectè pspicere, & credere, tentabat illū; quē propterea dubitatiuè semper interrogabat, dicēs*: si filius Dei es mitte te deorsum, & dicitur dæmones non pfectè nouisse Christum, nouisse quidem ambulantē sup aquas, non nouisse aūt esurientē; hincq; subdit idem Paulus primo Corinth.* sapientiam aūt loquimur inter perfectos, sapientiam verò non huius sęculi, neque principium huius sęculi, qui destruuntur, sed loquimur Dei sapiētiam in mysterio, quæ abscōdita est, quam prædestinauit Deus ante sæcula in gloriā nostrā, quam nemo principium huius sęculi cognouit: si enim cognouissent, intelligendo de dæmonibus, nunquā dominum gloriæ crucifixissent. Est & aliud scelus improbatum idolatriæ genus, quod tripliciter distinguitur.

Diui-

* cap. 8
* cap. 12.
* ex gl. in c. si quid veri. 37. distin.
* cap. 2.

Diuinatoria sors primum est.
Consultoria secundum.
Diuisoria tertium est.

Diuinatoria sors ea nuncupatur, quæ alio nomine Inquisitoria appellatur, quasi quædam illarum rerum inquisitio, quæ ad diminutionem diuinæ maiestatis, aut proximi iacturam sunt futuræ, de qua sic fatur Ieremias*, dixit dominus ad me, falsò prophetæ vaticinantur in nomine meo, non misi eos, & non præcipi eis, neque locutus sum ad eos, visionem mendacem, & diuinationem fraudulentam, & seductionem cordis sui prophetant vobis, idcirco hęc dicit dominus de prophetis qui prophetant in nomine meo, quos ego non misi, dicentes gladius, & fames non erit in terra hac, in gladio & fame consumētur prophetæ illi. quod in hunc modum sortilegi genus describit Ghirlanda eodem tractatu in primordio*, Sortilegiū est superstitio quędam illusoria, & sume noxia, qua utitur homo dæmonis ministerio.

* cap. 14.

* & c. sors nō est. xxvj. q. ij.

Consultoria sors ea dicitur quandocunque verū consuluerimus Deum, aut dæmones, ad fœlices siue infœlices præsciendum successus; propterea altera recipitur, altera verò quæ dæmonis arte concipitur indubitatè reprobatur; namque Rex Dauid consulens dominū Deum utrum aduersus Philisthęos esset pugnaturus minimè peccauit, cui iuxta primum Regum*, idem dominus ita respondit: vade, & percuties Philisthæos; nec peccauere filij Israel, qui, ut ostendit liber Iudicum*, post obitum Iosue eorum Ducis, & Moysi substituti, consuluere dominum, dicentes: quis ascendet ante nos contra Chananęū, & erit dux belli, dixitque dominus: Iudas ascendet, hoc est tribus Iuda nulla proprij nominis habita mentione, ex Hebræorum intelligentia, ac textus vera declaratione. ac Ochozias Rex grauissimè deliquit in dominum, qui dum graui morbo esset affectus, misit nuncios suos ad consulendum deum Accaron utrum ex eo morbo vitam euadere posset, & iuxta quartum Regum*, angelus locutus est ad Eliam Thesbiten, dicens: surge, & ascende

* cap. 23.

* cap. 1.

* cap. 1.

in

in occurſum nuntiorum Regis Samariæ, & dices ad eos nunquid non eſt Deus Iſrael ut eatis ad conſulendum Beelzebub Deum Accaron, quamobrem hæc dicit dominus, de lectulo ſuper quem aſcendiſti non deſcendes, ſed morte morieris.

Diuiſoria ea ſors appellatur, quoties quærat̃ quid cui exhibendũ ſit, ſiue res poſſeſſa, honorvè, aut dignitas fuerit. quæ quatuor improbatur modis. Primo ſi fiat ipſa diuiſio abſq; neceſsitate ulla, cuius rei fuit ratio, quia quotieſcunque habeamus quid rationabili cõſilio faciamus, debemus ſemper euitare omnem occaſionem tentandi dominum; ſicuti nos docuit Patriarcha Abraam homo iuſtus & rectus, qui cũ uxore ſua Sara deſcenſurus in Aegyptum famis neceſsitate, eo adductus, percunctantibus illis perſuaſit Saram ſororem fuiſſe; quia ſi ſecus dixiſſet, fortè & proculdubio interfeciſſent illum euitandi adulterij criminis cauſa; quod quamuis ſola naturali ratione abſque ulla lege ſcripta fuiſſet morte dignum, ut traditur exemplum in Thamar ſponſa Selę, iuxta primum Pentateuchi*, quæ ob hanc adulterij ſuſpicionem fuerat iuſſa produci ut combureretur; nihilominus non ita graue facinus eſt adulterij crimen ac homicidium, quod ea ẽt naturali ratione abſque alia lege fuerat abominabile, ut oſtendit eiuſdem primi Pentateuchi ſcriptura in Cain fratricidam; qua de re quia neceſſe fuit Abraam alterum de duobus in extrema neceſsitate ducta ſeligere, crimine mendacij non conuincitur cum latenter & non apertè uerum dixerit, pœnas uerò dedit Pharao Rex Aegypti, ac uniuerſa eius domus ex ipſa ſola adulterij facinus cõmittendi mente corrupta, ut refert idem Pentateuchus.* Secundo modo cuncti fideles peccant ex ipſa diuiſoria ſorte, ſi etiam neceſsitate ducti, abſque tamen debita reuerentia ea fuerint uſi ſorte, Apoſtoli enim, ut eorum docẽt Acta*, ſubſtituere alium in præuaricantis locũ neceſſitate ducti, nempè oratione & ſumma intercedente reuerentia fratrum cœtu ſolemniter collecto; & ita legitur obſeruatũ eſſe apud Ioſue*, qui uolens demandare exe-

* cap. 38.

* ca 12. & ca. quæritur. 22. q. 2. & ca. duo mala. 13 diſt. gl. in c. ſi qđ, uerbo, adulteriũ. 33. q. 2. & 27. q. 8. ca. ſi nulla.

* cap. 1.

* cap. 18.

cutioni domini mandatum, præcepit filijs Israel ut conuocarentur in Silo, & ad eum uenirent ut coram domino ipso sortes mitterent, qui sic fecit, diuisitq; terram filijs Israel in semptem partes. nanque & necessitatis occasione sorte dirimi potest utri facienda sit elemosyna duobus æquè indigentibus. necnon rectè dirimi sorte potest, debita semper tamen reuerentia præcedente, si ciuitate obsessa aliqui eijciendi forent*. Tertio modo occasione ecclesiasticæ electionis sorte faciendæ in conspectu Dei excidimus omissa debita reuerentia, ne fortè indignus eligeretur, & propterea grauis in ecclesiam iactura inferratur. uidetur tamen communior recepta sententia huiusmodi improbatam esse electionem, quia actio ista ẽt reuerenter facta, tendit potius ad tentandum Deũ, quẽ ex eo cupimus ut uisibiliter detegat meliorem; hinc reprehensione digni censentur quicunq; diuina oracula ad terrena conuertunt; ut si quis Euangelicum aperiens librum, per id quod se illi primo obtulerit, profiteatur scire præterita ac futura, & ea denique quarum rerum occasione ad ea fuerit deuentum*. in quem modum ubi sortes recipiuntur, declaratur sententia Salomonis in prouerbijs*, qua dicitur, sortes mittuntur in sinum, sed à domino temperantur. Astrorum uerò iudicia, cursus lunę, eiusdemq; cuncti successns, quæ circa hominum corporalem salutem, ut experientia docet, cernimus creata & effectus suos producere, quod ad pluuias, & siccitatem ratione cœlestis influxus sacræ leges minimè duxere esse reprobanda; quarum rerum indubitata experientia in suas naturales & pristinas causas restituit corpora, unde quartus Esdræ*, quarta autẽ die imperasti fieri solis splẽdorem, lunæ lumen, stellarum dispositionem, & imperasti eis ut deseruirent futuro plasmato homini, & dixerat psaltes*, fecit lunam in tempora, sol cognouit occasum suum; cui adijce Prophetam Baruch*, sol quidem & luna, ac sydera, cum sint splendida, & emissa ad utilitates, obaudium; ea nempè ista lege & conditione ut, quicquid prosperi uel aduersi nobis contingat, aut quicquid dijudi-

* Ex glos. ubi Arch. in c. 1. xxvj. q. ij.

* Arch. in ca. hi qui. 26. q. 2. Abb. in ca. fi. de sortileg.

* cap. 16.

* cap 6.

* 103.

* cap. 6.

dijudicetur nobis euenturum ex ſtellarum curſu per quoſuis aſtrologos,& ſapientes huius mundi, illud Deo acceptum referamus,per quem cuncta reguntur, & ea ſolum inclinare genus humanum, quod in libertatem ſuã nec neceſſario prædeſtinatum uoluit dominus, unde in hunc modum acclamat Iſaias*, ſtatum incantationibus tuis, defeciſti in multitudine conſiliorum tuorum, ſtent & ſaluent te augures cœli, qui contemplabantur ſidera, & ſupputabant menſes, ut ex eis annunciarent uentura tibi. quarum rerum præparatorium & improbatum ſcelus illud eſt, quod conuenienti nomine ſacri canones ſuperſtitionem appellant; ut puta ſi aliquis non incidat in aliquod ex prænominatis uaticinij generibus, incenſum ſoli, lunavè, aut duodecim ſignis, uel ſeptuaginta duabus imaginibus, cœleſtive militiæ non adolens, de quibus in hunc modum meminit quartus Regum*, & erexit aras Baal, & fecit lucos ſicut fecerat Achab Rex Iſrael, & adorauit omnem militiam cœli, & coluit eam, extruſitque aras in domo domini, de qua dixit dominus, in Ierusalem ponam nomen meum; & extruxit altaria vniuerſæ militiæ cœli, & ſubſequitur hiſtoria, & deleuit aruſpices quos poſuerant Reges Iuda ad ſacrificandum in excelſis per ciuitates Iuda, & in circuitu Ieruſalem, & eos qui adolebant incenſum Baal, & ſoli,& luna, & duodecim ſignis, & omni militiæ cœli. propterea Propheta Habachuc*, innuens prædicta aſtare miniſtrantia, & ſeruientia creatori ſuo domino Deo, eiuſdemque domini creaturæ, cuius occaſione, & ad cuius utilitatem ea fecit, quod eſt humana caro, ſic fatur, ſol & luna ſteterunt in habitaculo ſuo, in luce ſagittarum tuarum ibunt, in ſplendore fulgurantis haſtæ tuæ. Eſt igitur ſuperſtitio ficta quædam religio ad diuini numinis gloriam non tendens, quod eſt ſi præter Eccleſiæ inſtitutionem quiduis obſerues; ſub quo numero ſunt inanis gloriæ cupidi, archypocritæ, & quicunque

* cap. 47.

* cap. 21. & c. 23.

* cap. 3.

quosdam dies præcisos, infaustos, periculososvè; aut faustos, ac fœlices asserunt humanæ vitæ esse; quibus adijce eos qui Diui Vincentij natale; Paulivè conuersionem indubitatè obseruant, in quibus diebus si fuerint nebulæ, uentorumvè oriantur perturbationes, infatuè bella
* cap. 11. fore prænunciant, quos ita corripit Ecclesiastes*; qui obseruat ventum non seminat, & qui considerat nubes, nunquam metet. insuperq; sacræ leges hanc dijudicant superstitionem, execrabilem remediorum ligaturam, quam medicorum ars non commendat, necnon præcantationes in ligandis, ac suspendendis characteribus; nec non & quendam calcandi limen vsum ante transeuntis domum; pariterq; inserendis arboribus, domibusque,
* 26. q. 2. c. illud quoq; & 22. q. 5. & 7. c. nec mirũ. & c. non obseruetis. cũ seq. gl. in ca. quisquis, uerbo, superstitionis. 41. dist. Ghirlan. d. tract. q. 6. nu. 21.
habita diei præcisæ obseruantia, ædificandis & similia*; quasi liberum Dei arbitrium ab eo abduci uideatur, cũ ut nuper est dictum, ab eo ipso solo hæc cuncta dependeant, atque fuerint immediatè creata; quos in his vanis & fallacibus rebus spem collocantes, stultissimos diiudicat psaltes*, dicens: odi obseruantes vanitates superuacuè, ego autem in domino speraui. atque rectus Iob*, inferens per solam Dei manum cuncta regi & gubernari, ad eundemque propterea omnes dirigendas actiones esse, in hunc modum fatur, quis dedit vehementissimo imbri cursum, & uiam sonantis tonitrui, ut plueret super
* cap. 38 terram absque homine in deserto, ubi nullus mortalium commoratur, ut impleret inuiam, & desolatam, & produceret herbas virentes? quis est pluuiæ pater? uel quis genuit stellas roris? & paulò inferius subsequitur, nunquid nosti ordinem cœli, & pones rationem in terra, & seq. quod idem demonstrat Moyses in primo Pentateu-
* 73. chi; & in hũc eundem modum comprobat psaltes*; Tuus est dies, & tua est nox, tu fabricatus es auroram & solem; tu fecisti omnes terminos terræ, æstatem, & ver tu plasmasti ea. qui postremò intendens ei soli, præterea ne-
* 78. mini, cuncta obedire imperanti, sic fatur*; & mandauit nubibus desuper, & ianuas cœli aperuit, & pluit illis manna ad manducandum, & panem cœli dedit eis, & reliqua.

liqua. quo pacto exponitur illud quod in hæc verba refert Ecclesiastes* ; omnia tempus habent, & suis spatijs transeunt vniuersa sub cœlo ; tempus nascendi & tempus moriendi, tempus plantandi & tempus euellendi quod plantatũ est, tempus destruendi & tempus ędificandi. At diuini numinis, beatæve Mariæ virginis ; sanctorũ nunc verba nullo improbantur tempore, necnon memorabile crucis signum, quæ vbique indubitatè affigi possunt, dummodo nullus adsit incognitus character, qui legi, aut intelligi nequeat, ne propter obscuritatẽ ipsam de incertitudine, siue superstitione dubitari contingeret; sicuti dubitaretur si post aliqua non improbata verba palam prolata, cætera secretò prolata dijudicaremus, quæ præsentes exaudire rectè non possent, ex quibus crederetur, ut secundum naturalem medicinam curationis effectus producere non possent, nisi rectè & palam cunctis audientibus in nomine domini nostri Iesu Christi prolata cerneremus: qui iuxta Euangelistã Lucam*, conuocatis duodecim Apostolis, dedit illis potestatem & virtutem super omnia dæmonia, & ut languores curarẽt, quosq; misit ut prædicarent regnum Dei, & sanarent infirmos, necnon illi tantum, sed omni in eundem dominum credenti. quo loci Ioanne Apostolo conquærente, & ad dominum dicente, præceptor vidimus quendam in nomine tuo eijcientem dæmonia, & prohibuimus eum, quia non sequitur nobiscum, quibus uel cui respõdit dominus, nolite prohibere, qui enim non est aduersum nos pro nobis est. quanta fuerit Moysis autoritas in domo Pharaonis immunda animalia autoritate, ac virtute diuina immittendi, eademq; eodem nomine expellendi, & cætera faciendi, quarum rerum infinitus est numerus, cunctis innotuit & ueteres docent scripturę, quæ & docent quoties malefici, & magi eiusdem Pharaonis, ea de domo expellere dæmonis virtute sæpius fuerint conati ; homo Dei deprecatus est dominum orans pro Rege Ieroboam, cuius exaruerat manus, quæ propterea pęnitus restituta, ac sanata fuit. quo adhuc orante ut ignis super holo-

* cap. 3.

* c. 9. & Matthæ. ca. 10.

holocaustū caderet, ita factū est, minimè aūt ceciderat ad infatuas preces inuocantium Baal idolum. necnon idem
* c.17 cū seq. Elias, ut de his mentionem facit tertius Regum*, expandit se, & mensus est super quendam ad mortē infirmum puerum, clamans ad dñm, ut reuertentur anima pueri, & reuersa est, ac reuixit: postremoq́;, ut ostendit quartus
* cap. 2 Reg.* percussit aquas fluminis, quas in utranque partem diuisit, transijtq́; per siccum vnà cum Eliseo. rectè igitur
* 59. locutus est vates in psalterio*: In Deo faciemus uirtutē, & ipse ad nihilum deducet tribulantes nos; quales sunt peruersi, ac duræ ceruicis hæretici, qui funditus oēm naturam & vim diuinam tollunt; vel qui falsas religiones colunt, ut sunt Turcæ, vel Iudæi à tribu Iuda, quæ fuerat cæteris præstantior; Turcę verò, diuerso agnomine nuncupati Saraceni à Sara uxore legitima Abrahæ; qui nēpè conuenientiori uocabulo debuissent Agareni nuncupari, ab Agar eiusdem Abrahæ ancilla, ex qua descendit Ismael, cuius prędicti successores nec nouum, nec vetus recipiunt testamentum; etiamsi in aliqua parte non improbent vetus, prout est circuncisio; nonnulliq́; receperint quinque libros Moysi, quos Pētateuchum dicimus, prophetica expulsa lectione, sicuti Samaritani fecere, hinc dictū est in Euangelio, non bene conueniunt Iudæi cum Samaritanis*. Hæretici autem sunt qui falsas ac nouas opiniones sectantur ac gignunt; ab hæreo, quod est accedo, quasi iam in fide recepti, modo adhæreant, quæ magis placet legi, diuinam ac Iesu Christi potentiam impugnare nitentes, aduersus fideles maximè conuenientes*, de quibus in hęc verba acclamat magnus propheta Isa.* nolite audire verba prophetarum, qui prophetizant vobis, & decipiunt uos, uisionem cordis sui loquuntur, & non de ore dñi. quos euitandos mandauerat dñs in quinto Pentateu.* non inibis, inquit, fœdus cum eis, nec misereberis earum, neque sociabis coniugia cum eis, filiam tuam non dabis filio eius, nec filiam illius accipies filio tuo, quia seducet filiū tuum. in quā rem, in quarto eiusdem Pentat. * per ora Moysi mandauerat præcipiendum filijs

* Arch. in c. Ismael. lvj. di. Abb. in rubr. de Iudæis.

* c. hęreticus est. & c. inter hæresim. 24. q. iij. Ghirl. tract. de hęre. quest ij. & p totum.

* c.7. & c.22

* c.7. & c.22.

* cap. 5

filijs Israel, ut eijcerent de castris omnē leprosum, & qui semine fluit. vt enim in corpore, si quid eiusmodi est, qđ reliquo corpori noceat, vri ac secari patimur, ut mēbrorum aliquod potius, quam totum corpus intereat, sic in ecclesiæ corpore, ut totum saluum sit, quicquid est pestiferum amputetur; vnde Paulus ad Galat.* modicum, inquit, frumentū totam massam corrumpit; & hi sunt Sansonis Vulpeculæ, ut legitur in libro Iudicum*, facies habentes diuersas, sed caudas adinuicem colligatas, quia de vanitate flammeæ superbiæ conueniunt in hoc ipsum ut segetem iam albescentem ad messem, & splendoribus fidei relucentem, morsu amarissimo demoliantur. hæretici habēt caudas adinuicē colligatas, quia, etiamsi inter se dissentiant, de uarietate tamen conueniunt in vnum aduersus Dei Ecclesiam, quasi colligatè conspirant; vulpium caudæ nihil aliud designant, quàm hæreticorū posteriora, qui primo magna, blandia, & deceptoria posteriora habent ligata, idest damnata, & ad exurentem trahentia ignem, ut illorum acta consumant, qui suis seductionibus acquiescunt. post Iesu Christi aduētum prima ea fuit hæresis, de qua ita meminit Euāgelista Ioannes*, nisi māducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius sanguinem, non habebitis uitam in uobis; quibus verbis multi qui Christum sequebantur, responderunt intra se murmurantes, durus est hic sermo, & quis poterit eum audire, & murmurauerunt, & ex illa die abierunt retro. quid à brutis alienius, quorum nullus offendit suum benefactorē quauis uigeat innata feritate? quid turpius est, q̄ detrahere potētiæ illius, à quo puenimus oēs, & oīs tributa nobis est salus? quid turpius est, q̄ pertinaci aīo negare apud Deum oīa posse fieri; propterea cū similes istis nō dubitemus esse blasphemos in eos, ita protulit sñiam dñs Deus iuxta tertiū Pent.* dicēs: educ blasphemū extra claustra, & ponāt oēs qui audierūt manus suas sup caput eius, & lapidet eū populus vniuersus; hos.n. dijudicamus blasphemos, q diuinę maiestati detrahāt, aut potētię Iesu Chri, aut btē Marię virginis, sctōrūvè meritis; Euāgelista Mat-

* cap. 5
* c. 15. & de hæret. c. excō municamus.
* c. 6. & dis. ij. de consec. c. prima quidē,
* cap 24.

Matthæus*, inducens Iudaicam gentem blasphemantem, sic fatur, vah qui destruis templũ Dei. & subsequitur Lucas*, quid hic sic loquitur? blasphemat, quis potest dimittere peccata nisi solus Deus? insuperq; nullatenus dubitemus quin blasphemus diiudicetur, qui Deo, beatę Marię, aut sanctis illud negat conuenire, quod eisdem propriũ & conueniens est. nec non illud tribuit, qđ eis minimè cõuenit. Sanguis enim, membrumve non conuenit Deo, ne quid humani illi adscribatur, hinc crederetur sensibilis, recipiens diuisionem, corruptibilisvè; qui, cum sit ubiq;, ibi tantum esset ubi sisteret pedem; qua de re iurantes ꝑ sanguinem Iesu Christi, matrisve, aut sanctorum, nomine blasphemiæ non mulctarentur, qui Christus incarnatus est ex utero uirginis, & sancti atq; beata uirgo ex sanguine sumpsere spiritum*. Cuius improbandæ spetiei comites sunt superbi, de quibus in hæc uerba meminit Ecclesiasticus*, initium superbiæ hominis apostatare à Deo, quoniam ab eo qui fecit illum recessit cor eius, quoniã initium omnis peccati est superbia, qui tenuerit illã adimplebitur maledictis & subuertet eum in finem. & dixerat quartus Pentateuchi*, anima uero quæ per superbiã aliquid cõmiserit, siue ciuis sit ille, siue peregrinus, quoniam aduersus dominum rebellis fuit, peribit de populo suo, uerbum enim domini contempsit, & præceptũ illius fecit irritum, idcircò delebitur & portabit iniquitatem suam. ut autem apertius demonstretur qui dicantur uerè superbi & rebelles domino, dicamus tripliciter considerari superbiam. Primo pro quandam intelligentia ex flexibilitate naturæ, uel ex fomitis corruptione ad superbiendum, quæ in hunc modum considerata dicitur initium omnis mali, sicuti traditur exemplum in Euam seductam à serpente, quæ sibi persuaserat se sicut Deũ fore. Secundo modo sumitur superbia pro quadã generali conditione ex parte auersionis omne & quodcunque genus peccati continente; propterea qui superbiens resistit principi, procul dubio censetur Deo resistere, quia, ex Paulo ad Hebræos*, potestas omnis à Deo est. Tertio sumitur

* cap. 27.
* ca. 5 & Io. ca. 10.
* Boss. tit. de inquisi. num. 129. cum seq. Leuit. ca. 17.
* cap. 10.
* cap. 15.
* ca. 13. & sapient. ca. 6. & c. qui resistit. 11. q. 3.

mitur superbia pro quoddam propriæ excellentiæ inordinato appetitu, ut gradus, ac dignitatis, quę propriè specialis est una ex septem mortalibus peccatis; videlicet Superbiæ, Auaritiæ, Luxuriæ, Iræ, Gulæ, Inuidiæ, & Accidię; cuius eo modo supradicto sumpto superbiæ septies quadripartita reperitur: nam prima ea est, ut quando aliquis putat à seipso solo se bonum habere; quem meritò præmonet Paulus secundo Corinthiorum*, in hæc verba nō quod sufficientes simus cogitare aliquid à nobis, sed sufficientia nostra ex Deo est, omnia enim quæcunque facitis in verbo, aut in opere domini nostri Iesu Christi facite gratias agētes Deo, nam in ipso viuimus, & mouemur, & sumus, & ab ipso omne donum optimum perfectum legitur descendisse. & hoc idem præmonuerat Ecclesiasticus*, ne dicas sufficiens mihi sum, quicunque autem aliter senserunt maledicti erunt, & maledictionibus replebuntur. Secunda ea species est, ut quando quis desuper quidem datum putat, sed tamen ex proprijs meritis, siue congrui, siue digni, siue condigni meriti. Cōgruum enim meritum illud dicimus, ut quando quis proponit sibi domini mandata seruare, abstinere ab illicitis, atque de præteritis pęnitentiam agere, est nempè congruum, ut ex hac absoluta deliberatione fructiferam pęnitentiam is cōsequatur, qui omni conatu facit quod in se est abijciendo cuncta impedimenta, propterea quoque Deus facit illud quod in se est, videlicet exercendo pietatem, ac misericordiam suam, quā similibus personis uoluit semper esse paratam. Congrui meritum illud dicimus, ut quando iustus homo exorat Deum pro peccatore, cui tribuat gratiam pœnitentię, quem dignum est exaudiri à domino, cuius proprium est semper parcere, & misereri, & uniuersę eius viæ misericordia est inquit psaltes*, & quoties exaudierit Moysen, & Eliam pręcantes pro populo, necnon pro particulari persona nuper est comprobatū. Condigni meritum illud esse dixere, dum ea quæ illi accepta sunt facimus recepta à Deo gratia gratum faciente; vnde postquam ad altare æneum coram taberna-

* c. 3. & 3. q. ij. c. quàm pio.

* cap. 18.

* 25.

culo fœderis ascendisset Salomon, in quo mille obtulisset hostias, sic loquitur ex eo historia secundi Paralipomenon*, ecce autem in ipsa nocte apparuit ei Deus, dicens postula quod uis, ut dem tibi; qui petijt gratiam gratis datam, quæ dicitur sermo scientiæ & sapientiæ, cui respondit Deus, quia hoc magis placuit cordi tuo, & non postulasti diuitias, & substantiam, & gloriam, neque animas eorum qui te oderunt, sed nec dies vitæ plurimos, sapientia & scientia data sunt tibi, diuitias autem & substantiam, & gloriam dabo tibi, ita vt nullus in Regibus nec ante te, nec post te fuerit similis tibi. propterea multo tempore ambulauit in uijs domini, à peccatis procul longo tempore existens, quæ res dicitur gratia gratum faciens, id est ea gratia quæ gratos nos Deo facit, dum ea facimus, quæ ipsi domino accepta sunt*. quo pacto & in hanc declarationem non dubitamus intelligendum esse illud quod refert Paulus ad Ephesios*, gratiā enim estis saluati per fidem, & hoc non ex vobis, Dei enim donum est, non ex operibus vt ne quis glorietur, ipsius enim sumus creatura. & ita dixerat Moyses in secundo Pentateuchi*, dominator domine Deus misericors & clemens, patiens & multæ miserationes, ac uerax, qui custodis misericordiam in millia, qui aufers iniquitatem & scelera, atque peccata, nullusq; apud te per se innocens est. cui idē dominus eodem loci*, sic antea dixerat ego ostendam omne bonum & uocabor in nomine domini coram te & miserabor cui uoluero, & clemens ero in quem mihi placuerit. Tertia superbiæ species ea est in eo qui se iactat eū esse, qui talis non sit, uel sibiipsi persuadet illud se habere quod uerè non habet, unde Paulus ad Philippenses*; qui cū in forma Dei esset non rapinam arbitratus est se esse æqualem Deo, sed exinaniuit semetipsum formā serui accipiens. & dixerat sapiēs in Prouerbijs*, qui se iactat & dilatat iurgia concitat. quo crimine seipsum uincit iratus vates in psalterio*, dicens quoniā tacui inueterauerunt oīa ossa mea; quasi dicat quia existimabā me diuinarū legū ita obseruantem esse vt non committerē quicquā quod

* cap. 1.

* Abb. in ca. cum gratia. commod. Arch. in c. Nabuchodonosor. xxiij. q. 4.

* cap. 2.

* cap. 34.

* cap. 33.

* c. 2. & c. de constantinopolitana xxij. dist

* cap. 28.

* 32.

quod supplitio uindicandũ esset, propterea graues huius criminis pœnas dedi. Quarta ea superbiæ est species, exẽpli gratia si quis cæteris simpliciter despectis appetat se videri habere quod non habet, & ab eo longe abest; vnde si quis per superbiam tanquam se perfectum existimans, conuentus qui per loca, & sanctorum martyrum basilicas fiunt, accusauerit; aut oblationes quæ ibidem fiunt censuerit esse spernendas, eo crimine superbiæ indubitatè conuincitur*. quãuis.n. de nostra salute indubitatã spem habeamus corde contriti, nihilominus assiduis precibus exorare dominum debemus, ne propter nostram desidiã promissa uenia retractetur, vt exemplũ tradit primus Pẽtateuchi*, quo loci apertissimè demonstratur humanæ carni sic euenisse, cui Deus pollicitus fuerat annorũ centum supra viginti, interuallũ, vt non deleretur; sed quia in peccato perseuerauit, nec debitam postulauit veniam, idem dominus restrinxit tempus illud longum ad annos dumtaxat centũ numero. Quam non dubitamus superbiã non lõge ab inuidia distare; & in libro tertio Tusculanorum Cicero describit ægritudinem ex alterius rebus secundis; in quam propriè Saul inciderat, dum ex primo Regum*, sic conquæstus dixerat, dederunr Dauid decem millia, & mihi mille dederunt, quid ei superest nisi solũ regnum? & propterea describitur quędam arbor, cuius radix est maleuolentia; cuius frondes sunt Ira; cuius flores Irisio; cuius fructus æmulatio & detractio; cuius folia liuor & palor, & quẽ aspicit despicit, & quẽ despicit interficit & corrumpit*. quinq; autem nodis contingit dolor siue tristitia de alienis bonis, quorum primus est modus de eo qui de alterius bono tristatur; non quòd is consecutus fuerit illud boni, de quo nascitur tristitia, sed ista nempe ratione, qa ille q tristatur caret eo bono, ut ꝓbitate, aut sanctitate, q̃ oĩa insita sunt illi cui is inuidet, quã propterea inuidiã minimè dicimus, sed bonum zelum, unde idẽ Cicero primo inuectio. in Catilinã, sic ait inuidia virtute parata, gloria, nõ inuidia putãda est. & meminit quartus Pentat.*ecce ego do ei pacem fœderis mei, & erit tã ipsi, q̃

* c. si quis per superbiã. 30. dist.

* c. 5. in fi. cũ seq. c. 7. & de pœnit. dist. j. c praedixerat. & 22. q. 4. ca. nouit dominus. & c. incõmutabilis.

* cap. 18.

* Arch in ca. alias. 25. dist.

* cap. 25.

semini eius pactum sacerdotij sempiternum, quia zelatus
* cap. 14. est pro Deo suo. & subdit Paulus primo Corinthiorum*,
& uos æmulatores estis spirituum ad ædificationem ec-
clesię, quærite ut abundetis. Secundus est modus, quo de
alterius temporali bono aliquis tristatur ex eo, quia is
qui potitur ipsis bonis uidetur sibi illis indignus; quam
propriè inuidiam dicimus; cuius fuit ratio, quia tempo-
ralia bona, quæ indigno homini proueniunt, altera de
duabus causis proueniunt, aut ad correctionem, aut ex
pertinacia eius ad perpetuum interitum: qua de re sic
* c. 9. & de pę nit. dist. iij. c. quid ergo. & c. cauēdi, ubi Arch & cap. sunt ij. xlvij. dist. præmonuit nos sapiens in prouerbijs*: non zeles gloriā
& opes peccatoris. non enim scis quæ futura sit illius
subuersio, cui adijce eundem Ciceronem in tertio Tuscu
lanorum, omnes cum secundæ res sunt, tum maximè se-
cum meditari oportet quo pacto aduersam ęrumnam fe-
rat. Tertio & ultimo modo oritur tristitia de alterius
bono propter temporalia, uel spiritualia bona, in qui-
bus proximus præpotens est; quo etiam casu hanc aperti
iuris est improbandum scelus esse, exemplo Cain, qui oc
cidit fratrem suum Abel, ad cuius dūtaxat munera Deus
* c. 28 & c. q̄ pio xxiij q. 4. respexerat: vnde idem sapiens in prouerbijs*, vir qui fe-
stinat ditari, & alijs inuidet, ignorat quod egestas super-
* xl. dist. c. si. ueniet ei. in quam rem subdit canonica constitutio*, &
ait qui primatum quærit in terris, inuenit confusionem
in cœlo. si igitur uis perfectus esse, certusq; fieri te domi
tuæ placide vitam perducturum, fac quod docet vates in
* 37. psalterio*: noli æmulari in malignantibus, neque zela-
ueris super facientes iniquitatem, quoniam tanquā fę-
num velociter arescent, & quemadmodum olera herba-
rum citò decident, spera in domino & fac bonitatem, &
inhabita terram, & pasceris in diuitijs eius, & seq.

NEC IVRES VANA PER IPSVM.

* c 19. Exod. cap 20. Et ita sibi uoluit iuxta tertiū Penta.* nō pollues nomē
Dei tui. & in quinto eiusdem Pent.* idem recenset pręce-
* cap. 5. ptū cum cōminatione, dicēs, non erit impunitus qui sup

re

re vana nomen eius assumpserit; innuẽs cũ oĩ reuerentia nobis accedendum esse ad eius altare, ubi suadeat necessitas, optimeq; perpendendam esse causam, locum, tempus, & omnem denique debitam rationem, quæ suadeat nos ad huiusmodi suscipiendum iuramentum; propterea iurantes erroneæ censemur uana iurasse, de quo ita meminit Euangelista Matthæus*, uæ uobis duces cæci, qui dicitis quicunque iurauerit per templum nihil est, qui autem iurauerit in auro templi, debitor est, stulti & cæci, quid enim maius est, aurum, an templum quod sanctificat aurum? & quicunque iurauerit in altari nihil est, quicunque autem iurauerit in dono quod est super illud debet; cuius erroneitatis fuit ratio, quia Iudæi non debuere in superficie differentiam constituere, uidelicet utrum templum auratum esset, quia per quancunq; præsentem rem iurauerimus, semper tacitò intelligimur vti re illa præsenti prout Dei est, & Deus est in illa ipsa per essentiam; & per præsentiam; & per potentiam; de quo p assentiam sic loquitur Propheta Isaias*, cœlum est thronum siue sedes Dei, & terra scabellum pedum meorum. est autem Ierosolymis spetialiter per præsentiã vbi Euãgelista Matthæus*, protestatur neque iurandum per Ierosolymam, quia ciuitas magni Regis est, & sui regiminis prouidentia ibidem præsens est. & ita mandauit obseruari iuxta secundum librum Pentateuchi*, dicens, facientq; mihi sanctuariũ, & habitabo in medio eorum iuxta omnem similitudinem tabernaculi. Per potentiam Deus est vbiq;, & per consequens in templo præsens est siue aurato, siue non; hinc idẽ Euangelista subdit hominem non posse mutare colorem capillorũ suorũ, tanquã solius diuinæ custodiæ cuncta fuerint reseruata. de quo psaltes*, si ascendero in cœlũ tu illic es, si descendero in infernũ ades. Est igitur iuramentũ assertio vel negatio de aliquo licito possibili & honesto sacræ rei attestatione firmata. Licitũ aũt multis modis contingit*. Primo ex persona q̃ iurauit, necnõ ex persona cui iuratur; minor. n. annis quatuordecim, tametsi de uisu testificari possit, non tamen cogi

* c. 23. & 22. q. 2. c. animaduertendum.

* c fi. gl. i cle. 1. de reliq. & uener. sancto.

* cap. 5.

* ca. 25. psal. 131.

* 139.

* gl. in summa. 22. q. 4. & 22. q 5. c. honestũ cũ seq.

cogi potest ad suscipiendum iuramentum, quod si in omnem euentum suscipiatur non obligat. neque licitum est iuramentum ex persona eius cui iuratur, quia clerici nō debent iurare coram ecclesiastico iudice, cui subijcere se nequeunt. Secundo loco ex re pariter duplici modo illicitum dicitur; primo si res quæ iuratur illicita fuerit, vt occidendi hominem, quod est aduersus diuinam legem, quam nemo cogitur aut impugnare, aut eam quouis modo violare; secundo modo ex re illicitum dicitur iuramētum, si res per quam iuratur non sacra fuerit. Tertio ex fine illicitum censetur, vt si non suo iudici iuretur. Quarto ex causa illicitum redditur, vt si iuretur pp instantem populi clamorem. Quinto loco ex modo iuramentum illicitū censetur, vt si temerè, vel indiscretè iuretur. Sexto & vltimo ex tempore illicitū redditur ab aduentu vsque ad octauā epiphaniæ; necnon à septuagesima vsq; ad octauam paschæ, & sub quatuor anni tēporibus; quibus adijce tempus præcum, siue rogationum faciendarū, atq; omnes dominicales & solemnes dies, nisi illis temporibus contingeret fieri pacem; quarum rerum rationem adducit supradictus Euangelista eodem loci dicens, sit aūt sermo vester est est, non non, quod aūt his abundantius est à malo est, hoc est præstat nobis occasionē mali propter hominū incredulitatē, & quandam famæ proximi diminutionem, ex ignorantia nempe facto primi hominis nobiscum annexa, qua alterius non ualemus pręscire propositum; hinc eius assiduitatē interdixit Ecclesiasticus*, iurationi non assuescat os tuum, & vir multum iurans implebitur iniquitate. cuius insuper liciti iuramenti quoddam est licitum expediens. quoddam verò licitum non expediens est. licitum & expediens illud est quod promouet hominē ad melius, eumdemq; in omni casu obligat, qui enim agunt bona, si meliora agere deliberant, & post deliberata non faciunt, licet in bonis prioribus perseuerent, in conspectu Dei tamen exciderunt*. illud uero licitum non expediens dicimus, quod promotionem ad melius impedit; si.n. quis iurauerit se fieri nolle Episcopum

* cap. 23.

* 17. q. 1. ca. qui bona.

ſcopum, qui tamen vtilis & neceſſarius populo fuerit, cũ nullus reperiatur dignior, tunc nullo iure tenebitur ad obſeruantiam iuramenti prædicti; neque ſequitur illud dicendum, is diſcretè iurauit, & omnes debitas qualitates facti conſiderauit, ergo debuit iuramento obligatus permanere; cuius rei fuit ratio, quia per iuramentũ quauis cauſa licitum, non eſt aduerſus publicam utilitatem impediendum maius bonum, quæ nempè ſuadet nos vt diligentiores ac doctiores Epiſcopos, & rectores ſemper eligamus; aut ſi fieri non poſsit huiuſmodi collatio abſque ſcandalo, tunc virtute iuramenti is permanebit obligatus; quo iure nec non tenebitur ſi ad id muneris æquè prudens & doctus homo reperiatur; & hoc eſt quod ſibi vult Paulus primo Corinthiorũ*, omnia mihi licent, ſed non omnia expediunt; quamuis Ioſue, vt in primordio eius hiſtoriæ legitur*, fuiſſet iuſſus deuaſtare cuncta bona promiſsionis terrã occupantium, eoſdemque cunctos detentores interficere, & ne unum quidẽ comprehẽdere & viuum ſeruare, nihilominus pollicitã fidẽ per exploratores à ſeipſo ad promiſsionis terrã cõſiderãdã miſſos, mulieri meretrici cõſeruare voluit, q̃ ex vrbe Ierìcho di miſerat eos incolumes. ſic quoq; nulla publica vtilitate repugnãte, ĩpunèq; iniuit pacẽ cũ Gabaonitis iureiurando, quã eodẽ uinculo prĩcipes multitudinis cõfirmarũt; q̃a uero pſuaſerãt ipſi ſe ex lõginquis & remotioribus regionib' venire, detecta ueritate eos de terra ꝑmiſsionis fuiſſe, nolẽs uiolare iuramẽtũ, ſed tm̃ pp eorũ fidẽ mẽtitã cõſtituit ad natatoria vt portarẽt ligna ad ſacrificia. Honeſtas inſup reqrit in iuramẽto, nõ. n. oẽ qđ licet honeſtũ eſt, qua de re fit ut honeſtatis rõne tollerabili' ſit nõ exequi ꝑmiſſa; q̃ minimè debuit exeq Herodes Rex, cuius filia petierat caput Ioãnis Baptiſtæ*. nec ĩprobãdus eſt Rex Dauid, q, ut legit in primo Regũ*, nõ obſtãte iuro noluit sãguinẽ effundere, q maior fuit pietas nõ ulciſci de inimicis, q̃ temere cõceptũ iurm sãguinis effuſione obſeruare. Sacræ rei atteſtatione firmata, quã declaramus euãgelicũ librũ. quamuis. n. iuxta ꝑdictũ Euãgeliſtã Matthæũ, dictũ profitea-

* ca. 10. Arch. in c. 1. 86. diſ. Abb in ca. ueniente de iureiur.

* c. xx. & c 6. & c. 9. & c. 21. in fi. Deut. c. xx.

* cap. unuſquiſq; 22. q. 4.

* cap. 25. & c. quod Dauid cũ duob. ſeq. 22. q. 4.

profiteamur non iurandum omnino neque per cœlum, quia thronus Dei est, neque per terram, quia scabellum pedum eius est, tantummodo impediens iurare omnino, hoc est ex omni & leui causa, loco, aut tempore inconsiderato, innuens nobis se ubique semper esse. nihilominus ea ratione sancitum est iurandum esse per Deum solum, atque tangendam esse scripturam more Christianorum scriptam vt intelligatur, ne fortè idiote homines & inscij, in detestabile idolatriæ facinus inciderent, putantes fore terram & creaturas adorandas, si iurandi is obseruaretur modus, & ita legimus dominum mãdasse obseruari ex libro quinto Pentateuchi*, dominum Deum tuum timebis, & ei soli seruies, ipsi adhærebis, iurabisq; in nomine illius, ipse est laus tua & Deus tuus. qui dominus Deus, quoniam habuit neminem per quem iuraret maiorem, iuxta primum Pentateuchi*, iurauit per semetipsum; quem, quia semper discretè iurauerat, nunquam, præcedente iuramento nisi nostri culpa, pœnituisse non dubitamus. propterea optimum iurandi docuit modum Ieremias*, iurabis viuit dominus in iudicio, veritate, & iustitia. in veritate enim iurandum nobis est, qa propria niti conscientia debemus ne mentiamur Deo, qui est ueritas infallibilis. in iudicio, hoc est in discretione, æquum ab iniquo segregantes, ac perpendentes quid rei nos moueat ad suscipiendum iuramentum, hinc cautum est minorem quatuordecim annis iuramento non obligari, in quo nulla cadit animi discretio*. in iustitia, quod est generale nomen, cui omnes iuramenti qualitates rectè conueniunt, qua de re fit vt quotiescunque veritas, ac totius facti alieni etiam qualitas pateat nobis, tunc & eo casu indubitatè teneamur omnino suscipere iuramentum, atque ex eo omnem detegere ueritatem & facti qualitatem; ne, si secus faceremus, per nos propterea proximus lęderetur, cui in foro poli, atq; in foro fori teneremur omne resarcire damnum, ex vulgari regula damni dans causam, damnũ dedisse videtur*. quam antea sententiam docuerat nos lex domini ex tertio Pent.* si pec-

* c. 10. & c. 6. Iosue. ca 23. Abb. in c & si Christus. de iureiu. & 22. q. 1. c. conside ret. & 3. q. 9. ca. hortamur.

* ca. 22. & ad Hebræos. c. 6.

* cap. 4.

* xxij. q. 5. ca. paruuli cum seq.

* c. damnũ de reg. iur. in 6. & 11. q. 3. cap. quicunque cũ seq.

* cap. 6.

ſi peccauerit anima, & audierit uocem iurantis, teſtisq́; fuerit quod aut ipſe uidit, aut conſcius eſt, niſi iudicauerit portabit iniquitatem ſuam. cui fraternizans adijce uotum, quamuis ex ſua ratione magis obligatorium ſit, quàm iuramentum; nam uoti obligatio cauſatur ex fidelitate, quam Deo debemus promiſſa ſoluere coacti. iuramenti autem obligatio cauſatur ex reuerentia, quam illi debemus, ex qua illud uerificare tenemur quod per eiusdem promittimus nomen; nanque omnis infidelitas continet irreuerentiam, ſed nõ conuertitur*, & ratione pręuentionis, ſi pręcedat licitum iuramentum, deindeq́; ex eodem fonte ſubſequatur uotum, tunc iuramentum ſeruandum eſt potius quàm uotum; quod deſcribitur alicuius boni cum deliberatione facta promisſio, à ueteribus deductum; nam Philiſthęis percuſſis à domino in natibus, quia eiuſdem arcam detinuere captiuam, ita meminit primus Regum*, Philiſthęis ſacerdotes cõſulentibus, & reſpondentibus, ſi remittitis arcam Dei Iſrael nolite dimittere eam uacuam, ſed quod debetis reddite ei pro peccato, & tunc curabimini, & ſcietis quare nõ recedat manus eius a uobis; quibuſmet interrogãtibus quid reddere deberent, adhuc reſponderunt ſacerdotes, iuxta menſuram prouinciarum Philiſthinorum quinque anos aureos facietis, & quinque mures aureos, quia Plaga una fuit omnibus uobis, & Satrapis ueſtris, & facietis ſimilitudines anorum ueſtrorum, & ſimilitudines muriũ qui demoliti ſunt terram, & dabitis Deo Iſrael gloriam. eos enim dominus percuſſerat in ſecretiori parte natiũ & ebullierunt uillę & agri in medio regionis, & nati erant mures, & mortis cõfuſio magna fuerat facta in ciuitate Azotus, quę fuerat ciuitas Paleſthinę in Tribu Dan; quã ut refert hiſtoria Ioſue*, idẽ capit, ac Tribui Iudæ ſorte ceſsit, & antea gigantes inhabitauere. pariter ad huius uoti concipiẽdam obligationem tradita ſunt tria requiſita; propoſitũ; deliberationẽ; & tertiũ promiſsionem. propoſitũ eo diximus, quia debemus imprimis nobis proponere in animo, & huic delectationi aſsiſtentes,

* Arch. in ca. quod iuramẽtum. 22. q. 1. & 27 q. 2. ca. de uiduis.

* ca. 5. & ſeq.

* c. 11. & c. 15.

ut Deo uoueamus. Deliberatio secundum est requisitũ, q̃ dicitur quędam stipulatio declarans animũ in mente retentum, atque consumatus consensus post delectationẽ prorumpens, quæ antea fuerat nudum pactum efficacem non producens obligationem, & ita dixerat quintus liber Pentateuchi*, quod autem semel est egressum de labijs tuis obseruabis, & facies sicut ꝑmisisti domino Deo tuo, & propria uoluntate, & ore tuo locutus es. cui adijce quartum eiusdem Pentateuchi*, mulier, inquit, si quispiam uouerit, & se constrinxerit iuramento, quæ est in domo patris sui & in ætate adhuc puellari, si cognouerit pater uotum, quod pollicita est, & iuramentum quo obligauit animam suã, & tacuerit, uoti rea erit; sin autem statim ut audierit, contradixerit pater, & uota, & iuramenta eius irrita erunt, nec obnoxia tenebitur spõsioni; si maritum habuerit & uouerit aliquid, & semel de ore eius uerbum egrediens animam eius obligauerit iuramento, quo die audierit vir, & non contradixerit uoti rea erit, reddetq; quodcunque promiserat. nã cũ quatuordecim annorũ pupilli, quos lege dñi declaramus annorũ uiginti & intra, & uidebimus propterea non fuisse reos murmurationis propter exploratores missos ad considerandã promissionis terrã. nã à uiginti annis supra tanquã animi iudicium habentes periere in deserto, perfectũ animi iudiciũ non habeant, tũ ẽt propter patris reuerentiam, quam fœminę, ac uxores etiam adultæ debẽt maritis suis, nisi præcedente, aut subsequente patris aut mariti cõsensu minimè obligati permanebunt. Promissio tertium est requisitum post deliberationem & firmũ propositũ subsequens; namq; si Deo pollicemur propriam animam, aut corpus, uel quiduis arbitrio promittentis, sub conditione tamen consuetum firmari, uidelicet si uouens consecutus fuerit illud, cuius occasione inductus est ad uouendũ, ut ex primo Regum*, ita obseruauit Anna sterilis existens, quæ uouit Deo filiũ quẽ pareret. & vt legitur in secundo Regũ*, Absalon dixerat in hũc modũ ad Regẽ Dauid uadã & reddã vota mea, quæ voui dño in Hebron, uouit

* c. 28. in fin.

* c. 30 & glo. in c. dixit 14. q. 5. Arch. in c. 1. de regula. in 6. & in ca. noluit. 33. q. 5. & c. qui bona. 17. q. 1.

* cap. 1.

* ca. 15. & in Numeris. ca. 21.

uit enim seruus tuus cũ esset in Iessur Syriæ, si reduxerit me dominus in Ierusalem, sacrificabo domino; tunc illud necessario sequitur dicendum, ut cessante ea ratione & causa, qua inducti fuerimus ad uouendum, uoti quoque cesset obligatio: quæ arbitrio sacerdotum regulari consueuerat, utrum rectè fuerit conceptum, relato casu, qui nec non non taxatum munus à uouente, illud taxare consueuere; possibile propterea, honestumve an esset, cũ irrationabilia animalia uoueri consueuissent; reddi quoque iuxta illarũ ęxtimationem si, ut, de his meminit tertius Pentateuchi*, præcisè haberi non potuissent iuxta difficultatem uouentis habita ratione personarũ, sexus, ætatis, conditionis, ac gradus. hinc deliberationem requirendam propositũ est, quia si calore iracundiæ quis uouerit, non prius ratum erit uotũ, q̃ si perseuerantia appareat animi iudiciũ adfuisse*. quæ nempè uera non dubitamus, si calor iste originem duxerit ex causa p̃cedẽti; nã si quis ludo aleæ; aut cuilibet improbatæ rei deditus & sępius dans operam, multoties intra se cogitauerit fieri nõ posse, ut à diuini numinis offensione abstineat ob innumeras detractiones Dei ac blasphemias, Deo uouerit sub calore iracũdiæ, se uidelicet deinceps nõ lusurũ ꝓspiciẽs cauere non posse à maledictis; qũauis sub calore iracundię uouerit, nihilominus quia causa traxit originẽ de p̃terito, in hunc modũ calore iracundiæ uouens obligatus permanebit. & hoc sibi uoluit Ecclesiasticus*, dicẽs si q̇d uouisti Deo, ne moreris reddere, displicet.n. ei infidelis & stulta promissio, sed quodcunq; voueris redde, multoq; melius ẽ nõ uouere, q̃ post votũ ꝓmissa nõ reddere necnõ ĩ prouerbijs*, ruina est homini deuotare sãctos, & post uota retractare. ꝑpea minimè absonũ ẽ vouere sãctis. eorũdẽq; imagines affigere, qũo illorũ fidẽ (qua uicerũt regna, operati sũt iustitiã, adepti sũt repromissiones) libẽtiori aĩo suscipiam*, ipsosq; uelut iã ꝑpetuos filios Dei fratres & cohęredes Christi, ac sãcti spiritus tẽpla honoremus, quos iõ laudare ac bñdicere iussi sumus; quorsũ vt refert prim* Pẽt*. memorabilẽ vitã Noe & Abr ã uiri iust

* cap. 6.
* l. quicquid calore. ff de reg. iur. Arch. in ca. procliuus. 20 q. 3.
* ca. 5. Arch. in c. sunt qui. 17. q. 4. Io. an. in Rub. de uoto in 6.
* cap. 20.
* c 6. & c. 22.

ti ac timorati commemoramur, quem dicimus credidisse & reputatum illi ad iustitiam, deindeq; operatum esse, cum proprium & vnigenitum suum charitate Dei duxit ad imolandum, nisi ut doceamur sic oportere nobis fieri cupientibus æternam ingredi uitam? nec ab re dixerat Ecclesiasticus*, laudemus uiros gloriosos, & parentes nostros in generatione sua. & paulò inferius subdit, corpora ipsorum in pace sepulta sunt, & nomen eorũ uiuit in generationem & generationem, sapientiam ipsorum narrent populi, & laudem eorum nunciet ecclesia, Henoc placuit Deo & translatus est in paradisum, ut det gentibus patientiam & reliqua. si enim in hoc præsenti seculo iussi sumus præcari ac exorare iustos uiros, quorum precibus millies legimus in ueteri lege particulares homines, necnon uniuersum mundum ab ira domini & pessimis iudiciis suis exéptos fuisse; cui dubiũ est eorũdem preces ad dominum tanto magis non prodesse posteaquàm, exuti corpore, meruere, æterna assequi præmia, atque diuinitate adeo imbuti sunt, ut deinceps labi nequeant? cum antequam carnem humanam dimittant omnes & quicunque quamuis grati & accepti Deo, ualde sint proni ad peccandum septies in die; proptereaq; ea facilitate non exaudiantur à domino pro nobis exorantes.

* ca. 44 cum seq.

SABBATA SANCTIFICES.

Sabbatum hæbraica dictio est, latinè sonans diẽ quietis, cum opere cuncto & huius mundi uniuersa machina dierum sex spatio peracta, Deus ipse septima die quieuit, nobis mandans ut in hanc memoriam ab omni serui li opere septima die abstineamus, nec non à peccatorum nexibus pręcipuè agnoscentes ab ipso solo progenitos ac redemptos fuisse; propterea ulterius obseruari manda uit iuxta secundum Pentateuchi*, dicens custodite sabbatum meum, sanctum est enim uobis, qui polluerit illud,

* cap. 31. & c. 20. & Genes. cap 2. Ezech. cap xx.

lud, morte morietur, qui fecerit in eo opus peribit anima eius de medio populi sui, sex diebus facietis opus, in die septimo sabbatum est, requies sancta domino, omnis qui fecerit opus in hac die morietur, custodiāt filij Israel sabbatum & celebrent illud in generationibus suis, pactum est sempiternum inter me, & filios Israel, signumq; perpetuum, sex enim diebus fecit dominus cœlum & terram, in septimo ab opere cessauit; hunc autem diem præcisum sabbati patres nostri in sequentem transtulere, quem appellamus Dominicam, Iudæi vero primam sabbati, successiueq; secundam sabbati, quam nos diem lunæ appellamus, ne iudaizare atque unam & eandem diē cum Iudæis uenerari ac obseruare uideremur*. adhuc sacri canones hanc dominicalem diem diei sabbati substitui ac distuli uoluere, vt is uenerationis ordo ac memoria nempè obseruaretur, sed in memoriam passionis & resurrectionis domini nostri Iesu Christi, quæ facta est ea die*. quod nec propterea domini expressum mandatum duxere canones uiolandum, quia præcisa diei sabbati obseruatio ad naturales mores minimè tendit, sed tantummodo ad ceremonialia; ut ex secundo Pentateuchi*, in hæc uerba colligitur, memento ut diem sabbati sanctifices, sex diebus operaberis, & facies omnia opera tua, septimo autem die sabbatum domini Dei tui est. sumentes enim argumentum ab ætymologia uocabuli, nihil aliud erit dijudicandum, quàm ut nomen & dictio hæc sabbati significet diem quietis; sicuti non aliter exponendum est ex uerbis & sententia domini in tertio libro eiusdem Peutateuchi*, à quintodecimo ergo die mensis septimi quando congregaueritis omnes fructus terræ uestræ, cęlebrabitis ferias domini septem diebus, die primo, & die octauo erit sabbatum, id est requies. in quam rem subsequitur in quinto eiusdem Pentateuchi*, septimus dies sabbati est, inquit, idest requies domini Dei tui. & antea dixerat in secundo, quem diximus Exodum*, in die septimo sabbatum est, requies sancta domino. quibus autoritatibus indubitatè apparet sumendam esse hanc dictionem

* quartus Esd. cap. 6.

* de consecr. dis. 3. c. sabbato. & c. peruenit.

* cap. 20.

* cap. 23.

* cap. 5.

* cap. 31.

nem sabbatum pro septima descripta die hebdomadæ, nulla nempè præcisæ diei habita differentia ac mētione, utrum uidelicet uellit id esse ultimam diē, hebdomadæ per ordinem descriptæ; quia secundū totius anni ordinarium cursum minimè fieri potest ut quælibet dies prima mēsis, uel octaua, quolibet anno obueniat in septima die hebdomadæ, hoc est in sabbato. propterea sacri canones minimè repræhensione digni sunt ad placitum assignantes dño intra hebdomadam diē quietis, nulla habita consideratione ad eā præcisam septimā diē quā obseruāt Israelites. At quia ꝑter istud sabbatum, necnō & cęteros domini Dei mandato solemnes dies, quorū numerus infra patebit; adhuc israelites prædicti sibi selegere nonnullos dies, quorū trāsgressio ex eorū canonico iure nefas fuit. habent.n. diem ieiunij septima die mensis Iunij, habita tamen semper ratione ad principium nouilunij, qua die mensis incipit, quo die Ieiunij nihil prægustant usque ad solis occasum ob memoriā fractionis duarum tabularum ea die per manum Moysi cum descendit de monte Sinai, & uidisset expectātem populū Israel peccatum idolatriæ in uitulo commisisse. habent & alios non solemnes, dominive mandato dies non indictos, in quibus exultauere, & una cum musicis per septem dies continuos epulabantur, ac ut meminit tertius Esdræ*, læti uixere. habent & alia canonica ieiunia quæ pro tempore obseruant, de quibus in hæc uerba meminit Propheta Ezechielis*, hæc dicit dominus exercituū, Ieiuniū quarti, & Ieiuniū quinti, & Ieiunium septimi, & Ieiunium decimi erit domui Iudæ in gaudiū & lætitiam & in solēnitates pręclaras ueritatē tantū & pacē diligite. cuius rei ratio fuit ut eatus animus, appetitusq́; carnalis extingueretur ductus ad pęnitentiā ꝑteriti exitus & magnaliū rerū nō immemor. Nāq́; Ieiunium quarti mensis obseruari cōsuetum die decima septima refertur à ueteribus fuisse indictum populo Israel, quia quinque euenere ea die; primum est quia Moyses fregit prędictas duas tabulas in quibus fuerat lex scripta; secundum est quia impedita fuere sacrificia sub pri-

mi

* c.4. Isai. ca. 1. Esther. & Iudit. cap. 8.

* cap. 8.

mi templi destructione; tertium fuit quia ea die aperta fuit Ierosolyma ciuitas in destructione secundi templi: quartum fuit quia Apostumius Rex igni tradidit totam legem: quintum fuit quia ea die idemmet Rex statuit in templo idolum. Ieiunium quinti mensis nona die antea indictũ per Prophetam Ieremiam*, eo memoriale est qa primo & secundo ea die fuerat destructum templum domini, & post multos annos ea die famosissima hebræorũ ciuitas Bitter fuit capta, ac eorumdem ingens numerus gladio perijt, insuperq; sanctus sanctorum perijt, ac postremo totus templi circuitus fuit aratro subiectus. Ieiunium septimi mensis die uero tertia refertur indictũ ob memoriã Ghedaliæ filij Micam hebræi, qui fuit magnus uir & potens inter eos. Ieiunium decimi mensis die decima eo celebratur ac memoriale est, quia Nabuzardan Princeps exercitus militiæ Regis Babylonis, ut legitur in quarto Regum*, incæpit obsidere Ierosolymam ciuitatem. postremò obseruant ac uenerantur diem uictoriæ Iudith*, vigesimaquinta die mensis noni quem Nouembrium dicimus, de quo ita fatur hystoria, dies autem uictoriæ huius festiuitatis ab Hebræis in numero sanctorum accipitur, & colitur à Iudæis ex illo tempore in præsentem diem. propterea his, atque euidentioribus rationibus, ac exemplis moniti sacri canones quotidie in diuersis totius reipublicæ Christianæ locis commemorantur plures festos dies, quos decem numero canonicæ legis præcepta appellant.

* cap. 39 & c. 52.

* c. fi., Ierem. cap. fi

* cap. fin.

Obseruare Ieiunium.
Festum colere.
Missam audire.
Decimas soluere.
Confiteri semel in anno.
Proprio sacerdoti.
Non comedere carnes certis diebus.
Abstinere in die Ieiunij à quibusdam cibis.
Nuptias certo tempore non fieri.

Matrimo-

Matrimoniale debitum certo tempore non reddi.

Obseruare ieiunium, quod festi subsequentis præparatorium immediatè dicimus, ad hoc nempè ut sobriè & castè uiuentes, magis grati ac accepti Deo efficiamur. vnde Ecclesiasticus*, non apparebis ante conspectum domini uacuus, hæc enim omnia propter mandatum Dei fiant, oblatio iusti impinguat altare, & odor suauitatis est in conspectu altissimi, sacrificium iusti acceptum est, & memoriam eius non obliuiscetur dominus. domita. n. caro, quod per abstinentiam euenit, humiles nos reddit atque remotos ab omni diabolica tentatione, ad cœlestē contemplationem conuocans; & propterea sic fatur Ezechielis*, ecce hæc fuit iniquitas Sodomæ sororis tuæ, superbia, saturitas panis & abundantia; & quàm Niniuitarum abstinentia, qui, nisi triduo una cum brutis ieiunassent, minas domini non euasissent, salutaris fuerit, demonstrat liber Ionæ prophetæ. cum, ut legitur in secundo Pentateuchi*, Moyses nuntius Dei, eundem alloqui, & pro nobis uitam postulare uoluisset, ieiunus fuit quadraginta diebus & quadraginta noctibus, postremoq; obtinuit, qui in percussione Aegyptij designauit pastorem ecclesiæ Petrum, Aegyptium dispensatione Dei occidit, natiuitate, repulsione, ac inuentione Christum præfigurauit, quem quadraginta diebus & quadraginta noctibus quoque ieiunasse constat; hinc, vt eiusdem, sanctorū nec ne uita cæteris uiuendi sit norma, sacri canones induxere quosdam continuos dies numero quadragintasex, quos appellat vulgus quadragesimales dies; in quibus & eo tempore ab esu carnium, casæi, ouorum, & buthiri cū ieiunio, cuncti fideles iussi sunt abstinere, præter tamen interpositos sex dominicales dies, quos de abstinentia ieiunij uoluere selectos, ut à cæteris diebus distari significarentur. unde uno & eodem tēpore duplici officio fungimur. primum illud est, quia omnium totius anni dierū decimam Deo damus, quæ insta ueram supputationem, dierum trigintasex numero est, insimulq; eiusdem Iesu Christi exemplo, cuius omnis actio fuit nostra instructio, inten-

* c. 35. Ps. 50.
* cap. 26.
* cap. 34.

intēdimus quadragīta diebus ieiunare, additis quatuor*. est igitur Ieiuniū parsimonia uictus, abstinentiaque, cibo rū. ex quadā uiscerū tenui uacua parte semper, quæ uulgo ieiuniū nuncupatur; quorū duplex est species, alterū naturale. alterū uerò Ecclesiæ ieiuniū est. Naturale illud dicimus eo quia per cuiusuis minimæ rei, etiā aquę assūptionē statim resoluitur; quod expresse indicitur accedē tibus ad sanctissimū eucharistię sacramentū; sub reatu au tē excōmunicationis sacerdotibus, obtanti misterij reuc retiā, donec missæ sacrificiū totū perfecerint *. alterū est ieiuniū quod ecclesiæ ieiuniū, in corporale & spirituale ieiuniū bipartitū dicimus; eo spirituale nuncupatū, quia nisi tota mens ab omni criminis labe remota dedicetur Deo, corporis abstinentia parū aut nihil prodest; unde Propheta Isaias*, ecce, inquit, in die ieiunij uestri inueni tur uoluntas uestra, & omnes debitores repetitis, ecce ad lites & contētiones ieiunatis, & percutitis pugno impię; nolite ieiunare sicut usque ad hanc diē ut audiatur in excelso clamor uester, nunquid tale est ieiuniū quod elegi per diē affligere animā suā? nunquid contorquere quasi circulum caput suum & cinerē sternere? nunquid istud uocabis ieiuniū & diē acceptabilē domino? nonne hoc est magis ieiuniū quod elegi? dissolue colligationes impietatis, solue fasciculos deprimentes, dimitte eos qui confracti sunt liberos, & oē onus dirūpe, frange esurienti panē tuū, egenos, uagosq; induc in domū tuā, cū uideris nūdū operi eū. Corporale autē illud est, ad cuius perfectionē quatuor traduntur requisita. mensura primū est, quia ciborū auiditate mens laxata, perdit orationis meritū; hinc Sapiens in prouerbijs*, anima saturata calcabit fauū, & anima esuriens amarū pro dulci sumet. Secundū est requisitū debita hora, quā canones pręscripsere ad horā Nonā; at in quadragesimalibus ieiuniis, post uespe ras immediatè, cæteris canonicis horis & diei Missis perfectis; cuius diuersitatis rationem assignat Archidiaconus*: nam cū ad imitationē Mosis, & dñi nostri Iesu Christi tanto tēpore ieiunare teneremur, nihil prægustantes:

Q quod

* dist. 2. de cō secr. c. non li ceat cū duob. seq & de cōse. se. di. 5. c. quadragesima.

* 7. q. 1. c. nihil. cōtra add. ad Abb. ī c. ex parte de cele. missa. & de cō se. dist. 1. c. sacramenta.

* c. 58. & Zac. ca. 7. & 1. Thimo. c. 4. & c. quid prodest. 82. dist.

* c. 27. Iob, c. 6

* in c. solent. de cōsec. di. 5.

quod pati nequit humana caro; propterea est inductum, ut post uesperas, & cæteras diei præcedentes completas horas, ad placitum comedamus; quasi per totam illam diem, successiueque eo per omnes quadragesimales & ieiunij dies seruato ordine, nihil prægustare uideremur, quia imminens dies perficitur à uesperis inclusiuè, & sub sequens dies incipit; nec immeritò morti adiudicatus
* cap. 14. fuerat Ionathas, qui, ut ostendit primus Regum *, non paruit mandatis patris sui, nihil ab exercitu prægustandum esse panis ad uesperas, donec ulcisceretur de inimicis. Tertium est largitas, de qua diuus Hieronymus, quod manducaturus eras, si non ieiunares, da pauperibus, vt ieiunium tuum sit saturitas animæ non marsupij lucrum.
* cap. 6. Quartum est de quo Euangelista Matthæus *, inferens ad ieiunium accedendum esse læto animo sic fatur, cum ieiunatis nolite facere sicut hypocritæ tristes, exterminant enim facies suas, ut appareant hominibus ieiunantes, amen dico uobis receperunt mercedẽ suam, tu autẽ cũ ieiunas unge caput tuũ, & faciem tuã laua ne uidearis hominibus ieiunans, quasi dicat solita in Christo lætitia ac hilaritate utere. Deus enim fide, spe, & charitate colitur, quarũ rerum comites sunt iustitia, pax, & gaudiũ,
* 100. & 95. vnde psaltes*, seruite domino in lætitia; & sequitur Apo
* cap. 9. stolus primo Corinthiorum *, hilarem. n. datorem diligit Deus. vnde ex contingentia facti, sacri canones indixire hos de præcepto ieiunij subsequentes dies. Diem ante Natiuitatem domini nostri Iesu Christi. Assumptionis beatæ Mariæ uirginis. Ioannis Baptistæ Laurentij. Omnium sanctorum, ne eorum, quos sanctos & in sinu domini receptos ignoramus, omitteretur commemoratio. Omnium Apostolorum, præter Iacobũ Philippum, & & Ioannẽ Euangelistã; quibus de præcepto ieiunij adijce quatuor, sic vulgo dicta, anni tẽpora; primã uidelicet diẽ Mercurij vna cũ proxima die ueneris, & sabbati subsequẽtis post cineres. primã pariter Mercurij diẽ, venerisq;, ac sabbati immediatè subsequentis post Pentecosten. post Crucem sanctam mensis Septembris ijdẽ per ordinẽ dies.

post

post diuam Luciam eodem dierum ordine seruato. cuius rei fuit ratio, sicuti enim in quatuor anni curriculis per æquinoctium, ac solstitium fit temporum mutatio die decima mensis Martij; necnon decima tertia die mensis Septembris, quod dicitur æquinoctium; insuperque die vndecima mensis Iunij, ac Septembris, quod solstitium dicitur, statque sol, nec ulterius progreditur; sic quoque nos monemur, ut eo memorabili tempore veteribus exuuijs & peccatis exuamur, ad nouam & pristinam innocentiæ gratiam & statum retrogredientes*, nanque & ueteres, ut legitur in quarto Pentateuchi*, in nouilunio, quod est in Calendis cuiuslibet mensis, offerrebant domino holocausta: sicuti ex nouilunio solet plerumq; fieri temporum mutatio, ita fingerent se à veteri instituto ac peccatis omnibus esse mutatos. qua fortasse ratione ac exemplo cautum est hodie, vt in prima Dominica mensis publicè fiant rogationes, & sacrum ac verum domini nostri Iesu Christi corpus, exemploq; fœderis arcæ domini nostri ferratur per sacerdotes & leuitas, deindeq; holocaustum, non vitulorum in figura, ed eiusdem verus cibus & potus offeratur domino.

*c.1. cum seq. § 1. dist.
*c. 28. & c. 1. Isa. c. 1. Deut. c. 14.

Festum colere. } idem est festum colere, ac sanctorũ om
Missam audire. } nium fœlicem, ac perpetuũ statum, passiones ac tormenta cõmemorari, quæ pro Christi gloria & nomine, vnde præmia meruere, passi sint; quod eo sanctorũ Natale dicimus, quasi ab hoc seculo eo tempore discessi, in Christo nati sint nunquã morituri. præter tamẽ Natiuitatem domini, ac Ioannis Baptistæ per quem, ne subito homines insperatũ agnoscerent, dominus voluit aduentum suũ esse testatũ, iu spiritu appellatũ Eliã: insuperq; eiusdẽ Natiuitatis cõmemoramur diem, quia sanctificatus est in vtero virginis*, sequũtur igitur de præcepto habita mortis sanctorũ cõsideratione, Stephanus prothomar. Ioannes Euangelista. Circuncisio domini Iesu Christi. Epiphania eiusdem. Pascha resurrectionis eiusdẽ cũ duobus diebus sequentibus. Pascha Pentecostis pariter cũ duobus sequentibus. Duodecim Apostoli, præter eos

*de cõse. dis. 3 c. perlatum. & gl. in c. unum orariũ 25 dis. Arch. in c. uisi pridẽ. de renũci. in 6.

quos loci consuetudo excipit. Ascensio eiusdē domini. Solemnitas corporis. Natiuitas beatæ Mariæ uirginis. Annunciatio eiusdē. Assumptio. ac Purificatio. Laurentius. Michaelis dedicatio mensis Septēbris Solēnitas omnium sanctorū. Dominicales dies omnes, & præter hos, hi quos in propria diæcesi consuetudo, aut Episcopus obseruandos indixerit.*quorū præcedentiū, ac solēniū dierū quorūcunque ueneratio, diuersa fuit ex lege obseruatio; nā in casu sabbathi festi, & cæterorum quos dominus Deus custodiri præceperat, dies & ueneratio ad solis occasum incipit & in subsequenti solis occasu & uespere perficitur, de quibus ita fatur tertius Pentateuchi*, hæ sunt ergo ferię domini sanctæ quas cœlebrare debetis tēporibus suis mense primo quarta decima die mensis ad uesperū phase domini est; & hanc nos naturalē diē dicimus. artificialis uero ex duodecim constat horis; quē sic obseruant quoties festus dies aut ieiuniū Prophetarū ædicto, aut particulari populi ratione in dictus legitur, qui ab ortu solis incipit, & ad occasum perficitur; & ita sentit canonica scriptura, dicens*; licet scriptum sit de uespere in uesperā cælebrabitis sabbata uestra, festorū tamen prīcipiū, & finis iuxta eorū qualitatē, & diuersarū regionum consuetudinē attendi debet; & sicut magnitudo dierū exigit, prius incipere, & tardius terminari & infra. & subdit glosa, dies incipit à uesperis quod ad officij cælebrationem, & canonicam supputationem, iuris fictione: quo casu cum ueteri lege conuenire uidentur. quod ad iudicium mane incipit, & in fine diei ante noctis tenebras terminatur, quod ad cęlebrationē contractuū, dies terminatur usque ad mediā noctē, & ab inde supra subsequens incipit. quod ad carnis esum in hoc & præcedenti casu conueniunt veteres diem terminari post cœnam. quāuis etiam prędictæ naturales rationes ad dies festos obseruandos non urgerent, (quod apertè negandū non dubitamus) nihilominus solum Accidiæ peccatum ac detestabile crimen, ad ea suadere ac sæpius nos totos tradere sufficiens est; quæ nempe adeo deprimit & aggrauat

*c. fi. de ferijs. & de cōse. dis. 3. in prin.

*c 23. & in Numeris. ca. 28.

*c. qm̄ de ferijs l. more Romano. ff. de ferijs.

humanam mentē, ut nihil boni ei agere permittat. ſicuti enim ea quæ ſunt Accida, frigida ſunt, ita Accidia dicitur frigiditas ac tedium quoddam operandi; quæ dupliciter conſideratur, primo ſecundū ſeipſam. Secundo modo conſideratur ſecundū effectū, ut ſi ſic hominē deprimat & aggrauet, ut à quouis bono opere diſtrahatur; de quo tacitè in hunc modū fatur Ezechielis*, hæc fuit iniquitas Sodomæ ſororis tuæ, ſaturitas panis & abūdantia; inter effectus enim triſtitię eſt deſperatio, puſillanimitas, atque boni operis deteſtatio, ut non ſanctificare diē ſabbati, quo omnis quies noſtra ad dominū ipſum eſt dirigenda; nā feſtiuitas, id eſt ſolēnitas uel ſuauitatis dulcedo, ornatuſve lætitia deſcribitur. vnde quartus Pentateuchi*, ſi quando habebitis epuliū, & dies feſtos, & calendas canetis tubis ſuper holocauſtis. & pacificis victimis, vt ſit vobis in recordationem Dei veſtri. & ſequitur Propheta Iſaias*, neomeniā & ſabbathū, & feſtiuitates alios non feriā, iniqui ſunt cætus ueſtri, calendas & ſolēnitates ueſtras odiuit anima mea, facta ſunt mihi moleſta, labora ui ſuſtinens. Feſtiuitates autē à ferijs valde diſcrepant, nā feſti dies tantū ocioſi & religioſi ſunt, in quibus ſola diuina res eſt peragenda; feriæ autē à fando dictæ ſunt, eo quod in eis nobis ſit dictionis tēpus, hoc eſt in diuino vel humano officio fandi; quas legimus quandoque confundi diſtinctiones; nihilominus proprio ſumpto uocabulo feriæ ſummuntur pro quotidiano Leuitarum ſacrificio, de quibus in hunc modū meminit idē dominus in tertio libro Pentateuchi*, in genere & in ſpetie eas referens, hæ ſunt ergo feriæ domini ſanctæ, quas cælebrare debetis temporibus ſuis; menſe primo, quartadecima die menſis huius ſolemnitas azimorū domini eſt; hæ ſunt feriæ domini, quas vocabitis cęleberrimas, atque ſanctiſſimas, offeretiſque in eis oblationes domino, holocauſta, & libamenta iuxta ritum uniuſcuiuſque diei exceptis ſabbatis domini, doniſque ueſtris, & quæ offertis ex voto, uel quæ ſpōtè tribuetis domino. is enim habitus eſt ritus, ut, mane & ueſperi quotidie, agni ſacrificia fierent igne

*c. 16. & ſecūdo ad Corin. cap. 2.

*c 10. & Deu. c. 14. Arch. in c. 1. de conſe. diſt. 3.

*cap. 1.

*c. 23. Arch. in c. 1. diſt. 3. de conſec. & c. ieiunia co.

c.6. ad Heb. c.10. igne consumenda, ut meminit idẽ tertius Pentateuchi. propterea proprio feriarũ sumpto, eoque retento uocabulo, Siluester summus pontifex in sanctorum collegio relatus, sabbati & dominici diei nomine retẽto, reliquos hebdomadæ dies feriarum nomine distinctos appellari uoluit, quò significaretur clericos, abiecta certarum rerum cura, vni Deo prorsus quotidie uacare debere. Ad huc secundum effectum alia tristitia, sed bona dicitur ea, quam recenset Euangelista Matthęus*, tristis est anima mea usque ad mortem, & subdit spiritus quidem promptus est, caro autẽ infirma; quam eo bonam dicimus tristitiam, quia spiritus & affectus Iesu Christi fuerat paratus ad omnes persecutiones sufferendum pro mundi redemptione, nulla urgente dubitatione; quam dicimus effectum ipsum, & ita loquitur Paulus in secundo Corinthiorũ*, quoniã & si contristaui uos in Epistola, non me pœnitet, & si pœniteret, uidens quod Epistola illa, & si ad horã, uos contristauit; nunc gaudeo, non quia contristati estis, sed quia contristati estis ad pęnitentiam, contristati enim estis secundum Deum, ut in nullo detrimentum patiamini ex nobis, quæ enim secundum Deum tristitia est pœnitentiam in salutem stabilem operatur, seculi autem tristitia mortem operatur. & dixerat Sapiens in Prouerbijs*, cor gaudens exhilarat faciem, in mœrore animi deijcitur spiritus. & subdit Ecclesiasticus*, à tristitia. n. festinat mors, & cooperit uirtutem, & tristitia cordis flectit ceruicem, ne dederis in tristitiam cor tuum, sed repelle eam à te, & memento nouissimorum, & noli obliuisci, neque enim est cõuersio, & huic nihil proderis, & teipsum pessimabis. hinc Cicero Caio Tironi, opus est, inquit, te animo ualere, vt corpore possis. Secundum seipsam uero & mala, seculiq; tristitia ea dicitur, quæ indubitatum æternæ mortis operatur effectũ; ut si amor mundi, diuino amori cõtrarius, pro ratione habeatur, qualis est tristitia illorum, qui à fruitione delectabilium per fas & nefas impediuntur.

*cap. 26 *cap. 7. *cap. 10. *cap. 38.

Decimas soluere, quidnam aliud sibi uoluit dominus

Iesus

Iesus Christus per suum quadragesimale ieiuniũ, quàm ex huiusmodi suæ psonæ afflictione coæterno patri suo decimã soluere voluisse? quã ita præceperat Deus iuxta quintum Pentat.* decimas & primitias manuum vestrarum offeretis. alia vero est decima, quam realem dicimus, de qua eodẽ loci*, sic fatur, decimam partẽ separabis de cunctis fructibus eius, qui nascuntur in terra per annos singulos, & comedes in conspectu domini Dei tui in loco, quem elegerit, vt in eo nomen illius inuocetur, decimam frumenti tui, & vini, & olei, primogenitaq; de armentis, & ouibus tuis, vt discas timere dominum Deũ tuum omni tempore. hinc percipitur iuris diuini esse decimam, vti subiectionem ac reuerentiam considerando eam, quæ nẽpè minimè tolli potest, vt ratione obedientiæ domino, aut sacerdotibus eius non debeatur; sed cũ sub nomine quotæ imposita atque indicta sit, quæ nam pars offerenda debeat, non dubitamus minui, augerive posse; quã ppea, eandẽ sentiens opinionem, ita describit Rebuffus in tractatu suo de decimis*. Decima est oĩum bonorum licitè quæsitorũ quota pars Deo diuina constitutione debita. cuius distributionis ex lege ordo is fuit.

* c. 12. ad hebræos. ca. 7. & c. ad apostolicæ, ubi glo. de decim.

* ca. 14. Exo. c. 22. & Numeris. cap. 18

* q. 13 nu. 29. & q. 4.

Primo cũctus populus Israel oĩum fructuũ decimã partẽ frumenti, vini, oleiq;, ac cæterarũ similiũ rerũ Læuiticæ Tribui offerebat. Secunda fuit decima, nã ex eo qđ supererat, hoc est nouẽ partibus, q̃ remãserãt, idẽ populus Israel aliã sumebãt decimã, quã fecerãt cõem cũ Leuitis ad uictũ eo tpe cũ ad faciẽda sacra, & festos dies exequẽdos in Ierosolymã ciuitatẽ ter in anno, vna epulãtes ingrediebãtur; nullibi.n. pterquã Ierosolymis fas erat tẽplũ cõstruere aut sacra facere; vñ cũ idẽ cũct' populus Israel exularet apud Babylonos, ita cæcinit Psaltes*, Te decet hymnus Deus in Sion, & tibi reddetur uotũ in Ierusalẽ; erant aũt in singulis urbibus & opidis Iudææ ædes publicæ, in quas alio tpe, & ad placitũ conuenerãt ciues, vt diuisim, unitiue præcarentur Deum, & docerent rudes homines, quæ loca græco vocabulo synagogæ nominabantur, de quibus idem meminit in hunc modum psaltes*,

* 65.

* 74.

rugie-

fugierunt qui oderunt te, in medio synagogarum tuarũ. Ingressus autem ter in anno mandato domini indictus est in hunc modum in quinto Pentateuchi*, tribus uicibus per annum apparebit omne masculinum tuum in cõspectu domini Dei tui in loco, quem elegerit dominus. Nã primus fuit ingressus propter solemnitatem azimorũ & memoriam exitus de Aegypto quartadecima die mensis primi, quem Martium diximus, vt in secundo eiusdem Pentateuchi*, tribus vicibus per singulos annos mihi festa cœlebrabitis, solemnitatem quoque azimorum custodies, septem diebus comedes azima; sicut præcepi tibi tẽpore mensis nouorum quando egressus es de Aegypto. rursusq; in hæc verba allocutus est Moysen & Aaron eodem loci*, dicens mensis iste uobis principium mensiũ, primus erit in mensibus anni; septem diebus uesceris azimis, & in septimo erit solemnitas,;dies prima erit sancta atq; solemnis, & dies septima eadem solemnitate venerabilis. & prosequitur in libro tertio*, hæc sunt ergo, inquit, feriæ domini sanctæ, quas cęlebrare debetis in temporibus suis mense primo quartadecima die mensis ad vesperum phase domini est.

* c. 16. 2. Parali. c. 8.

* cap. 23.

* c. 12. cũ seq.

* cap 23.

Secundus fuit in ciuitatem ingressus propter hebdomadarum solemnitatem, quæ dicitur pentecostes, in memoriam legis præstitæ populo Israel ea die, de qua ita fatur idem dominus iuxta tertium Pentateuchi*, numerabitis ergo ab altero die sabbati, in quo obtulistis manipulum primitiarum septem hebdomadas plenas, vsque ad alterum diem expletionis hebdomadæ, id est quinquaginta dies.

* ca. 23. Exo. cap. 34.

Tertius & vltimus totius anni fuerat ingressus, quod Scenophegiũ dicitur, propter solemnitatem tabernaculorum cum cedris ac viridis palmis in templo, decimaquinta die mensis septimi, quem Septembrium dicimus propter diuinam in deserto protectionem; quo tempore per septẽ dies continuos sub umbraculis illis edebant, bibebant, ac dormiebant, conuocati prius tamen ante primam diem huius septimi mensis, ne nimis grauarentur

euntes

euntes & redeuntes ad perficiendos omnes infrascriptos solemnes dies, non discesserant nisi peractis septem diebus a quintodecimo mensis; hoc uidelicet ordine ex prędicto tertio libro Pentateuchi; mense septimo prima die mensis erit uobis sabbatum memoriale clangentibus tubis, & subdit, decimo die mensis huius septimi dies expiationum erit celeberrimus, & uocabitur sanctus, affligetisq; animas uestras in eo, adhucq; subsequitur, à quintodecimo mensis huius septimi erũt feriæ tabernaculorum septem diebus. nam prima die septimi mensis fuere iussi celebrare festum, illudq; sanctum uocare propter initium imminentis anni futuri, nec non propter recollectorum elapsi anni fructuum memoriam, ut pro acceptis beneficijs benedicerent dominum, illiq, cuncta referent accepta, ac gratiam sibi augeret abundantiores condonans fructus; sicuti dies Ieiunij die decima, eadem ferè de causa innuit gratiarum actionem, atque peccatorum absolutionem a domino expostulat; quo propterea die nec ullo alio tẽpore, ut legitur in prędicto tertio libro*, solus magnus sacerdos ingrediebatur in sancta sanctorum, quod fuerat intra velum. & ita comprobat Propheta Ezechielis*, & in die introitus sui in sanctuarium ad atrium interius ut ministret mihi in sanctuario offeret pro peccato suo; quamuis uero dominus non declarasset pręcisam diem introitus in sanctuarium, nihilominus ex autoritate quæ populo competierat dandi sensum diuinæ legi, quæ non fuerat expressa, præstituta fuerat dies ieiunij in introitu intra uelum, qua nulla fuerat sanctior & solemnior, nec propterea aptior ad offerendum pro peccatis holocausta & dominum sibi placandũ. Solemnitas cum cedris & palmis fuerat iussa obseruari post ieiunium in hanc memoriam cum populus Israel ex sola mana degit uitam in deserto annis quadraginta. Solemnitas mensis primi, quem Martium diximus celebratur quia is mensis est primus, ut dixit dominus, in mẽsibus anni, quo tempore iuxta Seluam uariæ lectionis*, dicitur mundum fuisse à domino creatũ, quamuis hebręi

* cap. 16.

* cap. 44.

* tertia parte, cap. 26.

asserant creatum fuisse prima die mensis septimi; adhuc ea ratione fit solemnitas mensis primi, quam nuper retulimus in memoriam exitus de terra Aegypti: hac nempe obseruantia semper retenta, mensem, ut iam dictum est,
* es. 1. & c. 7. incipere ad nouilunium, de quo meminit tertius Esdrę*, hinc fit ut propter cursum lunæ quandoq; celebretur azimorum festum sub mense primo sequenti, quem appellamus Aprilem; necnon solemnitas mensis septimi quādoque celebretur sub mense octauo; nam degentes in his regionibus nostris, qnia pœnitus abiecti sunt e regno, nec habent unde conueniant ad prędictos ritus exequendos & sacra facienda, duplicem pro tempore solemnitatē celebrant (præter diem magni ieiunij quod dicūt ferre nō posse) quia cum eo tempore cum possidebant terram, cō sueuissent mittere nūcios fide dignos, q per fide dignos testes habita ueritate nouilunij, illud referebant testificātes de uisu præcisæ diei lunæ nouę; nec habeant hodie p quos fideliter hoc idem executioni demandare possint, profitentes se ad unguem legis esse obseruatores, ita faciunt capientes duplicem diem, ne in calculo nouilunij errore decipiantur. Tertia igitur, ut ad rem redeamus, fuit ex lege decima, quia illud quod ex redditibus eidē populo supererat, adhuc subdiuidebatur inter pauperes personas, pupillos, & uiduas, necnō inter leuitas omnes in alimentis, donec prædicta fuissent expedita sacrificia,
* c. 14. & c. 16. de qua ita præceperat dominus in quinto Pentateuchi*, anno tertio separabis aliam decimam ex omnibus, quæ nascuntur tibi eo tempore & repones intra ianuas tuas, uenietq; leuites, qui aliam non habet partem nec possessionem tecum, & peregrinus, & pupillus & uidua, qui intra portâs tuas sunt, & comedent & saturabuntur; quamuis enim nullo mandato domini compellerentur peregrini, pupillive, aut uidue accedere ad ciuitatem prædictis festiuis tribus temporibus & diebus, cú lex esset imposita uiris & adultis, nihilominus dominus non intenderat claudere græmium suum ulli etiam forēsi qui omnes ad placitū accedere poterant, ut epularentur eo festi

ao tempore; unde ita ediderat legem iuxta secundum Pẽtateuchi*, nox ista est obseruabilis domini, quando eduxit eos de terra Aegypti, hanc obseruare debent omnes filij Israel in generationibus suis, dixitq; dñs ad Moysen & Aaron, hęc est religio phase, omnis alienigena non comedet ex eo. omnis autem seruus emptitius circumcidetur, & sic comedet; aduena, & mercenarius non edent ex eo; in una domo comedetur, nec efferetis de carnibus eius foras, nec os illius cõfringetis, omnis cætus filiorũ Israel faciet illud; quod si quis peregrinorum in uestram uoluerit transire coloniam, & facere phase domini, circumcidetur prius omne masculinum eius.

* cap. 18.

Quarta fuit decima, quam leuitæ omnes ex ipsa decima eis oblata summo sacerdoti suo in signum supremi iudicis ac reuerentiæ offerebant, sicuti iure optimo cunctus clericalis ordo beneficiatus his autoritatibus facere & exequi compellitur; præcipe, inquit tertius Esdræ*, leuitis atque denuncia cum acceperitis à filijs Israel decimas, quas dedi uobis, primitias earum afferte domino, idest decimã partem decimæ, ut reputetur uobis in oblationẽ primitiarũ tam de ares, q̃ de torcularibus, & uniuersis quorũ accipitis primitias offerte domino, & date ea Aron sacerdoti. ex qua is cõficiebat duodecim panes Propositionis, quorũ duos recẽtes & calidos singulo die per hębdomadã altari offerebat; quos sabbato sumebat, ac cõione & eucharistitia quadã inter omnes leuitas distribuebat, quibus solis, præterea nemini, ut ostendit primus Regum*, licuit comedere; quo fortasse exemplo sacri canones moniti decreuere ut eucharistia domini nostri Iesu Christi, quæ non in figura ut fuerant panes illi, modo non offertur, conseruari non debeat aut differri ultra hæbdomadam*.

* c. 10. & Nume. ca 18. & Exo. cap. 22. leuit. c. 8.

* c. 21. glo. in cap. ecclesias, 13. q. 1. Arch. in c. consuetudinem. 10. q. 1.

* Abb. in cap. permittimus, de sent. excõ.

Confiteri semel in anno, tametsi comprobatum fuerit confessionis frequentiam adeo fore necessariam, ut toties auricularis confessio fiat, quoties labamur, edocti quomodo statim post lapsum Adæ, eumdem dominus uocauerit, dicens Adam ubi es? innuens de commissis

nullo medio pœnitentiam esse peragendam; qui culpam suam agnoscens, ad confessionem ipsam deuenit, dicens mulier quam dedisti mihi sociam dedit mihi de ligno & comedi. hinc apud sacros canones improbatur Cain fratricida qui, interrogante domino ac ad confessionem eum prouocante, in hæc uerba, ubi est frater tuus, arroganter & elatus respondit, nescio. nihilominus diuersis sacrorum canonum rationibus animum mouentibus, tolleratur confessio usque ad annum, quod est ab altero paschate resurrectionis*, ut similem taxationem temporis legimus à domino fuisse taxatam, qui præter cætera sacrificia ac pro peccatis cæteras oblationes, mãdauit ut summus pontifex pro suis & populi generalibus peccatis, in tabernaculo ingrederetur semel in anno.

* c. omnis vtriusq; sexus, ubi Abb. nu. 18. de pœnit. & remissio.

Proprio sacerdoti, quamuis cuncti sacerdotes ritè ad sacrificium promoti, amplissimam ligandi & soluendi facultatem immediatè prosequantur, pro quibus dictũ est ite & ostendite uos sacerdotibus, nec non quorum remiseritis peccata, remittuntur eis; urgenti tamen ratione omniumq; rerum experientia magistra suadente, cautum est ut cuncti fideles compellantur proprium de conscientia adire sacerdotem; nec quisquam sacerdos, nedũ in alienam messem falcem mittat, sed nec confessionem audiat nisi ad id muneris ascitus, & per examen comprobatus fuerit*, sicuti enim medico diligenti, priusquam conetur ægro adhibere medicinam, non solum morbus eius cui mederi uolet, sed etiam consuetudo ualentis & natura corporis est cognoscenda; ita, cum ancipitem & grauem causam aggredimur, conueniens ac necessarium propterea fuit per proprium curatum sacerdotem id muneris executioni demandari; oues enim, inquit Ioãnes Euangelista*, sequuntur pastorem; quia sciunt uocem eius, & quanti sit istud curati sacerdotis munus apertissimè demonstrauerat Propheta Ezechielis*, in hæc uerba fili hominis speculatorem dedi te domui Israel, & audies de ore meo uerbum, & annuntiabis eis ex me, si dicente me ad impium morte morieris, non annuutiaueris ei,

* gl. in c. 2. §. per huiusmodi, uerbo, à iure extrauag. commun. de sepult.

* cap. 10.

* c. 3. & c. 33.

ris ei, neque locutus fueris ut auuertatur à uia sua impia, ut viuat, ipse impius in iniquitate sua morietur, sanguinem autem de manu tua requiram. quibus adijce id quod in eam sententiam proponit Ecclesiasticus*, nō confundaris confiteri peccata tua, & ne subijcias te omni homini pro peccato; quasi dicat, quia non omnis homo reperitur idoneus ad id expediēdum muneris, ppea uade ad eum, qui fuerit approbatus riteq; rigorosum subiuerit examē. quamuis autem personalis curati residentia adeo indicta uideatur, ut per substitutum eodem officio suo curatus fungi non posse uideatur, quasi fuerit electa industria personæ; nihilominus legitimo superueniente impedimento, ut si ad maius misericordiæ opus uel ꝓ utilitate sedis Apostolicæ, necessario accedi oportuerit, proculdubio ouium suarum curā tuta conscientia per æquè idoneum & approbatum substitutum curatus futurus absens rectè exercere poterit; quo deinde cessante impedimento & ratione substituti procreandi, substitutus ab onere cessabit, & ita demonstrat secundus Pētateuchi*, quo loci Moyses ascensurus in montem ut sumeret respōsa, sic ait populo, expectate hic donec reuertamur ad uos, habetis Aaron & Hur uobiscum, si quid natum quæstionis fuerit referetis ad eos; quo reuerso non dubitamus ad eum fuisse relatas omnes & quascunq; causas. dum igitur Euangelista Matthæus*, dixerat ex uerbis domini, ite & prędicate Euangelium omni creaturæ; non censetur dominum coegisse Apostolos, quin urgentiori suadente necesitate possent inde discedere; sed hæc nēpè eum sibi uoluisse, ut omnes quibus prædicationis cōpetit munus, exequantur cuncta ea, quæ humanæ generationi magis necessaria fore uisa fuerint; cumq; nec ita dictum illis fuerit ite huc & prædicate, & ita sentit Thomas Campeggius Episcopus Feltrensis in tractatu suo de potestate Ro. Pontificis.

* cap. 4.

* ca. 24.

* cap. 10.

Non comedere carnes certis diebus.
Abstinere in die ieiunij à quibusdam cibis. } hęc ea ratione indicta esse non ambigitur, qua ab esu carniū ieiunij

tem-

tempore iussi prius abstinere; uidelicet die Veneris; die sabbati; nec non & die Mercurij ex consilio; in eam memoriā abstinemus die Veneris ab esu carninm tantum propter domini Iesu Christi passionis memoriā, per quē abolita est mors æterna ea die pendentē in cruce; & ita mandauit obseruari dominus Deus postquā a percussione primogeniti exēptus fuerat cunctus populus Israel, de quo ita præcepit iuxta secundum Pentateuchi*, Nox ista est obseruabilis domini, quando eduxit eos de terra Aegypti, hanc obseruare debent omnes filij Israel in generationibus suis. & superius dixerat habetis aūt hunc diem in monumentum, & celebrabitis eam solemnem dño in generationibus uestris cultu sempiterno; nam uno & eodē ictu exiuere de terra & facta est primogenitorum occisio. Sabbato abstinemus ab esu carniū pariter in memoriā sepulturæ eiusdem domini; ut memores simus quę & quanta inde expectaret & desideraret humana caro, uidelicet resurrectionē, moniti nos quidem ut nullo unquā tempore, quāuis securi de salure, desistamus quin continuò dñm exoremus. Mercurij aūt dies ab carnis abstinentia ex consilio tantum selectus est, quia eo tēpore Iudas cogitauit prodere dominū*. nec non ea ratione consueuerat obseruari dies Mercurialis, quia, ut ostēdit primordium Pentateuchi, & sequitur quartus Esdræ*, in creatione mundi dominus Deus quarta die, quam Mercurij diē dicimus, lucem creauit.

* c.12 & Deute.c.6.

* de cōsec.di. 3. ieiunia. & ca. sabbato. & de obseruati. ieiun.c. consilium.

* cap.6.

Nuptias certo tempore non fieri; quāuis institutū fuerit matrimoniū, ut humanæ societatis esset copula, q́ germanā coniunctionē quandā alterius regentis, & alterius sequentis complecteretur, ac ut esset quædā coniunctio, quæ soboli amanter suscipiendæ, & religiosè ęducendæ deseruiret, nec non ut incontinentię nostræ honestate nuptiarū coadiuuaretur infirmitas; nā cū constet nisi cæcidissent primi parētes, oēs sine carnis incēdio ac libidinis feruore successiue, atq; non solū absq; peccato, sed & cum merito fuisse procreaturos, post peccata uero cum lex mortis inhęserit mēbris nostris, & fuerit radicitus af-

fixa,

fixa, necesse fuerat ut haberemus quoddã Dei institutũ, quo ob reprehẽsibilẽ concupiscentiã excusaretur carnis commixtio, unde paulus primo Corinthiorũ*, pp fornicationẽ uitandã unusquisq; suã uxorẽ habeat. Nihilominus cõueniẽs & rationale fuit certos excipere dies in honorẽ ac reuerentiã dñi, cui eo maximè tpe pœnitus se totos tradant, ab uxoribus tã futuris, q̃ pręsentibus abstinẽtes; & in hanc rẽ idẽ paulus eodẽ loci in hæc uerba ita ꝓsequitur, reliquum est ut & qui habent uxores tanquã nõ habentes sint. sicq;, ut legitur in secundo Pentateuchi*, Moyses ad populi Israel, & totius humanæ carnis salutẽ sumpturus dñi legẽ in monte Sinai; præcepit populo ut prius lauarent uestimẽta, essentq; in diẽ tertiũ parati pro prijs uxoribus non appropinquantes; cui adijce eundem paulum primo Corinthiorũ*, uxori uir debitum reddat, similiter aũt & uxor uiro, mulier sui corporis potestatem nõ habet, sed uir, similiter autẽ & uir sui corporis potestatẽ nõ habet sed mulier, nolite fraudare inuicẽ nisi forte ex cõsensu ad tẽpus, ut uacetis orationi, & iterũ reuertimini in idipsum, ne tentet uos satanas pp incõtinentiã uestrã, hoc aũt dico secundũ indulgentiã, non secundum imperiũ; inferens nẽpè præter imperiũ, quandoq; ex consensu licere à cõcubitu recedere, ut uacetur orationi; unde sacri canones ex nouella sacri concilij Tridentini cõstitutione uigesimaquarta sesione, decreto de reformatione cautum uoluere à nuptijs celebrandis esse abstinendum usque ad Epiphaniam domini Iesu Christi inclusiuè. & à feria quarta cinerum usque ad octauam paschæ resurrectionis inclusiuè.

* cap. 7.

* cap. 19.

* cap. 7.

Matrimoniale debitũ certo tpe non reddi, quã rem ob tanti mysterij & sacramenti memoriã, sacri canones necessariã fore de abstinentia in die Natiuitatis dñi Iesu ieiunij tempore, qđ ad diuinum cultum ad affligendas animas comprobauimus. eadem nec non ratione rogationũ ac quorumcunque dierum solemnium tempore insuperque triduo antequam eiusdem domini sacrum corpus percipiatur eiusdem ueteris legis exemplo*.

* de consecr. dist. 2. c. omnis homo. 33 q. 4. c. quotiescunque.

VE-

VENERARE PARENTES.

Quo parentum nomine ueniunt quoties iure optimo, obsequium, aut reuerentiam siue sponte præstamus, uel ex debito præstare debemus; unde legitur in quarto Regum*, filios Naam principis appellasse ipsum patrem, dicentes pater & si grandem rem dixisset tibi Propheta, certè facere debueras. & dixerat Cicero in lælio, si quam præstantiam uirtutis, ingenij fortunæ consecuti sunt nõnulli, impartiant eam suis, communicentq; cum proximis; ut si parentibus nati sunt humilibus, si propinquos habeant imbecilliores uel animo uel fortuna, eorum augeãt opes, eisq; honori sint & dignitati; ut in fabulis, qui aliquandiu propter ignorantiam stirpis & generis in famulatu fuerint, cum cogniti sunt, & aut Deorum, aut Regum filij inuenti, retinent tamen charitatem in pastores, quos patres per multos annos esse dixerunt. quanto honore Ioseph in Aegypto uenditus, posteaquam domui Regis Pharaonis præpositus fuerat designatus, patrem Iacob ad se descendentem prosecutus fuerit; quanta denique celebritate in Aegypto eumdem extulerit, & in terra Chanaam ad patres sepelierit, ostendit primus Pentateuchi*. quanta reuerentia sapientissimus Rex Salomon matrem fuerit prosecutus, demonstrat tertius Regum*, quam in solio suo Regio, & insurgens, libentissimè collocauit. & ita semper obseruandum præcepit liber Ecclesiastici*, dicens honora patrem tuum, & gemitus matris non obliuiscatis. adhuc, qui diligit Deum exorabit pro peccatis, & continebit se ab illis, & in oratione dierum exaudietur, & sicut qui thesaurizat, ita & qui honorificat matrem suam, qui honorat patrem suum uita uiuet longiori, & qui obedit patri refrigerabit matrem, qui timet dominum honorat parẽtes, & quasi dominus seruiet his qui se genuerunt. est enim in filium tanta patria potestas, ut nedum ipsum pater uerberibus cædere posit, sed ẽt si proteruus & contumax fuerit, commessationibus, conuiuijs,

* cap. 5.

* c. 46. cũ seq.

* cap. 2.

* c 7. & c. 3. & c est probãda. 86. dist.

uijs, ac luxuriæ uacans, posit ducere illum ad seniores ciuitatis; quem, ut pręcipit quintus Pẽtateuchi*, perspe cta rei ueritate, patre instante, a populo lapidibus obrui mandabunt ita ut moriatur. Achitophel ex rectisimo domini iudicio suspendio interijt, propter iniquum pręstitum consilium Absalon aduersus patrem eius Dauidẽ; cuius propterea assentitus consilijs, diuino iudicio quęr reui adhæsit caput, & ex secundo Regũ*, suspensus permansit. quamuis uero iustisima uideatur exoriri causa ut aduersus patrem machinentur filij, nihilominus quia ex eius uisceribus & propagine selecti sunt filij, debent æquo animo semper esse parati obseruare ac toto corde patres suos diligere, unde ait Ecclesiasticus*, suscipere fili senectam patris tui, & ne contristes eum in uita illius, & si defecerit sensu ueniam da, & ne spernas eum in uirtute tua. qui tamen eodem ferè imperio monetur educa re eos cum omni mãsuetudine, ac charitate, nam inquit Isaias*, nemo unquam odit carnes suas. propterea subdit idem Ecclesiasticus*, in hæc uerba aduersus patrem dicens, noli esse sicut leo in domo tua euertens domesticos tuos, & opprimens domesticos tibi. quem ita prosequitur Paulus ad Ephesios*, & uos patres nolite ad iracũdiam prouocare filios uestros, sed educate illos in disciplina & correctione domini. & subdit ad Collossenses*, mulieres subditæ estote uiris, sicut oportet in domino, uiri diligite uxores uestras, & nolite amari esse ad illas, filij obedite parentibus per omnia, hoc enim beneplacitũ est in domino, patres nolite ad iracundiam prouocare filios uestros, ut non pusillo animo fiant. tantam nempè in uicem coæqualitatem habent pater, & filius, ut cum sint una & eadem met caro, eiusdem patris crimina secum ferat. nanque & uidemus quod ad temporalem ac spiritualem pœnam ante aduentum mesiæ, hoc est sub lege, ex paterno crimine filios & cæteros descendentes reos effectos fuisse attrahentes carnis corruptionem à primo parente, sua culpa sola originali iustitia spoliato ac nudo effecto; propterea in secundo Pentateuchi*, Moyses exo

* cap. 21.
* c.17. cũ seq.
* cap. 3.
* cap 58.
* cap. 4.
* cap 6.
* cap. 3.
* ca. 34. & in Nume. ca. 14.

rat dominum in hunc modum dicens dominator domine Deus misericors & clemens patiens & multæ miserationis, ac uerax, qui custodis misericordiam in millia, q aufers iniquitatẽ & scelera, atq; peccata, nullusq; apud te per se innocens est, qui reddis iniquitatem patrum filijs ac nepotibus in tertiam & quartam progeniem. rursusq; eo ait loci*, ego sũ dñs Deus tuus, fortis & zelotes uisitans iniquitatem patrum in filios, in tertiam & quartam generationem eorum qui oderunt me; quibus adijciamus id quod ita loquitur in terrenis Propheta Ieremias*, patres nostri peccauerunt, & non sunt, & nos iniquitates eorum portauimus, temporalis sola comprobatur pœna ex prima populi Israel captiuitate sub Pharaone Rege, à quo propter peccatum in Iosephum fratrem, multo tempore detentus est captiuus. nec non propter adulterium & homicidium Dauidis in Vriam, idem Dauid cum populo suo peste percussus est, quorum mortui sunt septuaginta millia; quamuis enim iudicia domini abyssus multa dixerit idem uates Dauid in psalterio, nihilominus ex effectu ac demonstrationibus, quia ad nostri emendationem atque instructionem dominus pandit omnia quæ cernimus, non dubitatur unum pro altero temporali pœna affligi solere â domino ipso iusto iudice, nec graue est; quia temporalis pœna (pręspirituali) qua perpetuis tormentis affligitur anima, non dijudicatur pœna, ut ita sentiũt omnes scriptores*. At quia sumpta occasione legitur in veteri scriptura iuxta Prophetam Ezechielem*, dominum fuisse allocutum populũ in hęc uerba, quid est quod inter uos parabolam uertitis in prouerbium istud in terra Israel? dicentes patres comederũt uuam accerbam, & dentes filiorum obstupuerunt; uiuo ego dicit dominus, si erit ultra uobis parabola hæc in prouerbium in Israel, & subdit, anima quæ peccauerit ipsa morietur, filius non portabit iniquitatem patris, & pater non portabit iniquitatẽ filii, iustitia iusti super eũ erit, & impietas impij erit super eum. & huic annecte prophetam Ieremiam*, in diebus illis non dicent ultra, patres come-

* c. 20. Ps. 68
* cap. 5.
* 1. q. 4. c. nõ imputantur. ubi no. Arch.
* cap. 18.
* c. 31. & quartus Regũ. c. 14

comederunt uuam accerbam, & dentes filiorum obstupuerunt, sed unusquisq; in iniquitate sua morietur, omnis homo qui comederit uuam acerbam, obstupuerunt dentes eius, ecce dies uenient, dicit dominus, & feriam domui Israel fœdus nouum, quia propitiabor iniquitatibus eorum, & peccati eorum non memorabor amplius. propterea iuxta Isidorũ Clariũ in eumdem locum, is est sensus, ut dominus Deus intendat delere ac pœnitus remittere omnem æternam pęnam, quam tunc patiebantur humanæ carnes propter peccatum primi parentis Adami aduersus crimen inobedientię; unde ut iam diximus in exordio operis, usque ad domini Iesu Christi aduentũ, aduersus etiam humanam carnem indignatio permanserat, omnem ad cęlestẽ patriam aditum excludens; & ita uaticinatur Ezechielis*, & suscitabo eis germen nomina tũ, & nõ erunt ultra immuniti fame in terra. neq; portabunt ultra opprobitum gentiũ. & prædicta Ieremiæ uerba in eumdem sensum atq; domini aduentum reassumẽs Paulus ad Hebræos*, sic loquitur, & peccatorum eorum iam non memorabor, dicendo autem nouum ueterauit prius, quod autem antiquatur & senescit propè interitũ est. adhuc tamen dominus, vt olim, uisitat peccata omniũ parentum quod ad temporalem tantum pœnam; nanq; Dauid uaticinatus peccatũ proditoris & sacrilegi Iudæ, illudq; prænuntians fore protrahendum in eiusdem filios temporali tamen plectendos pęna, non habita deinceps ratione ad primi hominis facinus, eo pacto intelligi possunt prædictorum Ezechielis & Ieremiæ sententiæ, q in hunc modũ fatur*, fiant dies eius pauci, & episcopatũ eius accipiat alter, fiant filij eius orphani, & uxor eius uidua; instabiles uagẽtur filij eius, & mendicent, & q̃rant ex uastatis habitationibus suis; illaqueet fęnerator oẽm substantiã eius, & diripiant alieni labores eius, & nõ sit illi adiutor, nec sit qui misereatur pupillis eius; fiant nati eius in interitum, in generatione una deleatur nomen eius; in memoriam redeat iniquitas patrum eius in cõspectu dñi & reliqua. sicq; è cõuerso filius particeps ef

* ca. 34. Dan. c. 9. & Isai. c. 11.

* cap. 8.

* 109.

ficitur sanctitatis & uitæ religiosæ patris sui, in quam rem
* 37. & Tobias, c. 9. ita fatur idem psaltes*, iunior fui etenim senui & non ui
di iustum derelictum, nec semen eius quærens panem; to
ta die miseretur & commodat, & semen illius in benedi-
ctione erit. tametsi dictum comprobatúq; fuerit patrum
iniquitates consueuisse à domino uisitari usq; ad tertiã
& quartam generationem, propterea minimè apta aut cõ
ueniens uideatur prædicta expositio, cum limitatũ ac de
terminatum quartæ generationis descriptum tempus ui
deatur; nihilominus est indubitatè fatendum illud finitũ
tempus, pro indefinito esse sumendum, nec non genera-
tionem pro quoddam genere multa corpora continen-
te ac multas propagines; uidelicet omnem humanam car
nem longissimo tempore ac ad placitum propter pecca-
ta primi parentis à domino esse plectendam, donec emit
teret saluatorem, quo deinde omnis indignatio censere-
tur pœnitus esse dimissa. unde Ecclesiasticus*, laudemus
* cap. 44. uiros gloriosos & parentes nostros in generatione sua, &
subdit, corpora ipsorum in pace sepulta sunt & nomen
eorum uiuit in generationem & generationem. & dixe-
* 112. rat psaltes*. beatus uir qui timet dominum in mandatis
eius uolet ualde; potens in terra erit semen eius, genera-
tio rectorum benedicetur. qui adhuc, de regno ac cõuer
sione per eiusdem Iesu Christi aduentum; ac degentibus
ad ueram religionem & pietatem, & seculum aureũ per-
ducendis intendens uaticinari, in hunc modum loqui-
* 102. tur*, scribantur hæc in generatione altera, & populus q
creabitur laudabit dominum. sic quoque capi consueuit
tempus pro tempore, ac definitum pro indefinito tẽpus
* cap. fin. præscribi, ut millenarius numerus iuxta Cantica*, mille-
tui pacifici; intendens tamen indefinitam ipsi salomoni
* cap. 32. præstare salutem. cui & adijce Ieremiam*, qui facis, in-
quit, misericordiam in millibus, & reddis iniquitaté pa-
trum in sinum filiorum eorum post eos. ita & septenna-
rius numerus definitus hoc pacto sumitur pro indefini-
* ca. 24. & de pœn. dist. 3. c. septies. to; de quo ita meminit sapiens in prouerbijs*, septies in
die cadit iustus. in quam rem Moyses commemoratur do
minum

minum Deum ad Cain iuxta primum Pentateuchi*, dixisse, omnis qui occiderit Cain septuplum punietur. Secundo autem modo quod ad æternam animæ perditionẽ, non dubitat ullus filios & cæteros, præter filios, effici reos & secum patris crimina trahere imitatione, nam si proteruus fuerit pater; cuius filij eiusdem peccata, ac malos mores imitentur, proculdubio portabunt patris iniquitatem, & ita loquitur Iob*, homini qui similis tui est nocebit impietas tua, & filium hominis adiuuabit iustitia tua. sic & legitur in tertio Regum*, dominum percussisse Baassa, Ela, & Zambi filium & nepotem, qui ambulauerant in uijs pessimis Ieroboam, occasionem peccandi populo Israel præstantes. & sequitur Euangelista Ioãnes*, uos, inquit ex patre diabolo estis, & desideria patris uestri vultis facere, ille homicida erat ab initio, quasi dicat, diabolum imitantes, non natura sed exemplo, imitari uidentur peruersum patrem, propterea eodem damnantur crimine.

* c. 4 & psal-tes. 78. & 119. fin.

* ca 35. & 1. q. 4. c. homini.

* cap. 16.

* cap. 8.

NON OCCIDES.

Tantus enim in humani generis culpam domini est zelus ut, quo quomodo perpetratum homicidij facinus nedum detestabile ei sit, sed animalium etiam ratione carẽtium, esum sanguinis, ex quo homo concipitur & anima, eo palam interdixerit cunctis, ne ad hominis necem uiderentur inuitati; sicuti, post factum generale omni carni diluuium, eam ipsam rationem ex primo Pẽtateuchi,* secum adducit dicens, omne quod mouetur & uiuit erit uobis in cibum (traditur enim nulli antea carniũ essum fuisse indictum) subditq;, excepto puod carnem cum sanguine non comedetis, sanguinem enim animarum uestrarum requiram de manu cunctarum bestiarum, & de manu hominis, de manu uiri, & de manu fratris eius requiram animam hominis; unde hebræi profitentes se ad unguem legis fore obseruatores, cautum uoluere anima-

* c. 9. & ex leuit. c. 17.

lia,

lia, quæ sibi ædi fas esset, edi minimè posse, nisi accutissimo gladio festinanter & uno ictu ea prius iugulauerint; qua re, uti experientia docet, toto impetu facilius in unũ profluit, ac exit sanguis. Cuius propriè sumpto uocabulo homicidij præparatorium est Ira, iure homicidij ferè uindicanda, quædam uis irascibilis, qua quis appetit uindictam contra rationem, quę & Ira per uitium proprie nũcupatur, de qua Paulus ad Romanos*, non uosmetipsos defendentes charissimi, sed date locum iræ, scriptum est enim mihi uindictam & ego retribuam; & dixerat sapiẽs in prouerbijs*, graue est saxum, & onerosa arena, sed ira stulti utroque grauior, ira nõ habet misericordiã. cuius, sicuti in eamdem tribus protrahimur modis, tres pariter sunt pœnales modi. Iudicij primus est, de quo ita fatur Euangelista Matthæus*, omnis qui irascit fratri suo reus erit iudicio. Secũdus est modus, quo grauior imponitur multa, quia ulterius & extra prorumpit iratus proximum contumelijs afficiendo; unde idẽ Euangelista prosequitur, qui autem dixerit fratri sua Racha, reus erit cõcilio; hoc est non tantum opus erit iudicis decreto, sed etiam plurimorum erit necessaria conuocatio; qua de re fit ut propter hunc primo grauiorem excessum non quæratur utrum is damnandus sit, quem indubitatè constat esse dãnandum, sed iudices conuocati & in unũ collecti determinabunt quo illum supplicio oporteat damnari; racha enim est hæbraica dictio, quæ latinè sonat idem quod uacuus, quo hæbetes homines & sine familiari intellectu ex indignatione ac animi rancore exterius prorupto conuitio uincit iratus. Tertius uero pęnalis modus est, gehenna ignis, quam dixere duplicem, alteram ignis, alteram sulphuris, quidã uidelicet Deus, quem à ualle idolis cõsecrata iuxta olim muros Ierusalẽ cadaueribus repleta, appellari dicitur; à ge dicta quod est terra, & annos quod est profundum, quia in profundo ac interiori terræ parte infernus habitare describitur. Altera est gehenna, quã frigoris dicimus, ubi ex eodem Euangelista Matthæo*, erit fletus & stridor dentium. Altera itidem est ira, sed p zelum,

* c. 12 & 55. dist. c. si Euangelista.

* cap. 27.

* c. 5. Abb in c. sicut dignũ. num. 3 de homic.

* c. 24. Arch. in c. denique. dist. 4.

zelum, à mera in dominum & proximũ charitate proueniens, de qua secundus Pentateuchi*, ego sum Deus zelotes, hoc est exnimio amore non patior uindicare in facinorosos homines. propterea Moysis ira minimè fuerat à domino uindicanda, qui ut colligitur in secundo prædicto libro*, reuersus de monte portans duas tabulas testimonij opere ac digito Dei conscriptas, cum appropinquasset ad castra uidit uitulum & choros, iratusq; ualde proiecit atq; cõfregit eas ad radicem montis, arripiensq; uitulum, quem populus fecerat, combussit & contriuit vsque ad puluerem, quem sparsit in aquam & dedit ex eo potum filijs Israel. salutare nempè remedium, nimiaq; dilectio; nam cum idem populus, absq; contractu & obligationis stipulatione, solum cum domino pactum nudũ fecissent, dumtaxat dicentes, faciemus omnia quæ locutus es & erimus obedientes, & dominus dixisset Moysi, dabo tibi duas tabulas lapideas, easq; ante stipulationẽ non recepisset aut fregisset, tunc proculdubio propter superuenientem consensum & ratihabitionem sub eo idolatriæ facinore subsecuturam, perijssent omnes; quorum tria millia dumtaxat per manum leuitarum mandato domini cæcidere propter fidem mentitam, nec non imminutæ fuerant facies, uel uentres inflati ut à leuitis cognoscerentur ac interficerentur quicunque idolatriæ causam dedere; pro quibus præcante Moyse, respondit dominus; ego in die ultionis uisitabo & hoc peccatum eorum; quasi dixerit ego minimè immemor ero huius sceleris & flagitij cum in idem iterum incideritis, propterea dicitur peccati causam primam nõ penitus extingui, quoties in illam postea reincideris, sed maiori propterea supplicio afficieris*. ne dum igitur Moyses non peccauit, opus domini infringẽs, imo bonum opus operatus est consulens huic populo ne periret; qui enim præstat bonum consilium, æternæ remunerationis consequitur præmium, quod inter septem opera misericordiæ cõ numeratum legimus*.

Ignorãtes docere secũdũ obtinet locũ, hominis. n. ignorantia

* c. 20. Archi. in d. c. homini. 1. q. 4. glo. in c. qui peccat. 23. q. 4.

* cap. 32.

* de pœn. dis. 2 c. siquis ubi Arch.

* c 21. q. 2. cap. qui bona.

rantia est ualde periculosa, quam cunctorum errorũ ma
* cap. 8. trem ueteres dixere, de qua Ecclesiasticus*, non commu
nices homini indocto, ne male de progenie tua loqua-
tur; & quemadmodum ex debito naturæ proximum dili
gere compellimur eodem uinculo, quo nosmetipsos, ita
* 38. dist. ca. ignorantia. opus est nobis eos docere*.

Peccatores monere tertium est in ordine opus, uidelicet fraterna correctione, quæ dicitur charitatis medicina peccato proximi addita; nam si ex eo profeceris, profectò lucratus eris totum hominem, quod si omiseris, illum interfecisse uideris, de quo ita fatur Euãgelista Mat
* ca. 18 & 11. q. 3. c. qui occidit. thæus*, si peccauerit frater tuus, uade & corripe eum inter te, & ipsum solum, si te audierit lucratus eris fratrem tuum; frater enim tam ex noua, quàm ex ueteri lege regulariter is nũcupatur, qui sub una & eadem lege ducitur; unde inquit idem Euangelista, si frater tuus te non audierit sit tibi tanquam ethnicus, nec quisquam potest ethnicus esse, quin christianã fidẽ insequatur, uel eamdẽ profitea
* c. 25. & 11. q. 3. c. ad mensã. Arch. in ca. iã nunc. 28 q. 1. tur insequi, q̃a priuatio p̃supponit habitũ vñ tertius Pét.* si attenuatus fuerit frater tuus, & infirmus manu & susceperis eum quasi aduenã & peregrinũ & uixerit tecum, nõ accipies usuras ab eo, nec amplius quàm dedisti, time Deum tuum ut uiuere posſit frater tuus apud te. & sequi
* c. 15. & ca. 17. tur in quinto libro*, caue, inquit ne fortè subrepat tibi impia cogitatio, & dicas in corde tuo, appropinquat septimus annus remisſionis & auuertas oculos tuos a paupere fratre tuo, nolens ei quod postulat mutuum commo-
* cap. 23. dare, propterea iuxta eumdem librum*, idem dominus subdit, non fęnerabis fratri tuo ad usuram, sed alieno. Proximus autem in ipsa ueteri lege diuersimodè consideratur. Aut ratione hæreditariæ succesſionis, de quo idẽ
* cap. 27. in quarto libro*, homo cum mortuus fuerit absque filio, ad filium eius transibit hæreditas, si filiam non habuerit habebit successores fratres suos; quod si & fratres nõ fuerint, dabitis hæreditatem fratribus patris eius, sin autem nec patruos habuerit, dabitur hæreditas his qui ei proximi sunt, uidelicet sanguinis habita ratione. alio

modo

modo consideratur proximus nulla sanguinis habita ratione; sed habita tantum ratione ad quandam reuerentiam ex sanguinis proximitate, quæ cadere consueuit ex transuersa linea; de qua in hæc uerba facit mentionem tertius eiusdem Pentateuchi*, omnis homo ad proximã sanguinis sui non accedet, ut reuelet turpitudinem sanguinis eius, turpitudinem patrui tui non reuelabis, nec accedes ad uxorem eius, quæ tibi affinitate coniungitur. & in hanc distinctionem fatur Ecclesiasticus*, dicẽs miseratio hominis circa proximum suum, misericordia autem Dei super omnem carnem. alio modo proximus capitur, qui insequitur eamdem fidem & dogma, unde uidens Moyses duos hebræos inuicem rixantes, iuxta secũdum Pentateuchi*, ait illi qui inferebat iniuriam, quare percutis proximum tuum? At ex lege domini atque tacita mente ratione subiectæ materię saltem, hunc non dubitamus dici proximum, quem ueteres ex lege dixere alienum, cum quo fuerant interdicta connubia; inter quos tamen si immineat urgeatq; necessitas, exercenda est charitas potius in magis egentem etiam infidelem, quàm in fidelem, propterea subdit dominus Iesus Christus iuxta Euangelistã Lucam*, referensq; parabolam de eo qui in latrones inciderat, quærit quis horum trium uidetur proximus illi qui incidit in latrones? at ille dixit qui fecit misericordiam in illum, & ait illi Iesus, uade & tu fac similiter; cum enim ad communem hęreditatem capescẽdam alieni & proximi indistinctè fuerint uocati, de quibus uates in psalterio*, in omnem terram exiuit sonus eorum & in fines orbis terræ uerba eorum, nulla diuersitatis ratio describi potest quare extrema urgente necessitate magis subueniamus fideli quàm infideli magis egeno; cum quibus, quamuis interdictum fuerit assiduum comertium, connubiaq;, ne fortè ad peccandum inducamur; non tamen ex ipso generali exẽplo, ac generali domini conuocatione ad hæreditatem capescendam debemus euitare charitatis officium, quibus propterea à nobis permittendus est ingressus in templum, adhoc ut edo-

* cap. 18.

* cap. 18.

* cap. 2.

* c. 10. & leuit. c. 20.

* 19. & 86. dist. c. est probanda. Malachi. cap. 2.

cti quæ & quanta expectemus, ad hæc & ipsi attrahantur per lauacrum baptismi circumcisi, & nobiscum conficiant pascha; quos non dubitamus pariter admisisse aduenas & peregrinos ut circumspicerent eorum sacrificiorum ritum, indeque ad unam & eamdem religionem & fidem attraherentur, ab omni ipsorum ritu sacrificiorum interim abstinentes; & ita obseruandum mandauit dominus iuxta librum Exodus*, dicens hæc est religio phase, omnis alienigena non comedat ex eo; omnis autem seruus emptitius circumcidetur, & sic comedet; aduena & mercenarius non edent ex eo, quod si quis peregrinorum in uestram uoluerit transire coloniam, & facere phase domini, circumcidetur prius omne masculinum eius, & tunc ritè celebrabit, eritque sicut indigena terræ; si quis autem circũcisus non fuerit non uescetur ex eo; eadem lex erit indigenæ & colono qui peregrinatur apud uos; quos propterea in eodem libro*, dominus mandauerat non contristandos, nec affigendos, adducens & memoriæ recolens populo Israel rationem, & dicens aduenæ enim & ipsi fuistis in terra Aegypti. & uates in psalterio*, intendens monere ac docere omnes quomodo perueniant ad cęlestia regna, qui uenimus omnes in mundum & creati sumus ut iustè cum fide & pietate uiuamus, diligentes omnem naturam humanam, non uitia personarum, ita loquitur, Quis ascendet in mõtem domini? aut quis stabit in loco sancto eius? innocens manibus, & mundo corde, qui non accepit in uanum animam suam, nec iurauit in dolo proximo suo. eo autẽ tempore, his prædictis legis autoritatibus moniti, cum sacra fiunt, ut in eleuatione sacratissimi corporis, ne tunc nobiscum facere phase domini uiderentur, debemus mouere eos de conspectu huius tanti sacrificij, in scandalum maximè infirmorum, cum non deceat compellere eos intrare, aut ut uenerentur ac adorent sacramentum, quod ipsi Deos alienos appellant; de quibus memi-

*cap. 12.

*cap. 22.

*24. & Ps. 14

meminit quartus liber Pentateuchi, quem dicimus Numerum*. * cap 25.

Afflictos consolari quartum est opus, propterea sapiens in prouerbijs*, innuens id charitatis munus intermittentes graues dare pœnas, quasi debito naturæ carentes, in huncq; modum acclamans fatur, uerti me ad alia & uidi calumnias & lachrymas innocentium, & neminem consolatorem. quo loci adhuc ita sequitur*, omni tempore diligit qui amicus est frater in angustijs comprobatur. * cap 4. * c 17. Archi. in c consolatio. de pœnit. dist. 3.

Parcere offendentibus quintum est, quàm uindicta repugnet legi domini, qui eam sibi in signum supremi imperii reseruauit, refert in hæc uerba Ecclesiasticus*, qui uindicari uult, à domino inueniet uindictam, & peccata illius seruans seruabit, relinque proximo nocenti te, & tunc deprecanti tibi peccata soluentur. & sequitur Euangelista Matthæus, eodem loci quem supra commemorauimus, & ait, uade reconciliari fratri tuo, sic & pater meus cœlestis faciet uobis si non remiserit unusquisque fratri suo de cordibus uestris, quia scriptum est mihi uindictam & ego retribuam. * c. 28. & Paulus ad Roma. cap. 12.

Calumnias patienter ferre sextum est, in quam rem ita docuerat Ecclesiasticus*, omnis iniuriæ proximi ne memineris, & nihil agas in operibus iniuriæ; & uates in psalterio*, rebus aduersis perturbatos homines intendens consolari, ut æquo animo ferant, expectentque dominum quibus subueniat; quos propter illorum bonitatem sæpè opprimere solet, malis uero ad uoluntatem omnia fluere permittit, sic loquitur tace domino & expecta eum, expecta dominum & custodi uiam eius, & exaltabit te, ut hæreditate capias terram, exterminationem peccatorum uidebis. * c. 10. Lucas. cap. 6. * 37.

Orare pro uiuis & mortuis septimũ est opus, quod in hæc uerba nobis significat Paulus ad Galatas*, dicens alter alterius onera portate, & sic adimplebitis legẽ Chri- * cap. 6.

sti.Itidemq; septem alia opera misericordiæ, quę tempo ralia dicimus, in hęc uerba mandauit obseruari dominus iuxta Euangelistam Matthæum*, sitientes potare, Esuriē tes pascere; Nudos uestire; peregrinos hospitari; Infirmos uisitare; Carceratos redimere, & mortuos sepelire; quę adeo ex utraq; lege necessaria dignoscimus; ut, ubi suadeat æquitas ac urgeat necessitas, unum harum abnegantes; quasi homicidas diiudicari oporteat; quorum aliud est corporale; aliud uero spirituale est, quod in hūc casum quinque modis contingit. odio prosequendo; aut male consulendo; aut uictum subtrahendo; aut cooperando; aut fame detrahendo*. Corporale uero illud appella mus, quo adeo corpus interimitur, ut illud ab anima sepa retur, quod aut facto contingit, ut exemplum in milite traditur; aut præcepto ut in Iudice; aut consilio ut in Assessore, aut euitabili defensione*. hinc annectitur Euangelistarum concordia, quæ uidebatur discordia, quorū alter hora tertia, alter uero hora nona Christum attestatur fuisse crucifixum, nam alter de homicidio lingua, alter uero de homicidio ex facto contingente intelligendus est, quod quatuor contingit modis.

* c.25. Isai. c. 58. Ecclesiast. cap. 7.

* 21. q. 3. c. cū in cunctis. & c. inter uerba. & 23. q. 8. ca. si. & c. homicidium, cū seq. & de pęn. dis. 1. c. noli puta re cum seq.

* 50. dist. c. si quis uiduam.

Voluntate.
Casu.
Necessitate.
Iustitia.

Voluntate contingit homicidium, cuius mortis est im posita pęna, quadam pęna talionis. dato autem ut minimè reprobaretur argumentum à contrario sensu in tertium librum Pentateuchi*, ex sententia ueterum scripto rum, quo loci dominus Deus præcepit ut diligamus ami cum sicut nosmetipsos, & illud consequens propterea si bi uideri, a contrario sensu odio habendum esse inimicum, nihilominus quia charitati proximi, ac menti diui næ illud repugnare comprobatum est, quod & expressè declarat dominus Iesus Christus ex Euāgelista Matthęo*, hanc eamdem recensens legem, & successiuè subdēs, au distis quia dictum est diliges proximum tuum & odio ha

* cap. 19.

* c. 5. Deuter. cap. 10.

bebis

bebis inimicum, ego autē dico uobis diligite inimicos uestros, benefacite his qui oderunt uos, & orate pro persequentibus & calumniantibus uos, ut sitis filij patris uestri qui in cœlis est, qui solem suum oriri facit super bonos & malos, & pluit super iustos & iniustos, non dubitamus homicidium ac odium reprobari; nam triplici modo consideramus inimicum.

Materialiter primo modo, quo casu à nobis indistinctè diligendus est amicus, cum omnis humana caro à domino fuerit condita ad imaginem & similitudinem Dei, ac ad communem hæreditatem capescendam, propterea idem Iesus Christus prosequitur, & ait orate ut sitis filii patris uestri, qui solem suum facit oriri super bonos & malos, & pluit super iustos & iniustos, satisque nuper est comprobatum omnem carnem humanam conuocatā esse ad populi Dei Israel solemnitates, nec non, ut doceremur alienigenas minime abiiciendos esse, dominumque ipsum mādasse, ut tertio anno ad eorum usum, pupillorū que, ac uiduorum separaretur decima, qua commodius ualerent interesse solemnitatibus tribus uicibus in anno iussis obseruari.

Formaliter secndo loco inimicum consideramus, quem nempè indubitatè prohibemur diligere, quasi censeremur assequi eiusdem inimici dogma ac institutum fidei ac religioni nostræ ualde aduersum, ut est Iudæorū, Agarrenorum, uel Hæreticorum peruersa forma ac institutio; hinc cum eis assiduus nobis usus ex utraque lege interdictus est, ne fortè ad iniquū eorum institutū attrahamur, est tamen aduersus hos diuersa lex imposita, nam aut cōsideramus Iudæos formaliter tamen inimicos, quo casu solus frequens interdictus est cum eis usus, nam cū sint reliquię quædam in testimonium fidei nostrę, reliquiæ salue permanere debent, nec extinguendæ sunt, q̄ multum operantur, & quibus dominus pollicitus est perpetuam fidem ne pęnitns dispergerentur, ut legitur apud Prophetam Isaiam*, Aut uero consideramus Turcas, siue Agarenos inimicos, tunc quamuis dixerimus Iudęos esse peiores,

a c.i. & c. 10. Ioā. Nicolai Arela trac. de hæret, ca. 25.

peiores, nihilominus diuersis consideratis, accerbius cũ eis agendum est; nam cum detineant promissionis terrã, quæ hodie hęreditario iure spectaret ad christianos hære des Iesu Christi, ad quem iure optimo cuncta pertinent, flectitur in eos sententia, quam in hæc uerba obseruari mandauit dominus Deus aduersus similes iniustos promissionis terræ occupatores iuxta quintum librum Pentateuchi*, dicens si quando accesseris ad expugnandam ciuitatem, offeres ei primum pacem; si receperit & aperuerit tibi portas, cunctus populus qui in ea est saluabitur, & seruiet tibi sub tributo; sin autem fędus inire noluerit & cęperit contra te bellum, oppugnabis eam; cũq; tradiderit dominus Deus tuus illam in manu tua, percuties omne quod in ea generis masculini est in ore gladij absque mulieribus & infantibus, iumentis & cæteris quę in ciuitate sunt; omnem prædam exercitui diuides, & comedes de spolijs hostium tuorum, quæ dominus Deus tuus dederit tibi; sic facies cunctis ciuitatibus, quæ à te procul ualde sunt, & non sunt de his urbibus, quas in possessionem accepturus es; de his autem ciuitatibus, quæ dabuntur tibi, nullum omnino permittes uiuere, sed interficies in ore gladij, Hæthæum uidelicet, & Amorrhęũ, Chananæum, Pherezeum, & Heuæum, & Iebusæum, qđ totum per manum Iosue executioni fuit demandatum. propterea non debemus proprijs bonis spoliare Iudæos, per quos nulla ad nos spectantia bona detinentur*. Sed si consideremus hæreticos formaliter inimicos nostros, non dubitamus uti domini pessimos rebelles hos pænitus compellendos esse intrare, aut pęnitus igne resecandos esse, ne morbida facta pecus totum corumpat ouile, & quia iuxta Paulum ad Galatas*, modicum furmentum totam massam corrumpit, nulla habita ratione quòd pereat imago & creatura Dei materialiter considerata.

* cap. 20.

* Arch. in c. si de rebus. 23. q. 7.

* Idem Arch. ĩ c. de iudęis. 45. dis. Lucas. c. 14. Matthæ. cap. 21.

Tertio loco aut cõsideramus inimicum eo modo quo uulgariter quem nobis odiosum aut inimicum dicimus, nec

nec oculis ferre ualemus;cui non egenti,nisi ex consilio, benefacere non tenemur; egenti uero,diuina & naturalis lex cogit ad benefaciendum,nisi fuerit ex occupantibus terram, quos hebræi fuerant iussi non sinere uiuere; quamuis ecclesia nostra,exemplo domini,abundantiori misericordia usa, oēs indistinctè uiuere sinat naturalisq; dictet æquitas in extrema necessitate illis adductis esse subueniendum.hinc sapiens in prouerbijs*, si esurierit inimicus tuus ciba illum, si sitierit da ei aquam bibere. necnon lex Deuteronomij*, non uidebis bouem fratris tui,aut ouem errantem, & præteribis, sed reduces fratri tuo,etiam si non est prop nquus frater tuus,nec nosti eũ, duces in domum tuam, & erunt apud te quamdiu quærat ea frater tuus, & recipit.cui annecte expressiorem domini legem iuxta secundum Pentateuchi*, si occureris boui inimici tui,aut asino erranti,reduc ad eum, si uideris asinum odientis te iacere sub onere, non pertransibis,sed subleuabis cum eo.

* cap. 25.
* cap. 22.
* cap. 23.

Casu contingit homicidium,quem ita lex proponit, vt si rei licitæ detur opera; qua de re si quis ludens pila, equesterve currens non potuerit retinere equũ; uel si ad panem incidendum,prę manibus habeat gladium,in quē frater insiluerit & fuerit mortuus, absque culpa erit huiusmodi homicida, nisi tamen immoderatè aut præter modum hæc cōtingerint,quæ bonus iudex arbitrabitur, qui perspecta rei ueritate pnblico iudicio hunc absoluet aut condemnabit; quam docuit dominus sententiam in hæc uerba affatus Iosue*, loquere filijs Israel, & dic eis, separate urbes fugitiuorum de quibus locutus sum ad uos per manum Moysi, ut confugiat ad eas quicunque animam percusserit nescius, & possit euadere iram proximi,qui ultor est sanguinis,cum ad unam harnm confugerit ciuitatum, stabitq; ante portas ciuitatis & loquetur senioribus urbis illius ea quæ se comprobēt innocentē;in quā sententiam idē dominus dixerat Moysi in quinto Pentateuchi*, qui percusserit proximum suum

* ca 20. & de homi. c. lator. c. dilectus ca. Ioannes. & c. significasti.
* c. 19. Leuit. ca. 35.

ſuum neſciens, & qui heri & nudius tertius nullum contra eum odium habuiſſe comprobatur, ſed abiiſſe cũ eo ſimpliciter in ſyluam ad ligna cædenda, & in ſucciſione lignorum ſecuris fugerit manu, ferrumq; lapſum de mãbrio amicum eius percuſſerit, & occiderit, hic ad unam ſupradictarum urbium confugiet & reliqua. Sex enim fuerant ciuitates leuitis conſtitutæ in terra Chanaam filijs Iſrael, peregrinis & aduenis, Cedes in Gallilæa montis Nephalim; Sichem in monte Ephraim; Cariatharbe ipſa eſt Ebron in monte Iuda ciuitas Arbeæ in quo loco primus homo Adamus ſepultus eſt.

Tres aliæ fuere ciuitates trans Iordanem contra Oriẽtalem plagam Ierico Boſor in ſolitudine, quæſita eſt in campeſtri terra de Tribu Ruben; Ramoth in Galaad regione Galileæ adorientem quoque, & hæc ciuitas fuerat in Tribu Gad; Golan tertia fuit, quæ & fuerat in Baſan regione Og Regis*.

a gl. in c. illa. 15. q. 1. Num. c. 35. & c. 19. & Deute. c. 4. Ioſue. c. 20.

Neceſſarium homicidium eſt, ut ſi ab hoſtibus, quos propriè hoſtes nuncupari poſsimus, captus, eorum quẽquam interfeceris, ad hoc ut ineuitabile mortis periculũ aufugeres; uel, ut puta, ſi latronem comprehenſum in domo interfeceris, cum propriæ ſalutis ac bonorum periculum aliter euitare non potuiſſes, propterea in culpa non eris. in qua eris nempè ſi occideris eum, quem potueras uiuum comprehendere ſalua uita propria, aut bonis & inſimul uita; & ita obſeruãdum docuerat dominus Deus in ſecundo libro Pentateuchi*, ſi effringens fur domum, ſiue ſuffodiens fuerit inuentus & accepto vulnere fuerit mortuus, percuſſor non erit reus ſanguinis, quod ſi orto ſole hoc fecerit, homicidiũ perpetrauit, & ipſe morietur, quaſi dicat lex domini, & ita conueniunt canonicæ ac imperiales leges, tu qui hunc interfeciſti latronem orto ſole, poteras acclamare, & uiuum comprehendere furem, cum ad ſalutis propriæ defenſionem, uel ſalutis & bonorum ineuitabilem defenſionem crederis non fecisse; quia orto ſole, & concurrente perſonarum frequẽtia, quorum maior pars è ſomno ſuſcitauit, non ita facile fur

a c. 22. & c. in terfeciſti. de homic. & 50. diſt. c. quia te.

fur absondi potest, aut bona cælare, quāuis uideatur iure ciuili hęc iniqua sententia recepta ut etiam pro defensione rerum tātum, sit licitum perpetrare homicidium*. hinc igitur ratione ineuitabilis mortis fugiendæ sacri canones permisere, ut si sacerdos faciens sacra aggressus sit, in eum casum adductus ut uitam saluam facere nequeat, tunc posit impunè recedere ab altari immediate seipsum defendendo, & absque irregularitatis periculo interficere aggressorem*.

Iustitia ad publicam uindictam facinorosos homines impunè occidimus; de qua uulgaris est regula*, qui lege permittente facit, pœnam non incurrit. Sanè iuris ordine seruato, omniq; lucri spe, auaritia, nec non in uindictam delectatione mandantis ac executoris cessante, quia mala intentio efficit ut opus bonum nihil operetur; hinc fit ut quicunque accusauerit, eosve ex priuata offensione odio prosequatur, siue ex sanguinis affectione omiserit eos accusare, in utrunque casum graui supplicio dignus efficiatur*. & in hos duces ac rectores, qui iustitiæ zelo remoto, spe lucri, aut ad placitum deuiant à iustitia, ita fatur Ecclesiasticus*, qui operatur terrā suā, inaltabit aceruum frugum, & qui operatur iustitiam, ipse exaltabitur, qui uero placet magnatibus effugiet iniquitatem, xenia & dona excæcant oculos iudicum, & qua si mutus in ore auertit corruptiones eorum. & dixerat liber sapientiæ*, melior est sapientia, quàm uires, & uir prudens quàm fortis, audite ergo Reges, & intelligite, discite iudices finium terræ, præbete aures uos qui continetis multitudines, & placetis uobis in turbis nationū, quoniam data est à domino potestas uobis, & uirtus ab altissimo, qui interrogabit opera uestra; & cogitationes scrutabitur & seq. & dixerat lex domini in Deuteronomio*, non accipies personam, nec munera, quia munera excæcant oculos sapientum, & mutant uerba iustorum, iustè quod iustum est persequeris, quasi dicat iuris ordine seruato, publicam potestatem à publica scientia moueri oportere. propterea emissarij Sauli eius pręceptis obtem-

* l.4. ubi glo. ff ad legem Aquil. & § iniuria. ubi add. Syl uerbo latronē in insti. de lege Aqui.

* Abb. ī c. clerici. nu. 2. de uita & honesta. cler.

* l. Gracchus. C. ad legem Iul. de adult.

* 32. q. 5. c. si cut. n. 23. q. 5. ca. milies. cle. multorū. uers. iterum. de hęret. Abb. in c. uniuersitatis. de sent excō.

* cap. 20.

* cap. 6.

* ca. 16. Exo. c. 23.

perare noluere, quibus mandauerat, nulla cognita cau-
ſa iniuſteq;,ſacerdotes interfici propter Dauidem inno-
centem, & ut demonſtrat primus Regum*, ab eo iniuſtè
perſecutum. cui nempè eos paruiſſe oportuiſſet, ſi euidē
tiſsima iniuſta ratio non apparuiſſet, quibus, uel cuiuis
executori minimè quærendum eſt de cauſa mandati ut
exequantur; nec ſubditis perquirere aut inueſtigare eſt
quid princeps cogitet, de quo meminit Sapiēs in Prouer
bijs*, gloria Dei eſt celare uerbum, & gloria regum in-
ueſtigare ſermonem; cœlum ſurſum, & terra deorſum, &
cor Regum inſcrutabile. Hinc in bello, ne illud iniuſtum
dijudicetur, tria ſunt requiſita. Iuſta cauſa. Recta inten-
tio. & Autoritas in capite.

* c. 22. & cap. 17. cū ſeq. Fely. in c. qui in eccleſiarū de conſti.

* cap. 25.

Bellum ex defectu iuſtitiæ in cauſa iniuſtum redditur
quando abſque legitima cauſa, iuriſve ordine prætermiſ
ſo indictum, motumve fuerit; primo enim, ut nuper legi
mus Moyſen à domino fuiſſe ſic edoctum, offerri debet
pax, ſecundo eam hoſti indicere debemus, ac poſtremò
mouere; unde pſaltes*, inquire pacē & perſequere eam;
nempè inueſtigantes quemadmodū poſsimus hunc pie-
tatis capere fructum. quo ut oſtendit ſecundus Regū*, or
dine ſeruato, idem uates Dauid ac Rex mouit bellum ad
uerſus Seba filium Bochri, qui ſolicitauerat populum Iſ-
rael ut ab eo ad ſe deficeret. illud nec non ueteres dixere
iniuſtum bellum, quod ad ui ablatas repetendas res geri
tur; hinc, ut ex eodē ſecundo Regū*, colligitur, idē uates,
præmortuo Saule, geſsit bellum aduerſus Iaboſeth eiuſ-
dē Sauli filiū, qui iniuſtè nixus fuerat occupare regnū Iſ-
rael. poſtremò illud dixere iuſtum bellum quod pp impe
dimentum tranſitus ad, uel per loca geritur; nam Moyſes
ſcripſit in quarto Pentat.* filios Iſrael pugnaſſe aduerſus
Seon, & og regem Ammorrhæorum, qui in terram pro-
miſsionis innoxium tranſitum concedere renuit. ea-
demq; ratione oſtendit quartus Regum*, Saulum Regem
Edomitas expugnaſſe. & propterea dixerat Cicero in pri
mo officiorum, ſuſcipienda bella ſunt ut in pace ſine in-
iuria uiuatur.

* 34.

* cap. 20.

* cap. 2.

* c. 21. & c. fi. 23. q. 2.

* c 14. & Numeris. ca. 20.

Secun-

Secundo loco ex defectu rectitudinis in intentione, bellum dicitur iniustum, quoties ex defensione reipublicæ illud motum non appareat, sed sola regnandi cupiditate; hinc dici solet, cupiditas regnandi siue nocendi, ulciscendi crudeliras, dominandiq; libido reddit bellum improbatum, sicuti tradit secundus Regum*, apertissimũ exemplũ in Absalomonẽ, qui sola regnãdi cupiditate insequebatur patrem Dauidem, quem & antea legimus Saulum eadem ferè de causa usque ad eius necem fuisse persecutum. *ca 15. & ca. 17. & c 19. & de resti. spol. c. olim el primo. & c. quid culpatur. 23. q. 1.

Tertio ex defectu autoritatis in capite non dubitamus bellum improbari, quia nisi fuerit princeps habens Regiam facultatem per summum pontificem approbatam, uel hæreditario iure ei competentem, nec non nisi summo pastori ante proposita fuerit querela ac per eumdẽmet comprobata, quem in omni etiam belli gerendi opere mandauit dominus fore primatum ac Ducem, ut abũde dictum est de autoritate & supremo eiusdem summi sacerdotis imperio, satis habentes locũ indicasse; procul dubio, tanquam à priuato homine gestum improbatum bellum non dubitat quisquam.

NON MOECHABERIS.

A mæchia dictũ, quo nomine omnis concubitus & mẽbrorum non legitimus uenit usus, adulterium propriè sonans, quasi ad alterius thorũ accessum*, ad cuius rei euidentiam præmitendum est huius fœderis matrimonii, quod per adulterii facinus detestabile uiolatur, tres fuisse status. * 35. q. 1. c. lex illa.

Primũ fuisse ante legẽ decalogi, qđ est in primo statu, quo tempore nec fornicationis neque adulterii ulla à domino Deo impeditiua lex expresse edicta fuerat; facinus autem istud adeo fuerat abominabile domino, atque gẽtibus sola naturali ratione motis, ut huiusmodi transgressores adulteriq;, ex relatis per Moysen in primo Pentateuchi*, graui supplicio fuissent mulctati, quo * cap. 38.

legimus loci Thamar Selæ sponsam, quæ crimine adulterij fuerat conuicta, fuisse iussam exhiberi ut igni traderetur, & cuius, propter huiusmodi abominabile facinus, pœnitus extingueretur omnis memoria. nec non eodem loci*, idem Moyses recenset Abraam ingressum fuisse in terram Aegyptij cum Sara uxore, eumdemq; persuasisse Aegyptiacis fuisse sororem, metuenté ne interficeretur ad hoc ut euitarent adulterij facinus, deindeq; ad placitum uterentur ea à matrimoniali absoluta uinculo; at quia saltem ad consumatum deuenerant consensum, fuere percussi a domino graui morbo, qui dicitur fuisse in pudendis, quibus sibi proposuerant peccare, propterea immediatè eam incolumem atque intactam Abrahæ restituere. quo morbo minime fuerat affectus Abimelech Rex Geraræ, quem ex relatis per eumdem Moysen in eumdem locum*, dominus custodiuit ne peccaret ex consensu. sicuti nec mentem habuit corruptam, propterea ita alloquitur eum dominus, & ego scio quod simplici corde feceris, & ideo custodiui te ne peccares in me, & non dimisi ut tangeres eam, concluserat enim omnem uuluam domus eius propter Saram, quasi nempè filiali correctione præmonitæ. Secundus status fuit post decalogum & omnem Moysi præstitam legem in monte Sinai, quo in uirũ & uxorem pariter adulterium committentes mortis est imposita pœna, de qua ita loquitur tertius Pentateuchi*, si mæchatus quis fuerit cum uxore alterius, & adulteriũ perpetrauerit cum coniuge proximi sui, morte moriatur mæchus & adultera. quam tamen adulterij turpitudinẽ, autoritate sibi ex lege competenti, populus Israel exposuit & declarauit in hunc modum, ut intelligeretur aduersus mulierem uiro coniunctam; sed si matrimoniali uinculo coniugatus habuisset rem cum muliere uiro soluta, fallò intellexere hunc non solum non mechari, sed neq; in ullam luxuriæ spetiem supplicio uindicandam incurrisse; sanctorum patrum ante & sub lege exemplis; nitentes quibus legitur licuisse plures uno & eodem tẽpore uxores habere; nam Lamech habuit duas uxores, ut me-

* c.12.glo.in ca. dixit Sara. 32.q.4.

* cap.20.

* c.20.Deute ro.c.22.

meminit primus Pentateuchi*, quo loci etiam refertur Abraam habuisse Saram uxorem, eodemq; tempore habuisse ac in domo retinuisse Agar ancillam, ex quo concępit Ismael, & ex Sara Isaac; & legitur in secundo paralipomenon*, Roboam Regem obtinuisse decem & octo uxores, concubinas autem sexaginta. nec non ostendit secundus Regum*, Regem Dauidē procreasse sex natos ex totidem uxoribus uno tempore; neque quenquam, aut ipsum ullas propterea pœnas dedisse, pręterquam ex adulterij crimine; quo, ut demonstrat secundus Regum*, idē Rex Dauid fuerat conuictus aduersus Bethsabe uxore Vrię, cui ex ea atque ex adulterio progenitum filiū ademit dominus, immisitq; propterea pestem, qua perijt plurima sui exercitus Multitudo. poterat autem ex quauis leui causa repudij dari libellus, de quo ita meminit Moyses in quinto libro*, si egressus fueris ad pugnam contra inimicos tuos, & tradiderit eos dominus Deus tuus in manu tua, captiuosq; duxeris, & uideris in numero captiuorum mulierē pulcram, & adamaueris eam, uoluerisq; habere uxorem, introduces eam in domum tuam, quæ radiet cæsariam, & circumcidet ungues, & deponet uestē, sedensq; in domo tua, flebit patrem & matrem suam uno mense, & postea intrabis ad eam, dormiesq; cum illa, & erit uxor tua; si autem postea non sedet in animo tuo, dimittes eā liberam. & sequitur Propheta Malachias*, uxorem adolescentiæ tuæ noli despicere, cum odio habueris eam, dimitte dicit dominus Deus Israel. cuius rei modū & ordinem Moyses describit in eodem quinto libro in hæc uerba*, si acceperit homo uxorem & habuerit eam, & nō inuenerit gratiam ante oculos eius propter aliquā fæditatem, scribet libellum repudij, & dabit in manu illud, & dimittet eam de domo sua, cumq; egressa alterū maritum duxerit, & ille quoq; oderit eam, dederitq; libellum repudij, & dimiserit eam de domo sua, uel certè mortuus fuerit, non poterit prior maritus recipere eam in uxorē, quia polluta est, & abominabilis facta est corā domino; non aduertentes autem hebræi ex repudio perpetua

* c. 4. & c. 16. cum seq.
* cap. 11.
* cap. 3.
* c. 11. cū seq. & c. fin.
* cap. 21.
* cap. 2.
* cap. 24.

petua uxores infamia notari, ad placitum sibiipsis causas adscripsere, sicuti dominus Iesus Christus, iuxta Euangelistam Matthæum*, illis interrogantibus si liceret homini dimittere uxorem suam quacunque de causa, respondit quoniam Moyses adduritiam cordis uestri permisit uobis dimittere uxores uestras, ab initio autem non fuit sic, dico autem quicunque dimiserit uxorem suam, nisi ob fornicationem, & aliam duxerit, mæchatur, & qui dimissam duxerit mæchatur, ut quis dimissa uxore propter adulterium posit alteri copulari. Inter concubinas autem; uxores; & scortum, hanc legimus differentiam fuisse constitutam; quamuis enim in concubinatu debitæ solemnitates interposite non fuerint, nihilominus dũmodo ad uictum necnon & expensas proprias detinerentur in domo, tunc legitimæ uxoris uim habere uoluere adeo, ut ex eis progeniti filij omnimodam legitimam filiationem nanciscerentur; propterea, iuxta librum Iudicum*, quandoque concubinę nuncupatæ fuere uxores. & cum Rex Dauid, ut ostendit secundus Regũ*, domi reliquisset decem concubinas, in præliũ ascensurus; Achitophel consuluit Absalomonẽ, ut patri Dauidi iniuriã inferret, dicens illi, ingredere ad cõcubinas patris tui, quas dimisit ad custodiendum domum, & cum audierit omnis Israel quod fędaueris patrem tuum, roborentur tecũ manus eorum. Scortator autem ab uxore & concubina ualde differens ea dicitur, cũ qua extra domum nostram habemus consortium nec ex bonis nostris alitur, nisi quatenus ad eã accedẽtes mercedẽ præstamus ei prostituenti se publicè. quo pacto declaratur dñi snia ex relatis in hæc uerba p Moysen in v. libr.* non erit meretrix de filiabus Israel, nec scortator de filijs Israel. tametsi ex historia tertii Regũ*, apertisime appareat Regẽ Salomonẽ tpe uitę suæ habuisse uno & eodẽ tempore uxores septingẽtas, & concubinas trecentas; qua de re quot uno & eodẽmet tpe uxores & cõcubinas in domo retinere licuisset, p̃finitus non uidereť numerus, sapiẽtes Israelites hũc legi Regiæ dedere sẽsũ, dñm Deũ sibi uoluisse priuatos hoĩes in

* ca. 19. Gaie. i priore Thes sal c. 4 & 31. q. 1. c. hæc ratione.
* c. 19. circa finem.
* c. 15. & seq. in fine.
* cap. 23.
* cap. 11.

in ſociandis connubiis Regibus eſſe prælatos, quibus non liceret excedere numerũ decem & octo uxorum, moti autoritate ſecundi Regum*, quo loci dominus dixerat Dauidi Regi poſt adulterij perpetratum facinus, ego unxi te in Regem ſuper Iſrael, & ego erui te de manu Saul, & dedi tibi domum domini tui, & uxores domini tui in ſinu tuo, dediq; tibi domum Iſrael & Iuda, & ſi parua sũt iſta adiiciam tibi multo maiora, uel plura & plura iuxta eorum literam; nam cum idem eo tempore haberet ſex uxores, ex ea uerborum geminatione, intelligunt dominum uoluiſſe cunctis Regibus perpetuum fore monumẽtum, ut uſq; ad numerum decem & octo uxorum aſcendere ius regium eſſet. quem propterea limitatum decem & octo uxorum modum obſeruaſſe Roboam Regem Iuda, legimus; hæc tamen ſententia non ſatis tuta eſt apud ſeniores & ſcriptores populi Iſrael, propterea nulla apud eos lex ſcripta reperitur quot uxores & concubinæ Regibus fuerint limitatæ; non tamen improbant bonum eſſe priuatis à multitudine abſtinere; multoq; magis ducibus, Rectoribus ac Regibus negotiorum uarietate detentis, ne rebus ad rempublicam ſpectantibus diſtrahantur; quarum occaſione Salomon ductus eſt ad idolatriam; quam ſententiam ſentiens dominus Deus ſic affatur Reges in quinto Pentateuchi*, quem librum mandauit Regibus ut habeãt præ manu; nõ habebit uxores plurimas quæ alliciant animum eius, neque argenti & auri immenſa pondera, poſtquam autem ſederit in ſolio regni ſui, deſcribet ſibi Deuteronomium legis huius in uolumine accipiens exemplar à ſacerdotibus Leuiticæ tribus, & habebit ſecum, legetque illud omnibus diebus uitę ſuæ ut diſcat timere dominum Deum ſuũ & reliqua. hinc poſtea ſacri canones decreuere quẽlibet unica uxore, uel ea deficiente, unica cõcubina fore cõtentũ dũtamẽ cõſtet de mutuo conſenſu, ét ſi ſolemnitates in matrimonio exhiberi conſuetæ, in eum caſum exhibitæ non fuerint*. Succeſsiuè autem, maximeq; ex nouella ſacri concilij Tridentini conſtitutione eſt cautum ut in facie eccleſiæ, ideſt corã duo-

* cap. 12.

* cap. 17.

* c. is qui, cũ ſeq. ubi gloſſ. 34. diſt.

duobus uel tribus testibus; nec non pręsente parocho, qui uiro & uxore, quæ uxoris uim habeat, interrogatis, ac vtriusque responsione subsequente per iuxta loci consuetudinem apta & conuenientia uerba ad perfectionē matrimonij procedat; sub pœna tanti uiolati sacramenti marito, siue uxori, qui ad alterius thorum accesserint; siue etiam ea persona ad quam fiat accessus, sui corporis soluta habuerit potestatem; quam rem, Paulus primo Thessa.* apud gentiles & ex iniqua legis interpretatione, nisi ad coniugatam fieret aditus, peccatum non fore, sentiēs, quia eamdem simplicem fornicationem successiuè dominus prohibuit, ita improbat; hęc est enim uolūtas Dei sanctificatio uestra, ut abstineatis uos à fornicatione, ut sciat unusquisq; uestrum uas possidere suum in sanctificatione & honore, non in passione desiderii. Vnde in sociādis coniugibus tertius est & hodiernus status, quo unica legitima uxore iubemur esse contenti; ea, quam in Regibus adduximus ratione, Leuitico ordine ac in sacris cōstitutis (quod ita ex lege non fuerat) ab ista carnali, matrimonialive copula pœnitus exclusis. Si enim ex ueteri lege, quæ ad perfectum non duxerat, populus Israel, antequam reciperet legem, fuerat iussus triduo ante saltem ab uxore abstinere, ac uestimenta lauare, quanto magis fas est hodie sacerdotes à connubiis abstinere, ne tantum uerum Christi corpus indignè sumatur, uel attractetur in eorum, ac totius populi graue detrimentum? quem propter hæc & multa alia sacerdotum diuersa facinora sæpius periisse ostendit Ieremias*. quidnam aliud uoluit sibi Moyses & Aaron eiusque filij lauātes manus & pedes, cum ingrederentur tectum fœderis, sicut dominus præceperat ex secundo Pentateuchi*, q̄ altari ministrantes præmoneri, ne attractarent sacramēta, mente ac corpore polluti accedentes ad dominum? in quam rē ita fatur Moyses in quinto libro*, quando egressus fueris aduersus hostes tuos in pugnam, custodies te ab omni re mala; si fuerit inter uos homo, qui nocturno pollutus sit somno, egredietur extra claustra, & nō reuertetur

* cap. 4.
* c. 4. ĩ terrē. & Mich. c. 3. Malach. c. 1.
* cap. 40.
* cap. 23.

tetur priusquam ad uesperam, lauetur aqua, & post solis occasum regredietur in castra. hincq; uidemus dominũ imposuisse sacerdotibus, diuersam & strictionem, quàm cæteris nubendi legem, secumq; adduxisse rationem in hæc uerba, iuxta librum Leuitici*, scortum & uile prostibulum non ducet uxorem, nec eam quæ repudiata est à marito, quia consecratus est Deo suo, & panes propositionis offert, sit ergo sanctus, quia & ego sanctus sum dominus, qui sanctifico uos, & subdit uirginem ducet uxorem, uiduam autem & repudiatam, & sordidam atq; meretricem non accipiet, sed puellam de populo suo, ne cõmisceat stirpẽ generis sui uulgo gentis suæ. quibus propterea consideratis rationibus, seniores populi Israel præhabito maturo concilio ac deliberatione decreuere magnum sacerdotem unica uxore fore contentum; tametsi dictum fateamur à domino in primordio creationis mũdi crescendum esse ac multiplicandum, qua de re cuiusuis gradus, aut generis ab isto matrimonij sacramento nullus uideatur exclusus, nihilominus cum supra modũ aucta sit humana caro, quasiq; uideatur cessasse ea urgẽs ratio ac generalis carnalis coniunctionis prohibitio; cõsiderataq; deinde affinitatis atq; sanguinis reuerentia, successit strictior copulæ coniunctio. in primæuo enim statu ante legem nulla ex aliqua lege dabatur exceptio præterquam inter filium & matrem, ac patrem & filium, quę matrimonii impediret coniunctionem; at in secundo statu, sub lege inquam, aucto gentium ac populi Israel numero, omnis fornicatio, ac matrimonialis concubitus, ut præcipit dominus Deus in tertio Pentateuchi*, interdictus est cum nouerca, cum sorore, siue ex patre, siue ex matre, cum Nepote, cum Amita, cum Matertera, cũ uxore patrui, cum fratris sorore, cũ priuigna, cum filia filii, atque cum eiusdem filiæ filia; demum in dies magis aucto numero, magisq; sanguinis reuerentia considerata, sacri canones strictiores prohibuere habennas, interdicentes omnem coniunctionem inter affines & cõsanguineos usque ad quartum gradum inclusiuè, omni tamen inter-

* c. 21. & Ezech. c. 44.

* c. 18. & gl. in ca. gaudemus. de diuortijs.

dicta matrimoniali ſacerdotibus, uel in ſacris conſtitutis copula clericis. adhuc dominus Ieſus Chriſtus conſiderans iniuriam, atque infamiæ notam, quæ uxoribus inferentur à maritis ex diuortio ex leui cauſa iuxta legem, nedum ad placitum, fieri conſueto; quaſi ſibi ipſis maritis eadem inferatur iniuria, quos non dubitamus unam atq; eamdem eſſe inuicem carnem, prohibuit in omnem caſum diuortium, niſi ex cauſa fornicationis, quo caſu etiã ſola fit thori ſeparatio iudicio tamen eccleſiæ, neque ulla poſtea alteri copulandi ſpes relicta erit, donec alter ipſorum ab hac diſceſſerit uita, & ita declaratur idem dominus iuxta euangeliſtam Mattheum*, dicẽs quos Deus coniunxit homo non ſeparat.

* ca 19. & ca. porro de diuor. & 32. q. 5. c. præcipit. & c. precipuũ.

Quia uero ad obſeruandam domini legem in hãc fornicationis ſpetiem, quam diximus adulterium, non ſatis eſt alterius uxore carnali copula non uti, propterea ſubadditum eſt præceptum iſtud, Vxorem proximi tui non concupices; nám, iuxta eumdem Euãgeliſtam Matthæũ*, de corde exeunt fornicationes & adulteria, quæ coinquinant hominem. cuius ratio fuit prohibendi omnem tam ſimplicem quàm duplicem fornicationè, memores quæ propterea prædeceſſoribus noſtris euenerint; nam fornicatio tam ſimplex, quam duplex, quæ adulteriũ propriè dicitur propter duplicem, uidelicet in dominum & proximum offenſionẽ*, fuit in cauſa generalis diluuij, euerſionis Sichem; tribus Beniamin; Salomonis ſapientiſsimi Regis perditionis in cauſa fuit, qui totum ſe idolatriæ dedit; nec non Holofernis, qui faticatus uino dormiens per manum Iudith interfectus eſt capite abſciſſo; propterea dixerat ſapiens in prouerbiis*, cum defecerint ligna extinguetur ignis, & ſubdit, & uinũ & mulieres apoſtatare faciunt ſapiẽtes Gulæ enim, quæ dicitur inordinatus appetitus, quinque ſunt ſpecies. Prima eſt ut quando nimis cito ac ante debitam horam comedimus. Secunda eſt ſpecies quando nimis lautos cibos comedimus.

* c. 5. & c. qui uiderit. & ca. nec ſolo 32. q. 5.

* c. duo mala. gl uerb. duplici 13 diſ. Arch. in c. ſic nõ 32. q. 4. & in c. non ſolum. 32. q. 7.

* c. 19. & c. 26

Tertia eſt ſpecies, quoties nimia cura paratos comedimus.

Quarta est quando nimio ardore ac ingluuie accedimus ad mensam, uel ad eam parati comedimus.

Quinta est & ultima species ut quando comedimus ultra id quod nobis necessarium uideatur, quas omnes species ex se simpliciter cōsideratas ueniali adscribimus peccato*, siue enim mãducemus, siue bibamus, siue quiduis fecerimus, illud in nomine domini nostri faciendum nõ dubitatur, in quo uiuimus mouemur & sumus, unde psaltes*, benedicamus dominum omni tẽpore, semper laus eius in ore meo. delectabilem uero comedere cibum qui magis sapiat, uel inter sodales præter consuetudinem, nõ est peccatum, quia non usus rerum, sed libido est in culpa; unde filijs Israel petentibus carnes quadam petulãtia atq; arrogantia, quasi futuris ut rebelles domino fierẽt, iratus est dominus; & ut ostendit Numerus*, quorũ ppea multi periere, affixis in dentibus carnibus, locus ille dictus est sepulcra concupiscentiæ. alias aũt nobis indulget comedere cibũ qui sapiat, unde sic ait in quinto libro*, si aũt comedere uolueris, & te usus carniũ delectauerit, occide & comede iuxta benedictionẽ domini Dei tui, quã dedit tibi in urbibus tuis, siue immundũ fuerit siue mundum. à crimine aũt ac mortali minimè excusamur si adeo in cibis delectemur, ut eos pro ultimo fine nobis adscribamus, epulonis exemplo; aut si inebriemur, uel usque ad uomitũ comederimus, propterea sic dixerat Isaias*, uæ q consurgitis mane ad ebrietatem sectandam, & porandum usque ad uesperam. & subdit Propheta Ezechielis*, ecce hæc fuit iniquitas Sodomæ sororis tuæ, superbia, saturitas panis, & abundantia. & dixerat sapiẽs in prouerbijs*, qui diligit epulas in egestate erit.

* ca. quinque modis. de consecr. dist. 5. & 26. q. 7. c. nõ obseruetis.
* 34.
* c. 11. & Exo. c. 16. & c quisquis cum seq. 46 dis. ad Roma. cap. 14.
* cap. 12
* c. 5. & c unũ orariũ. 25. di.
* cap. 16.
* cap. 21.

NON FACIES FVRTVM.

Furtũ à furuo idẽ qđ obscurũ est, quasi nocturno tpe, qđ plerũq; obscurũ est, hoc facinoris genus cõsueuerit committi, ad differentiã latronum, qui diurno tpe solent plerunq; furari; nihilominus aperti iuris est differentiã hanc hodie cõfundi, quia unũ pro altero promiscuè sumitur*.

* ca. suscepimus. de homi.

Est igitur furtum contrectatio rei fraudulenta lucrifaciendi gratia, uel ipsius rei, uel usus eius, possessionisuè. Contrectatio rei fraudulosa eo nempè describitur, non autem amissio, uel deceptio, quia, etiamsi aliena res non tollatur, non subripiaturve, nihilominus furtum fit; exēpli gratia, si quis depositarius, uel cōmodatarius utatur ipsa re deposita; qui enim dolo, fraudeve rem alienam cō trectat, intelligit, intelligereue proculdubio debet se illud fecisse domino inuito. purè autem ac simpliciter credens absque ulla iniqua furandi intentione illud dominum permissurum, nulla proculdubio furti actione tenebitur; unde discipuli domini spicas frumenti euellentes non peccarunt, tum quia, urgente famis necessitate, aberat animus furandi, tum etiam quia fuerat eis iusta causa credendi dominum frumenti & rei permissurum*. quibus rationibus, ad necessarium pauperum, nec non & peregrinantium refectionem, & usum, hoc publicum proclama edidit Deus, iuxta tertium Moysi librum*, dicens

* de cōse. dist. 5. c. discipulos cū gl. & c. dudum ecclesia. de consti. & 1. q. 1. c. qđ quidam cum glo.

* cap. 19.

cumq; messueritis segetes terræ tuæ, non tondebis usq; ad solum superficiem terræ, nec remanentes spicas colliges, neque in uinea tua racemos, & grana decidentia congregabis, sed pauperibus & peregrinis carpenda dimittes, ego dominus Deus uester. ad subleuandam enim urgentem necessitatem, præter hęc, non dubitatur omnia decreta esse communia; diuisio enim rerum, quæ post iuris naturalis institutionem condita est, quam dicimus de iure gentium, nulla lege aut pacto, iuri naturali derogat, quæ ex temporalibus rebus extremæ hominum necessitati dictat esse subueniendum. qua extrema necessitate cessante, in utroque foro rei acceptę competit restitutio*, q̇ adeo certè necessaria est, ut, urgente necessitate, quicq̄d furto abstuleris, illud ea cessante, omnino sit domino restituendum, cum alteri nullus absolutè donare compellatur, nisi tamen sub ea conditione, cessante necessitate*. quæ tamen uidetur iniqua sententia, nam cum millies dictum, comprobatumq; fuerit, omnem Dei, ac Iesu Christi actionem fuisse nostram instructionem, qua ostendit

* c. si quis ꝑꝑ de furt. Arch. in ca. sicut ij. 47. dist.

* Abb. in d. c. si quis ꝓpter.

Moyses

Moyses in eodem tertio Pentateuchi*, pauperem nō ualentem offerre ea quæ generaliter cæteris imposita sunt offerenda pro delicto, posse offerre agnū & reliqua multo leuiora, quàm cæteris imposita fuerint, mundumq; fieri; neque dominum Deum distinxisse unquam, utrum ad pinguiorem fortunā deuenerit, ut tunc subiiceretur omnibus impositæ legi; sic quoque uideretur rerum ablatarum dominis necessario esse faciendū, ut cum opere misericordiæ semel fuerint usi, exemplo oblationis quæ semel altari facta est, deinceps retractari nequeat*. Cui futi descriptioni scriptores addidere dictionem istam, fraudulenter; quia (saluo semper scandalo) possum mihi impunè rem meam auferre, eandemq; à quocunq; detento re abducere eo meliori modo quo fieri posit, ut potenti hominis diras manus effugiā; aut litigiosi protelationes & cautelas, aut iudicis nequitiam aufugiam, quia in eum casum maximè, fraude careo qui utor iure meo; nanque satius est rem sic diffiniri, quàm indubitatæ controuersię quenquam se offerre; & ista ratione non peccarunt Israelites, quibus ut legitur in Exodo*, dominus mandauerat ut spoliarent Aegyptios sub colore commodatarum rerum, postulantes uiri & fœminæ uasa argentea, aureaq;, ac uestes plurimas, quibus rebus filij Iacob in prima captiuitate ipsa, tempore famis fuere spoliati. & his furti regulis, quasi fraudulenter res detineatur, subiectos ostēdit idem tertius Pentateuchi*, perditarum rerum inuentores, de quibus ita loquitur dominus ad Moysen, anima quæ peccauerit, & contempto domino negauerit proximo suo depositum, quod fidei eius creditum fuerat, uel ui aliquod extorserit, aut calumniam fecerit, siue rem pditam inuenerit, & inficians insuper peierauerit, & quodlibet aliud ex pluribus fecerit in quibus solent peccare homines, conuicta delicti reddet omnia, quæ per fraudē uoluit obtinere integra, & insuper quintam partem domino cui damnum intulerit, pro peccato autem suo offeret arietem immaculatum de grege, & dabit eū sacerdoti iuxta æstimationem, mensuramque delicti, qui orabit pro

* cap. 14.

* c. semel deo de reg. iur. in 6

* c. 3. in fi. Arch. in c. nō sanè 14. q. 5. & ic. dominus. 23. q. 2.

* ca. 6 & 24 q 5. c. si quid inuenisti. & c. multi. & c. rapinam. & 36. q. 1. c de raptoribus. in fi.

pro eo coram domino & dimittetur illi pro singulis, quę faciendo peccauit. & cum uocem balantis hædi audisset Tobias*, quem uxor eius nomine Anna, domi detulerat, sic ait uidete nè fortè furtiuus sit, reddite eum dominis suis, quia non licet nobis aut edere ex furto aliquid aut contingere. quarum ablatarum rerum ex furto diuersa est ex lege restitutio; quam in hunc modú recenset Moyses in secundo libro*, si quis furatus fuerit bouem aut ouem, & occiderit, uel uendiderit, quinque boues pro uno boue restituet, & quatuor oues pro una oue; si effringens fur domũ, siue suffodiens fuerit inuentus, & accepto uulnere mortuus fuerit, percussor non erit reus sanguinis; quod si orto sole hoc fecerit, homicidium perpetrauit, & ipse morietur; si non habuerit quod pro furto reddat, ipse uenundabitur; si inuentum fuerit apud eum qđ furatus est, uiuens, siue bos, siue asinus, siue ouis, duplum restituet; si læserit quispiam agrum uel uineam, & dimiserit iumentum suum ut depascatur aliena, quicquid optimum habuerit in agro suo uel in uinea, pro dãni estimatione restituet; si egressus ignis inuenerit spicas, & comprehenderit aceruos frugum, siue stãtes segetes in agris, reddet damnum, qui ignem succenderit; si quis commendauerit amico pecuniam, aut uas in custodiam, & ab eo qui susceperat, furto ablata fuerint, si inuenitur fur, duplum reddet; si latet fur, dominus domus applicabitur ad deos, & iurabit quod non extenderit manum in re ꝓximi sui ad perpetrãdam fraudem, tam in boue, quàm in asino, & oue ac uestimento, & quicquid damnum inferre potest, ad deos utriusque causa perueniet, & si illi iudicauerint, duplum restituet proximo suo. & si quis commendauerit proximo suo asinũ, bouẽ, ouem, & omne iumentum ad custodiam, & mortuum fuerit, aut debilitatum, uel captũ ab hostibus, nullusq; hoc uiderit, iusiurandũ erit in medio, ꝙ non ostendit manũ ad rem proximi sui, suscipietq; dominus iuramentũ, & ille reddere nõ cogetur; qđ si furto ablatum fuerit, restituet dãnũ domino; si comestũ à bestia, deferat ad eũ qđ occisum est, & non resti-

* cap. 2.
* cap. 22

restituet; qui à proximo quicquã horum mutuo postulauerit, & debilitatũm, aut mortuum fuerit domino non præsente, reddere compelletur; quodsi in præsentiarum dominus fuerit, non restituet, maximè si conductum uenerat pro mercede operis sui. grauior autem est supradictis pœna aduersus furem in ipso furandi actu deprehensum cum ipsa re, de quo sapiens in prouerbijs*, ita loquitur, nã grãdis est culpa cũ quis furatus fuerit, furatur em̃ ut esurientem impleat animam, deprehensus quoq; reddet septuplum, & omnem substãtiam domus suæ reddet, & liberabit se. quibus exemplis ciuiles constitutiones similem ferè constituere pœnam aduersus fures; nam modo dupli, modo tripli, modo quadrupli, modo iuxta furti & rapinæ qualitatem quintupli; raro autẽ imponentes mortis pęnam, nisi fuerit famosus latro, ex iure digestorum; quibus successit noua constitutio, qua cautum fuerat neminem morti tradendum pro furto; cui successit postremò magis recens constitutio, qua decisum reperitur occasione quinque ducatorum furẽ cruci affigendũ esse, alias fustigandũ*. sacræ uero constitutiones inhærẽtes misericordiæ, quã legimus dominũ nostrũ Iesũ Christum in omni actione sua abundantiorem semper adhibuisse, exemploq; ueteris & diuinæ legis, qua non reperitur pro aliqua furti specie fuisse ullam mortis corporalis impositam pœnam, pro furto statuere maiorem excõmunicationem donec rerum ablatarum fiat restitutio, si fieri possit, nolentes, ut refert secũdus Regũ*; inducẽs Deũ loquentẽ, perire animã, qui retractat, cogitãs ne penitus pereat qui abiectus est; propterea sacri Theologi ac canones tuti de perditione morientium ante rei ablatæ etiã per usurarium modũ, restitutionẽ, denegant eis sepulturam, uti decessis sub mortali crimine in spiritum sanctũ finali impœnitentia, ut ostenditur per totum titulum de Raptoribus, cum duobus sequentibus. quæ enim est homini delectatio, cum homo pro leuissima per terrarum statuta pœna taxata furca suspenditur? qui nam misericordiæ actus & imitatio hæc est ut pereat homo

* cap 6.

* §. ex maleficiis. ubi Ias. & §. in duplum. cũ duob. seq. in Ins. de act. l capitalium. § famosos. ff. de pœ. Auth. sed nouo iure C. de seruis fugit. & §. si quis quinque solidos. Auth. de pac. ten.

* cap. 14.

quem Deus cogitat semper ne pereat quamuis abiectũ; nihilominus pro notabili & multiplicato furto hoc fieri rectè posse non improbamus. rei nempè furatæ restitutionem adeo cautum uoluere fore necessariam, ut etiam si nihil utilitatis à fure perceptum fuerit, nihilominus, ex uulgari regula, qui alteri damni dat causam, damnum dedisse uidetur, ad omne illud integrum restituendum omnino compellatur, quia illud ab eo auferre censetur in quo læsit eum, quamuis in usus pios ea fuisse conuersa cõstiterit, propterea sic ait sapiẽs in prouerbiis*, hostiæ impiorum abominabiles, quæ offeruntur ex scelere. & rectè cautum est ut, si furata res perierit apud ipsum furem, apud uerum non peritura dominum, ad integralem satisfactionem, ad non recollectosq; fructus, ac eos qui attenta domini singulari industria potuissent percipi, fur teneatur. & apud uerum dominum re ipsa peritura, attenditur communis omnium diligentia & cura, qua utile quiduis percipi potuisset*. quam sanè distinctionem intellige solicitudinis iusta semper mercede deducta, quæ nullo unquam tempore à malæ fidei possessore abducitur*, qui si fuerit bonæ fidei possessor restituet tantum à die contestatæ litis perceptos fructus; eos nec non quos culpa sua perijsse constiterit, cum illud ueniat in consequentiam alterius, quod est principale damnum; ad extãtes fructus ante litem contestatam tenebitur, quæ res adhuc procedit etiam si empta fuerit bona fide à fure, quę si extiterit, restituetur domino; At consumpta in eo tantum emptor tenebitur in quo factus est locupletior, qđ sane intellige de ea pecunia, quam ex proprio patrimonio in eum usum uerosimiliter consumpserit, in ea enim quantitate locupletior factus est. idemq; iuris esto ut rei furtiuę alienatę, cum emptor bonam fidẽ fuerat nactus, ad restituendam æstimationem nullo iure compellatur; sed tantũ eius quod ex re ipsa ad eum peruenerit; quatenus nec non locupletior factus est. quo fit ut si pro eodẽ prętio quod emptor furi præstiterit, eamdem alienauerit rem, tunc neque ad damni refectionem, aut ad prę-

* c. 21. & c. dãnum de reg. iur. in 6 & l. damnum. ff. de damn inf.

* Alex. in l. cũ res. §. fin. ff. de leg. 1. Anch ĩ reg. peccatũ. de reg iu ĩ 6.

* cap grauis, ubi gl. de rest. spol. & 12. q. 2. c. nõ liceat papæ. Bart. in l ratio. §. 1. ff. de act. empt.

ſtandam æſtimationem teneatur, niſi tamen ad id pluris, quod ab eo ipſo uendita fuerit; idemq; iuris eſto ſi non emptionis, ſed donationis titulo furtiuam rem ipſam habitam, deinde uendiderit, in eo enim locupletiorẽ factũ eſſe non dubitamus*. ad quas ſubleuandas dubitationes in uſu eſt cautela, ut emptionis tempore emptor ipſe ꝓteſtetur ſe nomine ueri domini emere, ideoq; immediatè curet publicum inſtrumentum conſcribi*. quoties autem res apud poſſeſſorem reperiatur, quæ non furata, ſed inuenta fuerat, nec uerus reperiatur dominus, hunc ſcriptores ita diſtinguentes tradidere modum. aut inuentor poteſt probabiliter credere inuentam rem nullius fuiſſe, præhabita tamen ſemper diligenti inquiſitione ad uerum inueniendum dominum; & adhuc diſtinxere ita, aut rei inuentor eſt diues, aut eſt pauper; primo caſu ſi diues eſt, aperti iuris eſt oportere rem iſtam inter Chriſti pauperes diſtribui ad ſalutem ac redemptionem animę ueri domini, ea nempè naturali ſuadente ratione, quia cum dominus amiſerit hãc rem fortuito caſu ac inuitus, exoritur indubitata præſumptio, dominum uerũ huius fore optimæ intentionis, ut Chriſti pauperes fruantur re illa potius, quàm diuites, cum ex uoluntaria & in ſuo libero arbitrio diſpenſatione collata, magis mereretur apud Deum exercendo opus miſericordiæ in proximum egenum, quàm in diuitem; neque præſumitur quis uelle iactare ſuum, quod ſic eueniret, ſi diſtinctionem iſtam in ipſum non cadere credendum foret. hinc etiam ſub nomine ælemoſynæ in diuitem perſonam bona diſtribuentes non eo munere decorantur à domino, quo ſe decoratos uidebunt ſi egenis ſubuenerint; & quilibet exoptat & ſibi bene uult magis, quàm cæteris*. proptereaq; Tiraquellus in tractatu ſuo piæ cauſæ in præfationibus, ex cõmuni ſcribentium ſententia proponit alimentorum legatum diuiti relictum minimè dici pium, ſic uero ſi fiat pauperi, qua conſiderata ratione & mente ueri domini, non dubitamus hunc diuitem detinentem rem iſtam, malæfidei poſſeſſorem diiudicari, niſi in uſus pauperum eam

* l ſi & rem ff. de peti hęr. arg l. nã hoc natura. ff. de cond. indeb.
* Cępola cau.
x Hoſt tit de pœ. uerſ. quid de p̃dam emẽtibus.

* l. p̃ſes. C. de ſerui. & aqua. §. 1. in inſt. de don & de pę. diſt. 3. ca. qui uult.

conuerterit;qui si pauper fuerit,intelligendo pauperem iuxta personarum conditionem;quia pauper etiam dicitur qui habet aliquid in bonis; nam ut refert propheta Zacharias,*Iesus Christus fuerat pauper, & ita fuerat prophetatus,nihilominus loculos habuit; & hoc casu ex præsumpta domini mente dicendum est hunc tuta conscientia posse retinere sibi rem ipsam inuentam, cum nemo odio habeat carnem suam, neque sit detegendum unum altare,ut alterum tegatur,*hinc fit ut testamentarius executor iussus distribuere bona defuncti in usus pauperum Christi, posit impunè eligere seipsum si fuerit pauper,* & ita dixerat sapiens in prouerbijs;* benefacit animæ suæ uir misericors,qui autem crudelis est,etiam propinquos abijcit. quibus regulis fere subijcitur tesaurus, pecunia abignotis dominis supra hominum memoriam reposita* qui si in proprio loco reperiatur, ex supra dictis regulis inuentoris fit,aut quasi ex parentum bonis fuerit, uel domui cohærens sub uenditione uenit; propterea si in alieno loco casu fortuito repertus fuerit, tunc quadam naturali ratione considerata diuiditur inter inuentorem & dominum loci; sed si dedita opera perquisitus & inuentus fuerit,totus adquiritur domino loci. & si in sacro uel religioso loco fuerit inuentus, uti in republica ad omnium spectante usum,inuentoris fiet,*propterea non dubitat ullus qnin tam ecclesia, siue eiusdem nomine Apostolica sedes, quàm priuata persona licitè possit tesaurum habere,ac reconditam pecuniam in necessarios usus expendendam, ut ad hostes & cęteros domini rebelles armis & auro expellendos; quod si nefas fuisset, profectò dominus non mandasset ælemosynas, diuersæque speciei oblationes in templo suo recondi; neque eo tempore cum Ierosolyma ciuitas fuit aperta Nabuchodonosor Rex, ut legitur in tertio regum,*tesaurum & auri ingens pondus inuentum inde exportasset, nisi permittente domino ea in templo recondi licuisset. fatuus prorsus dijudicaretur quicunque crederet dominum Deum; cuius imperio cuncta snbijciuntur tesauros & au-

*cap. 9 Auth. præterca, ubi not. C unde uir & uxor. & 13 q. 1. c. habebat dominus.

* c. cum causam. de præb. Aut in §. fi in sti. de rerum diuis. pau. ad Ephes. c. 5.

*Duran. de arte test. hic. de tuto & execu test caut. 10.

* cap. 11.

* l. nunquam nuda. §. tesaurus. ff. de acq. re. dom.

*glos. in c. si quid inuenisti. 14. q. 5.

*cap. 24.

ro egere, nisi ad necessarios ecclesiæ usus & bellorum ac pacis tempore. & inquit Gaietanus in Matthæum, * tesauros principibus conuenire ut cæteri timeant, tũ ne populũ grauare cogantur, tũ ne uilescant mutuo petentes, prohiberi autem etiam priuatos homines, ut terra cælo aduersatur, reponere aurũ & tesaurizare in terra; at bono patrifamilias conuenit semper honestam pecunię summã in capsa habere paratã, quę saluti non repugnet, nẽpè iuxta amplitudinẽ & dignitatẽ familiæ, ac uires patrimonij, adhoc ut cõmodè posit opponi aduersæ fortunæ, cui subijcimur omnes; hinc ꝑ modũ exẽpli docet nos sapiens in prouerbijs, * uade ad formicã opiger, & considera uias eius, & disce sapiẽtiã, quæ cũ non habeat ducẽ, nec præceptorẽ, nec principẽ parat in æstate cibũ sibi, & congregat in messe qđ cõmedat. in quã rẽ sequitur ecclesiastes, * funiculus triplex difficile rũpitur melior est puer pauper & sapiens Rege sene & stulto qui nescit præuidere in posterũ. Sicuti cõprobatũ est non sufficere nõ mæchari ꝑ effectũ, imo nec mulierẽ ipsã esse concupiscẽdã, qđ est eam mæchari per effectũ, sic quoque nõ solũ mandauit lex nõ esse furandũ re ipsa, imo etiã abstinendũ esse à rerũ ac bonorũ proximi desiderio; desideriũ enim est rerũ absentiarũ & nondum acceptarum concupiscentia; hinc sequitur hunc qui furatur, non solũ ad iniquæ rei acceptæ restitutionẽ teneri, sed eũ etiã qui consulit, quia qui dãni causã dat, damnum dedisse uidetur, * inquam rẽ & sententiam cõmuniter doctores flecti uidentur ut, si fur non esset furtum cõmissurus antequã consuleretur, tunc consulens teneatur ad omnẽ damni refectionem; ex sacrorũ uero canonum decreto cautũ legitur ut cõsulens etiã alioqui facturum, nihilominus in foro poli teneatur, quamuis in eum casum mitius puniatur, quàm si consultus non fuisset furtum cõmissurus; cuius rei fuit ratio, quia cum aberrãtẽ auijs domini fratrẽ reducere debuisset, nec fecerit, reuocãdo eũ ab iniquo instituto & mẽte corrupta, nõ adhibuit opere charitatis, ꝓpterea reus efficitur, * hinc serpẽs maledictionis sentẽtiã passus est, quia ad rebellionis detestabile

* cap. 6.

* cap. 6.

* cap. 4.

* d. regula dãnũ. & c. fi. de iniur. & c. suscepimus & c. de cętero. de homic. & 14. q. 6. c. fi.

* gl. in c. 1. uerbo diaboli. de summa tri. & c. sicut dignũ de homi. & c. nuper de sen. excom.

detestabile facinus dolo Heuam induxit; neque legitur fuisse à domino distinctum utrum istud fuisset facturus; cui atque posteris dedit omne liberum arbitrium recedendi à peccato, dicens ad Cain, iuxta primum Pentateuchi*, quare iratus es? & cur concidit facies tua? non ne si benè egeris recipies, sin autē malè, statim in foribus peccatum tuum adierit? sub te erit appetitus eius, & tu dominaberis illius, & hæc est ea, quam omnium malorum appellamus radicem auaritia, de qua Ecclesiasticus*, nihil est iniquius quàm amare pecuniam hic enim animam suam uenalem habet, quoniam in uita sua proiecit intima sua; unde, ut refert canonica institutio*, auarus semper uidet aurum, semper redditus computat, gratius aurum intuetur, ipsa eius oratio ad dominum aurum quęrit. quam propterea in hunc modum describit Cicero in quarto Tusculanorum, auaritia est opinio uehemens de pecunia. & subdit ad Herennium, duæ res sunt, quæ maximè homines ad maleficium impellunt, luxuries & auaritia; cuius propterea species est.

* c. 4 & in Deutero. c. 30.

* ca. 10. & de pęn dist. 2. c. quia radix.

* 47 dist. cap. hæc uerba.

Vsura. Symonia. Iniustitia. Ludus & Falsitas.

Vsura dicta est lucrum mutui ex pacto debitum, uel exactum, ab usu æris; propterea in actu mutui reddendi pecunia non interueniente, nulla committitur vsura, ut exemplum tradi potest in eo qui aliquod ius in re habēs illud alteri cedat sub ista conditione ut inde pecuniam percipiat, quia ætymologia usus æris non conuenit, siue tacito, siue expresso consensu comprobatum fuerit factum mutuum; quæ ideo duplex usura est, altera uerbalis siue realis expresso indicta consensu, ut datur exemplum in eo, qui aut paratam habet mensam, uel testibus, argumentisve, aut uiolentis probationibus conuictus reperiatur*. Alera usura est, quam mētalem dicimus, quia in sola mente, ulterius datore non prorumpente, retinetur; ut si quis alteri mutuo dederit absque aliqua præcedente pactione, sed ea in mente intentione retenta, ut plus forte data recipiat, cuius reatus fuit ratio, quia dominus noster Iesus Christus, reatum usuræ ad animū referens,

* c. cum tu. de usur. gl. in c. literas, uerbo, uehementem, uers. quo circa. de psump. & de iureiur. c ad nostram. gl. in c. sanè el 2. 24. q. 2. & de uerb. sign. c. cum olim.

ferens, per quem obſeruamus, ac offendimus eum, indiſtinctè hoc protulit proclama, mutuum dantes nihil inde ſperantes; quos, ſi non eccleſia, quæ non iudicat de occultis, idem tamen, qui omnium eſt cordium ſcrutator, uſurarios uindicat.* quibus, ex ea vulgari regula nuper de furto relata, adijciamus hoc conuinci crimine, cauſam uſurariæ huic prauitati præſtantes. causã enim præſtamus ſi inducamus iſtum ad fœnerandum, qui huiuſmodi non habuit propoſitum. Occaſionem uero tantum præſtamus quoties ab eo ſub uſuris accipimus, qui prius propoſuerat ſibi omnimodo ſub uſuris dare*. illud autem intereſt in caſu furti, quo utrum conſultus facturus eſſet non diſtinguendum comprobauimus; nam in hoc accipiendi caſu ſub uſuris, egens pecunia ut ſibi aut familiæ conſulat ob emergentes & improuiſos caſus, excuſatione dignus eſt huiuſmodi occaſionem præſtans ei qui ad hoc fuerat paratus, & ita facere conſueuerat palam & apertè, unde ſuccedit uulgaris regula, in habentibus ſymbolum facilis eſt tranſitus*; cum dominus ediderit legem ſuper mutuum & uſuras præſtandas egenis, quam ſuper furto non edidit, quod in aliquo caſu licitum diiudicauerit, vt alicui opem præſtemus; quem ſi egere uiderimus, oportet à nobis ſubueniri & charitatis opere uti, non autẽ illi conſulere cuius anima detrimentum patiatur, atque proximo inferratur iactura. quamuis dominus fuerit allocutus Moyſen limitato quoddam modo mandans ne fratríbus, ſed alieno tantum præſtetur uſura, iuxta quintũ Pentateuchi*, dicens nõ fęnerabis fratri tuo ad uſuram pecuniam, nec fruges, nec quamlibet aliam rem, ſed alieno, fratri autem tuo abſque uſura id quod indiget commodabis; nihilominus hæc miranda minimè ſunt, quia, ſicuti ante Ieſu Chriſti aduentum uetus lex non duxerat ad perfectum, ita nedum ſapiebat imperfectionem ſed multo fuit plena rigore, propterea dicebatur Deus ultionũ, ulciſcens palam & apertè, immediatèq; ut plurimum, iniurias maximè aduerſus iniuſtos terræ promiſsionis detentores; eo igitur aduentu Chriſti, qua ratione amico, indi-

* c. conſuluit, ubi gl. de uſu. & 12. q. 2. ca. hoc ius 32. q. 5. c. ſicut. n. & 14. q. 5. cap. ſi quidem.

* Arch. in c. ſi quis uſuram. 14 q. 4.

* l. in re. §. à quocunq;. ff. de rei uẽd. & l. 3. in fi. cum ſeq. ff. de bono. poſſeſsio.

* c. 23. & leui. c. 25. & Ezech. ca. 18.

indistinctèq; inimico subueniri oportere comprobatum est, ubi naturalis suadeat ratio, ac urgeat æquitas; pariter absque aliqua usura oportet alienis mederi necessitatibus, cum omnes nobis esse proximos innumeris exemplis fuerit receptum, necnon & fratres indistinctè, & Propheta Oseas*, prenuntians aduentum domini omni fore misericordia perfectum, eidemq; de omnibus æqualem fore curam, ita fatur, propter hoc dolaui in Prophetis, & occidi eos in uerbis oris mei, & iudicia tua, quasi lux egredientur, quia misericordiam uolui & non sacrificium, & scientiam Dei plusquam holocausta. nec quicquam aliud sibi uoluit Propheta Isaias*, dicens ne memineris priorum, & antiqua ne intueamini, ecce ego faciam noua, & nunc orientur, utique cognoscetis ea, ponam in deserto uiam & in inuio flumina, quam propterea nobis significare veterem legem, ac omnem denique domini indignationem pœnitus fore abijciendam per aduentum eiusdem domini Iesu Christi, qui & iuxta Euangelistam Ioannem*, dixerat mulieri depræhensæ in adulterio, uade & noli amplius peccare; quæ tamen iuxta rigorosum iudicium domini, ut ostendit lex leuitici* debuit lapidari ut moreretur. in quam rem ita fuerat uaticinatus Propheta Ezechielis*, & suscitabo super eas pastorem unum qui pascat eas, seruum meum Dauid, ipse pascet eas, & ipse erit eis in pastorem, & faciam cum eis pactum pacis, & cessare faciam bestias pessimas de terra, & qui habitant in deserto, securi dormient in saltibus; per quem dominum Iesum, eiusue potius causa in parabolis & in figura non dubitat Paulus Apostolus ad Hebræos*, omnia fuisse prophetata. Secunda cunctæ humanæ carni prohibendæ usuræ ea est ratio, ne fortè homines huic impudico lucro intendentes, inducerentur ad deserendam agriculturam, deficeretq; aduersus domini Dei mentem, qui super terram operaretur, ut ita dixerat in eius creatione hominem eo uoluisse creatum. Tertia fuit ratio prohibendæ usuræ, ne homines, huic impudico lucro intendentes, fortunis propriis proximum spoliarent,

* cap. 6.
* cap. 43.
* cap. 8.
* cap. 20.
* cap. 34.
* cap. 9.

liarent, unde efficeretur pauper, ex quo q̃ proueniant, refert sapiẽs in prouerbijs*, pauper amico suo odiosus est, diuitiæ aũt sunt corona sapientũ; & inferius prosequitur, mendicitatẽ & diuitias ne dederis mihi, tribue tm̃ uictui meo necessaria; ne fortè saciatus illiciar ad negandum & dicam, quis est dñs? aut egestate compulsus furer & periurem nomen Dei mei. Quarta interdicendæ usuræ fuit ratio, ne circa bonarum artium doctrinã, uictũ insimul ex manuum labore quærendum, hominis solicitudo pereat, qua plerunq; perimus somnolentiæ dediti; unde Ecclesiasticus*, à tristitia festinat mors, & cooperit uirtutem, & tristitia cordis flectit ceruicem, in abductione permanet tristitia, & substantia inopis secundum cor eius, ne dederis in tristitiam cor tuum, sed repelle eam à te. & dixerat idẽ sapiens in prouerbiis*, cor gaudens exhilarat faciem, in mœrore animi deijcitur spiritus. & subdit, animus gaudẽs ætatem floridã facit, spiritus tristis exciccat ossa. Quinta & ultima fuit ratio, quia qui recipit usuram ex aliena re, fructum recipit in compẽsationẽ temporis quod primæuo & secundario naturali iure cõmune est homini & brutis, sicuti eodem iure est aer; propterea naturali iuri repugnat ut quouismodo potsit cadere in comertio hominũ, uti ex bonis & patrimonio*. & cũ in secundo officiorum ex Catone q̃reretur q̇d maximè in re familiari expediret, respõdit bene pascere; quid secũdũ, satis bene pascere; q̇d tertiũ, bene uestire; q̇d quartũ, arare; & cum ille q̃ q̃sierat, dixisset q̇d fœnerari? tũ Cato, q̇d hominẽ, inq̇t, occidere?

Symonia, à Simona mago agnomine inuẽtã fatent̃ oẽs. cui uolenti spiritualem gratiã emere à Petro, qui sanitati restituerat infirmos, idem Petrus respondit, pecunia tua tecũ in pditione. quã ex ueteri lege antea deductã Symoniã refert Moyses in primo Pent.* quo loci, q̇a iura primo genituræ q̃ apud ueteres magni fuerat spectans ad primo genitos tm̃, quos decuit sacerdotio, duplicato ferculo, sedere ad dexterã Patris, ac aliis gradibus decorari; Iacob filius secũdo natus Isaac, emit ab Esau fratre primogenito, propterea non dubitamus labem Symoniæ commisisse,

quod

* c. 14. & c. 30

* ca. 38. & de conse. di. 5. c. nunquã. Abb. in ca quanto de usuris.

* c. 15. & c. 17. & cap. 18.

* Roma. consi. 500.

* cap. 25.

quod tamen permissu Dei contigisse aperti iuris est, ut ex eo magnalia euenirent, successiuèq; , ut meminit quartus Regum*, à Giezi seruo, qui à Naam principe Syriæ petijt pretium restitutæ sanitatis ab Eliseo, qui hoc scelus ac importunitatem intelligens, curauit, effecitq; ut eius Naaman lepra adhæserit illi ac semini eius in perpetuũ. Est igitur Symonia studiosa uoluntas emendi uel uendẽdi spiritualia. eo ueteres studiosam descripsere, quia nescius homo excusabitur ab hoc scelere; nisi demum secuto effectu hoc præsciuerit, quo casu tenebitur competentem iudicem Episcopum adire de conscientia & absolutione. quamuis enim omnis abfuerit ab initio dolus & culpa, nihilominus, quoties peccatum ex ignorantia insitum homini detegatur, ad superiores & uices domini repræsent ntes, illud semper est referendum; ut obseruari in similem casum mandauit Deus, in hæc uerba in libro leuitici*, si peccauerit anima per ignorantiam de populo terræ, ut faciat quicquam de his quæ domini lege prohibentur, atque delinquat, & cognouerit peccatum suum, offeret capram immaculatam & reliqua; exemplo nempè furtiuę rei, quæ peruenta ad manus etiam innoxias & dominum bona fide emptorem, nunquam desinit esse furtiua, nec usucapi potest, nisi purgatum eius fuerit uitiũ, deuentæ ad manus ueri domini; propterea idem sic per Symoniã ꝓmotus, uel adeptus beneficiũ ignorãter si ad notitiam suam id peruenerit, non poterit retinere beneficium, nisi liberè illud dimiserit ordinario, qui tamẽ purgato uitio rei furtiuæ facile in integrum restituere consueuit huiusmodi personas. Ad quarum rerum euidentiam dicamus spititualium rerum omnium, quædam dici corporalia. quædam uero incorporalia. Corporalia ea dicimus quę etiam si de iure uendi nequeant, de facto tamen uenduntur, ut sanctorum reliquiæ. Incorporalia uero, quæ sub tegmento rerum corporalium continentur, vt sunt uirtutes ac dona, minimè etiam de facto uẽdi possunt; quæ in hunc modum & uerba colligit Moyses in secundo libro*, faciesq;, inquit dominus, unctionis olęum

san-

* ca. 5. & c. sicut in fine. de Symonia. Arch. in c. q̃ periculosũ. 7. q. 1.

* ca 4. & seq. in fine.

* ca 30. gl. in c. 1. 1. q. 1.

sanctum, unguentum compositum opere unguentarij, & unges ex eo tabernaculum testimonij, & arcam testamenti, mensamq; cum uasis suis, candelabrũ & utensilia eius, altaria thymiamatis, & holocausti, & uniuersam suppellectilem quæ ad cultum eorum pertinet; sanctificabisq; omnia, & erunt sancta sanctorum, qui tetigerit ea sanctificabitur; Aaron & filios eius unges, sanctificabisq; eos ut sacerdotio fungantur mihi.

Quædam spiritualia sunt per causam, vt ecclesiastica sacramenta quibus gratiam consequimur, quę possunt de facto cadere in pecunia numerata*, nec non & ea quæ ẽt spiritualia sunt propter constitutiones, ut si per monasterii ingressum aliquid monasterio conferatur; ad quam Symoniæ labem euitãdam, in usu fuerat ut, quicunq; monasterio filias traderet, apponeret quandam pecuniarũ super altare summam; qua re fiebat ut difficilis esset repetitio, ne uideretur commissa Symonia ex utriusq; parte, uolente postea ante professionem de monasterio exire filia, quasi oblatio ipsa fuisset facta de mensa ecclesiæ*, ad quam soluendam altercationem, ex sacro cõcilio Tridentino nuper cautum est ut filiæ ipsi uolenti exire de monasterio ante professionem, competat pecuniæ repetitio, quasi oblatio fuerit ob causam facta*. quam autem abominabilis fuerit in altero casu maximè hæc Symoniæ species, satis demonstrant hebræorum historiæ, quibus colligitur eo pręcipuè tẽpore ante per annos septuaginta eis uaticinium cessasse, atque successiuè æternam Regni aduenisse perditionem, cum in hoc graui Symoniæ facinus antea multo tempore incidissent, & spe lucri, præcedẽtibusq; pactionibus, magnum dñi sacerdotiũ, omneq; eiusdem dñi verbũ venale prostituissent; & ea deniq; omnia ab ipsa spirituali potestate dependentia; ut si iuxta Prophetã Isaiam*, per quemcunq; Iudicẽ iustificatus impius pro muneribus, & iustitia iusti ablata fuerit ab eo; & sequitur Micheas*, principes eius in muneribus iudicabãt, & sacerdotes eius in mercede docebant, & Prophetæ eius in pecunia diuinabãt, pp hoc causa uestri Siõ quasi ager

* c. suam nobis. & c. cũ in ecclesiæ de Symo.

* ca. 1 extra. uag. com de Symo. & 1. q. 1. c. placuit & c. tua nos eo. de Symo.

* c de cętero. de reg. & monaster sessio. 25. cap. 16.

* c. 5. & 6. ad aures. de Sy.

* cap 3.

arabitur, & Ierusalem quasi aceruus lapidum erit. & ait Ecclesiasticus*, qui operatur terram suam, inaltabit aceruum frugum, & qui operatur iustitiam, ipse exaltabitur, qui uero placet magnatis, effugiet iniquitatē; xenia & dona excæcant oculos iudicū, & quasi mutus in ore auertit correptiones eorum. Quædam spiritualia & Symoniaca sunt ratione officij, ut si fortè uenundentur ecclesiastica ministeria, ut Vicarij, uel ostiarij officium. Quædam sunt ad spiritualium rerum usum dedita spiritualibus annexa, ut uestes, sacraq; uasa; & hæc, nedum ad pium usum semel dedita, ad humanos usus deinceps cōuerti nequeūt, imo neq; tangi possunt, uti comprobatum est dominum mandasse Moysi*. & quemadmodum diximus peccare homines ex sola corrupta mēte uacantes usuræ; sic, sola mēte corrupta, labimur in Symoniam. qua de re cautum legitur tribus modis cōmitti Symoniam. Manu. Obsequio. & Præce. Manu tribus modis committitur; aut ex parte dantis; aut ex parte accipientis; aut nec ex parte dātis, neque accipientis; exempli gratia, si aliquis, amicitiæ, affinitatisve, aut sanguinitatis zelo motus, conferente inscio, eoq; ipso in quem specialis gratia confertur, aliquid conferenti donauerit, ut in eum amicum aut cognatū huiusmodi collatio fiat*. indistinctè enim, nulla personarum exceptione habita, legimus interdictū esse rectoribus & iudicibus, ne munera accipiāt, nempè occasione iudicij; quæ, ut refertur in quinto Pent.* & nuper est comprobatū, excæcant prudentes, & subuertunt corda iustorū, quæ quamuis per prædictos iudices recepta, nō sint fortè apta inducere aliquid mali, nihilominus dominus in omnem casum mandauit non recipienda innuens nobis non solū cauendū esse à malo, sed ēt ab omni eo, qđ habet mali occasionē, unde psaltes*, diuerte à malo & fac bonum, inq̄re pacē & ꝓsequere eā. tametsi patriarcha Iacob pertimescens Esau ꝑꝑ primogenituræ uenditionē, ac paternæ benedictionis ꝑuentionē; qui, ut colligit Moyses in primo libro*, ægrè tulerat dicēs, iustè uocatū est nomen eius Iacob, supplantauit.n. me in altera uice, primogenita mea

ante

* cap. 20.

* cap. semel Deo. de regu. iur. in 6. Abb. in consi. 26. uol. 1.

* c ex multis. ubi glo. fi. 1. q. 3. Arch. in ca. Moyses. 8. q. 1. & 1. q. 1 ca. qui. studet. & 1. q. 5. c 1.

* ca. 16. & in prouerb. c. 23

* 33. & 36.

* ca. 27 & ca. 32. & seq.

ante tulit, & nũc secũdo surripuit benedictionẽ meã, ꝓp terea obtulisset ei munera, nihilominꝰ siue ĩ iudicio, siue extra qlibet uexatus in iure iusta cã sibi in re q̃sito, impunè põc illi, offerre munera, quibus uexationẽ emat, uti fecerat idẽ Iacob, cui (quãuis ex diuina prouidẽtia) ex cõi consensu Esau uendiderat illud primogenituręius, unde factus dñs, adquisiuerat sibi ius in re.* neq; improbãdus est, qui munera obuiã ei miserat subdẽs, placabo illũ muneribus, q̃ ꝓcedunt, & postea uidebo illũ forsitã propitiabit mihi: qua de re Esau uiso Iacob, ac ei obuiã occurrẽs, deosculatus fuit eum, atque recõciliati, idẽ Esau obtulit Iacob cũcta bona sua nulla pactione ꝓcedẽte, minusve Iacob petẽte ea, sed quasi antidorale munus fuisse nõ ambigitur, nullo iure ĩprobatũ; hinc Daniel,* postq̃ exposuit somniũ Nabuchodonosori Regi, licitè potuit antidorale munus accipere, cũ nec pactione ꝓcedẽte: neq; sub iudiciaria potestate, ea accepta fuisse pspiciamꝰ; ideo Propheta Samuel, vt latius demõstrat primus Reg. *ad totius uitæ suæ extremũ pductus, paulò anteq̃ moreretur, uolens gñrale administrationis suæ subire examẽ, p quãdã oĩum gestorũ suorũ generalẽ confessionẽ, ita affatur populũ Israel; itaq. cõuersatus corã uobis ab adolescẽtia mea usq. ad hãc diẽ, ecce ꝑsto sum: loqmini de me corã dño, & corã Christo eius, utrũ bouẽ cuiusquã tulerim, aut asinũ, si quẽpiã calũniatus sum, si oppressi aliquẽ, si de manu cuiusquã munus accepi, & cõtemnã illud hodie, & restituã uobis. & idẽ primus Reg.*referẽs nulli ẽt arbitro reddenti ius publicũ licuisse munus accipere occasione iudicij & officij sui, ita loqtur, factũ est aũt cũ senuisset Samuel, posuit filios suos iudices sup Israel, fuitq. nomẽ filij eius primogeniti Ioel: & nomẽ secundi Abia, iudicũ in Bersabee: & nõ ambulauerũt filij illius in uiis eius, sed declinauerũt post auaritiã, acceperuntq; munera, & puerterũt iudiciũ & acclamauit Isaias*, principes tui infideles, socij furũ, oẽs diligunt munera, sequuntur retributiones, pupillo non iudicãt, & causa uiduæ nõ ingreditur ad illos, propter hoc ait dñs Deus exercituũ fortis Israel, heu cõ-

* Abb. in cap. Matthęus. de Symo.

* cap. 2.

* cap. 13.

* cap. 8.

* cap. 1.

solabor super hostibus meis, & uindicabo de inimicis meis.

Obsequio committitur secundo modo symonia, hoc est seruitute ab indigno homine indebitè impensa ista tacita mente ut aliquid spirituale inde consequatur. quã uis seruitus, & obsequium, indeq; merces in primæuo statu naturali secundario iure, quod ius gentiũ appellatur, fuerint instituta, quam colligit Moyses in primo libro*,
* cap. 31.
Iacob p̃stitisse labã in Mesopotamia, mercede ei assignata, ac ut idẽ refert decies sibi immutata; nihilominus nullibi docet nos dominus spirituales, siue ecclesiasticas dignitates has in pactionem deducendas esse; sed leuiticæ stirpi hæreditario iure ex uitæ etiam merito competere eas, atq; in eũ casum esse cõferendas cõprobatũ est, unde psaltes*, increpa feras arundinis, congregatio taurorum inuaccis populorũ, ut excludant eos qui probati sunt argento. Præce committitur Symonia in hanc distinctionẽ;
* 67. & c. tua nos. de Sym. & 1. q. 1. c nõnulli, ubi glo.
aut aliquis Præcatur in fauorem probi hominis ad id muneris indigni, quo casu non dubitamus hunc cõmittere Symoniã, cum ita præcatus, ecclesiã Dei manifestissimo periculo subiiciat*. & ita loquitur sapiẽs in prouerbiis*, ego diligẽtes me diligo, & qui manè uigilauerint ad me, inuenient me. & subdit, ubi non est gubernator populus corruet, salus aũt ubi multa cõsilia. Aut aliquis præcatur in fauorẽ probi hominis, quo casu nulla habita differentia utrũ fuerit proximus, uel extraneus, prçcans nullã cõmittit Symoniã, qui dat operã rei licitç in iuuandis hominibus probis ad cõem reipublicæ utilitatẽ; inde psaltes*,
* c. latorem & c quibusdam, in fi. 1. q. 1.
* c. 8. & c. 11.
* 24.
quis ascendet in montem domini? aut quis stabit in loco sancto eius? innocens manibus & mundo corde, qui non accepit in uanum animam suam; quasi dicat parabit sibi domini regnum quicunq; non contẽnit eas res, quarũ cã animus illi est datus à Deo; datus est aũt ut iustitiã & pietatem collamus, ac omnẽ deniq; operam, & studium ponamus in iuuandis hominibus. Aut quis studet conferri sibi spiritualẽ uel ecclesiasticã dignitatẽ; quo casu adhuc oportet subdistingui, aut is intelligit, uel intelligere debet

bet se ad id muneris idoneum non esse, quo casu aperti iuris est hunc peccare & crimine symoniæ conuinci, cum sciens det operam rei illicitæ, hinc Ecclesiasticus, * noli quærere fieri iudex nisi ualeas uirtute irrumpere iniquitates. Sin autem is intelligit se peritum esse, adhuc eo casu subdistinguendum duxere scriptores; nam aut præcatur ut præferatur cæteris, & nulli dubium est hunc criminis esse reum, quam propriè dicimus ambitionem, & Cicero primo officiorum asserit miserrimam esse omniũ, honorumque cõtentionem, hinc, ut refert historia Numeri, *Maria soror Mosis & Aaron, quia sibi falsè & ambitiosè persuaserat se cum Moyse, æqualiter familiaré esse Deo, leprosa facta est; quo crimine ante primum creatum hominem de cælo deiectus est lucifer, ut refert Isaias* & inquit canonica lectio, *qui primatum quærit in terris inuenit confusionem in cælo. Sicque eo crimine damnatur quicunque ea principali intentione præcatur ut ornatius uiuere possit; quia cum ex debito naturæ nobis subueniendum sit proximo, inde ex ea iniqua mente; nascitur offensio, cum ex sacrorum canonum decreto, necnon ex mandatis domini dispensandi sint fructus horum redituum in usus pauperum Christi, quorum contemplatione relictos non dubitamus, solo uictu & uestitu contentis; & hæc est pars una quæ nobis debetur; secunda pars distribuenda est in usus & in subsidiũ clericorum, ne mẽdicare cogantur, & tantam dignitatem uilipendant. tertia in usus pauperum; quarta uero & ultima in usus fabricæ ecclesiarum. * Propterea in hęc uerba sępius adductus acclamat propheta Ezechielis, * uæ pastoribus Israel qui pascebant semetipsos, non ne greges à pastoribus pascuntur lac comedebatis, & lanis operiebamini, & quod crassum erat occidebatis & reliqua. Sed si aliquis præcatur sub hac præcipua & firma intentione obtinendi gradus ac redditus istos, quibus prosit cæteris ad ędificationem, quo casu ne dum is Deum non offendit, imo dignus est mercede, qui si legitimè certauerit coronabitur; quę res adeo uera est ut, etiam si is in consequentiam

*cap. 7.

*cap. 12.

*cap. 14.

* 40. dist. c. §.

* 12. q. 2. c. quatuor cum duobus seq.

*cap. 33. & 36

q. 1. c. si cupis.

speret emolumentũ ac fructus, nihilominus nihil offendat Deum, qui in quinto Pentateuchi, * præcepit non ligandum os bouis triturãtis in area fruges suas, & hoc pacto declaratur sententia Pauli primo Timotheorum * si quis Episcopatũ desiderat bonum opus desiderat. & interrogante domino Regem Salomonem, ut ab eo peteret quicquid sibi placuisset, quia petijt cor docile, ut ualeret segregare malũ à bono, nec diuitias autem petijt, aut terrenas dignitates, idem dominus sic ei respondit dicens, quia postulasti uerbum hoc & non petisti tibi dies multos, nec diuitias, aut animam inimicorum tuorum, sed postulasti tibi sapientiam ad discernendum iudicium, ecce feci tibi secundum sermones tuos, & dedi tibi cor sapiens & intelligẽs; & paulo inferius subdit, sed et hæc quę non postulasti dedi tibi, diuitias scilicet & gloriam. & dixerat psaltes; * & retribuet mihi dominus secundum iustitiam meam, & secundum puritatem manuum mearum retribuet mihi. Ad faciendam autem electionem, quæ ad ordinarios iudices, & patronos pertinet; sic distinxere scriptores. Aut consideramus beneficium de se simpliciter consistens in onere, ab omni commodo ac utilitate remotum, uti cura est, quasi cor urens. aut illud consideramus beneficium oneri ac utilitati mixtum, quod propterea consueuit describi beniuola actio gaudiũ tribuẽs capienti; primo casu aperti iuris est satis esse ut, quoties plures personæ idoneæ per concursum examinandæ fuerint præsentatæ, tunc idoneus eligatur nulla dignioris habita ratione ex pluribus dignis præsentatis; quem ordinem docuit nos ac obseruauit dominus Iesus Christus, cuius omnis actio fuit nostra instructio, qui antequam ascẽderet ad cælos, nulla inter Apostolos suos æque idoneos dignioris habita ratione, uoluit seligere sibi Petrum dignum ea prælatione, propter particularem dilectionem, qua eundem prosequabatur, nulli dignioris habita ratione. Secundo uero casu si consideramus beneficium cum onere, atque utilitate mixtum, tunc & eo casu facienda est electio dignioris; intelligendo di-

gniorem

* cap. 25.

* cap. 3. & c. qui episcopatum. 8. q. 1. & c. clemens. & 40. dis. c. multi.

* 17.

gniorem eum , qui moribus , exemplo , doctrinaque
non ſolum præualeat, ſed qui iuxta munus , cui eſt præ-
ficiendus aptior uideatur ; data enim aliquali idonei
tate in eo qui in actu exercitij ac adminiſtrationis ad
quam aſſumitur peritior eſt, procul dubio is , uti do-
ctior præfertur ex ſententia Didaci Couarruuias , * cu-
ius rei fuit ratio , nam cum ex ſacrorum legum decreto
cautum comprobatumque ſit omnes beneficijs decora-
tos compelli diſpenſare redditus in quatuor partes;ideo
occaſione huius periculoſæ faciendæ diſtributionis, cau
tius agendum eſt in facienda electione huius admixtum
beneficium. * Selegit enim ſibi dominus Deus ad cuncta
tabernaculi facienda opera tribum Leuiticam; quam ab
Aaron filio Amram , qui fuit filius Caath filij Leui , qui
fuit tertius filius Iacob , ſicuti refert idem Moyſes in ſe-
cundo libro,*uoluit exordium ſumpſiſſe , ac hæredita-
rio iure & in perpetuum in eiuſdem tribus Leui deſcen-
dentes & poſteros extendi . nam ab annis triginta ſupra
omnes ex ea ipſa Tribu deſcendentes incæperant mini-
ſtrare in tabernaculo fœderis,ut tamen ad uigeſimum ſu-
pra quintum ætatis annum in eo ipſo miniſtrantes in-
grederentur, ubi per ſeniores ac totius populi Iſrael do-
ctores, quorũ ex primo Paralipomenon,*fuerat numerus
ducentorum octoginta octo,ad omne miniſteriũ ac diui
nũ cultũ exercebantur; ab annis uero triginta ſupra uſq;
ad quinquageſimũ ętatis annum exercebantur tunc mini
ſtrantes , ita tñ ut ab eo tpe ſupra nullũ deinceps ſeruile
opus facerent,ſed cęterorũ miniſtrantiũ ſpeculatores exi
ſtebant ; in quẽ locum & clauſtra (præter ſacerdotes & le
uitas miniſtrãtes)nulli patebat aditus;excepto Rege,quẽ
leuitæ circumdabant intrantẽ & egredientem armati,ut
ſi quis temerario auſu ingredi auſus eſſet, interficeretur:
at cunctus uulgus, de quo meminit ſecũdus Paralipome-
non, * in atrijs domus domini extra leuitarũ clauſtra ſta-
bat cum tentorijs ſuis , ſacrificiorum atque reſponſorũ
domini ſacerdoti magno per tempora offerri ac dari con
ſueta exitũ expectãs. cũ autẽ hodierna miniſteria non in
figura

* in regu. peccatũ 2 parte. §.octauo.uer. dignior uero de reg.iu.in 6.

*gl.in c.2. uerbo ſanctiones de off. cuſto & 56.diſt. c.Apoſtolica.

* cap.6. & 1. paralipo.cap. 6.& cap. 23.

* cap.25.

* cap.23.

figura, ut olim, conficiantur, neque idem conferendorũ ordinum & prouentuum hæreditario iure modus deinceps obseruetur, quamuis & tunc meritorum ac uitæ haberetur ratio; nihilominus cum diuersarum nationum ac generum hodie electio fiat, non dubitatur requiri magis rigorosum examen, & etiam propter redditauum amplitudinem; hincq; impediens ne ex pluribus dignis in digniorem ac doctiorem conferatur beneficium, siue pcibus, solicitudine, dolove, vel fraude aduersus distributiuam iustitiam aduertens propterea digniorem impediri, ad totius inde emergentis damni restitutionẽ digniori impedito tenetur, siue fuerit priuata persona, siue publica ad quam spectabat hæc collatio, & ita præmonuit dñs in Deutero.* quod iustum est iudicate, siue ciuis sit ille, siue peregrinus, nulla erit distantia personarum, ita paruum audietis vt magnum, nec accipietis cuiusquã psonam, quia Dei iud c um est. in quam rem subdit Ecclesiasticus*, omni tempore sint uestimenta tua candida, & oleum de capite tuo non deficiat, & qui in uno peccauerit multa bona perdet. & subdit Paulus ex Apostolorum Actis*, quapropter contestor uos hodierna die, quia mũdus sum à sanguine omnium, non enim subterfugi quominus annuntiarem omne consilium Dei uobis, attendite uobis & vniuerso gregi, in quo uos spiritus sanctus posuit Episcopos regere ecclesiam Dei, quam acquisiuit sanguine suo. quicunque igitur facit bona, si possit agere meliora, in conspectu Dei excidit*, nam cum oblatio iusti impinguat altare, sacrificiumque iusti Deo acceptũ sit, cuius memoriam pollicetur non obliuisci dominus, nulli dubium est oblationem iustioris magis domino esse acceptam, ac celerius suos operari effectus. hinc propterea, ut refert Moyses in secundo Pentateuchi*, dominus mandauit seligi prudentes viros de omni plebe, in quibus esset veritas, timentes Deũ, & odio habentes auaritiam. neque sequitur ut impediens digniorem reus criminis non sit, si electa persona minus idonea prouidè officium suum gesserit; quia indignum, aut minus dignum

huic

* c.1. & c.16.

* cap. 9.

* cap. 20.

* c. non satis est 85. Archi. in c. quantuli bet. 47. dist.

* c.18. & d.c.1

huic tanto præponens oneri, totã procul dubio ecclesiã
ac Christi pauperũ bona, perpetuo periculo exponit, cũ
electio semel placita, nõ obstante appellatione, nequeat
deinceps reuocari; quæ infringi potest uirtute iurispatro
natus facta, quia patronus habet ius honorificum & po-
tiora iura in Ecclesia; unde iure succursum est ut ex pluri
bus idoneis per patronos præsentatis, Episcopus compel
latur instituere digniorẽ; quorũ & patronorũ tanta est au
toritas ut, à maiori parte minus dignus præsentatus, pre-
feratur digniori præsentato a minori patronorũ parte, *
quibus de causis dominus percussit Regẽ Dauidẽ, quia,
ut legitur in fine secundi Regum, mãdauerat absque cau-
sa dinumerari populum, seligique aptum ad militiam,
huic periculo eundem exponens, ut de diuino auxilio
addubitaret. neque alia de causa graui uulnere mulcta-
tus fuerat cunctus populus Israel ex homicidio prophe-
tarum, & uirorum Dei, ut Zachariæ sacerdotis filij Io-
iadæ; quem ex relatis in secundo paralipomenon, * in-
ter templum & altare occiderunt; quam quia maximo
periculo exposuere legem Dei, bonos nempè qui conso-
lidantur in fide; malos autem qui conuertuntur ac ædifi-
cantur in fide. hinc Ieremias, *quem principes Iuda de-
creuerant interficere, in hæc uerba eos protestatur, ue-
rumtamen scitote & cognoscite quòd si occideritis me,
sanguinem innocentem tradetis contra uos metipsos, &
contra ciuitatem istam & habitatores eius. Iniustitia,
quo generali nomine uenit quicquid non iure fit; & ita
loquitur Euangelista Matthæus, * dum inquit, beati qui
esuriunt & sitiunt iustitiam. & dixerat Cicero tertio of-
ficiorum, iustitia uirtus omnium est domina, & regina
uirtutum. necnon & pro Cluento, inquit sapientis iudi-
cis quem iustitiæ præsidem uidemus esse meminisse se
hominem, cogitare sibi tantum esse permissum, quãtum
commissum sit & creditum; & non solum sibi soli pote-
statem esse datam, uerum etiam fidem habitam esse, me-
minisse posse quem oderit absoluere, quem oderit con-
demnare, & semper non quæ uelit ipse, sed quid lex

* c. si fortè 63 dis. Alb. in c. cũ aũt de iur. pat. & Didac. in d. regula.

* cap. 24. & Matth. ca 23.

* cap. 25. & cap. 38.

* cap. 6.

&religio cogat cogitare, qua lege reus citetur, de quó reo cognoſcat, quæ res in quæſtione uerſetur: cum hæc ſunt uidenda, tum illud eſt hominis magni iudicis atque ſapientis habere in conſilio legem, fidem, religionem, æquitatem; libidinem autem & inuidiam, metum, cupiditates omnes amouere; maximi æſtimare conſcientiam mentis ſuæ, quam à dijs immortalibus accepimus, quæ à nobis diuelli non poteſt. atque in tertio de legibus idem Cicero affatus principes ut maximè aduerſus ſubditos iuſtitiam exerceant, ſic ait, non ſolum uitia concipiunt ipſi principes, ſed ea infundunt in ciuitatem; neque obſunt quòd ſolum ipſi corrumpuntur, ſed etiam quòd corrumpunt pluſquam exemplo, quàm peccato, de quo Eccleſiaſticus, * qualis rector eſt ciuitatis, tales & inhabitãtes in ea, rex inſipiens perdet populum ſuum: Adeo enim mala exempla parturientia ſcandalum grauia dijudicantur, ut eccleſia permittat iudicem deflectere à iuſtitia, ut euitetur ſcandalum. ſiue illud propriè, ſiue impropriè ſumatur. Proprium, quod & actiuum ſcandalum illud appellatur, quod ex directa ducendi proximum in interitum intentione præbetur. Impropriè autem ac per accidens illud dicimus, quod præter agentis intentionem prouenit ac præbetur, ut ſi opus faciam diuerſa intentione, quàm ut fratrem præcipitem ducam, quod poteſt mortale aut ueniale eſſe iuxta accidentia & rei euentus; nam illud ueniale dijudicatur quod ex ignorantia excuſabili aut imbecillitate hominis contingit, quod & ſcandalum leue datum nũcupatur; de quo ita meminit Moyſes in quinto libro, * deuorabis omnes populos, quos dñs Deus tuus daturus eſt tibi, uidelicet occupãtes terram, ſecum adducens rationem, ne ſint in ruinam tui. qua de cauſa, poſtquam Dauid perpetrauerat publicè adulterium cum Bethſabe, quãuis huius ſceleris ſeipſum ſtatim pœnituiſſet; nihil ominus, ut refert ſecundus Regum, * mandato domini Nathã Propheta ait ad illũ, ecce ego ſuſcitabo ſuper te malũ de domo tua, & tollã uxores tuas in oculis tuis, & dabo proximo

* cap. 10. & in prouerb. cap. 22. in fine.

* cap. 7. & c. 20. Fely..n c. nihil de præſcripto.

* cap. 12.

mo tuo, & dormiet cum uxoribus tuis in oculis solis huius, tu enim fecisti abscondite, ego autem faciam uerbum istud in conspectu omnis Israel, & in conspectu huius: & dixit Dauid ad Nathan, peccaui domino. propterea enim composuit psaltem, Miserere mei Deus secundũ magnam misericordiam tuam & reliqua. dixitque Nathã ad Dauid, dominus quoque transtulit peccatum tuum, non morieris, ueruntamen quoniam blasphemare fecisti nomen domini propter uerbum hoc, filius qui natus est tibi morte morietur. & sequitur Euangelista Matthæus, * sicut colliguntur zizania, & igni comburuntur, sic erit in consummatione seculi, mittet filius hominis Angelos suos, & colligent de regno eius omnia scandala & sequentib. Alterum est scandalum quod passiuum, aut acceptum scandalum appellamus, ex alterius facto siue bono, siue malo, siue nec bono, nec malo proueniens, ut puta, si ex ea re, quæ ad dandam mali occasionem non fuerit apta, peccandi occasionem alius accipiat. Nam cum iuxta eumdem Matthæum, * dominus dixisset, non quod intrat in os coinquinat hominem, sed quod procedit ex ore, accesserunt discipuli eius dicentes, scis quia pharisæi audito uerbo hoc scandalizati sunt? Insuperque ad euitandum scandalum, quo facinus mortale inducitur, non dubitatur permitti recessum à iustitia, qua ueniale tantum committitur, cum de duobus malis, semper eligendũ sit minus, ut exẽpla retulimus in Abraã: & sequitur Rex Dauid: qui, propter adulterij facinus, ac dinumerationem populi, nempè armis, curribus & equis potius quàm diuino præsidio confisus, nunciante angelo trium sibi dari optionem: aut primo uenturam illi famem septem annis in terra sua: aut fore ut aduersarios suos tribus mensibus persequentes fugeret: aut tribus diebus in terra sua fore pestilentiam: prudenter sic ei respondit, coarctor nimis, sed melius est ut incidam in manus domini, multæ enim sunt miserationes eius, quàm in manus hominũ: propterea misertus dominus super afflictionẽ, ait Angelo percutienti populũ sufficit, nũc cõti

* cap. 13.

* cap. 15. cum seq.

ne manum tuam; in quam rem ut de duobus malis eligamus minus, nec tentemus dominum Deum, ita loquitur liber sapientiæ,* diligite iustitiam qui iudicatis terram, sentite de domino in bonitate, & in simplicitate cordis quærite illum, quoniam inuenitur ab his qui non tentãt illum. hinc occasione euitandi scandali, aduersus iuris naturalis iustitiam: iure optimo rei propriæ denegatur restitutio; necnon & rectè cautum est ut occasione euitandi scandali, mulier non teneatur prodere seipsam detegendo facinus adulterij perpetratum marito uiuente, neque ad damni refectionem teneatur, quæ ex ipso adulterio concæperit filium, unde legitimis ab intestato successuris hęredibus adempta fuerit hęreditas, quæ huic putatiuo filio applicatur *.

* cap. 1. & c. duo mala 13. dist & c. quæritur. 22. q. ij.

Ludus in genere sumpto annectit sibi quicquid turpi aut liciti, ut exercitationis gratia prouenire potest. quem propterea in hunc describit modũ Beneuenuta Seraccha in tractatu sponsionum: *ludus est per actum facti delectabilis quandoque uirtutis gratia parati quandoque lucri, quandoque uoluptatis tantum cessatio a negotijs; quem propterea tripliciter considerant scribentes. Fortunæ. Fortunæ & Ingenij. Ingenij tantum.

* c. si quis arbitraret xxij. q. ij. & c. qui scãdalizauerit & ibi not. de reg. iu gl í c. cũ ex iniũcto de operis noui núciat Ancha in cle qm̃ de uita & honest. clerico.

* tertia parte. §. circa tertiã partẽ. nu. 4.

Fortunæ ludus is est, quẽ uulgo appellamus, giuoco da dadi, à milite quoddã in aciæ græca inuẽtus, successiuèq; iuxta Bonifaciũ Vitellinũ sub titulo de ludo Azari, dictus giuoco d'Azaro, à dæmone quoddã nũcupato Azaro inuẽtus: propterea tũ pp inuentorẽ, quẽ imitari uidemur: tũ propter innumeras Dei ac sanctorũ eius detractiones, atque proximi graues offensiones, ut occasio ista tollatur, amissæ pecuniæ aduersus uictorẽ restitutionis cõpetit actio uicto: quã tñ cõis usus tollit ubi nullus dolus, nullaue interuenerit fraus: sicuti ea cessãte, nec nõ graui proximi offensione, a peccato, crimineq; mẽtali excusamur: in eo insuper cõsuetæ cõcedũtur caliditates & cautele, q̃ poti* uirtutẽ sapiũt, q̃ dolũ; uñ sapiẽs in prouerbijs, *astutus oĩa agit cũ cõsilio qui autẽ fatuus est, aperit stultitiã. & hinc uidemus, in emendis uendendisq mercibus permissũ esse id

* cap. 18.

ſe id quod pluris ualuit minoris emere, neque improbari circumuentionem intra dimidiam iuſti pretij, niſi tamen dolus dederit cauſam contractui, vt refert idem Beneuenuta in eodem uolumine, ſub tractatu mercaturæ*: nec immerito cautum eſt vt, ſi ſocius inuoluntarium ſocium ad ludum attraxerit, qui propter uehementes præces diſſentiri minimè auſus fuerit, tunc ad victæ pecuniæ reſtitutionem teneatur: quaſi qui attraxerit, magna pecuniæ ſumma deuicta, videatur præmeditato dolo ſocium induxiſſe ad ludum: aduerſus nempè naturalem iuſtitiā, qua iubemur diligere æqualiter proximū ſicut noſmetipſos, propterea inquit Eccleſiaſticus*, attendite ab omni iniquo, & mandauit unicuique de proximo ſuo; quia uero prædicta ratio aduerſus attrahentem ad ludum videtur pœnitus in attracto ceſſare, his idem attractus regulis non ſubiicitur ex ciuilium legum traditionibus, quibus ſubiectum comprobauimus attrahentem; niſi tamen ex affectu & circumſtantiis euidenter dolus appareat, aut fraus, quo caſu minimè tutus erit in foro poli; & quàm abominabilis ſit ludus hic fortunæ refert Vulpianus iureconſultus ſub titulo de aleatoribus libro vigeſimo tertio.

* ſecūda pars. nu. 1. Tract. ſpon. §. item Vincentius. uum. 3.

* 6. 17. Matthę. ca. 22.

Secundus eſt, quem fortunæ & ingenij ludum appellamus, vt eſt tabularum ludus, & his ferè regulis, quibus ſupra, huic ludo uacantes, ſubijci non dubitamus, ſi ea q̄ illicitum ludum faciunt interueniſſe fuerit comprobatum, ſanè dolū, & enormē proximi offenſam; quæ nempè enormis diiudicatur ex qualitate & conditione atq; gradu perſonæ; nam in paupere, parua ſumma, magna dijudicatur; quæ in diuite & nobili genere nato non eſt in conſideratione; ne dum enim grauis infertur iactura proximo, à quo euincitur non parua pecuniarum ſumma, ſed etiam offenditur familia domi relicta, propterea in omnem caſum tutius eſt euictam etiam paruulam pecuniam in uſus pauperum diſpenſare*.

u Abb. In cap. clerici, el 2. nu. 12. cū ſeq. de uita & honeſt. cler. & in c plerique. de immuni. eccl.

Tertius eſt, quem Ingenij ludum tantum dicimus, vt ſcaccorum, & ſimilis honeſtæ exercitationis ex genere ſuo

ſuo etiam clericis licitæ; nam ad recreandã hominis exagitatam mentem propter continuum ſtudij vſum, & cæteras id genus animi uirtutes, ne in vitæ periculum incidamus, poſſumus impunè huic ludi generi uacare*, dum tamen ſemper abſit omnis proximum lædendi cupiditas, ne ex licito fieret illicitus. ex ueteri autem lege non dubitamus hæc iniqua ludorum genera apud quoſuis etiã ſceleratiſsimos homines nõ fuiſſe introducta; ſed tantũ legimus pueriliter pueros ſe gesſiſſe; vti fecerat Iſmael natus ex ancilla, qui iocabatur cũ Iſaac fratre & filio Abraã, vt refert Moyſes in primo Pentat.* nec non eodem loci Iſaac iocatum eſſe cum Rebecca vxore. legitur autem (iuxta ſucceſſus, ac rerũ fęlices euentus) populum Iſrael quãdoque ſe dediſſe honeſtis uoluptatibus pro diuini numinis gloria, ac proprio ſingulari ſolatio; cum uates in pſalterio*, induceret eccleſiam fore vt exultaret propter veram religionem propagatam iri, in hũc modum cæcinit, oẽs gentes plaudite manibus, iubilate Deo in uoce exultationis. habuit enim epulium, calendas, neomenias, atq; uarios feſtos dies, in quibus ſemper dominum laudans epulabatur, & exultabat; vnde ita loquitur idem in quarto Pentat.* ſi quando habebitis epulium & dies feſtos & calendas, canetis tubis, ſuper holocauſtis, & pacificis uictimis, vt ſint uobis in recordationem Dei veſtri, ego dominus Deus veſter. nec non legitur in primo Regũ*, Saulum Regem quæritaſſe hominem ſcientem pſallere cithara, ſicq; mãdaſſe fieri quotieſcunq; à ſpiritibus malis exagitabatur; ante cuius ſtabat conſpectum Dauid, qui pſallebat cithara ac re focillabatur Rex Saul; vnde ſic ait Cicero in ſecunda Philippica, homines, quamuis in rebus turbibus, tamen ſi modo homines ſunt, interdum animis relaxantur. quibus exemplis ſacri canones non improbant conuiuia, quæ ex intentione impendendę charitatis fiũt, in quibuſque nulla abſentium vita mordetur, neque inanes ſecularium negotiorum immiſcentur fabulæ; ſed ſacræ lectionis audiuntur verba*. neque, tanquam illud ueniat in conſequentiam, quaſi conceſſo vno ſine quo illud ſaltem

a Fely. in c. la tor. & in c. cõ tinebatur. de homi.

* ca. 21. cum ſeq c. 26.

* 47.

* c. 10. & Iſai. c. 1. & in Deu ter. cap. 14.

* cap. 16.

* 44 diſ. c. cõ meſſationes. & c. conuiuia.

ſaltem commodè ſtare non poteſt, alterum cenſeatur eſſe conceſſum, improbatur donatio hiſtrionibus ex honeſta cauſa facta, omni ſemper remota vana gloria; necnõ hiſtrionibus & cæteris, qui variis huiuſmodi delectationis inſtrumentis utuntur*.

* gl. in ca. donare. 86. diſt.

NON FALSVM TESTIMONIVM DICAS.

Quo generali nomine uenit quælibet ueritatis immutatio, ſiue pure, & abſq; aliquo dolo illud proferendo, quod ſecus fuerit, ſemetipſum proferentem decipiendo, uel doloſè, quod ſecus fuerit proferendo*. ad cuius rei euidentiam, tria diſtinguuntur inuicem diſcrepantia capita, quorum primum aut eſt falſum dicere. aut mendacium dicere. aut mentiri tertium eſt caput.

* de crimine fal. c. 1. & c. licet. & Bar. in Auth. pręsbyter. C. de ſacr. ſanct. eccl.

Falſum dicere ſumptum in genere, eſt quælibet immutatio veritatis; quam, per hoc publicum proclama, Non falſum teſtimonium dicas, intendit dominus prohibere:

Mendacium dicere deſcribitur quædam falſa vocis ſignificatio voluntate ipſa fallendi, de quo ſapiens in prouerbiis*, profert autem mendacium doloſus teſtis.

* c. 14. & c. in auté. 22. q. 2.

Mentiri autem tertium eſt caput, minimè relatum ad eos qui nihil falſi proferunt, ſed ad eos tantummodo q aduerſus propoſitum in mente retentum nituntur & veniunt; qua de re ſecundum ęquam, aut iniquam profentium intentionem vindicari oportet; nam quandoq; dæmones proferentes veritatem mentiuntur, ex iniqua vero ac corrupta mente retenta, rei efficiuntur intendentes eos deinceps præcipites ducere, ſuis adhærentes fictis ac ſimulatis cõſiliis*. Abraam vero non commiſerat in Deũ aut proximum, cum perſuaſiſſet Aegyptiacis Saram, quæ eius fuerat vxor, fuiſſe ſororem, quia non habuit ꝑpea mentẽ vt quenquã fraudaret, ſed eo ſic dixerat vt euaderet mortis periculũ, qđ imminebat illi*, nec non vt eximeretur

* 26. q. 4. cũ ſeq. & c. ſciẽdũ. & ca. nec mirum.

* 22. q. 2. c. q̃ri t. & ex Gen. c. 20. & c. 12. & cap. 26.

meretur populus Israel ab obsidione ciuitatis Ierosolymæ per Holofernem principem Regis Assyriorum, licuit Iudith ad ipsum astutè accedere, eumdemq; principem abscisso capite, necare. est igitur mendacium falsa vocis significatio, quod est falsum, voluntate fallendi quod est mentiri*. quorum sacræ canonicæ scripturæ octo deduxere mendaciorum genera*. primum illud est si iuramento, vt puta, quis asseruerit Christum passum non esse. Secundum genus est, si quis iniustè absque alterius vtilitate proximum offendat iureiurando. Tertium est, si quis vni prosit, noceat autem alteri intentione ipsa nocendi. Quartum est sola mentiendi, fallendiq; libidine prolatum. Quintum est si ipsa placendi cupiditate fuerit iuratum. Sextũ est quod obest, & alteri prodest, vt si alicuius pecuniam iniustè tollendam sciens quis vbi sit, se nescire mentiatur, quia pro temporali commodo non est ueritas corrumpenda. Septimum est, vt quando nulli obest & alteri prodest, ueluti si quis hominem ad mortem quæsitũ nolens prodere mentiatur; quia etiam si non debeat quis tam crudelis esse vt saltem facto eum non tueatur, quem verbis defendere nequit; nihilominus tẽporalis alterius salus, propriæ non est præferenda saluti; & ita legitur in tertio Regum,* Abdiam seruasse, qui timens dominum tulit & abscondit centum prophetas quinquagennos & quinquagennos in speluncis & pauit pane & aqua, quos Iorabel occidere uoluerat; nunquam tamen propriè mentiri licere dicimus, quin saltem peccatum ueniale committatur. & in hũc modum declaratur Ecclesiasticus*, dicens fili cõserua tempus & deuita à malo, pro anima tua ne confundaris dicere uerum, ne accipias faciem aduersus faciem tuam, nec aduersus animam tuam mendaciũ, ne reuerearis proximum tuum in casu suo, nec retineas uerba in tempore salutis. Octauum illud est mendaciũ quod nulli obest, ad hoc autem prodest ut à corporali immunditia tantum tueamur virginem; sola enim animi castitas, cui coacto violenter, inest sine pudicitia salus nostra, ea est qua præmia meremur, vnde liber sapientiæ,* q̃ pulcra

* c. beatus, ubi Arch. 27.q.2. & c. nec mirũ. 26.q.5.

* 22.q.2.cap. primum.

* cap. 18.

* cap 4.

* c 4. & 27.q. 1.c. nuptiarũ.

pulchra est casta generatio cum claritate, immortalis est enim memoria illius, quoniam & apud Deum nota est & apud homines, cum præsens est imitantur illam, & desiderant eam cum se eduxerit, & in perpetuum coronata triumphat incoinquinatorum certaminũ præmium uincens & reliqua. quæ postremò cuncta mendaciorum genera ad hæc tria rediguntur, Nam aut omne mendacium officiosum. aut Iocosum. aut perniciosum est.

Officiosum illud appellatur, quod nocet nulli, ꝓdest autem alicui, ut si necessitatis ratio extorquere, & pietas ac religio suadere uideatur, quãuis alteri inferri uideatur præiudicium, sicuti exemplum traditur in obstetricibus; quibus, ut refert Moyses in secundo libro*, Rex Aegypti Pharao præceperat vt hebræorum mares nascituros statim necarent, fęminas vero reseruarent; quæ timentes Deum, pietateq; motæ, mares quoque indemnes seruabãt; quibus idem Rex ad se accersiri iussis, sic ait quid nam est hoc, quod facere voluistis vt pueros seruaretis? quæ excusabiliter & minus grauiter mentientes sic responderunt, non sunt hebreæ sicut Aegyptiæ mulieres, quæ enim obstetricandi habent scientiam, & prius quam veniamus ad eas pariunt; & propterea sequitur eodem loci historia, & benefecit Deus obstetricibus, & creuit populus, confortatusq; est nimis, & ædificauit eis dominus domos; ex quibus dicitur prolem Aaron, & successiuè leuitarũ inferioris gradus, nec non & prolem Moysi propagatam. nec vituperatur, sed laudatur Ionathas qui, vt refert primus Regum*, mentiendo patri suo, dixerat Dauidem contulisse se in Bethlem ad solemne necessarium conficiendum sacrificium. & ita sibi voluit Paulus ad Romanos*, si veritas Dei in meo mendacio abundauit in gloriam ipsius, quid adhuc & ego tanquam peccator iudicor? & non sicut blasphemamur, & sicut aiunt quidam nos dicere faciamus mala vt eueniant bona.

* cap. 1.

* cap. 20.

* cap. 3.

Iocosum illud dixere mendacium, qđ vt nemini obest ita nulli prodest oblectandi gratia dictum, quod capitale non est; reatus autem venialis ea fuit ratio ex senten-

* ca 5.& primo Cor.c.15. tia Pauli ad Ephesios*, quo loci omne stultiloquium, fornicatio, & omnis immunditia, aut turpitudo, aut scurrilitas, quæ ad rem non pertinet præcipitur fileri. propterea
* c.18. Lucas. ca.eo. 18. dixerat Ecclesiasticus*, non impediaris semper orare, & ne verearis vsque ad mortem iustificari, quoniam merces Dei manet in æternum.

Perniciosum autem illud est, quo quis nulli prodest, sed famæ, vel vitæ detrahendo nocet alteri, & ita sibi vo-
* c. 21 Psal. 5. luit sapiens in prouerbijs*, perdes omnes qui loquuntur mendacium; & testis mendax peribit. qua de re, vt refert
* cap. 13. historia Danielis*, condignam mortis dedere pœnā duo illi senes, qui mentientes falsò asseruere Susannam fuisse fornicariam: quos & hipocrytas tristes, aliud in corde, a-
* cap. 9. liud in ore habentes, appellat Propheta Isaias*, dicēs, ꝑpter hoc super adolescentulos eius non lætabitur dominus, & pupillorum eius, & viduarum non miserebitur, q̃a omnis hipocryta est & nequam, & vniuersum os eius loqutum est stultitiam. quibus non lōgè absimiles sunt adulatores, quasi deficienti bonum tribuentes; vel nimis extollentes bonum quod insit illi: vel insitam turpitudinē
* gl. in c unū omniū uerbo, adulari 25. di. in eum laudantes*. & ita ait Cicero pro Lelio, nulla in amicitijs pestis est maior, quàm assentatio, blanditiæ, adulatio, adulator enim credētem decipit, absentem rodit, ac odiosum se reddit. vnde in prouerbijs*, qui dicunt im-
* cap. 24. pio iustus es, maledicent eis populi, & detestabūtur eos tribus; qui arguunt eum laudabuntur, & super eos veniet benedictio, labia deosculabitur qui rectaverba respōdet, ne sis testis frustra contra proximum tuū, nec lactes quē
* ca. 3 & c. 5. quam labiis tuis. & sequitur Isaias*, populę meus qui te beatum dicunt ipsi te decipiunt, & viam gestorum tuorū dissipant. Non ambigitur aūt per rerū successus ac delicti grauitatē ex maiori aduersus vnum, quàm aduersus alterum offensione, grauius esse vindicandū. propterea le-
* Arch. in ca. homines. 22. q. 2. gitur in hūc modum per sacros canones fuisse distinctū*; Aut aliquis profert falsum, credens verum proferre, quo casu in hunc modum distinguitur; aut is adhibuit eam quam debuit diligentiam antequam falsa verba protu-

tisse, quæ nempè protulit ex quadam simplicitate, ac indiscretè, remoto tamen omni dolo ac supina ignorantia, & à veniali crimine non excusatur. Aut omnem adhibuit diligentiam, optimè consideratis omnibus facti qualitatibus, & hoc casu à mortali ac veniali crimine excusabitur. & ita loquitur Paulus primo ad Timothæum*, dicens finis autem præcepti est charitas de corde puro, & conscientia bona, & fide non ficta. *cap. 1.

POENITENTIAS IMPONERE.

Ex quibus, quauis etiam aduersus dominum graui pręcedente offensione, adeo immunes efficimur ac pœnitus abluimur, vt in pristinum innocentiæ statum, propagati, statim ac immediatè reuertamur, vnde Propheta Ezechielis*, si impius egerit pœnitentiam ab omnibus peccatis suis vita uiuet, omnium iniquitatum eius, quas operatus est, non recordabor, in iustitia sua, quam operatus est, viuet, & reliqua; & in hanc rem subdit Ieremias*, si pœnitentiam egerit gens illa à malo suo quod locutus sum aduersus eam, agam & ego pœnitentiam super malo quod cogitaui vt facerem, & subito loquar de gente & de regno vt ædificiem & plantem illud, si fecerit malum in oculis meis, vt non audiat vocem meam, pœnitentiam agam super bono quod locutus sum vt facerem ei. & beatos prædicat vates in psalterio*, dicens beati quorum remissæ sunt iniquitates, & quorum tecta sunt peccata; Deus enim peccata eis condonat, qui confitentur illa, & ex animo sanguinem Iesu Christi omnium delictorum expiationem esse credunt, atq; de commissis agunt pęnitentiam; quæ nempè altero de duobus modis contingere solet. Aut in p̄senti seculo dū spiritus hos reget artus. Aut in altero seculo corpore ab anima separato, qđ dicit̄ purgatoriū, quo loci septēni

*cap. 18.

*c. 18. Luc. c. 1. Isai. ca. 49.

*32. & Paulus ad Romanos. cap. 4.

pœnitentia quodlibet veniale expurgamus, vel per sacerdotum oblationem; aut per sanctorum apud dominum regnantium præces; siue cognatorum ieiunium, aut charorum ælemosynam. ex ueteri autem lege hæc venialia, q̃ minuta crimina dicimus, quibus à gratia Dei non excludimur, in hunc modum expurgari consueuerant; nam sacerdos sumebat vitulam rufam, trimam & immaculatã, neque adhuc subditam iugo, quam pro peccato suæ domus imolabat; Hircum autem pro vniuerso populo imolabat, cuius carnes & pelles, ac fimum vitulæ, atq; hircũ extra comburebat, cineremq; seruabat, ac inde per totũ annum fiebat aspersio aquę; videlicet die decima mensis septimi, quem dicimus septembrium hoc genus sacrificij conficiebatur, ac vt docet Leuiticus*, reliqua per sacerdotes expediebantur, iuxta modum offerentium oblationes. At quia ante aduentum domini nostri Iesu Christi ac eiusdem ad cęlos ascensionem, paradisi ianua cunctis fuerat occlusa, erat communis omnium saluandorum locus, quem limbum appellamus ad certissimam sanctis patribus, ac cęteris qui piè & iustè vixere, spem futuram eiusdem, quem voce messiam ac vnigenitum Dei filium prædixere scripturæ. purgatorio autem omne crimen veniale in futuro seculo septenni pœnitentia expurgamus, exẽplo Mariæ prophetissæ sororis Aaron, quã iuxta quartum Pent.* dominus stigmate lepræ percusserat, propter detractationem Moysi fratri, qui præcibus tandem obtinuit vt mũdaretur, prius tamen per dies continuos septẽ extra claustra iussa exhiberi. nec non, vt legitur in quarto Regũ*, Naaman Iordanis aqua septies lauit, & propterea à contagio lepræ factus est mundus. postremoq; legitur in tertio Pentateuchi*, ac in sexcentis veteris scripturæ locis, ad omnem leprosum ac immundum hominẽ expurgandum, hoc septenni, siue dierum septẽ numero vsos esse hebræos. alij huius septennis pœnitentiæ hanc asserunt fuisse rationem; sicuti per cuiuslibet mortalis criminis lapsum, amittitur Spiritus Sancti gratia, quæ septiformis est. ita eamdem amissam tanto tem-

* c. 7. & Numer c. 19. gl. in c. aquam sale de consec. dist. 3.

* c. 12. & ca. hoc ipsum. 33. q. 2.

* cap. 5.

* cap. 13.

to tempore conueniens eſt recuperari, * cum nihil tam naturale ſit, quàm unumquodque eo iure recuperare aut ſoluere, quo colligatum eſt; nihilominus ex ampliſsima ac generali Apoſtolis tradita ſoluendi & ligandi facultate, non dubitamus, exquiſita pęnitentis contritione, pœnitentiam augeri, aut minui poſſe ſacerdotis arbitrio. poteſt enim tanta eſſe pęnitentis contritio, ut ab omni reatus pœna ſtatim fiat immunis, adeo ut moriens tranſeat ad uitam abſque ullis in hoc aut altero ſeculo tormẽtis, unde pſaltes, * cor contritum & humiliatum Deus non deſpicies; qui adhuc intendens dominum ipſum intueri cor noſtrum contritum, neque nos poſſe eius miſericordiæ menſuras ac tempora diffinire, percunctanti ſic reſpondet, * miniſtrationes eius quis enarrabit? quem & nuper legimus toties nobis ueniam polliceri quoties contriti, ad eum conuertamur. At quia, ut pęna unius ſit metus multorũ, ea publicè ſunt corripienda, quæ coram omnibus apparẽt eſſe commiſſa; unde ut refert Moyſes in tertio libro*, dominus Deus præcepit uindicari publicè in blaſphemũ, & omnes qui eum audierint apponere manus ſuper caput eius, & ab uniuerſo populo lapidari; ſacri canones diſtinxere triplicem non ſacramentalem pœnitentiam; uidelicet Solemnem. Publicam & priuatam.

26.q.5.c quã diuinationes ubi Arch.

* Si Ioel.c.2. & de pœ.diſt.1.c mẽſurã, ubi gl.&.l. diſ.c.ſi q̃s Arch. in c. uirg nẽ, 27.q.1. & ĩ c. qui bona. 17.q.1.

* 119.

* cap. 24.

Solemnem pœnitentiam decreuere imponendam ei, per quem uniuerſus ciuitatis populus fuerit ſcandalizatus; quam propterea cum frequens eſt populus, loci Epiſcopus quadrageſimali tempore, conuocato in maiori Eccleſia clero, conſueuit imponere. Publicam ſtatuere pęnitentiam pro delicto quidem publico, ſed non quo uniuerſus ciuitatis populus ſcandalizatus fuerit, * quam iure optimo, necnon & ſolemnem ſæpiſsimè paſſus eſt uniuerſus populus Iſrael, quem propter quatuor publica crimina, cernimus captiuum publicè fuiſſe ductum. Quorum prima fuit captiuitas propter uenditionem Ioſeph fratris & filij Iacob, nam ſub dira Regis Aegypti manu fuerat detentus annis quadringentis triginta, habita tamen relatione a die illa cum Abraam de terra egreſſus eſt

* c. ĩ capite. l. diſt. & c.1. de pęni. & remi. 26.q.5.c.ſi. & 2.q.1.c.ſi pec cauerit Arch. in c. quicũq; de hęre. in 6.

est urgēte ibi fame, ut peregrinaretur in Aegyptū; de quo
ca. 12. & c. 33 ita in primo, facta est autem fames in terra, & paulo in-
* cap. 15. ferius subsequitur; * scito prænoscens (ait dominus)
quod peregrinum futurum sit semen tuum in terra non
sua, & subijcient eos quadringentis annis: & post hæc e-
gredientur cum magna substantia, generatione autem
quarta reuertentur huc necdum enim completæ sunt ini
quitates Amorrhæorū usque ad præsens tempus, in illo
die pepigit dominus fædus cum Abraam, dicens semini
tuo dabo terram hanc à fluuio Aegypti usque ad fluuiū
magnum Euphratem, uidelicet populos Cinæos, & Ce-
nezeos, Cemonæos, & Hethæos, & Chananæos, à Chanaā
dictos, ex quo omnes prædicti descendere. nam post di-
luum uniuersæ carni factum, ut idem Moyses colligit in
* cap. 10. primo libro,* prędictæ gentes & populi, idem sunt sorti-
ti agnomen, in sex redacti principales prouincias, quæ
ita describuntur, Amorrhæum, Chananæum, Hethæum,
Pherezæum, Henæum, & Iebusęum; ad quas debellatas ac
* & in Exo. c. 34. & in Deu. cap. 20. pęnitus eradicatas gentes & loca, sub duce Iosue,* intro
ductus fuerat uniuersus populus Israel. à die autē cum di
xerat dominus ad Abraam, prædictum futurum populum
Israel annis quadringentis fore affligendum, non dubita
tur elapsos antea fuisse annos triginta; sumentes igitur
exordium à peregrinatione eiusdem Abrahæ cum de ter
ra sua, ut peregrinaretur, egressus est, procul dubio ascē-
ditur ad eam prędictam quadringentorum triginta anno
rum summam: in rei autem ueritate graui seruitute ac
onere non fuerat afflictus populus, nisi ducentis & de-
cem annis, quo pacto declaratur Moyses in eodem se-
* cap. 12. cundo libro,* dicēs, habitatio autem filiorum Israel, qua
manserunt in Aegypto fuit quadringentorum triginta an
norum, quibus expletis eadē die egressus est omnis exer-
citus de terra Aegypti.

Secunda fuit captiuitas immediate annorum quadra-
ginta post exitum de Aegypto, propter subsecutam ad-
uersus dominum & Moysen murmurationē occasione ex
ploratorū; quos mādato domini, idē Moyses & cæteri pri
mates

mates interim in deserto expectantes, misere ad cõsiderã dã ac pęnitus explorandã promissionis terrã, si ad eã dare tur tutus accessus; quorũ post dies quadraginta, reuersi alij tutũ, alij vero nõ tutũ ad eam retulere dari accessum, propterea diuina diffisi prouidentia, aduersus Moysen, murmurabant quærentes sibi alium ducem; hincque furo re concitatus magnus dominus, ita protulit sententiam iuxta quartum Pentateuchi,*filij uestri erunt uagi in de serto annis quadraginta, & portabũt fornicationẽ uestrã, donec consumantur cadauera patrũ in deserto iuxta numerũ quadraginta dierũ, quibus cõsiderastis terrã, annus pro die imputabitur, & quadraginta annis recipietis ini quitates uestras, & scietis ultionẽ meã, qm̃ sicut locutus sum, ita faciã oĩ multitudini huic pessimæ, q̃ consurrexit aduersũ me in solitudine hac deficiet & morietur; qua de re quicũq; cãm dedere huic murmurationi à uiginti an-nis supra (p̃ter Iosue & Caleb exploratores q retulere tu tũ dari accessũ cõfortãtes populũ ut tutissimã spem habe rẽt in dño) omnes prostrati sunt in deserto; & elapsis tri-ginta octo annis (nã antequã fuissent missi exploratores, elapsus fuerat annus secundus) per manũ Iosue substituti eidem Moysi prædefuncto, subiungarunt uniuersam pro missionis terram per spatium annorum octo, debellatis barbaricis omnibus gentibus & Regibus triginta & altero captis ac interfectis, ut refert historia Iosue.

* cap. 13. cum seq. & in Deu. cap. 8. cũ seq.

Tertia fuit captiuitas annorum septuaginta sub Nabu chodonosoris Regis Babilonis imperio ac dira manu, pro pter graue idolatriæ facinus, nec nõ prophetarum necẽ, quo tempore amissa est arca fœderis domini, quam dici-tur fuisse absconditam per prophetam Ieremiam, & idem Rex pœnitus eradicauit templum domini, ducto sub ca-ptiuitate in ciuitatem Babyloniam populo Israel; unde ad dominum sic acclamat uates in psalterio,*super flumi na Babylonis illic sedimus & fleuimus dũ recordaremur tui sion, & reliqua. Quo etiam tempore, idem Ieremias, *sedit gemens, & composuit lamentationes suas, siue ter renas nuncupatas.

* 137.
*cap. 25. & c. 27. & c. 34. & c. 39 1. Esd. cap 4. cũ seq. Daniel cap. 9 quart. Reg c. 23. cũ duob. seq. secundus Paralipo cap. 24. Iudit. c. 5.

Quarta

Quarta uero & ultima, perpetnisque perduratura tem poribus captiuitas pręsens est ob domini nostri Iesu Christi necem, in quem astiterunt reges terræ, & principes conuenerunt in unum. in quam rem ita fatur Amos, *super tribus sceleribus & super quatuor nō conuertam eū, pro eo quod uendiderit pro argento aurum, & pauperem pro calceamentis. Quæ res satis est executioni demā data per Titum & Vespesianum Imperatores; atque ex præsenti ac longissimo infælici huius populi Israel statu, ac dispersione apertissimè demonstratur; & ita uaticinati fuere prophetæ, ac in hæc uerba prædixerat Moyses in quinto* obsedeberis intra portas tuas in omni terra tua, quam dabit tibi dominus Deus tuus, & comedes fructum uteri tui, & carnes filiorum tuorum, & filiarum tuarum, quas dederit tibi dominus Deus tuus in angustia & uastitate, qua opprimet te hostis tuus; & subdit augebit dominus plagas tuas, & plagas seminis tui, plagas magnas & perseuerantes, infirmitates pessimas & perpetuas. & uaticinatus fuerat Patriarcha Iacob, uti refert idem in primo libro; * in hunc modum; Non auferetur sceptrum de Iuda, nec dux de fæmore eius donec ueniat qui mittendus est, & ipse erit expectatio gentium. nullo enim unquam tempore legimus hunc populum Israel adductū fuisse in hanc extremam perditionem, neque tanto tempore; neque ducibus & rectoribus caruisse; quia ab Ierosolyma ciuitate capta & destructa per prædictos imperatores Titum & Vespesianum usque ad præsens tempus prolapsi sunt anni mille & quadringenta noaginta octo; qua nempè captiuitate nulla fuit maior: eoque arguitur perpetua futura, & ex prędicta in dominum nece illata, quia antequam idem dominus adueniret, per annos ferè septuaginta, ꝓdigia cessarūt, extinctusq; erat ignis quē perpetuum, & in columna atrij, quasi fædus cum domino, habuere; neque deinceps prophetæ uaticinabantur; quod in hunc modum futurum prædixerat iterum adductus psaltes, * signa nostra non uidimus, iam non est Propheta, & nos non cognoscet amplius. quæ & antea cum defecissent,

*cap. 2. & Daniel cap. 9.

*cap. 28.

*cap. 49.

* 74.

defeciſſent proculdubio fuerant indicium populo, ei mi niſtrari pocula calamitatũ; q rurſus ait,*oſtẽdiſti populo tuo dura potaſti nos uino cõpunctionis. Quãuis autẽ prę cedens Iacob prophetia non uideatur apud hebræos inducere neceſſarium ex præſenti ſtatu Meſsiæ aduentum, atque per conſequens æternam regni perditionem ac ſceptri: negantes argumentum à contrario ſenſu, per iſtam dictionem, donec, poſſe ſubſiſtere, quam dicunt inducere extenſiuam quandam diſpoſitionem; moti autoritate Euangeliſtæ Matthæi, *aduerſum nos in hunc modũ loquẽtis, exurgens aũt Ioſeph à ſomno fecit ſicut præcepit angelus domini, & non cognoſcebat eam donec peperit; nam cum indubitatè nos fateamur, oporteatque neceſſario fateri, ut neque poſt partũ Ioſeph cognouerit Mariam uirginem; aſſerunt, inquam, & illi dictionẽ iſtã id minime poſſe operari ut, cum ſint expulſi è regno, uenerit neceſſario meſsias. quem etiam terminum, iuxta ſenſum ac interpretationem noſtram, legimus obſeruatum per eundem pſaltem, *dixit dominus domino meo ſede a dextris meis, donec ponam inimicos tuos ſcabellum pedum tuorum: quo caſu non dubitamus dominum Ieſum Christum minus ſedere à dextris patris, ac ſuper omnem principatum, poteſtatem & uirtutem eſſe conſtitutum, reiectis atque ſub pedibus ſuis ſubiectis inimicis, deuicto nempè mortis aculeo, atque nouiſsimo tempore tractis ad cæli ſupremas regiones beatis; relegatis uero ad tartara damnatis; quam huius dictionis naturam perpendentes legislatores, regulam conſtituere ut conditionem, ac extinctiuam diſpoſitionem inducat, referentes exemplum de uxore relicta domina & uſusfructuaria donec caſtè uixerit* niſi tamen conſtiterit de contraria mente diſponentis aut per ſigna euidentia, aut per naturalem, quæ maximè uiget, interpretationem, ut uidimus exempla quibus nitebantur hebræi; unde inquit Sceuola libro quinquageſimo quinto digeſtorum,* ſi quis relinquat uſumfructum ei qui mentis compos non eſt, donec mentis compos

Cc fiat,

*68.

*cap. 1.

*110.

*Iaſ. in l. ſi fũdũ ſub cõdõne §. ſi paterfã. nu. 11 ff. de leg. 1. & in l. ſufficit. nu. 5. ff de cõd. ind. Bar. in l. 1 ff. de condi. & demonſt.

*per l generali. §. duas filius ff. de uſu. & uſuf. leg. & l. ambiguitatẽ C de uſu. & habit.

fiat, & conualescat; & tempore uitæ suæ perseuerante atque in eodem furore defuncto; nihilominus prædictum permanere legatum. Sicque cum eodem loci appareat Iacob mandasse congregari duodecim filios suos, ex quibus duodecim fuere orte tribus, ut annunciaret, quæ uentura erant in diebus nouissimis; ac fateantur omnes, reliquias Hebræorum esse ex Tribu Iuda, & dimidia Beniamim, quam ex debilitate eius dimidiam dixere, quæ in rei ueritate una est; cæteras autem tribus quorum deinceps non est memoria, diuiso Regno propter peccata populi petentis Regem, ut ostendit primus Regum,* abijsse ultra Iordanem; non dubitamus ex mente uaticinantis, necnon ex cæteris prophetantium dictis, ex eo peccato fore dispergẽdos, ac dictionẽ illam, Donec, inducere extinctiuam dispositionem, ac hebræos perijsse atque de regno expulsos adeptumque sceptrum fuisse; quia uenit messias dominus Iesus; quem cum, diuino spiritu afflatus Moyses, uenturum perspexisset, ut nedum posset omnem Israeliticum populum à seruitute sub manu Pharaonis asperrima corporis & afflictionis spiritus; sed ab æterna etiam animæ iactura eximere; eique se minimè fore æqualem, qui tamen omnium fuerat supremus in terris, ne uideretur in alienam messem manum mittere, sic fatus est ad dominum in secundo libro*, obsecro domine, mitte quem missurus es. Neque immemor sit hebræa gens solius Dei esse, uel eius nomine habentis spiritũ sanctum, illuminare cæcos, leprosos mundare, atque suscitare mortuos, sicuti ostendunt Euangelistæ eundem dominum Iesum millies ita fecisse; pro quo non dubitamus, ut refert Moyses in quinto libro*, dominũ Deum dixisse, hoc habebis signũ, quod in nomine domini Propheta ille prædixerit & non uenerit, hoc dñs non est locutus, sed per tumorem animi sui propheta confinxit, & idcirco non timebis eũ. Ac ut legitur in libro Iudicum,* Gedeon dixit ad Angelũ dñi da mihi signum quod tu sis qui loqueris ad me. & subdit Isaias*, annunciate quæ uẽtura sunt in futurũ, & sciemus quia

* cap 8 & tertio Reg. c. 11.

* cap. 4.

* cap. 18.

* cap. 6.

* cap. 41.

quia dij estis uos: & in fauorem Ieremiæ*, qui aduersus *cap. 26. & cap. 28.
Ierosolymam ciuitatem fuerat uaticinatus, cum cæteri
uates atq; sacerdotes ad oẽm populũ fuissent locuti, dicẽ
tes iudiciũ mortis est uiro huic, principes & oĩs populus
dixerũt ad sacerdotes & quoscũq; ei detrahẽtes, nõ est ui
ro huic iudiciũ mortis, quia in nomine dñi Dei nostri lo
cutus est ad nos. Propterea sic dixerat psaltes*, in Deo fa- *107.
ciemus uirtutẽ, & ipse ad nihilũ deducet tribulãtes nos.
Qui uerus messias cũ eiecisset dæmoniũ acriter torquẽtẽ
mutũ, iussumq; deinde loqui, ac pessimas admirãtiũ intel
lexisset cogitationes, qđ diuinitati ꝓpriũ est, sic locutus
est iuxta Euangelistã Lucã*, oẽ Regnũ in seipsum diuisũ *cap. 11. Mar. c. 2. & 1 Reg. cap. 16.
desolabitur, & domus supra domũ cadet, si aũt & Satanas
in seipsum diuisus est, quõ stabit Regnũ eius? quia dicitis
in Beelzebub me eijcere dæmonia: Si autẽ in Beelzebub
eijcio dæmonia, filij uestri in quo eijciunt? ideo ipsi iu-
dices uestri erũt; porrò si in digito Dei eijcio dæmonia,
profectò puenit in uos Regnũ Dei. & hic est magnus ille
Propheta Deo penitus similis, de quo ita loquitur quin-
tus Moysi liber*, Prophetã de gẽte tua, & de fratrib' tuis, *cap. 18.
sicut me suscitabit tibi dñs Deus tuus: ipsũ audies. Nec
propterea mirũ fuit si, ab alto cœlo demissus, fecerat se fi
liũ Dei, qđ fuit in cã ut morti fuisset traditus, de quo ita
meminit Ioãnes*, hebræos loquẽtes īducẽs, de bono ope
nõ lapidam' te, sed de blasphemia, & qa tu hõ cũ sis, facis * cap. 10. & c. 19.
teipsũ Deũ. cui nẽpè à mũdi cõstitutione eius pr̃ Deus,
uirtutes, filiationẽ, atq; oĩmodã potestatis plenitudinẽ ꝑ
stiterat; de quo ita psaltes*, dñs dixit ad me filius meus es
tu, ego hodie genui te; postula à me & dabo tibi gẽtes hæ *5
reditatẽ tuã, & possessionẽ tuã terminos terrę: reges eos
in uirga ferrea, & tãquã uas figuli cõfringes eos. & subdit
Oseas*, sicut mane trãsijt, ptrãsijt Rex Israel, qa puer Israel *c. 11. & Dan. cap 7.
dilexi eũ, & ex Aegypto uocaui filiũ meũ. quã adhuc com
probamus sententiam de aduentu Messię, quo cuncta fue
re expurgata peccata quod ad æternam, quę antea fuerat
perditionem, quam illi per quemuis aduentum abne-
gant, sibi persuadentes uerum, frustra, adhuc expecta-

tum mesiam peccata mortis non expurgaturum, sed restituendos esse in regnum & terram suam per eundem: ex uerbis eiusdem domini, ut refert Moyses in quinto libro,
a cap. 12. * quo loci prædixerat nullum deinceps ullo tempore, eidem Moysi, fore similem, & si quis inter populum fuerit propheta, tantum se illi appariturum in uisione, aut per somnium; & denique longe diuerso modo, ac familiaritate, qua usus fuerat cum Moyse, cæteros allocuturum Prophetas. ne igitur (quod absit) uideremur incusare Deum mendacio, qui & in hanc tutissimam spem addu-
a cap. 23. xerat nos iuxta librum Numeri, * dicēs non est Deus quasi homo ut mentiatur, nec ut filius hominis ut mutetur: oportet necessario fateri dominum Deum, per prædicta, non aliter sibi uoluisse, neque fuisse locutum, quàm de unigenito suo, quem Iesum Christum dicimus; qui neque in parabolis neque per somnium, uisionemve, aut per ænigmata apparuit ulli: sed palam cunctis uidentibus in forma mansueti hominis magna comitāte caterua: quā saluā fecit à morte, ex noua, quam euangelicam legem ap-
a cap. 42. pellamus, & sanguine suo in cruce sparso, de quo Isaias, * & legem eius insulæ expectabunt. Proptereaque sic fatur
a cap. 5. Euangelista Ioannes*, scrutamini scripturas, & ille sunt, quæ testimonium perhibent de me. Hinc fit, ut, si fieri posset, quicunque sub nomine futuri mesiæ ab eis expectatus indubitatè, ueniens, constitueret se filium Dei, atq; omniū peccatorū remissorē: quæ ut refert Euangeli-
a cap. 5. sta Lucas*, iure optimo potuit remittere, ac remittebat: non aduertentes dominum mandasse ut eum audirent, & quicquid præciperet executioni demandarent. quorum cæcitatem optimè perscrutatus, sic fatur iuxta eumdem,
a cap. 11. & c. 9. & c. 52. Isaiam*, & ascendet sicut uirgultū corā eo: & sicut radix de terra sitienti, non est species ei, neque decor & uidimus eum, & non erat aspectus, & desiderauimus eum despectum, & nouissimum uirorum, uirum dolorum & scitientem infirmitatem, & quasi absconditus uultus eius, & despectus, unde nec reputauimus eū, uerè languores nostros ipse tulit, & dolores nostros ipse portauit, &

nos

nos putauimus eũ quasi leprosum, & percussum à Deo & humiliatum, ipse uulneratus est propter iniquitates nostras, attritus est propter scelera nostra, disciplina pacis super eum, & liuore eius sanati sumus. in quam eandem sententiam flectitur uates in psalterio*, & ait, & non audiuit populus meus uocem meam, & Israel non intendit mihi: & dimisi eos secundum desideria cordis eorum, ibunt in adiuentionibus suis. * 80.

Cuius mesiæ aduentus ex sacrorum, siue sanctorum hominum innumeris miraculis adhuc non improbatur; insuperq; ex potentissimorum Imperatorum tyrrãnide, qui fidem eius nedum impedire aduersus simplicium, ac sapientum innumeram turbam conuersam, sed pœnitus eradicare fuerant conati; qui tamen corporali uita contempta, per crudelissima tormentorum uaria genera, cruciari, & inuictam maluere tenere patientiam; de quibus sic fatur Paulus ad Ebræos*, alij ludibria & verbera expti sunt, insup & vincula & carceres, lapidati sunt, secti sunt, tentati sunt, in occisione gladij mortui sunt, circuierunt in melotis, in pellibus caprinis, egentes, angustiati, afflicti, quibus dignus non erat mundus, in solitudinibus errantes, in montibus & speluncis, & in cauernis terræ; in quorũ prorsus libera potestate fuerat ea euitare, & exinde præmia, & terrena multa consequi dona. quis autem tam impudens & fatuus est, qui incultam domini uineã. atq; mille & quingentis & tot annis aberrantem permansisse audeat affirmare? cuius idem dominus habuit semp particularem curam, atque exactissimam adhibuit diligentiam ne pereat, quosq; uoluit creatos ad sempiternã suam gloriam, nostriq; singulare solatium, iuxta Isaiam*, dicens quid est quod debui ultra facere vineæ meæ, & nõ feci ei? an quod expectaui vt faceret vuas, & fecit labruscas? propterea gens hebræa sibi ipsi adscribat, quæ huic seruituti ultrose offert, nulla venturi mesiæ spe relicta, quam certo sciant fore perpetuam seruitutem; nisi agno scant regem suum, illumq; summa pietate colant & uenerentur, vnde psaltes*, osculamini, inquit, filium, * cap. 11. * cap. 5. * 29.

ne fortè irascatur & pereatis de via.

Priuata uero pœnitentia est illa,quam dupliciter considerainus,appellamusq; aut sacramentalem; aut non sacramentalem.

Pœnitentia priuata, ac non sacramentalis est ea, quę cõsueuit tripliciter considerari. primo ex destructione eius rei, quæ antea fuerat facta, & ita sibi voluit dominus iuxta primum Pentateuchi*, dicens pœnitet me hominem fecisse, hoc est faciam actum, per quem me pęnituisse videbor. Secundo modo consideratur pœnitentia, vt si nõ fiat id quod concæptum fuerat in animo, vt traditur exẽplum in Niniuitis barbarica gente, cuius etiam curam habet dominus, quam, vt refert Iona Propheta, dominus ipse decreuerat subuertere, vna cum ipsa Niniue ciuitate, nisi & cum brutis triduo ieiunassent, sicut & legimus conuocatas fuisse omnes gentes ad faciendum phase, & vt fruerentur decimis, quo sic facto, mutauit sententiam.

* cap. 6.

Tertio consideratur pœnitentia pro diminutione rerũ promissarum, sicut legimus in eodem primo libro*, dominum fecisse, qui humanæ carni pollicitum tempus annorum centum & viginti, diminuit; illud redigens ad annos centum, propter negligentiam gentis, cessantis exorare dominum, qui misericordia vti semper est paratus, qua & mundum voluit creatum, eumdemq; ducit & sustinet in genere & in spetie. Secundo loco ducit mundũ per Iudicium. Tertio ducit illum per Iustitiam, quæ dicitur misericordia & Iudicium mixtè; Per misericordiam dominus ducit mundum, aut maximum, qua vniuersam machinam & globum digessit; aut magnum, qua creauit humanam carnem; aut paruum mundum, habita ratione ad priuatos homines; vel potius mundus maximus est. S. Trinitatis quo fuerat ab æterno; magnus, quo magnũ globum digessit; paruus uero, qno creauit homines, qui non nouerunt filium, vnde Euangelista Ioannes*, in mundo erat Iesus; & mundus per ipsum factus est; & mundus eum non cognouit. & dixerat psaltes*, reminiscere miserationum tuarum domine, & misericordiarum tuarum, quæ à

* c. 5 in fin. cum duobus sequen.

* cap 1.

* 25. & 103.

feculo funt. & cuius natus fapiens fequitur in puerbiis*, tu autem, inquit, Deus noster fuauis & verus es, patiēs & in mifericordia difponens omnia. Priuatos autem homines ducit & in fpecie ambulantes in vijs rectis ex fimplici mifericordia, quam omnibus gratis pollicetur, de qua ita fatur Propheta Ezechielis*, idcirco vnumquenque iuxta vias fuas iudicabo domus Ifrael dicit dominus Deus. in quam rem, iuxta tertium Regum*, in hæc verba fuerat affatus Salomonem prædictum, poftula quod uis vt dem tibi, qui fic illi refpondit, tu fecifti cum feruo tuo Dauid patre meo mifericordiam magnam, ficut ambulauit in confpectu tuo in veritate, & iuftitia, & recto corde tecū, cuftodifti ei mifericordiam tuam grandem, & dedifti ei filium fedentem fuper thronum eius ficut eft hodie.

* cap. 18.
* c. 18. & ca. 24.
* cap. 3.

Per Iudicium fecundo loco, quafi per æqui ab iniquo feparationem, quod ad pœnas impiorum ac feueritatem fpectat, idem ducitur homo atq; adiudicatur in extermi nium ac æternam perditionem. vnde Ifaias*, videbitis & gaudebit cor veftrū, & offa veftra, quafi hærba germinabūt, & cognofcetur manus domini feruis eius, & indignabitur inimicis fuis, quia ecce dominus in igne veniet, & quafi turbo quadrigæ eius reddere in indignatione furorem fuum, & increpationem fuam in flamma ignis, quia in igne dominus dijudicabit, & in gladio fuo ad omnem carnem. quod & magnum domini iudicium appellari cō fueuit, ac illud exerceri propter magnos, grauefq; homi num exceffus; vnde pfaltes*, cognofcetur dominus iudicia faciens, in operibus manuum fuarum comprehenfus eft peccator; quæ quatuor numero in veteri lege reperta legimus, & recenfet Ezechielis*, quod & fi quatuor peffima mea iudicia, gladium, & famem, & beftias malas, & peftilentiā immifero in Ierufalē vt interficiā de ea homi nē & pecus, & feq. in quā fniam antea collegerat Moyfes in quinto lib.* dicēs fi acuero vt fulgur gladiū meū, & arripuerit iudiciū man' mea, reddā vltionē hoftib' meis, & his q oderunt me retribuā, inebriabo fagittas meas fāgui ne, & gladius meus deuorabit carnes; & hæc eft vltio ea q̄ terita-

* cap. 66.
* 9.
* c 14. & quartus Regū ca. 17. & quartus Efd. c 14.
* c. 32. & c. 11.

teritabat Dauidem, qui propterea in hunc modum exora
* 143. uit dominũ in psalterio*, non intres in iudicium cum
seruo tuo, quia non iustificabitur in conspectu tuo omnis viuens; quasi dixerit, si me uoces in iudicium domine, de uitaq; ac moribus quæstionem exerceas nulla misericordia seueritatẽ iuris mitigante, nulla prorsus ostenditur mihi spes ad salutem; qui adhuc in hanc sentẽtiam ita fuerat locutus*, à iudicijs enim tuis timui.
* 119.

Per iustitiam tertio loco paruus mundus siue homo ducitur à Deo, ac sustinetur, quam mixtè misericordiam & iudicium diximus, cum non ea graui indignatione, qua exercet iudicium, vindicet peccatores, nec intendat perdere eos; hinc fit vt antequam terribilia sua iudicia exequatur, imprimis & ante omnia consuescat exhibere futuri iudicij aliquam spetiem ad correctionem à recta iustitia aberrantium; propterea sic fatur per ora Prophetæ Isaiæ*, ego sum Deus, & non est ultra Deus, nec est
* c. 46. & ca. 48. similis mei, annuncians ab exordio nouissima, & ab initio quæ nondum facta sunt; subditq;, priora ex nunc annunciaui & ex ore meo exierunt, & audita feci ea, repente operatus sum, & venerunt; sciui enim quia durus es tu, & neruus ferreus ceruix tua, & frons tua ærea, antequam venirent indicaui tibi, ne fortè diceres idola mea fecerunt hæc, & sculptilia mea, & conflatilia mandauerũt
* c. 12. & secũdo Reg. c. 14. ista. & huic adijce librum sapientię*, docuisti autem populum tuum per talia opera, quoniam oportet iustũ esse & humanum, & bonæ spei fecisti filios tuos iudicans das locum peccatis pœnitentiæ, qui propterea demisit Angelum suum Moysen, quem nuntium elegerat, familiariterq; alloqueretur, & in uirtute virgæ illũ Pharaoni legaret, quò populum Israel ad sacrificandum dimitteret, vt refert liber Exodus; quo loci misit deinde ranarum copiam magnam; ciniphes, muscarum ingens per campos agmen, & cætera id genus dimisit, quibus perspiceret futurum bellum; mors primogenitorum, ad quos sacerdotium, Regnũ, duplicia fercula, nec non ad patris dexterã sedere fuerat datum, & cætera spectabant; totius regni fu-

turam

turam perditionem innuerat. sicut & eidem Pharaoni te nebræ magnæ factæ prędixerant vna cum toto periturum exercitu; atque(aquis obrutum)in inferno sepeliendum; quia ex historia Iob*, Inferni proprium est obscuritas. q̃ & iuxta Euangelistam Marcum*,per mortem domini no stri Iesu Christi, in vniuersa terra facta est,innuens gentē sanctam Israel, ex eo tanto facinore è regno expellendā, ac propter huiusmodi cordis duritiam,quæ noluit fateri saluatorem, in inferno fore sepeliendam. nec dubitatur harum rerum effectus,præcedentibus signis ac indicijs, si miles semper esse, ex aquarum enim putredine, quæ & in eodē fuerat loco facta, significabatur interitus in aquis; quæ,quamuis inter quatuor pessima iudicia non fuerint relatæ, nihilominus arguunt indubitatam domini indignationem,quæ nempè sunt vnum ex pessimis iudicijs, sicut est ignis;nanque dominus volens eradicare ac delere omnem pœnitus sibi rebellem carnem humanam, antea mandauit construi per manum Noe arcam terribilem, quæ posset capere totam eius familiam, vt colligit Moyses in primo libr.* & vniuersi generis munda animalia cū volatilibus cœli masculis & fœminis septennis & septennis; nec non immunda animalia bina, masculum & fœmi nam;quibus ita peractis, dominus misit aquas,quibus de leta est uniuersa caro. nec non antequā immitteret ignē aduersus Sodomam, & Gomorrham, demisit Angelos suos, ut illud notum facerent Lot, vtq; ipsum eximerent ab igne cum vniuersa domo sua ac generibus, si quos haberet, quod totum vniuersæ ciuitati,quę eis abuti institerat, notū fuerat; quibus inde discessis cū domo Lot, vt colligit idem Moyses in eodem primo libro*, immissus est ignis de Cęlo,ac subuersæ fuere ciuitates;sicq;,vt nuper est relatum,veniet dominus in igne ad generale, ira concitatus ,reddendum vniuersis iudicium. At quia humanum est peccare, nec quisquam reperitur sub cœlo, q̃ faciat bonū,& non peccet,inquit sapiens in prouerbijs*; Qua de re(ne temerè dijudicemus) minimè sic absolutè redendum est,vt quælibet aduersa fortuna homini con-

* c.15.& c.20
* c.15. & Mathę.ca. 27.
* ca 16. cum seq.
* cap 19.
* c. 20 & Eclesiastes.c.7.

tingens dijudicetur domini pessimum iudicium; potest ea nempè aut tentatio; aut paterna correctio; aut & tertio pessimum domini iudicium dijudicari iuxta qualitatem infortunij, atque rerum successus, ut nuper exempla retulimus. Dominus mandat aut permittit aliquem
* cap. 12. tẽtari, qui acceptus ei est; unde dixerat Angelus Tobiæ*, quia acceptus eras Deo, necesse fuit ut tentatio probaret te; nec non permisit tentari Iob à dæmone, quia sibi fuerat acceptus; quod si libenter & æquo sufferatur animo, cum; iuxta Paulum primo Corinthiorum*, dominus
* cap. 10. non patiatur quemquam tentari supra id quod potest sustinere; solet afferre multa commoda; propterea eodem loci ait Angelus Tobiæ, & nunc misit me dominus vt curarem te, & Saram vxorem filij tui à dæmone liberarem; eidemq; Iob, vt refert eius historia, dominus duplicauit facultates, quas abstulerat dæmon. sicq; legitur in primo
* cap. 22. Pentat.* dominum tentasse Abraam, cui dixerat, tolle filium tuum vnigenitum, quem diligis Isaac, & vade in terram visionis, atque ibi offeres in holocaustum eum; cuius monitis obtemperare existenti parato, subdit dominus dicens, nõ exstendas manũ tuã super puerũ, neq; facias illi quicquam, nunc cognoui qđ timeas dominum, qui postremo subsequitur, per memetipsum iuraui, quia fecisti hanc rẽ, & non pepercisti filio tuo vnigenito propter me, benedicã tibi, & multiplicabo semen tuũ sicut stellas cœli & reliqua. nec tantum speciales & priuatos homines tẽtationi voluit dominus esse subiectos, sed etiam sub vno corpore vniuersum populum Israel; qui passus est sitim in deserto; cuiq; in dies pluit manna ad quotidianum victum, præter Sabbatum, quia in præcedenti die fuerat eã duplicare iussus; huic proculdubio tentationi subiectus ut addubitaret ne quãdoq; mãna deficeret; ppea fame periret; nã ita refert Moyses in secũdo*, ecce ego pluam vo
* ca. 16. & in Deuter. c. 13. bis panes de cęlo, egredietur populus, & colligat quæ sufficiunt per singulos dies, vt tentem eum vtrum ambulet in lege an nõ: quibus murmurantibus, ac petentibus carnes, dominus est indignatus, & vt ostẽdit Moyses in quarto,

to*, dedit carnes ad saturitatē, quæ patebāt in dentibus, quorū propterea magno percusso numero, locus ille fuit nuncupatus sepulcra concupiscentiæ, cum illud incommodi tētationis ferre noluissent. Paterna vero correctio visitatio est, quam ælegantissimè postulauerat à domino Isaias*, dicens corripe me domine verumtamen in iudicio, & nō in furore tuo, ne fortè ad nihilum redigas me, effunde indignationem tuā super gentes, quæ non cognouerunt te; quasi dicat, quia ego te verum & vnicum mihi optimum refugium veneror domine ac obseruo (tametsi inter peccatores & eos qui transgrediuntur mandata tua connumerer & ego) corripe me, quæso, ea paterna dilectione, qua excitare, corrigereve soles eos, qui te verum Deum profitentur; & in hanc eamdem rem ita locutus fuerat sapiens in prouerbijs*, fili disciplinam domini ne abijcias, nec deficias cum ab eo corriperis, quem enim diligit dominus corripit, & quasi pater in filio complacet sibi; vnde iuxta quintum librum*, in hunc modum dixerat Moyses, sicut erudiuit filium suum homo, ita dominus erudiuit te. Hinc, sumpta occasione, facili negotio rectè poterit dignosci vtrum magnus terræmotus Ferrariæ factus anno à Natiuitate domini nostri Iesu Christi, millesimo quingentesimo septuagesimo, die vero decimaseptima mensis Nouembris, dijudicandus sit pessimū domini iudicium; Aut tentatio: aut paterna correctio; ꝑ tereaq; quorsum fieri consueuerit, aut factus uideatur; cum multæ ac variæ sint scribentium sententiæ videlicet Philosophorum. Astrologorum. ac Theologorum.

* cap. 11.
* cap. 10.
* c. 3. Iob. c. 5
* cap 8.

Philosophi in hanc flectuntur sententiam motum fieri ex loci ac temporis qualitate, ꝑ restrictum ventum, & in concauitatibus, ac centro terræ violenter detentnm: qui exiens, sicuti naturali est sibi insitū iure, infert huiusmodi vim terræ per eam partē, quæ debilior reperitur; quorum, iuxta Chrysostomum lauelum Epitome meteorologorum libro quinto, effectus sunt nouem.

Motus subuersiuus est ī ordine primus, vt exēplū traditur in Niniue ciuitate magna: quā, vt legit apud Ionā Pro

phetam, Deus subuertendam mandauerat, nisi cuncti inhabitantes in ea homines vna cum brutis triduo ieiunassent.

Motus Diuisiuus est secundus.

Motus perforatiuus tertius est, quem in hæc verba refert Propheta Zacharias*, dirupta est terra sub pedibus eorum, & aperiens os suum deuorauit illos cum tabernaculis suis, & vniuersa substantia eorum, descenderuntq; viui in infernum operti humo. & dixerat psaltes*, non me demergat tempestas aquæ, neq; absorbeat me profundum, neque vrgueat super me puteus os suum.

* c. 5. & Numeri. ca. 16. & c. 26.

* 69. Exod c. 15.

Motus agitatiuus per eumdem in ordine quarto refertur.

Motus Titubatiuus.

Motus Ruinosus.

Motus Repulsiuus.

Motus eleuationis & depresſionis.

Motus vectionis est in ordine nonus & vltimus, quos nō dubitamus ex veteri lege fuisse selectos, de quibus ita meminit Isaias*, & erit qui fugerit à voce formidinis, cadet in foueam, & qui se explicabitur de fouea, tenebitur laqueo, quia cateractæ de excelsis apertæ sunt, & concutientur fundamenta terræ; confractione confringetur terra; contritione conterretur terra; commotione cōmouebitur terra; agitatione agitabitur terra sicut ebrius, & auferetur quasi tabernaculum vnius noctis, & grauabit eam iniquitas sua, & corruet & non adijciet vltra vt resurgat.

* cap. 24. Iob. ca. 9.

Astrologi, quasi astra perpendentes, cuncta ea, quæ sub cœlo contingunt, à superioribus stellis ac fatis prouenire sibi persuadent, indeq; sumere causam: nempè repugnantia aduersus diuinam maiestatem, quoties in hunc modum, ac aduersus eam quam fecimus in primo decalogo distinctionem, dispositiuè uaticinantur: qua de re fit, vt ad omnem huius scientiæ comperiendam ueritatem, ælementorum, cœlorum, nec non & stellarum omnium naturam discutere nitantur, quæ secundum ipsos solent

prospe-

prospera nunciare ac aduersa iuxta inuicem coniunctionem in quibusdam occurrentibus aspectibus, quos perfectæ amicitiæ, imperfectæve inimicitię aspectus dixere.

Theologi minimè improbant terræmotus modum, quo, ex Philosophorum sententia prorumpit & exit; negant autem hæc fieri per accidens, nihilque aliud sibi uelle, quam, sic proruptum, aeris ac terræ deinde intemperiem producere consueuisse; quorum scientia quã uis nihil aliud sit nisi (ut ait Plato) bonum & inuentum Deorum: nihilominus, ex Paulo ad Romanos*, Philosophi ratiocinando qualem qualem Dei cognitionem tantum sunt assecuti, quia non Deum, sicut Deum glorificauerunt aut gratias egerunt, sed euanuerunt in cogitationibus suis, & obscuratum est insipiens cor eorum dicentes enim se esse sapientes stulti facti sunt, & mutauerunt gloriam incorruptibilis Dei, in similitudinem imaginis corruptibilis hominis, & uolucrum, & quadrupedum, & serpentium, & reliqua de quibus ita fatus erat psaltes, *uir insipiens non cognoscet, & stultus non intelliget hæc. subditque Ecclesiastes*, & apposui cor meum ut scirem sapientiam, & intelligerem discensionem quę uersatur in terra, est homo qui diebus & noctibus somnum non capit oculis, & intellexi quod omnium operum Dei nullam posit homo inuenire rationem eorum quæ fiunt sub sole, & quanto plus laborauerit ad quærendum, tanto minus inueniet, etiam si dixerit sapiens se nosse, non poterit reperire. hincq; subdit liber sapientiæ, *uani sunt omnes homines, in quibus non est scientia Dei: & de ijs, quæ uidentur bona non potuerunt intelligere eum qui est & seq. Propterea Theologorum recipientes sententiã ita dicamus. Aut sumimus terræmotum mixtum iræ ac indignationi per expressa uerba: uel prouenientem cum fulgore aut igne, aut aqua, siue ante euentum ac factum terræmotum: siue postquam factus est. Aut ipsum sumimus in sua simplici essentia, quam sic intelligimus quando ab omni supradictar n indignationum specie remo-

* cap. 1.

* 92.

* cap. 8.

* cap. 13.

tus prouenerit. Primo casu terrẹmotus manifestam domi ni indignationem ac iudicium pessimum arguit, occasione nempè grauium populi delictorum: unde ita loquitur Isaias*, à domino exercituum uisitabitur in tonitruo, & commotione terræ, & uoce magna turbinis & tempestatis, & flamma ignis ardentis. & meminit secundus Regum*, commota est & contremuit terra, fundamenta montium concussa sunt & conquassata, quoniam iratus est eis, ascendit fumus de naribus eius, & ignis de ore eius uorauit, carbones succensi sunt ab eo, & inclinauit cælos, & descendit caligo sub pedibus eius. Quibus adijciēdum illud oportet quod recēset quartus Esdræ*, quando uidebitur, inquit, in seculo motio locorum & populorum turbatio tunc intelliges quoniam de his erat altissimus locutus à diebus qui fuerant ante te ab initio, sicut enim quod factum est in seculo initium habet, pariter & consumationem, & consumatio est manifesta, sic & altissimi tempora initia habent manifesta in prodigijs & uirtutibus & consumationes in actu & signis. & hanc sequitur sententiam euangelista Lucas*, cum autem audieritis prẹlia & seditiones, nolite terreri, oportet primum hæc fieri, sed nondum statim finis, tunc dicebat illis, surget gens cōtra gētē. & regnū aduersus regnū, & terræmotus magni erunt per loca, & pestilentiæ & fames, terroresque de cælo, & signa magna: in quem locum ita fatur Diuus Gregorius, quia necesse est vt alia è cœlo, alia è terra, alia ab elementis, alia ab hominibus patiamur; surget gens contra gentem, ecce locorum perturbatio; erunt terræmotus magni per loca, ecce respectus iræ desuper; erunt pestilentiæ, ecce inæqualitates temporum: erunt fames, ecce sterilitas terræ: eruntque de cœlo tempestates, ecce inæqualitas aeris. refert enim Silua uariæ lectionis*, paulò antequam fuisset capta urbs Constantinopolitana à Maumeto Turcharum Rege, anno millesimo quadringentesimo quinquagesimo tertio mense Maij sub Federico Imperatore, factos fuisse terræmotus magnos, prouenisseque pestilentias, atque incendia

* c. 24. & c. 29
* c. 22. Naū. cap. 1.
* cap. 9.
* cap. 21.
* 1. parte. cap. 11. sic & Amos cap. 1.

incendia quæ magna in Arsenali ac terręmotus magni Venetijs pręcessere paulo antequam eisdem motum fuisset bellum ab ipso Rege Turcharum, quod ex effectu ipso deinde subsequente, & iactura graui illata personarum, atque etiam amissi Regni Cyprij, arguitur præcessisse ab ira ac indignatione domini; neq; dubitādū est, per ea quę refert Isaias*, cum ante aduentū domini cum magna potestate ad dijudicandā omnem humanā carnem, uiuos & mortuos, ex supradicto Euangelista prædicta fiant, atque terræmotus magni; quin ex ira, indignationeq; idē dominus Iesus Christus uenturus sit reddere ipsam indignationem omni carni propter facinora sua. Secundo uero casu si sumimus terræmotū in sola ac simplici sua essentia: tūc necesse est fateri prouenisse ex diuersa causa, quàm ex ira ac indignatione dñi: uisitationē uero, ac placidum quendam domini aspectum proculdubio esse; sicuti faciunt nimia dilectione patres, qui particularem filiorum curam habentes, in hunc placidum modum tuentur in eos, qua si filiali, aut paterna correctione præmonere parati; quorū cōsueuit semper benignè accipi aspectus lōgèq;, sicut domini aspectus, ab indignatione aut ira remotus. Nam quando dominus creauit cœlū, & terrā, mare, pecudes, & omnē deniq; globū digessit, potuit nēpè solo uerbo, fiat, cuncta ea perfecisse: sed eo sic naturaliter semper operatus est, ac dicta & facta eo modo dici, atq; fieri uoluit, ut in usus nostros essent uindicanda, qui doceremur in cunctis operibus nostris ordine esse progrediendum, priusque mente omnia esse concipienda, deindeque oculis esse subijcienda, ea maximè quæ non carent corpore, ad hoc ut maturè ac rectius expediantur. Propterea uoluit creatam lucem primo loco, innuēs nobis sine luce, quasi auxilio domini antea nō implorato, aut sine ea luce, quā idem dominus nobis creatā uoluit, ut operemur manibus, nihil agi rectè posse, aut ab opere pœnitus esse desistendum: successiueque spatio sex dierum cętera perfecit innuens maturè perfici cuncta temporis interuallo, ad nostri utilitatem ac necessarium commodum;

* cap. fin.

propterea

propterea finxit se hominem, habentem humani corporis membra operaturque in forma irati, aut placidi hominis, ad hoc ut omnia dicta aut facta sua rectius ac apertius per nos dignoscantur: nam innuens uires hominis, ac totum robur in brachio & manu persistere: sic loquitur ad Moysen iuxta secundum Pentateuchi*, nunc uidebis quę facturus sum Pharaoni, per manū enim fortem dimittet eos & eruam de seruitute, ac redimam in brachio excelso & iudicijs magnis. Finxit se humanam uocem habere, ad hoc ut terreamur edocti quando fuerit iratus, unde psaltes*, conturbatæ sunt gentes & inclinata sunt regna, dedit uocem suam & profluxa est terra, quasi comminuta. Finxit super equos ascendere, ut legitur apud prophetam Habacuc*, ne fortè fatuè crederemus longè à nobis esse, quasi manus eius ad placitum suum non tangat nos: propterea & fingit pedes habere ac deambulare, ut etiam doceamur illarum rerum fore peruigiles, quarum nobis fuerit commissa custodia: & si quid turpe per ministros commissum intellexerimus, illud causæ cognitione præcedente, citatione deinde subsequente, ordine iudiciario diffiniri oportere: ut colligit Moyses in primo libro quo loci cū Adamus primus homo cognouisset se nudum, & ab originali iustitia, perpetrato facinore, pœnitus exutum: audissetque uocem domini deambulantis in paradiso ad aurā post meridiē, abscōdit se & uxor à facie domini, qui uocans eum dixit, ubi es? Fingit necnon faciem se habere, quem tamē mortalium nullus uidere potest, nisi tamen fictè per suos Angelos, legatorum nomine ac officio fungentes, quam rem appellamus quandam familiaritatē, quo pacto exponitur id quod Moyses colligit in primo Pentateuchi*, inducens Iacob uidisse dominū facie ad faciē: in quē modū idē Moyses in secundo eiusdē Pentateuchi*, refert se eumdē uidisse facie ad faciē, quod est familiariter & sicut solet homo amicū suū alloqui: qui propterea ait ad eum, ostende mihi gloriam tuā, & respondit dominus, ego ostendam omne bonum tibi, & uocabor in nomine domini coram te, &

*ca. 6. cū seq.
*45.
*cap. 3.
*cap 32.
*cap. 33. & c. Moyses. 8 q. 1

& miserebor cui uoluero, & clemens ero in quem mihi placuerit; subditque, non poteris uidere faciem meam, non enim uidebit me homo & uiuet. Cum igitur omnes filij Dei nominemur & simus, ut sæpius demonstratum est, non ambigitur patris aspectum consueuisse capi in optimam partem: de quo ita psaltes*, innuens magna be- * 35.
nignitate, ac placido aspectu dominum intueri homines, fatur, domine quando respicies? restitue animam meam à malignitate eorum, à Leonibus unicam meam. Sepiusque ex diuersis locis hoc idem legitur collectum per eũdem psaltem*, Respexisti afflictionem meam oculi do- * 31. 80. 67. & 25 & 11. & Ecclesi. ca. 2. & in prouer. cap. 4.
mini super iustos, & aures eius in præces eorum. Deus misereatur nostri, & benedicat nobis, illuminet uultum suũ super nos. Respice in me & miserere mei. Quoniam iustus dominus iustitias diligit, rectum aspicit uultus eius. Subditque idem psaltes*, & ait quomodo miseretur pa- * 103.
ter filiorum misertus est dominus timentibus se. & prædixerat Moyses in quinto libro*, quia sicut erudiuit fi- * cap. 8.
lium suum homo, sic dominus Deus tuus erudiuit te, ut custodias mandata domini Dei tui. & refertur in secundo Regum*. quo loci ait Nathan Propheta ad Dauidem * cap. 8.
pro Salomone filio successuro in Regno, ego ero ei in patrem, & ipse erit mihi in filium, qui si iniquè aliquid gesserit arguam eum in uirga uirorum & in plagis filiorũ hominũ. propterea sic dixerat idem psaltes*, uirga tua * 23.
& baculus tuus ipsa me consolata sunt. Nam cum, ut ait Paulus ad Romanos*, traditio legis fuerit populi bene- * ca. 3. & seq.
ficium, amoris ac dilectionis manifestissimũ signũ; quod & apertius demonstratur ex primi status nostri ante legẽ, a subsequenti Sub lege statu differentia; legaturque in ipsa legis traditione factum esse terręmotum; nec quicquam indignationis signi fuisse prolatum, nõ dubitamus capiendum esse in optimam partem, & causari à paterna dilectione; unde ita loquitur psaltes*, mota est terra ete- * 68. & 114.
nim cœli distilauerũt à facie Dei sinai, à facie Dei Israel. insuperque omnis tremuit terra propter aduentũ dñi nostri Iesu Christi, qui fuerat pręsens, & cuius facies cun-

ctis patebat; necnon & propter eiusdem resurrectionem tremuit ipsa terra, quibus rebus aduenerat lex cum omni plenitudine potestatis, utque significaretur quantum mysterij fuisset ipsa resurrectio, qua nêpè à morte resur-
* cap. 2. reximus ad uitam. quibus adijce in hæc uerba, Aggæū*, quia hæc dicit dominus exercituū, adhuc unum modicū est, & ego cōmouebo cœlum, & terram, & mare, & aridā, & mouebo omnes gentes, & ueniet desideratus gentibus, & implebo domum istam gloria & reliqua. ad quam corroborandam sententiam adiice Euangelistam Mat-
* cap. fin. thęum *, uespere autem sabbati, quæ lucescit in prima sabbati, uenit Maria Magdalenæ, & altera Maria uidere sepulcrum, & ecce terræmotus factus est magnus. qui nedum, cum per aspectum & præsentiam domini proueniat, ab omni indignatione longe diuersus est, imo apertissimè cōprobatur consueuisse præbere exaltatio-
* 50. nē, & gratiæ augumentum. Propterea sic ait psaltes*, Commouisti terram, & confregisti eam, sana contritiones eius, quia commota est, ostendisti populo tuo dura, potasti nos uino compunctionis dedisti metuentibus te sinum ad extollendum propter ueritatem, ut liberarentur dilecti tui. quotiescunque autem domini aspectus pro indignatione ac Ira sumitur, tunc legitur semper expressus ac declaratus, necnon dignoscitur ex effe-
* cap. 7. ctu; ut in hæc uerba ostendit secundus Regum*, misericordiam autem meam non auferam ab eo, sicut abstu-
* cap. 21. li à Saul, quem amoui à facie mea. & sequitur Ieremias*, posui enim faciem meam super ciuitatem hanc in malū, & non in bonum, in manu Regis Babylonis dabitur, &
* cap. 32. exuret eam igni. Postremòque ex quinto Moysi libro*, iratus populo Israel ita comminatur, uidit dominus & ad iracundiam concitatus est, quia prouocauerunt eum filij sui, & filiæ, & ait, abscondam faciem meam ab eis, & considerabo nouissima eorū, generatio enim peruersa est & infideles filij. Quibus sic comprobatis, sequitur indubitatè credendū, ut terræmotus inclitæ ciuitati Ferrariæ factus, dijudicetur uisitatio, ac paterna quædam

potius

potius correctio, quàm pessimum iudicium aut indignatio, cum prædictorũ iudiciorũ species nulla præcesserit, aut deinde exhibita appareat: propterea que cum hominum iumentorumque leuissima fuerit iactura secuta, quorum apud Ionam*, legimus habitã fuisse à domino curã: quibus salutẽ impræcans psaltes, sic ait*, homines & iumẽta saluabis dñe, quàm pretiosa est misericordia tua. quid autem inter tot, nonnulli homines qui periere? quid inter tot quinque panes ordeacei & duo pisces. tutè igitur hic populus canere poterit, id quod cæcinit idẽ psaltes*, Deus noster refugiũ, & uirtus adiutor in tribulationibus, quę inuenerunt nos nimis; propterea nõ timebimus dũ turbabitur terra, & transferentur mõtes in cor maris. nihilominus, cũ dubitari nõ oporteat, quin, ex ea paterna correctione, ac intuitu in hanc Ferrariæ ciuitatẽ, relictũ expurgandũ aliquid supersit; nõ debẽt assiduis exorare præcibus dominũ intermittere, ne promissa uenia retractetur per negligentiã, aut peccatũ augeatur; & hoc est quod inquit Apocalypsis*, sed habeo aduersũ te pauca, quod charitatẽ tuã primã reliquisti, memor esto itaque unde excideris, & age pœnitentiã, & prima opera fac, sin autẽ uenio tibi, & mouebo candelabrũ tuũ de loco, nisi pœnitentiã egeris; in quã rẽ ita dixerat psaltes*, propterea Deus destruet te in æternũ, tollet te, & euellet te de tabernaculo, & radicem tuam de terra uiuentium. Et hęc est illa sacramentalis, & priuata pęnitentia, quæ describitur quædã dolentis uindicta puniens in se id quod dolet commisisse*, cuius effectus est duplex: alter est solutio unius debiti omniũ præcedentium; alter uero est sequentium excisio, quia quando peccatum regnat in homine tunc necesse est eius obedire concupiscentijs, cum procul dubio qui facit peccatum seruus sit peccati. unde Ecclesiasticus*, fili peccasti? non adijcias iterum, sed & de pristinis deprecare ut tibi dimittantur. Tametsi fateamur dictum fuisse Apostolis (quorum uicem obtinent sacerdotes) quorum remiseritis peccata, remittentur, & quorum retinueritis retenta sunt,

* cap. 3.
* 36.
* 46.
* cap. 2.
* 52.
* de pœni. dist. 3. c. pœnitentia est.
* cap. 21. Eze. c. 16. & c. 33.

unde ipſo iure uideantur in ipſa promotione aſſequĩ abſolutam omniũ retinendi aut dimittendi peccata facultatẽ; nihilominus attenta eiuſdem domini noſtri Ieſu Chriſti ſpetiali autoritate præſtita Petro, cui ſoli dixit, paſce oues meas, & tu es Petrus & ſuper hanc petrã ædifi cabo eccleſiam meam, decretum eſt per ſummos ſubſequentes paſtores, nullum ſacerdotali dignitate præfulgẽ tẽ in ipſa promotione ſibi idoneũ uideri ad iſtius curæ, ac imponendæ pœnitentiæ munus, quin in ipſa promotione obtinuerit curã; vel per competentem iudicẽ, quẽ regulariter declarauit Epiſcopum fore, eius arbitrio, ad examen fuerit receptus, indeq; ordinis atque iuriſdictionis poteſtatem recipiat*. qui & ea ratione in ſignum ſup premi imperij, & quia res ipſa ſolet altiorem requirere indaginem, vti totius eccleſiæ caput, reſeruarunt ſibi nõnullos caſus, quos papales caſus diximus, à quibus Epiſcopi, & cæteri per conſequens inferiores iudices iuſsi ſunt abſtinere; ne ſub nimia indulgentiæ ſpe, ad perpetranda facinora procliuiores reddantur peccatores*. qua ſucceſſiuè ratione, Epiſcopi, intra limites ſibi per pontifices deſcriptos (exercentes iuriſdictionem) ex caſibus ſibi cõpetentibus nonnullos ſpetialiter retentos voluere, quos appellamus Epiſcopales caſus, à quibus minores paſtores, quos ſimplices ſacerdotes dicimus iuſsi ſunt abſtinere, hac regula contenti vt, quicunque caſus non fuerint papales, nec non Epiſcopales, cæteri ſibi competant, abſoluendiq; ius cẽſeatur eſſe laxatum: nam cum Moyſes ſederet defeſſus, vt idem refert in ſecundo libro *, cognatus ſuus arguebat eum dicens, non bonam rem facis, ultra vires tuas eſt negotium, ſolus illud non poteris ſuſtinere, ſed audi verba mea atque conſilia, & erit dominus tecum, eſto tu populo in his quæ ad Deum pertinent, ut referas q̃ dicuntur ad eũ, oſtendaſq; populo cerimonias & ritũ colẽdi, viamq, ꝑ quã ingredi debeant, & opus quod facere debeant, prouide aũt de omni plebe uiros ſapientes & timentes Deum, in quibus ſit veritas, & qui oderint auaritiam, & conſtitue ex eis Tribunos, & centuriones & quin-

* gl. in ca 2. uerbo à iure, extrauag. cõ. de ſepul. Abb. in c. extirpandæ. §. quia uero. de præbẽ. ex cõc. Trid. de reformat. ſeſsio. 23. ca. 15.

* c. ut clericorũ. de uita & hon. cle. Spe. tit. de diſpenſatio. §. nunc de epiſcoporũ. nu. 28. li. 1

* cap. 18.

& quinquagennos, & decanos qui iudicent populum omni tempore, quicquid autem maius fuerit, referant ad te, & ipsi minora tantum modo iudicent, leuisq; sit tibi partitio in alios onere. quod & recenset in quinto libro*, se in hunc modum executũ esse, & difficiles casus, ac altiorẽ indaginem requirentes sibi ea ratione, aque in signũ supremi iudicij, voluisse reseruatos. qua de re, etiam si legatus de latere consecutus fuerit amplissimam omnium pontificalium casuum dispensandi facultatem; nihilominus cum quid ardui accidere contingat, illud oportet ad summum referre pontificem. sic & legimus dominum sibi retinuisse multos casus, quos noluit nobis datos esse præscire, minusq; diffinire; nullibi enim legitur quenquã posse præstitutam mortis diem præscire, vnde iuxta Matthæum*, de die & hora (inquit) nemo scit, neque Angeli cœlorum, nisi solus pater, vigilate ergo quia nescitis qua hora dominus vester venturus sit. sibiq; iniurias vlciscendi causam voluit reseruatã, de qua Paulus ad Romanos*, non vosmetipsos defendentes charissimi, sed date locum iræ scriptum est enim, mihi vindictã & ego retribuã. quã tamen ob nimiam dilectionem voluit vnigenito suo Iesu Christo delegatam; in quem ita vaticinatur Dauid in secũ do Regum*, viuit dominus & benedictus Deus meus, & exaltabitur Deus fortis salutis meę, Deus qui das vindictas mihi, & deijcis populos sub me, qui educis me ab inimicis meis, à resistentibus mihi eleuas me, à viro iniquo liberabis me. rursusq; ita fatur in psalterio*, accingere gladio tuo super fœmur tuũ potentissime. propterea hebraica gens non est ausa comprehendere ipsum; qui, vt inquit Euangelista Marcus*, cum introisset in templum cœpit eijcere de templo vendentes & emẽtes, & mensas numulariorum & cathedras vendẽtium columbas euertit, & non sinebat vt quisquam transferret per templum. ꝓpterea nulli dubium est istam flagellandi actionem pertinuisse ad suppremam iudicij potestatem; nec non ex eo argumentum ferè necessarium sumi, quod idem fuerit verus messias, cum illorum nullus ausus esset eum reprehendere;

* cap. fi.
* cap. 24.
* c 12. Deut. cap. 32.
* cap. 22.
* 44.

hendere, sed omnes vnanimes fugam arripuerint, nec in lege scriptum legatur, quemquam prophetarum vllo tépore fuisse ausum hoc, in templo maximè, genus vindictæ in facinosos homines exercere. hincq; pontificialium casuum cognitio dupliciter contingit. Aut tacitè. aut spetialiter & expresè. quando ex aliqua spetiali causa pontifex sibi seruat casum in corpore iuris expressum, in signum supremi magistratus & Imperij per spetialia & expressa verba, tunc casus dicitur papalis spetialiter expressus, vt exemplum traditur in alienatione ecclesiasticarũ rerum, quam legimus inconsulto pontifice expresè, vltra triennium fieri non posse*; nec non & iuxta subsequentes versus exempli gratia; Restituit Papa solus, deponit & ipse. Articulos soluit, synodumq; facit generalem. Trãsfert & mutat, appellat nullus ab ipso. Diuidit ac vnit, eximit atque probat*. Tacitè vero spetiales summo pastori reseruati casus ij sunt, quorum verba sonant excommunicationis latam sententiam per verba præteriti temporis, in hunc modum, excommunicationis vinculo subiaceat, vel decernimus excommunicationi subiacere*. differentiæ autem ea fuit ratio, quia in generali ipsius summi pastoris concesione, omnes pontificales casus tacitè in prædictum modum reseruati, indistinctè comprehenduntur. Secus vero est in casibus spetialiter ac expresè in signum suppremi iurisdictionis & Imperij reseruatis; quorum, propter rei, ac negotij magnitudinem, ac supra commemoratas causas, quæ non viget ratio in casibus tacitè reseruatis, in delegatione ipsa est spetialis mentio facienda. Episcopales vero casus appellamus eos, qui nullam Episcopo legem imponunt, quasi iure ipso ex eiusdem Episcopi ordinaria potestate uideantur esse concesi; quod euenit quotiescunq; canonis verba non sunt latæ sententiæ, aut tacitè, siuè expresè non fuerint pontifici reseruati; qua de re casum hunc Episcopalem non dubitamus, quo clerici portantes arma excommunicetur*; quia per tempus futurum prolatus est, videlicet monitione præcedente, sicuti oratio ista, excom-

* c. 1. extraua. com. de rebus eccle. nõ alie.

* gl. in c. qđ translationé, de off. leg. & c. ut debitus. in fi. de appel. & c 3. extrauag. cõmu. de pœ.

* c. si quis sua dent, ubi glo. 17 q. 4. & in c. cupientes §. cæterũ. de ele. in 6. & in ca. unico. de his quæ fiũt à pl.

* ca. clerici el 1. de uita & honest. cleric.

communicatus sit, anathema sit; vel istud uerbum priuetur, vel puniatur huius naturæ est ut non dijudicetur canon latæ sententiæ*; quo fit vt eum arma portantem condemnare nequeat, nisi monitione, ac causæ cognitione præcedente, vel, præter ea, apparente manifesta contumacia aut rebellione, prout idem iuris est in cæteris omnibus ad eumdem Episcopum pertinentibus casibus*.

Cæteros autem casus, quos in decretaliũ libris, ex supra deducta ac tradita regula, ad ipsos Episcopos pertinere legimus, ex eorũ indulgentia ad placitũ, nec aliter, ad minores pastores, quos sacerdotes appellamus, proculdubio spectare non dubitamus; quorum nulla propterea firma regula dari, aut constitui potest; qua de re dicitur, quemlibet confessorem ab excõicatione absoluere, non autem quemlibet sacerdotem*; cũ à mera & absoluta Episcopi volũtate, atq; delegatione cuncti dependeãt casus; sicuti ad placitũ summi põtificis tradita est Episcopaliũ casuũ regula. Hinc tribus modis æterna p̃mia, omniumq; facinorum absolutam consequimur ueniam. Primo ex confessione facta Deo, quæ dicitur contritio, ex qua omnis deletur culpa; de qua psaltes*, delictum meum cognitum tibi feci, & iniustitiam meam non abscondi; dixi confitebor aduersum me iniustitiam meam domino, & tu remisisti impietatẽ peccati mei. qui & subdit*, cor contritũ & humiliatũ Deus non despicies; quæ intellige confessionis sacramentalis supposito voto. Secũdo modo ea p̃cedẽte cõtritione, ueniã cõsequimur pp vices dñi Apostolis delegatas, nẽpè gñrali sermone, quorũ remiseritis remissa sunt; vnde pęnã in alio expurgandam seculo, in hoc pręsenti seculo expurgant, ex generali aut particulari his inferioribus iudicibus à sũmo põtifice absoluẽdi concessa facultate; ad quẽ, eiusve posteros ac successores oẽs iure ppetuo dictũ legimus, pasce oues meas, & quodcũq; solueris sup terrã erit solutũ & ĩ cęlo. quẽ p culpã primo loco expurgãdorũ criminũ modũ, de indeq; per subsequentẽ satisfactionem ac pęnã, traditum legi-

* gl. in c. siquis ex clericis. de uita & hon. cle. Spe. tit. de lega. §. nunc ostẽdẽdum nu. 3. cũ seq. & c. in pœnis. de reg. iu in 6.

* c. cũ quibus. 24 q. 3. Arch. in ca. licet canon de ele. in 6.

* c. nuper. de senten. excõ.

* 32.

* 51.

* ca. 32. & de pœ. dist. 7. ca. nullus expectat.

legimus per Moysen in secundo libro*, quo orante, cum populo Israel iratus esset dominus propter vituli confectionem, prorsus fuit ei omnis culpa remissa; pęnam uero infligendam & pœnitus expurgandam sibi alias reseruauit; propterea ibidem sic locutus est, ego in die vltionis visitabo & hoc peccatum eorum; unde ex eodem ac alijs criminibus, quod iterum commissum aggrauatũ est, detenti fuere captiui annis septuaginta sub Rege Babylonis Nabuchodonosore; postremoq; legitur in secũdo Regum*, Dauidem Regem post suam cõtritionem, cũ adulterium, deindeq; homicidiũ perpetrasset in Vriã & Bethsabeæ eiusdem Vriæ vxorem; statim contritum, conuersum fuisse ad dominum, dicẽtẽ Miserere mei Deus secundum magnam misericordiam tuã & reliqua, & à crimine culpæ immunem fuisse factum; nihilominus vt ibidẽ demonstratur, dominum Deum ademisse ei filium in grauẽ pęnam; propterea nec non eidem dedisse trium electionem; qui sibi elegit pestem, quasi manu domini solius, cuius magna est misericordia, cum quo & mitius agitur, q̃ cum homine, maluisset criminis dare pęnam; nam bella, & fames, quod tertium fuerat sunt in manu hominum, q non ita proni sunt ad misericordiam; vnde dixit dominus Angelo percutienti peste populum, sufficit, nunc contine manum tuam. Tertio & ultimo modo indubitatam ac perfectissimam omnium delictorum veniam consequimur quod ad pœnam & culpam insimul oraculo summi pontificis, propter generalem sibi concessam administrationem, supposita tamen mortalium criminum confessione, quod duplici modo executioni demandat; primo aut ex particularis, aut priuati hominis instãtis remissione; secundo ex generali omnium cunctis fidelibus peccatorum remissione ad placitum ipsius summi pastoris, qđ hebraicè appellatur iubileus, latine uero annus remissionis, quo clangebant tubæ, cuncta dissoluebantur debita, ac ad cunctos antiquos & veteres dominos antiqua reuertebatur possessio; insuperq; pristinæ seruitutes anno quinquagesimo, domini expresso mandato, in pristinam

* c. 12. & c. fi.

condi-

conditionem & statum reuertebantur, de quibus in hæc verba meminit tertius Moysi*, sanctificabisquè annum quinquagesimum & vocabis remissionem cunctis habitatoribus terræ tuæ ipse est enim iubilæus, reuertetur homo ad possessionem suam, & vnusquisque rediet ad familiam pristinam, quia iubilæus est & quinquagesimus annus; non seretis, neque metetis sponte in agro nascentia, & primitias vindemiæ non colligetis ob sanctificationem iubilæi, sed statim ablata comedetis anno iubilæi redient omnia ad possessiones suas; quando vendes quippiam ciui tuo, vel emes ab eo, ne contristes fratrem tuum, sed iuxta numerum annorum iubilæi emes ab eo, & iuxta supputationem frugum vendet tibi; quanto plures anni remanserint post iubilæum, tanto crescet & prætium; & quanto minus temporis numeraueris, tanto minus & emptio constabit. Sicuti enim ueteres induebant se eo tempore nouis possessionibus & excurijs (quamuis terrænisque omnia in figura contingebant) sic cuncti fideles monentur ut, per hunc summi pastoris iubilæum, noua prorsus creatura efficiantur; atque ex eo veteribus peccatis exuti, agnoscant Christum saluatorem primum summi pontifices, post primum pastorem Petrum, hunc traxere iubilæũ ad annos centum exhibendum. at hominis facta breuiore vita, Clemens sextus Pontifex maximus restituit hęc curricula ad pristinos annos quinquaginta, incipienda sub anno millesimo tercentesimo quinquagesimo, perpetuisque deinceps temporibus in annos quinquaginta duratura; quò secundum naturalem hominis cursum, cuncti fideles eo potiri valerent. demum, cum illud in figura contigisset, summus Pontifex Paulus secundus, abundantiori volens charitate vti, vt fidelium animæ tutiores ex eo existerent, redactum voluit in annos vigintiquinque finiendum, qui, vt cunctis innotuit initium sumpsit anno à Christo nato millesimo quingẽtesimo quinquagesimo sub Iulio tertio Pontifice maximo*, cuius non ambigitur virtute omnem pœnitus in altero seculo expur-

*ca.25.& Numerus.ca.fin. Ezec.c.46.

*c unigenitus. de pœnit. & remissio.

gandam tollì pœnam; quæ ad eiusdem summi pontificis placitum in alios satisfactorios actus in hoc præsenti commutatur seculo; & licet pænitentis confessio domino Deo facta, quam diximus contritionẽ, qua tollitur culpa, tanta posit esse vt ĩmediatè, vel ante lapsũ moriturus, statim pertranseat ad cælestia regna, induaturq; omni plenitudine, quã gratis dñs pollicetur, exemplo pendentis latronis in cruce, memento mei dñe cum ueneris in regnum, qui sic illi respondit, amen dico tibi, hodie mecũ eris in paradiso; nihilominus quia fragiles homines, grauitate facinoris considerata, adhuc possent de propria subdubitare salute, vt legitur Cain fecisse; ad abundantiorem cautelam, per hoc salutare remedium, summus Pontifex eos certos reddit, atq; de salute, ac pmijs æternis indubitatos*. At quia peccatum adeo quandoq; regnat in homine ut, oĩ fraterna correctione spreta suis obediat concupiscentijs, ppea à fidelium cætu & cõsortio necessario expellẽdus est, iuxta eum quem tradit modum & ritũ Euangelista Matthæus*, dicens si aũt peccauerit in te frater tuus, vade, & corripe eũ inter te & ipsum solũ, si te audierit, lucratus eris fratrem tuum, si autem te non audierit, adhibe tecum adhuc vnũ vel duos; vt in ore duorũ vel triũ stet omne verbũ, q si non audierit eos, dic ecclesiæ, si autem ecclesiã non audierit sit tibi sicut æthnicus & publicanus. quo moniti exẽplo sacri canones in hũc uindicãdi induxere pœnã, quã excõicationem appellamus, quasi extra hominũ cõsortiũ expulsionẽ; quã in hæc verba sequitur Paulus in secũdo ad Corinthios*, qđ si quis non obedierit uerbo nostro per epistolam hunc notate, & non communicetis cum eo vt confundatur; rursusq; sic loquitur, iam iudicaui vt præsens, eum qui sic operatus est, in nomine domini nostri Iesu Christi, congregatis uobis & meo spiritu, cũ virtute domini nostri Iesu Christi tradere huiusmodi satanæ in interitu carnis, vt spiritus saluus sit in die domini nostri Iesu Christi, non est bona gloriatio vestra, nescitis quia modicum frumentum totam massam corrumpit. & hi

* c. 1. ubi glo. magna extranag. cõmu. de pœn. & remis. Fely. in Trac. de Indul. numer. 5.

* cap. 18.

* ca. 3 & c. 5.

sunt

ſunt, de quibus ſæpius mentionem fecimus, quos dominus, Deus mandauit de terra reijciendos, neque cũ eis fœdus & coniugia ſocianda eſſe, ne inducerent eos ad peccandũ. legitur enim apud Ioſue*, dominum ipſum mandaſſe populo Iſrael ciuitatem Ierico obſidenti, ne ea capta uſurparent quicquam de anathemate, ſed illud totũ dicarent domino: qui cum mandata eius neglexiſſent, graui vulnere percuſſi fuere ab hoſtibus ſuis, & propterea præcanti Ioſue, dominus reſpondit, ſurge cur iaces pronus in terra; peccauit Iſrael, & prǫuaricatus eſt pactum meum, tuleruntq; de anathemate, & furati ſunt, atq; mentiti, & abſconderunt inter vaſa ſua, nec potuit Iſrael ante hoſtes ſuos ſtare, eoſque fugiet, qui pollutus eſt anathemate, nec ero vltra vobiſcum donec conteratis eum qui huius ſceleris reus eſt, ſurge ſanctifica populum & dic eis ſanctificamini in craſtinum, hęc enim dicit dominus Deus Iſrael, anathema in medio tui eſt Iſrael, neq; poteris ſtare coram hoſtibus donec deleatur ex te qui hoc cõtaminatus eſt ſcelere; qui fuerat Achan, quem Ioſue iuſſit lapidari, & cuncta quæ illius erant igne conſumi, ſuper quem congregatus eſt aceruus magnus lapidum, qui adhuc permanet, & ceſſauit furor domini. Excommunicatio igitur eſt cenſura à canone, vel iudice eccleſiaſtico ex diuina lege deducta, priuans legitima ſacramentorũ cõione, ac fideliũ conſortio*, cuius quatuor ſunt modi diſtincti. primus eſt quando per receſsũ à conſortio Dei mortali crimine peccamus. Secundus eſt modus quando ex imperfecta contritione (quam dicimus attritionem) cõſilio ſacerdotis abſtinemus à perceptione Euchariſtię. tertius eſt modus quando cũ excõmunicato maiori excõmunicatione ſcienter participamus. quartus eſt modus quando vinculo maioris excõicationis quis ſubijcitur, quæ eſt propria excõmunicatio dupliciter contingens, aut ab homine, aut à Iure. ea ab homine excõicatio eſt, quam cõpetens Eccleſiaſticus iudex per ſolénẽ quendam modũ profert, quæ propterea anathema dicitur conſueta proferri adhibito ſono cãpanæ, ac cãdelarũ ſolemnitate,

* cap. 7. & in Deutero. ca. 7 in fine.

* 11. q. 3. c. nemo Epiſcoporum.

adhoc ut tunc eo populo magis innotescat totius criminis & facti qualitas occasione enormioris delicti, quàm in alia maiori tamen excommunicatione, quę nõ dicitur anathema*, quam Octauianus Vestrius in praxi sua, sic ex hiberi consueuisse describit. Reus monetur in executorialibus ad omnes iudices directis, vt quotiescunque pro instantis parte fuerint requisiti infra sex dierum spatium, quorum duos pro primo, duos, pro secundo, & duos pro tertio perẽptorio termino eis assignat, debeãt conuentum reum Apostolica autoritate monuisse quatenus infra triginta dierum spatium post huiusmodi monitionem, quorum decem pro primo, decem pro secundo, & decem pro tertio peremptorio termino, ac monitione canonica præfigit, debeat omnibus & singulis in sententia contentis parere; quo elapso termino, si supradictis parere recusauerit præcipit, vt eumdem publicè denuncient excommunicatum; & si excommunicationem ipsam sustinuerit per decem dies eadem cẽsura reiteratur & aggrauatur solemniter compulsatis campanis, extinctis candelis, in maledictionisque signum in terram proiectis; sin verò per alios decem dies prædicta sustinuerit reus, tunc aggrauatur censura, necnon omnibus Christi fidelibus, familiaribus consanguineis, affinibus, seruientibusque cum prędicto excommunicato sub eisdem censuris & pœnis interdicitur comercium; at si huiusmodi grauamen vlterius per alios decem dies sustinuerit, tunc omnes & singulas ciuitates, castra, oppida, villas & loca, ecclesiastica collegia, ecclesias, nec ne omnes sub quibus & ad quas ijdem sic præmoniti degunt, & peruenerint, quamdiu ibi fuerint, ecclesiastico supponantur interdicto: sin verò huiusmodi interdictũ sustinuerit idem reus, tunc inuocatur brachij secularis auxilium, vt post hæc capiantur mobilia, deinde immobilia, vltimo loco deueni tur ad iura & nomina. Excommunicatio à iure ea vero est in quam absque vllo hominis facto incidimus, vt quoties ipso iure canon facit executionem, per uerba videlicet præteriti temporis, ut nuper est dictum; quo

3.q.3.c.fi.Io. And. in c. pia num. 14. de excep. in 6. & c. fœlicis. de pœnit. in 6.

casu

casu absolutio spectat semper ad summum pontificem, ex ea vulgari regula, nihil tam naturale est, quàm vnum quodque eo iure dissoluere quo colligatum est, nisi in mortis articulo*. propterea legatus à latere habens amplissimas in omnem casum dispensandi facultates, consequitur facultatem absoluendi eum, qui iniecerit manum in clericos, & inciderit in canonem latæ sententiæ; absoluendi uerò ius excommunicatum nominatim à Papa minimè consequitur, ex quauis generali concessa facultate, nisi spetialiter sibi concedatur*. insuperque differentię excommunicationis à iure, & ab homine ea fuit ratio, quia si aduersus beneficiatum clericum proferatur ab homine, statim & immediatè post ipsam excommunicationem prolatam, beneficia vacant; sed si proferatur a iure quamuis semper vigeat in viridi obseruantia, nihilominus adhuc requiritur declaratoria sententia, ac à possessione beneficij amotio, quo fit vt post crimen commissum, idem clericus posit interim renunciare cui velit in fauorem, si regulariter is modus in curia renunciandi fuerit in vsu*. Degradatio alia est non leuis canonica mulcta, quæ adhuc fieri consueuit propter grauitatem criminis; quæ tamen non tendit directe ad perditionem animæ, vt excommunicatio; de qua meminit primus Regum*, quo loci Rex Saul rebellis domino, cuius iussa non fuerat executus, mandante ipso domino degradatus est, ac regno priuatus, quam dicimus verbalem degradationem; nihil, iuxta Bertachinum in tractatu suo de potestate Episcopi*, à depositione differentem, nisi quia depositio est priuatio ab officio & beneficio absque solemnitate, necnon à dignitate & honoribus verbis tantum. quæ & fieri solet depositio solemniter. Degradatio vero est priuilegiorum & sacrorum ordinum solemniter amotio ob crimen atrox facta, quã solus loci Episcopus, Abbatibus, & cæteris prętatis, religiosis & literatis suæ diœcesis personis pręsentibus, perficere solet, seculari curię perpetuo mancipandũ carceri tradẽs clericũ, vel vltimo supplicio depu-

* 11. q 3. c. cũ aliquis vbi gl. 1. & ĩ c. pastoralis §. ppea de offi. uica. & c. 1. de reg. iur.

* Arch. in c. eosqui. de sẽ. excõ. in 6. & ĩ c qm multos. & in c. ad mẽsã. 11. q. 3. Ancha. in cle. sumus de sent. excom.

* c. cũ sciam. de hęre in 6. & c. licet Episcop. de pb. ĩ 6. Gomes. in Reg cãcel. de subrog. collitig q. 7. & de anna. possess. q. 42. Ferratius caut. 44 ac. 15.

* octaua pte quarti lib. §. aggredimur. de degrad. Episc. Archi. in d. c. qđ quidã nu. 18.

Guindissal. tract. de hęre. quęst. 19.

deputandum*; & similem legimus in veteri lege degradationem & solemnem aduersus Aaron magnum sacerdotē propter peccatum contradictionis ad aquas, vnde dominus ita mandauit Moysi in quarto Pentateuchi*, tolle Aaron & filium eius cum eo, & duces eos in montem Hor, cumque nudaueris patrem ueste sua, indues ea Eleazarū filiū eius, & Aaron colligetur, & morietur ibi; & fecit Moyses ut præceperat dominus. Irregularitas alia est canonica mulcta, quæ describit nota siue impedimentū canonicum ex facto siue defectu proueniens, quo quis ad ecclesiasticos ordines promoueri, & in eisdem promotus uersari prohibetur, ab in dicta quod est sine, quasi sine omnium communi uiuendi regula; dum diximus, notam; illud referas ad infamiam; dum verò impedimentum, illud referas ad naturam; ad infamiam factum quoque refertur, quia quicquid infamiæ patimur, id prouenire non potest nisi ex facto & consensu nostro; quamuis, vt refert Nicolaus plotij tractatu suo de Irregularitate*, nequeat tradi regula firma ad dignoscendum irregularitatis casus. Siue defectu proueniens, quæ aut à natura, aut euentu prouenit; à natura prouenit irregularitas, quia ad sacerdotalem, vel clericalem potius in sacris dignitatem nullus admittitur, quin ex legitimo fuerit matrimonio concœptus; nec non & reprobatur quicunque fuerit membro debilitatus: aut in quauis corporis parte apparenti, deformitatem patiatur: quod ita docuit tertius Pentateuchi*, locutusq; est dominus ad Moysen dicens, loquere ad Aaron, homo de semine tuo per familias qui habuerit maculā, non offeret panes Deo suo, nec accedet ad ministerium eius si cæcus fuerit, si claudus, si vel paruo vel grandi, vel torto nato, si fracto pede, si manu, si gibbus, si lipus, si albuginem habens in oculo, si iugem scabiem, si impetiginem in corpore, vel herniosus. & subdit in quinto quem dicimus Deuteronomium*, non intrabit Eunuchus attritis vel amputatis testiculis, & absciso veretro Ecclesiam domini usque ad decimam generationem. quia verò ex tradita in primordio operis regula,

* cap. 20.

* & Abb in c. latores. & in c. fin. de cler. excō. minist.

* cap. 21.

* cap. 23.

hæc

hæc ad cærimonialia spectant, dictaque fateamur necesse est in figura, ne mortali crimine polluti ingrediamur templũ domini; sancta Romana Ecclesia ea qua fungitur pontificali autoritate, declarauit in eum casum quem dici irregularem, qui adeo fuerit deformis, aut absque populi scandalo sacerdotali officio fungi nequeat; vel defectus Natalium, quasi corruptionem ac immunditiam patris, matrisve attraxerit, patiatur; proptereaquè non dubitamus irritam non fieri summi pontificis dispensationem*. Euentu autem contingit irregularitas, vt propter homicidium; nam cum, vt legitur in primo Paralipomenon*, rex Dauid cogitasset ædificare domum, in qua reponeretur arca domini, omniaque ad eam conficiendam necessaria parasset, Deus resistit ei in hunc modum, propter homicidium Vriæ, dicens; non ædificabis domum nomini meo, eo quod sis vir bellator, & sanguinem fuderis.

*c. 1 & per totum. de corp. uitia.

*cap. 28. & l. dist. c. solicitu do gl. in c. at si cleric. uerbo, dispẽsare. de iudic.

Interdictum non longè discrepans à præcedenti nota, est necnon Ecclesiastica cẽsura, qua interdicitur aliquod officium competens Ecclesiasticæ personæ; de quo Moyses in quinto libro*, si fuerit inter vos homo qui nocturno pollutus sit somnio, egredietur extra claustra, & non reuertetur priusquam ad uesperam lauetur aqua, & post solis occasũ regredietur in castra; cui accedat tertius eiusdem liber*, qui tetigerit immundum super mortuo, & ex quo egreditur semen quasi coitus, & qui tetigerit reptile, & quodlibet immundum, cuius tactus est sordidus, immundus erit usque ad uesperum, & non vescetur de his, quę sanctificata sunt. ex ea enim causa, ne indignaretur dominus, ad quem accedebant vt responsa sumerent in ecclesia, ad quatuor templi fores custodiendas præpositi fuere custodes & Ianitores, de quibus fuimus locuti, ne mulieres ingrederentur, quidve inhonesti committeretur in templo. vnde dicitur duplex interdictum. alterum hominum alterum vero locorum. Hominum interdictũ aut est generale, aut spetiale; aut particulare. Generale illud appellamus, quod solius pontificis oraculo, quasi ore

*cap 23 & c. sicut. de iure iur.

*cap. 22.

ore diuino præbetur, quod exhiberi consueuit aduersus Regnum, aut ciuitatem, vel Castrum siue villam, eoque hominum generale interdictũ appellatur, quia recessis hominibus è loco ipso interdicto, cessat interdictum, in eum nempè modum, quia quilibet populus non interdictus potest impunè eodem loci sacra facere, audireve per eiusdem interdicti loci clericos, quos noluere sacrę leges interdicto hominum contineri, nisi de eis spetialis fuerit mentio facta*. Spetiale illud dicitur vt quando vniuersitas, aut collegium fuerit interdicto subditum; quo casu illius loci singulæ personæ & etiã clerici interdicto subiacebunt. hincque eligitur differentia inter excommunicationem, & interdictum; quia populus interdicitur; minimè autem excõmunicatur, nè fortè innocentes & paruulos excõmunicari cõtingeret; ea insuper ratione, quia excõmunicatio ligat animã, quæ sub vniuersitatis nomine minimè venit*. Particulare verò interdictũ illud appellatur, vt quotiescunque spetialis ac particularis persona, siue tacitè, siue expresso & distincto nomine fuerit interdicto subiecta. Interdictum locorum pariter quoque in Generale, spetiale, particulareque distinguitur. Nam id dixere Generale quando Regnũ aut prouincia, nulla hominum habita mentione, fuerit interdicta*. Spetiale illud appellatur quando capella, aut quæuis particularis ecclesia huic fuerit interdicto subdita; quo casu neque homines eumdẽ inhabitantes locũ, neq; extranei poterunt ibidem audire sacra. clerici autẽ poterunt sacra facere absque sono campanæ hominibus interdictis exclusis; cui exceptioni accede diem natiuitatis domini nostri Iesu Christi, eiusdẽq; resurrectionis diem, pentecostis, atque assumptionis beatæ Mariæ virginis diem, quo tempore tanguntur cãpanę, atque ecclesiarũ aperiuntur portę; excluso nẽpè semper eo, qui dederit causam interdicto; adhuc in quolibet interdicto confertur baptisma, chrisma, necnon & præbetur sanctissimũ Iesu Christi corpus, & sponsarum fit benedictio*. quarum prædictarum rerum omnium subsequente inobedientia, effectus est ex-

*ca si snía & c. præsenti de sent. excõ. i 6

* c. Romana. deserit excõ. in 6. Fel. in c. cautè de rescriptis.

* Abb. in c cũ in partibus de uerb. sig. Fel. in c. sanè el 2. nu. 3. de offi dele. & c. petiti. de priuil.

* Anch. ĩ cle ex frequẽtib de sent. excõ. & ĩ cle. grauis nu 3. & Abb. in c qđ inte. nu. x de pęni. & remis. in c. nõ est n 8. de spõs. & matri. Cald. ĩ tit. de eccle. interd. q. 53.

excommunicatio, nisi tamen in omnem casum & euentum arguatur probabilis ignorantia, quæ nempè ac indubitatè arguitur & præsumitur in eo, qui prædicta ex officio scire tenetur, quia creditur ipsum magis peccare per contemptum, quàm ex obliuione ac simplicitate, quæ alias est toleranda. Suspensio alia insuper est canonica mulcta, quæ dicitur nota aduersus religiosas personas directè imposita, qua interdicitur illis competens officium; de quo ita fatur idem tertius Pentateuchi*, omnis qui habuerit maculam de semine Aaron sacerdotis, non accedet offerre hostias domino, nec panes Deo suo; sicut &, vt ostendit tertius Esdræ*. quia filij Dalari, filij Tubal, filij Herodaici, ex sacerdotibus qui sacerdotio fungebantur inuenti non sunt filij Obia, qui acceperat vxorem ex filiabus Phargeleu, & vocati sunt nomine eius, quorum quæsita est generis scriptura in prædatura: & non est inuenta, prohibiti sunt sacerdotio fungi, ac sacra participare, donec exurgeret pontifex doctus in ostensionem & veritatem; nam cum accepissent alienigenas in vxores, quas ex libro Leuitici*, accipere ne dum fuerant impediti, sicut & omnes Israelites, ne inducerentur ad earum idolatriæ cultum obseruandum; sed neque potuerant ducere in vxorem eam, quæ non fuisset uirgo, aut vidua alterius leuitæ, aut sacerdotis; propterea fuerat interdicta eis sacerdotalis administratio. quarum biformem esse tradidere sacri canones, alteram à Deo, de qua supra; alteram uero ab homine suspensionem, quæ aut minor, aut maior est. Minor suspensio ea est in quam occasione participationis cum excommunicato quis incurrit verbo, aut literis, aut nuncio, aut osculo scienter in omnem casum. Maiorem vero tradidere eam esse, quæ propter defectum natalium, delictumve, siue propter infamiam irrogatur, aut contingit*.

*d. c. 21 & c. quærenti. de uerb. sign.
*cap. 5.

*c. 21. & Eze. c. 44. & secunda Esd. c. 13. in fine.

*c. apostolica. 56 dist. Fel. 5 c. apostolica de exceptio.

SACRAMENTA EXHIBERE.

Sacramentum à secretis virtutibus deductum legitur, eo quia sub tegmento rerum corporalium diuina virtus salutem operatur*, quo nomine large venit uisibilis aqua, Monachorum cõsecratio, ac Abbatum benedictio*; necnon & cũcta ea beneficia comprehenduntur sub hoc nomine sacramenti, quæ à domino nostro Iesu Christo per suam sanctissimam passionem & resurrectionem nobis dimissa non dubitamus, de quo Paulus primo ad Timotheum*, & manifestè magnum est pietatis sacramentum quod manifestatum est in carne, iustificatum est in spiritu, apparuit Angelis, prædicatum est gentibus, creditum est in mundo, assumptum est in gloria. proprio uero sumpto vocabulo sacramentorum nomine ea veniunt, sine quibus redimi salus nostra nequit, & quæ requirunt Materiam; Idoneum Ministrum; & Formam, quibus & inest effectus. quorum vti cæterorum ianua primus est Baptismus, Intinctio aquæ verbo vitæ sanctificata, vel & spiritualis animę regeneratio dicitur, quia per originale peccatum, regeneratur anima, atque in pristinum gratiæ ac innocentiæ fædus & statũ restituitur; qui à Ioanne Baptista Baptismus ætymologatur, cuius primus fuit inuentor per mundã aquã, præcussorq; domini Iesu Christi, per quẽ is Baptizandi modus est receptus, & iuxta Ioannem*, in hæc verba cunctis indictus, amen amen dico vobis nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu sancto non poterit introire in regnum cœlorum. & hæc est differentia inter dantem, & confirmantem actum, qui nihil operabatur quod ad salutem humani generis, prout fuerat Baptismus Ioannis, per quem spiritus sancti nulla dabatur infusio, quasi in figura venturi Messiæ, sicut & eadem gratia caruit circumcisio in figura facta, atque indicta in signum fœderis domini,

*i.q.i.c.multi.
*gl. in c. detrahe. 1. q. 1. & Anch. in d. c. multi.
*cap. 3. & ad Ephes. c. 3.
*c. 3. & Gaie. in Nat. c. 3. & c. maiores. de baptis.

mini, de qua ita colligit Moyses in primo Pentateuchi*, hoc est pactum meum quod obseruabitis inter me & vos, & semen tuum post te, circumcidetur ex vobis omne masculinum, & circumcidetis carnem præputij vestri, ut sit in signum fœderis inter me & uos, infans octo dierum circumcidetur & reliqua. & in hunc modum superuenturum nobis spiritum sanctum cũ omni plenitudine potestatis, ita vaticinatus fuerat Isaias*, effundam enim aquas super sitientem, & fluenta super aridam, effundam spiritum meum super semen tuum; & huic accedat Propheta Ezechielis*, effundam super vos aquam mundam, & mundabimini ab omnibus iniquitatibus vestris. quibus, necnon infra deducendis rationibus & exemplis, sacri canones selegere triplicem Baptismum. Fluminis, de quo fuimus locuti: Sanguinis; & tertium Flaminis. Sanguinis Baptismus est exemplo innocentum, quos Herodes Rex interfici mandauit ab imatu & infra, cum præsciuisset futurum hominem, qui fuerat dominus Iesus Christus, per quẽ de regno eijceretur. non enim dubitatur (quæ magna est misericordia domini) quin ex ipso sparso sanguine abluti, absque alia fidei credulitate ipso iure baptisma receperint; de quibus Ieremias*, hæc dicit dominus, vox in excelso audita est lamentationis, luctus & fletus Rachel plorans filios suos & nolentis consolari super eis, quia non sunt, hæc dicit dominus quiescat vox tua à ploratu, & oculi tui à lachrymis; quia est merces operi tuo, ait dominus, & reuertentur de terra inimici, & est spes nouissimis tuis, ait dominus, & reuertentur filij tui ad terminos suos. Flaminis tertius est Baptismus; ut exemplum sumitur de latrone, cum domino Iesu in cruce pendente, qui quamuis ob multa facinora cruci affixus fuerit; nihilominus propter eximiam fidem suam, cum ex intimo corde dixisset memento mei domine dum veneris in regnum tuum, atque propter subsequentem eiusdem domini responsionem istam, hodie mecum eris in paradiso; in quem lo-

* c. 17 & Exo. c. 12. & c. non regenerabãtur & c. firmissimè dis. 4. de consec.

* cap. 44.

* cap. 36.

* c. 31 Archi. & c. cathecuminũ. dist. 4. de consec.

cum nihil coinquinatum ingrediatur, de ſalute ac æterna gloria non dubitat vllus. ſicque vt refert Moyſes in primo libro *, Abram credidit Deo & reputatum eſt illi ad iuſtitiam, qui tamen ſaluus factus eſſet abſque operibus, ſi ea neceſſaria non fuiſſent, neque aut ea efficere potuiſſet per improuiſū caſū; aut dominus non mādaſſet ſacrificare vnigenitū ſuum. & ita obuenit Manaſſe, qui in manu Regis Babylonis coāguſtatus cōuerſus eſt ab idolatria ad Deū; propterea ex quinto Pentateuchi*, dominus mandauerat populo, vt circumcideret præputium cordis ſui. quod & ſentiens Propheta Ezechielis*, ita loquitur. omnis alienigena incircumciſus corde, & incircumciſus carne non ingredietur ſanctuarium meū. Materia huius ſacramenti eſt aqua munda, ac aquæ nomen ſemper retinens. Quemadmodum enim Deus perdidit mundum propter in vniuerſam terram miſſum diluuium, quo in arca, quam per manum Noe conſtrui mandauit, pauci ſalui permanſere; ita per baptiſmum in nomine Eccleſiæ ex aqua emergentes ſeruantur; emergiturque caro vt ſignificetur illic veterem hominem mori, omne peccatum ablui, atque omne ſepeliri vitium; inſuperque reducimur ex aqua, vt in nouitate vitæ reſurgere ſignificemur, vnde Paulus ad Romanos*, conſepulti enim ſumus cum illo per baptiſmum in mortem, vt quomodo Chriſtus ſurrexit à mortuis per gloriam patris, ſic nos in nouitate vitæ ambulemus. qui poſtremo primo Corinthiorum*, affirmans mare rubrum baptiſmi ſignaculum fuiſſe in hunc modum loquitur. nolo enim uos ignorare fratres, quia patres veſtri omnes ſub nube fuerunt, & per mare tranſierunt, & omnes in Moyſe baptizati ſunt, & in nube, & in mari, & adiecit, dicens hæc in figura facta ſunt noſtri, vt non ſimus concupiſcentes malorum, nempè ſignificans per baptiſmum, diabolum, cuius imaginem geſſit Pharao, nequitiæ ſuæ uires amittere; Pharao enim in ſua nequitia perſiſtens tamdiu reſiſtit donec perueuiret ad aquam, quo cum veniſſet, victus & extinctus eſt cū exercitu, & cūctis ſequacibus ſuis, ſic hodie

* cap. 15. & c. 23. ad Ro. c. 4. & ſecundo Paralip. c 23.

* c. 10. & c. 30

* cap 44.

* cap. 6.

* cap. 10.

die humana voce, diuina potestate tamen flagellatur diabolus per exorcismos, & torquetur, quamuis fallax interim exire se & homines dimittere dissimulans; sed cum ad aquam salutarem & baptismi sanctificationem peruenitur, scire omnes debemus illic illum opprimi, dicatúq; hominem Deo, ab omni malo eximi & conseruari ad placitum suum. Forma concipitur in hæc verba. Ego te baptizo in nomine patris, & filij, & spiritus sancti amē*, nam cum pater correlatiui sint vna & eadem cum filio essentia, ex quibus cum omni plenitudine descendit gratia sancti spiritus, quam fatentur omnes nationes, non dubitamus rectius posse concipi formam. Minister idoneus est sacerdos plebanus, vel ad placitū ecclesiæ, quæ potest alios non plebanos ad id muneris subdelegare; sicuti in casu extremæ necessitatis, dummodo in forma ecclesiæ consueta, ac baptizandi animo id conficiatur, cum mala intentio efficiat vt opus bonum nihil operetur, qui libet etiam infidelis rectè baptisma conferre potest adultis & infantibus mysteria etiam ignorantibus, sicuti dominus mandauerat circumcidi infantem octo dierum: quos in eiusmodi fide natos & educatos perdurare ac cōtinuo assentiri præsumimus; & in eam sententiam sic ait Paulus primo ad Timothæum*, quia omnis creatura Dei bona est, & nihil reijciendum quod cum gratiarum actione percipitur, sanctificatur enim per uerbum Dei & orationem, hęc præponens fratribus, bonus eris minister Christi Iesu. neque legimus dominum mandasse circumcidi hominem habita personarum industria, aut per ecclesiasticam aut aliam personam, sed impersonaliter fuisse locutum, dixisseq;, circumcidetur ex vobis omne masculinum: sed cum sit magnum sacramentum non dubitamus executioni demandandum esse per manus sacerdotum, vel per quemcunque arbitrio ecclesiæ, sicuti legimus Simeonem sacerdotem circumcidisse dominū Iesum. Effectus igitur huius sacramenti, longe differens ab effectu circumcisionis, est peccatorum remissio, quod est figuratum; sicuti enim figura, aut umbra corpus præcedit,

* c. 1. de baptis. & de cōse. dis. 4 c. multi. & c. pp uitandum.

* cap. 4.

cedit, illudq; insequitur, tanquam creatura creatorem, ita corpus, figuratumve nobilius est; de quo Propheta
* cap.ſi. Ioelis*, & emundabo sanguinem eorum, quem non mũ daueram; uti circumcisio ex lege, sacramẽtum intrantiũ
* c. nulla præter. & c. nihil est. dist. 3. de consecr. dicitur*, quasi in ipsa lege, ac domini instituto instrui incipiant, atque subijciantur. & in hunc modum generalẽ legem ediderat dominus vt ostendit Moyses in secundo
* cap. 12. libro*, dicens quod si quis peregrinorum in uestram uoluerit transire coloniam, & facere phase domini, circũcidetur prius omne masculinum eius, & tunc ritè cælebrabit eritq; sicut indigena terræ.

CONFIRMATIO.

Quam & Græcè chrisma, Latinè uerò unctionem dicimus, in augumẽtum baptismalis gratiæ, ad quam ex ea regenerati fideles confirmantur. tametsi omnis originalis macula adeo per baptismum remittatur, atq; cætera nobis aduersa sic attenuentur, vt ea, nisi rursus peccato assentiamur, minimè nobis nocere posint; solus nec non baptismalis effectus sufficiens esset, si post illum foret migrandũ, ac per se saluaret regeneratio mox in pace beati seculi recipiendos; tamen, cum post transitum mare rubrum uastum huius mundi desertum ingredi, atq; cum internis, externisq; hostibus priusquam ad promissionis terram perueniamus, sine intermissione dimicare nos oporteat; nempè carne, mundo, diaboloq;, quorum impetus tantus est ut nemo securè glorietur se sine peccato esse posse, & diabolus continuus artifex tanquam Leo rugiens circueat quærens quem deuoret, ut meritò quis hanc initurus luctã grauiter terreatur, nisi interim agnoscat Christum, qui carnem domuit, uicit mundũ, & eiusdem mundi principem eiecit foras; remedium paratum uoluit nobis, quibus luctantibus subueniamur. Sic enim
* c. 12. cũ seq. nobis ostendit Moyses in secundo libro*, filios Israel

per

per mare rubrum ex Aegypto egreſſos eſſe, & quamplurimis alijs confortatos ſacramentis, uidelicet in expanſione nubis in protectionem ſuam, nec non ignis ut luceret per noctem; uoluiſſeq; dominum Deum eos in deſerto permanere annis duobus, ante quã præcepiſſet in terram mitti exploratores; vt eo mannæ confortati ſacramẽto, roborati, & confirmati, uerum eum agnoſcerent dominum, perpetuoq; colerent, ac venerarentur. Materia huius ſacramenti eſt balſamum mixtum oleo, quod & ſanctum chriſma nuncupatur*. forma eſt crucis ſignum in ſumitate frontis, per hæc uerba, ego ſigno te ſigno crucis, & confirmo te chriſmate ſalutis in nomine patris & filij, & ſpiritus ſancti amen*. Miniſter idoneus eſt ſolus Epiſcopus loci, nec quiſquam alius abſque eius permiſſione, cum iſtud munus iuriſdictionis ſit*. Effectus autẽ eſt infuſio ſancti ſpiritus in confirmationem, ac corroborationem baptiſmi; propterea appellatur ſacramentum pugnantium*; ſi enim populus Iſrael in deſerto adductus, & prædictis confortatus ſacramentis ut ex eis confirmaretur in ea regeneratione, rectè ac pro uiribus pugnaſſet aduerſus dæmonem atq; eos, qui referentes ad terram non dari tutum acceſſum murmurationi dedere cãm, eoque ipſo cõfirmatiõis ſacramẽto munitus fuiſſet; minimè ibidẽ loci annis quadraginta detẽtus eſſet captiuus. quo dominus Ieſus Chriſtus ſacramento cum omni plenitudine à patre fuerat corroboratus; unde pſaltes*, Inueni Dauid ſeruum meum oleo ſancto unxi eum. hoc eſt unctione iſta, ait dominus Deus, eum in fide ſtabiliui ut in perpetuum Dauidis ſemen regnaret, quod eſt Chriſtus Ieſus; in quem in forma columbæ deſcenderat ſanctus ſpiritus, quia, iuxta ſeptiformem ſpiritum ſanctum, ſeptem tribuuntur columbæ proprietates*. Per Baptiſma igitur, ſpiritus ſancti deſcenſio repræſentatur ad habitandum cum Deo patre per unctionem in capite; ſicuti, iuxta Ioannem*, poſtquam idem dominus Ieſus Chriſtus ſpirauerat in Apoſtolos ſuos, ſubdit dicens accipite ſpiritum ſanctum, quorũ re-

miſeritis

* c. 1. de ſacra unc. & de cõſec. diſt. 4. ca. non plures. & c. in babtiſmate. & c. monachi.
* da cõſe. diſ. 5. c nunquid. & ca nouiſſimè.
* c quanto. de conſuet.
* de cõſ. diſt. 5. cap. ſpiritus ſanctus.
* 89.
* Abb in c. 1. §. per frontis. de ſacra unct.
* cap. 20.

miseritis peccata remittuntur eis, & quorum retinueritis retenta sunt. nam antequam morti traderetur, dedit potestatem Apostolis ligandi & soluendi in cœlo & in terra, quam ex ipsa inspiratione confirmatam voluit; atque in formam ignis ardentis, cum complerentur dies pentecostes, quibus apparuere linguæ dispartitæ, & datus est spiritus sanctus vt varijs loquerentur linguis; ignis enim, quia pro domino Deo præfiguratur qui ex ardenti rubo apparuit Moysi, cuiq; in monte Sinai, vt legitur in secundo Pentateuchi*, apparuit & locutus est de medio ignis; innuit Apostolos omni plenitudine gratiæ, preditos esse, ac dominum ipsum pœnitus induisse. nam antea quidem prædicabant, ac eijciebant dæmonia; sed post ascensionem eius ad cœlos, quo tempore omnis legis plenitudo ducta est ad perfectum, completis diebus pentecostis, vt refert Ioannes de Selua in tractatu suo Beneficiorũ*, fecerunt omnia cum omni plenitudine potestatis, quia igneus spiritus sanctus cũ complerentur dies Pentecostes descenderat. & hoc est quod antea prædixerat propheta Ioelis*, & erit post hæc effundam spiritũ meũ super omnẽ carnem, & prophetabunt filij vestri, & filiæ vestræ, & subsequitur, sed & super seruos meos & ancillas in diebus illis effundã spiritũ meum, & dabo prodigia in cælo & terra & seq. cui postremò apertius in hanc accedat sententiam vates in psalterio*, quoniam eleuata est magnificentia tua super cœlos; ex ore infantium & lactentium perfecisti laudem propter inimicos tuos, vt destruas inimicum & vltorem.

*c. 3. & Deut. cap. 4.

*q. 4. prima pars. nu. 37. & Actu. c. 1. & seq. Gaiet. in Matthæ. c. 10.

*cap. 2.

*8.

EVCHARISTIA.

Græcè, Latinè verò sonat bonã gratiam, continens realiter verũ Iesu Christi corpus in memoriam cruenti sui in crucis ligno sparsi, ac propterea transitus sui ex hoc mundo, de quo ita meminit Matthęus*, bibitæ ex hoc omnes, hic est enim sanguis meus noui testamẽti, qui pro multis

*c. 26. & e. cũ Marthæ. de cele missa. 1. Corin. cap. 11.

effundetur

effundetur in remissionem peccatorū hoc facite in meā commemorationem, quidnam efficacius est ad perfectā indissolubilemque concordiam fouendam, quàm quod ecclesia eodem corpore vescens eumdemq; bibens sanguinem per eumdem spiritum in vnū redigatur corpus, & Christo capiti uiuo viua connectatur? eatenusque hoc sacramentum cęteris veteris, nouive testamenti maius ac excellentius est, quòd in alijs ælementum, siue exterior speties nullam recipit substantialem spetiei mutationem: neq; enim Baptismatis aqua in aliam commutatur naturam, neque spiritus sanctus, quem aqua in Baptismo significat abluentem & mundantem. Chrisma vero in confirmatione roborantem & illuminantem, in eisdem elementis essentialiter continetur, quamuis credentibus in mysterio exhibeatur & detur. at sacramentum solum panis & uini potentia verbi diuini ita commutatur vt substantialiter non sit quod antea fuerat, sed quæ ante consummationem erant panis & vinum, post consecrationem sint substantialis caro & sanguis Iesu Christi. & hi sunt ex relatis in secundo libro Pentateuchi*, propositionis panes, quos dominus mandauerat super mensam apponi in conspectu suo semper apparituros; quo loci inferius in hunc modum idem dominus alloquitur Moysen, arietem autem consecrationis tolles, & coques carnes eius in loco sancto, quibus vescetur Aaron & filij eius, panes quoque qui sunt in canistro, in vestibulo sanctuarij comedent, ut sit placabile sacrificium, & sanctificentur offerentium manus. subditque in quarto libro*, præcipe filijs Israel & dices ad eos, oblationem meam, & panes & incensum odoris suauissimi offerte per tempora sua. & hic est ille deinceps non in figura, magni & in æternum Dei altissimi sacerdotis ordo Melchisedech, qui neque principium, neque finem habuit, de quo psaltes*, dixit dominus domino meo sede à dextris meis donec ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum, iurauit dominus & non pęnitebit eum, tu es sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech,

*c. 25. & c. 29 & Leui. c. 8.

*c. 28.

*109. Genes. cap. 14.

qui (& talis fuit ordo) protulit corruptibilem domino panem & uinum post temporalem & terrenam adeptam victoriam. is vero dominus Iesus Christus post multas hu ius uitæ ærumnas nobis obtulit supersubstantialem panem & vinum, quò defatigati esurientes ac sitientes refici ualeamus, neque sitientes, nec deinceps esurientes. quantus, proh dolor, horũ est manifestus error atq; cordis duritia, qui de domini potentia, ac panis & vini trãsubstãtitione temerè ausi sunt dubitare; quasi apud Deũ, cui posſibilia sunt omnia, videatur fieri non posse ut, q ubiq; est semper, posſit realiter descendere, ingrediq; p modum conuersionis azimum panem, purum atq; penitus mundisſimum; qui nempè in immundum, putridũq; corpus humanum ad placitum nostrum cohabitare non dedignatur. omnes ferè etiam barbaricæ nationes fatentur dominum Deum allocutum esse Moysen in diuersis terræ locis, sæpiusq; in monte Sinai; consueuisseq; intra uelum templi præsertim semel in anno fari ad sacerdotem magnum, eidemq; responsa dare; nec eius sermonis alium potuisse fieri capacem; nisi, prout multis apparuit Prophetis, ac hominibus iustis, vt docent scripturæ. & cũ ubiq; sit, nonnulli demirantur quòd meritò catholici omnes fateantur, nullatenusq; dubitent, transtulisse omnem suam virtutem ac potentiam in vnigenitum sibiq;, præter omnes, dilectum, quem ex carne conceptum voluit, atq; in hunc mundum venisse in carne, vt apertius doceremur rectam uiam, potentiam domini, dilectionemq; aduersus nos, cum pariter ex carne nostri similem propagatum uoluerit; affigi deniq; in cruce vt moreretur, quò nostri maior significaretur dilectio, pietas,
* cap. 9. & amor. vnde sapiens in prouerbijs*, venite & comedite panem meum, & bibite uinum, quod miscui uobis; nẽpè sentiens nouam hanc edendam legem; eoq; nouo munere, excellentioriq; cunctas decorandas esse nationes, ad generale ac solemne conuocat conuiuium. & ita sibi
cap. 24. voluit secundus Pentateuchi *, misitq; iuuenes de filiis Israel, & obtulerunt holocausta, immolaueruntque ui cti-

uictimas pacificas domino, uitulos duodecim; tulit itaque Moyses dimidiam partem sanguinis, & misit in crateres, partem autem residuam fudit super altare, assumensque uolumen fœderis, legit audiente populo, qui dixerunt, omnia quæ locutus est dominus faciemus, & erimus obedientes: ille uero sumptum sanguinem aspersit in populum, & ait, hic est sanguis fœderis, quod pepigit dominus uobiscum super cunctis sermonibus his. postremoque in hunc modum subdit Paulus ad Hebræos*, quæ parabola est instantis temporis, iuxta quam munera, & hostiæ offeruntur q̃ non possunt * cap. 9. iuxta conscientiam perfectum facere seruientem, solummodo in cibis, & in potibus & uariis baptismatibus, & iustitijs carnis usque ad tempus correctionis impositis; Christus autem assistens pontifex futurorum bonorum per amplius & perfectius tabernaculum non manufactum, idest non huius creationis, neque per sanguinem hircorum aut uitulorum, sed per proprium sanguinem introiuit semel in sancta æterna redemptione inuenta. Materia igitur est panis & uinum, quibus in die cœnæ idem dominus Iesus Christus usus est. Forma est uerborum conceptio, quam ostendimus in hæc verba, hic est sanguis meus hoc facite in meam commemorationem.

Minister idoneus est sacerdos uices Apostolorum gerens, quibus sæpius ostendimus hanc dominum tradidisse facultatem*. Effectus uerò est spiritualis ac perfectissima salus atq; uirtus, & quam deniq; ostendimus, cum Christo Iesu æterna coniunctio; hinc viaticum nuncupatur, hoc est holocaustum & expiatio in fide progredientium*.

* c. oẽs. dis. 5. de consec.

* 26. q 6. c. de his. & gl. in c. 1. dis. 2. de cõs.

POENITENTIA.

De hac loco suo uerba fecimus, sub materia pœnitẽtiæ, satis habentes locũ indicasse. Materia est ipse pœnitens q

o e quę pæni- ect. dis. 1. de pęnit.

se totum arbitrio sacerdotis legem subiturus tradit*. Minister Idoneus, ex sacrorum canonum regula, ac veterum dictis est curatus sacerdos, vel quilibet ad id muneris examinatus ac receptus, vnde Ecclesiasticus *, non confundaris confiteri peccata tua, & ne subijcias te omni homini pro peccato. attamen ex ea ratione quam retulimus in baptismo, atque amplissima ligandi & soluendi facultate sacerdotibus præstita, non dubitamus ecclesiam præstare posse facultatem, necnon declarare tacitam domini eam fuisse mentem, ut quilibet etiam laicus idoneus existat minister soluendi quemlibet in extrema necessitate adductum vt moriatur; sicuti legimus in secundo Regum*, dominum Deum semper cogitare ne pereat is qui abiectus est. Forma, postquam dixerit sacerdos misereatur tui omnipotens Deus, & reliqua per totum. necnon, Indulgentiam & absolutionem & reliqua similiter usque ad finem, quamuis sufficeret dicere, absoluo te; tamen per hæc verba manu capiti extensa, concipitur; Dominus noster Iesus Christus te absoluat & ego autoritate ipsius mihi concessa te absoluo imprimis à uinculo excommunicationis in quantum possum & indiges; item eadem autoritate absoluo te ab omnibus peccatis tuis in nomine patris & filij, & spiritus sancti amen. Sin vero oraculo summi Pontificis occasione particulariũ indulgentiarum, aut generalis editi iubilei, contingerit fieri absolutioné, tunc, iuxta Felynum in tractatu suo de indulgentijs, hæc indicitur absolutionis forma; Apostolicæ sedis autoritate mihi pro nunc concessa, siue commissa, concedo tibi plenariam peccatorum remissionem, de quibus es contritus, & ore confessus, exceptis his quæ ex confidentia huius indulti commisisti; successiueq; manu è capite sublata, in hunc modum subdit sacerdos, passio domini nostri Iesu Christi, & merita beatæ Mariæ virginis, & omnium sanctorum, & quicquid boni feceris, & mali sustinueris sit tibi in remissionem peccatorum, in augumentũ gratiæ, & præmium vitæ æternæ. nec quidem nouam rem aggredimur per

*cap. 4.

o cap. 14.

hanc

hanc manuum impositionem, quam in materia confessionis ex veteri lege sæpius deductam comprobauimus. Effectus autem est quædam reconciliatio cum domino. propterea ex veteri, ac nouella sacri concilij Tridentini constitutione, de partu & fructu iustificationis*, sacramentum iustificationis nuncupatur.

*sessio. 6. c. 16 & sessio. 14. c. 3.

EXTREMA VNCTIO.

Quam eo extremæ vnctionis nomine appellari voluere, quia in probabili mortis articulo infirmis existentibus, nec aliter, conferri solet hæc unctio ad corporis & animæ infirmitatem subleuandam; propterea subsidiarium remedium nuncupatur, ex nouella sacri concilij Tridentini constitutione, de Institutione sacramenti extremæ unctionis. Cuius duplex est species altera uisibilis: altera uero inuisibilis vnctio est. visibilem eam dicimus, quæ describitur signum & nota interioris atque inuisibilis unctionis, hoc est gratię. Inuisibilem vero & exteriorem unctionem eam dicimus, quæ signum atque sacramentum quoddam est quod si digne sumatur, auget, vel agit salutem; vnde sacerdos bene foris ungitur, si sacramentorum virtute & intus corde puro bene corroboretur, quia splendorem conscientiæ designat, ut exemplum sumitur ex uirginibus illis, quas legimus iuxta Euangelistam Matthæum*, prudenter accepisse olæum cum lampadibus in vasis suis; nam olæum præcellit cæteros liquores, fouet ignem, vulnera curat, & prędicationis gratiam designat, electorum mentes illuminans. ex quo autem vulnera curantur, innuitur curanda ac detegenda esse peccatorum vulnera, & quomodo sapiens sacerdos peccatorum tergat fætores, insuperque ægras mente saluti restituat. Balsamum uero, quo in hac utimur unctione, incorruptionis habens vim, significat odorem famæ semper uiridem ac perlucentem fore, ac permanere debere*. Materia est igitur olæum, sicuti

*cap. 25.

*c. 1. §. de sacra unct. ubi Abb.

enim

enim balsamum exterius suauem emittit odorem, ita cuncti fideles monentur ut interius ad dominum bene
* cap. 24. oleant; unde Ecclesiasticus *, sicut cinnamomum & balsamum aromatizans odorem dedi. Minister idoneus est Sacerdos. Effectus est venialium expurgatio. Sin autem hæc antea fuerint expurgata propter infirmi maximam contritionem, tunc ad maiorem ipsius languentis constantiam operatur unctio, quod est oleum lætitiæ aliquos indubitatè semper effectus producens, unde sic
*45. fatur psaltes *, dilexisti iustitiam, & odisti iniquitatem, propterea unxit te Deus, Deus tuus olæo lætitiæ præ consortibus tuis. postremòque in eandem rem subdit
* cap 5. Apostolus Iacobus *, infirmatur quis in uobis? inducat presbyteros ecclesiæ, & orent super eum ungentes oleo in nomine domini, & si in peccatis sit remittentur ei. Quantos autem oleum operetur effectus, atque diuinam gratiam, in diuersis locis, maximè sub potestate Romani Pontificis, abunde est dictum; quibus in locis apertissimè demonstratum est ne dum oleum, quod permittente domino Sacerdotes composuere, omnem uncto criminis maculam ademisse, cum si secus fuisset, non potuisset stare in eo subiecto corruptibili ac maculato contagione peccati, nisi manifestissimè dominus uindicasset; prout legimus Saulo Regi præuncto obuenisse, quem dominus mandauit degradari; sed omnem etiam constantiam præstabat, qua aduersus quoscunque hostes tutissimè colluctari potuissent, hinc dicitur sa-
*26.q.7.c.ab infirmis. cramentum fortitudinis *. Si enim ex inueterata uete-
*cap. fin. rum scriptura, ut colligit Moyses in primo libro *, mos fuit aromatibus cadauera condire, quorum effectus nihil operabatur, quanto magis aliquid operatur languentis vnctio per sacram ministri Dei manum, quæ uerbo uitæ sanctificata est? nec dubitamus ex ea unctione ipsosmet ministros sanctificari, quasi aduersus terrena, ac singulare certamen aggredientes luctam.

ORDO

ORDO SACER.

Quem describunt signaculum quoddam, quo per manuum impositionem in administrationem uerbi & sacramentorum spetialis potestas & gratia datur. Fateamur necesse est istud aduerbium, sacer, huic descriptioni accedere, ad cæterorum sacramentorum differentiam, quæ non sacra dicimus, quale est ordo tripliciter in Ecclesia consideratus, Virginum; coniugatorum; & continentium. Signaculum quoddam est dictum, quasi approbatio quædam eumdem non inepta producere effectum, ac si manuum impositio addita esset; quæ tamen ex inueterato more, ueteris legis exemplo, apponi consueuit, quæ cum ad cærimonialia spectet, non est ex lege domini necessaria; unde aperti iuris est summum pontificem verbo solo, porrecto tamen calice cum uino & patena cum hostia, rectè posse creare sacerdotem, omnemque ei potestatem tradere, atque augmentum gratiæ, ac si manuum impositio esset facta; accedat enim uerbum ad elementum, & fit sacramentum*, hinc Paulus ad Timothæum*, homo sanctificatur per uerbum Dei. & cum Propheta Samuel, ut refert primus Regum*, iussus fuisset vngere in Regem Saulum, prius effudit oleum super caput eius, & ait ecce unxit te dominus super hæreditatem suam in principem, & liberabis populum suum de manibus inimicorum eius, qui in circuitu eius sunt, & hoc sit tibi signum, quia vnxit te Deus in principem. Materia huius sacerdotalis ordinis est Calix cũ puro pane. Diaconatus ordinis Materia est Euangelicus liber. Subdiaconatus Materia est patena & uacuus Calix. Acolytæ Materia est Vrceolus siue Candelabrũ. Exorcistę uero est liber exorcismus. Lectoris est Propheticarũ lectionũ liber. Ostiarij est clauiũ traditio. Psalmistę Materia est psalterij liber*. Minister idoneus est diœcesanus Episcopus; Cuius ordo cõferri põt à simplici sacerdote, cum fuerit comprobatum psalmistę admi-

* 1.q.1.c.detrahæ. Gigas tract de pẽsio q.7 nu.3.
*c.4.
*cap.10.
*c. perlectis. 25.dist.

* c.cleros, ubi gl. uerbo, psalmista 21. dist.

* c. præsbyter. 23. dist.

* c. Diaconus. 23. dist.

* c. Subdiaconus. 23. dist.

* d. c. plectis. 25. dist.

* c. ostiarius. 23. dist.

* 23. dist. cap. perlectis.

* c. si qui episcopi. §. ecce cum honor. 8. 1. q. 1.

administrationem inter ordines minimè cõnumerari.* Forma sacerdotalis ordinis in hæc uerba est & concipitur, accipe potestatem conferendi sacrificium in ecclesia pro uiuis & mortuis in nomine patris & filij & spiritus sancti Amen*. Forma Diaconatus ordinis in hæc cõcipitur uerba, accipe euangelicum librum*. Forma Subdiaconatus est, traditio Patenæ & calicis uacui, quam cõsueuit accipere de manu Episcopi. Vrceolum uero cum aqua, manileq;, ac manutergium consueuit accipere de manu Archidiaconi*. Forma Acolytæ est Vrceoli uacui traditio, eo ipso edocto quomodo in officio se gerere debeat: qui & ab Archidiacono ceroferarium cum cereo accipit, ut sciat se ad accendenda luminaria mancipari. Forma Exorcistæ est exorcismi libri traditio per hæc verba, accipe & cõmenda memoriç, & habeto potestatẽ imponendi manus super energumenum, baptizatumve, aut cathecumenum*. Forma Ostiarij est clauium traditio, quibus claudat & aperiat templi fores, nec non custodiat cuncta, quæ intus sunt; fideles introducat, infideles autem, excommunicatosve excludat: propterea in hunc modum forma traditur, sic age, sic uiue, quasi redditurus domino rationem earum rerum, quæ his recluduntur clauibus*. Forma Psalmistæ in hæc concipitur uerba, vide ut quod ore cantas, corde credas, & quod corde credideris operibus compleas*. Forma lectoris dicitur prophetiarum traditio, accipe & esto relator uerbi Dei; habiturus, sic fideliter officio functus fueris, partem cum eis qui domini uerbum ministrauerint. Effectus horum uero est gratia uel ipsius augumentum: quodq; propterea sacramentum regentium dicitur*, cum eis solis mandauerit dominus portare arcam fœderis, vt inde omnes nationes docerentur ad eos solos omnem diuinarum rerum præcipuè, nec nõ & terrenarum curam spectare, cũ, sub terrenis ex materia confectis, promiscuè inuisibiliter cœlestia contineantur, quæ & tunc uisibilia fuere extra spiritu sancto cooperante. Illud autem interest inter ueterem ac nouã legẽ quantũ ad ordinũ Materiam, formã,

atque

atque Idoneum Ministrum. in ipsa enim ueteri lege, ritè nullus admittebatur ad Sacerdotium, uel altaris ministerium, quin originem duxisset ex progenie Aaron filij Leui, qui fuit tertius ex duodecim filijs Iacob, ex quibus duodecim tribus sumpsere originem; vnde Leuitica Tribus est dicta, cuius, vt de his meminit primus Pentateuchi*, idem Aaron fuit primus ac Magnus Sacerdos; successiueq; omnes ab ipso descendentes per rectam lineam Magno Sacerdotio fungi poterant, prout in eo successit Eleazar ex ipso descendens; cæteri uero ex ipso Leui, uidelicet habita ratione ad descendentes omnes ab ipso Leui (pter descēdētes ab Aaron) qui fuerunt Caath, & Amram pater Aaron & Moysi, descendentes fuere descripti sub Leuitica Tribu; quibus, iuxta bonos mores, ætatem, ac scientiam ad placitū summi Pontificis pro tēpore, conferebantur gradus ac administrationes in templo; ppea idem, siue alius ex inferioribus Sacerdos, idoneus fuerat minister. nam postquam leuitæ cōpleuerant annos vigintiquinq; ætatis suæ, tūc incæperant exercere se ad altaris & sacrificiorum ministerium, ita tamen ut in eo, uel eis per annos quinq; diligentissimè instruerentur, & ita elapso trigesimo ætatis anno ministrare incæperant, atq; in tabernaculo fœderis usq; ad annum in totum ætatis eorum quinquagesimum opus fecere, ut refert Moyses in quarro libro*, quo loci & paulo inferius ita declaratur, & sibi uolunt hæc uerba, hæc est lex leuitarum à viginti quinq; annis & supra ingredientur ut ministrent in tabernaculo fœderis, cumq; quinquagesimū annū ætatis compleuerint, seruire cessabunt, eruntq; ministri fratrum suorum in tabernaculo fœderis ut custodiant quæ sibi fuerint commendata, opera autem ipsa non faciant. neq; alia in his conferendis gradibus eo tempore fuerat adhibita forma, sed cognita eius peritia, edoctoq; de progenie ac stirpe leuitica post illud pdictū tēpus fiebat electio, Forma aūt atq; Materia adhiberi cōsueuit in procreādo summo Sacerdote; cuius caput & manus, vt legitur in tertio Pent.* & ut sæpius demonstratū

* c. 46. Exo c. 4. & Deut. ca. 10. & primo. Paralip. c. 12 & c. 23.

* ca. 4. & c. 8.

* c. 8. & c. 25.

est oleo sancto, quod alij tangere fuerat sacrilegium, ungebatur. cæterorum uero inferiorum sacerdotum, minimè caput ungebatur, sed solummodo consecrabantur ac sanctificabantur manus.

MATRIMONIVM.

Quod est viri & mulieris coniunctio indiuiduam uitæ consuetudinem continens; quasi mater ipsa, siue mulier apta sit, ad illudq; dedita vt filios gignat*. uiri & mulieris coniunctio describitur, habita ratione ad animos, quorum carnis cōmixtio adeo indissolubilis redditur, vt separationi deinceps minimè sit locus, unde euangelista Matthæus*, quos Deus coniunxit homo non separat. ad cuius rei euidentiam dicamus duplicē esse matrimonij significatum. Primum illum fuisse ante carnalem cōmixtionem in statu innocentiæ à Deo institutum, significantem separabilem unitam in spiritu inter Deum & fidelem animam persistentem; nam cū omnes nos una cū primis parentibus, qui deinde lapsi sunt, liberum accepe rimus arbitriū; sic quicunq; in primo statu uirtute spiritus sancti inuicem sunt coniuncti, proculdubio ab ipsa animorum coniunctione possunt ad placitū recedere; nā cum Moyses diuino spiritu afflatus dispersum colligat in primo libro Pentat.* Adamum in hæc verba fuisse locutum, hoc nūc os ex osibus meis, & caro de carne mea, hæc vocabitur virago, quoniam de uiro sumpta est, quā obrem relinquet homo patrem & matrem, & adhærebit vxori suæ & erunt duo in carne una, proculdubio in carne una duo effici nequeunt, nisi per carnis commixtionem; & eo casu duplex oritur vinculum, quorum primū spirituale, alterum uero carnale est, quibus annexis corroboratur instrumentum, quasi per subsequentem stipulationem, quia geminatio actus multum operatur. & hic est secundus per carnis commixtionem indissolubilis matrimonialis significatus; propterea idem Adamus diuina imbu-

* 32. q. 2. c. pudor. & glos. in summa. 27. q. 1

* cap. 19.

* cap. 20.

imbutus gratia & spiritu, eodem loci subdit, & erũt duo in carne una*. hinc soluitur iterum exorta dubitatio, quare in cõspectu Dei magnis non excidit Moyses ausis, qui vt ostendit in secundo libro*, reuersus de monte portans duas tabulas testimonij ex utraque parte digito Dei conscriptas, uidens uitulum quem fecerat populus, iratusq; ualde ea proiecerit ac ad montis radicem impunè fregerit; mortis uerò sententiam passus fuerit propter solam, vt idem refert in quarto Pentat.* ad aquas contradictionem incades deserti; nempè facinus longè diuersum ab ipso fractionis tabularum crimine, quas dominus fecerat opere suo. eo profectò præuaricationis ac fractionis duarũ tabularum crimine nullas dedit pœnas; nã respondẽdum est hanc fractionem nec crimen nec facinus in Moysen fuisse, & quia ipsa tabularũ lex non eo tpe adhuc fuerat recepta per aliquod solemne instrumentum stipulatione uallatũ; propterea secũda uice ascẽdit Moyses in montem una cum duabus alijs manu sua confectis domini mandato, quæ deinde à populo receptæ fuere solẽni intercedente stipulatione, qua nudum pactũ uestitũ fuit: hinc cum post hæc idem populus præuaricatus esset, maximè in eodem idolatriæ crimine, grauiores dedit pęnas, ac dederat ex ea sola fide mentita intercedente nudo pacto. qua de re quod ad solutionem matrimonij ex mente diuina, is Adami uerbis traditus est sensus, vt ex verbis, & erunt duo in carne una, tunc carnalis coniunctio idissolubilis fieret secuta copula, atq; ita sibi voluisset dñs Iesus Christus q ita dixerat, quos Deus coniunxit homo nõ separat, nec nõ subiũxerat, itaq; iã nõ sũt duo, sed vna caro, p̃supponens secutã fuisse copulã carnalẽ, q a hęc uerba erunt, non dubitamus futuri temporis esse. nihilominus quotiescunque in eo solo statu matrimoniũ permanet, quod dicitur matrimoniũ per uerba de futuro concæptũ: tunc, & meritò quidẽ, ab eo statu & simplici in spiritu ꝓmisione, recedẽti imponirur salutaris pęnitẽtia propter fidem mentitam*. prout ea ratione legimus dñm Deum imposuisse pęnitẽtiã populo Israel, quo

* Abb in c. inter incorporalia. & cap. licet nu 2. de translatio.
* cap. 32.
* ca. 20 & c. 27. & Deute. cap. 32. in fi.
* c. i & ca fin. ubi gl. de sponsalib.

rum tria millia cæcidisse dicitur; cum, si solemne instrumentum antea stipulatum fuisset ex ipsa, ut diximus, criminis grauitate, eiecti ac pœnitus de terra eradicati fuissent; quod in eum casum ita fortè factum esset, ni Moyses fregisset tabulas, ex eo protestatus dominum, populum intendere à fide ac pacto nudo recedere, ne ex ratificatione & actu approbandarum tabularum subsequenti, uideretur in eo flagitio persistens assentiri & stipulari instrumentum. est igitur primus significatus dissolubilis annuli subarratio. Secundus autem est, indissolubilisq; carnis commixtio; nã ante annulli subarrationẽ, ut per simplicẽ pactionem, alter altero inuito recedere potest, salua semper mentitæ fidæi pœnitentia; facta uero annuli desponsatione recedi nõ potest nisi utroq; viro & muliere consentiente, quo casu in utrunq; imponitur salutaris mentitæ fidæi pœnitentia; in præcedenti uero casu, in eũ solum per quem stat quominus stipuletur pactio & perficiatur matrimonium; at copula secuta, nullo pacto fieri potest dissolutio, nisi maritus & uxor decreuerint continentiam ducere, quasi ad maius bonũ ducti*. Materia huius sacramenti est coniugatorum actus ad coniugium perficiendum in forma, vel facie ecclesiæ. Minister idoneus est parrochialis Sacerdos. Forma est, quam diximus in facie ecclesiæ, ut coram duobus uel tribus testibus in hæc uerba per ipsum Sacerdotem relata, ego uos in matrimonium coniungo in nomine patris & filii & spiritus sancti Amen, ut ita refert sacri concilij Tridentini nouella constitutio, de reformatione matrimonij. Effectus uero est filiorum procreatio saltem in affectu; ideo matrimonium uiolatum non dubitatur, si sterilitas in pactionem deduceretur; tria enim traduntur bona matrimonij. Fdes. proles. & sacramentum*. Fides eo dicitur, quia inuicem promittitur castitas, ne ab altero coniugatorum ad alterius thorum fiat accessus, etiam per solum consumatum consensum.

Proles, quia dictum est ea ratione ad matrimonialem coniunctionem accessum fieri, ut inde filiorum pro-

creatio

* c. sunt qui dicunt 27. q. 2. cast. in rub. ff. sol. mat. Alex. in l. fi. cũ dotem. nu. 11. ff. sol. matrim.

* 27. q. 2. cap. omne itaque. & 32. q. 2. ca. quicquid & c. solet. & de cõd. appo. c. fin.

creatio fiat, unde Tobias *, tu autem, inquit, cum acceperis eam ingressus cubiculum per tres dies continens esto ab ea, & nihil aliud, nisi orationibus uacabis cum ea, ipsa autem nocte, incenso iecore piscis fugabitur dęmonium, secunda uero nocte, in copulatione sanctorũ Patriarcharum admitteris; tertia autem nocte benedictionẽ consequeris, ut filij ex vobis procreentur incolumes; transacta autem tertia nocte accipies uirginem cum timore domini, amore filiorum magis quàm libidine ductus. propterea postquam dominus creauit hominem masculum & fœminam, benedixit illis & ait, cresite & multiplicamini, & replete terram. Sacramentum uero eo additur, quia per matrimonialem coniunctionem aduersus luxuriæ remedium confertur gratia, propterea Sacramentum timentium nuncupatur; quorum quædam non necesſitatis; quædam uero necesſitatis dicuntur, quia ad salutem adipiscendam necessario requiruntur Baptismus; Confirmatio; pęnitentia; & Eucharistia, sine quibus comprobatum est neminem adultũ saluum fieri posse. Cætera uero sine quibus salutem assequimur, non necesſitatis sacramenta nuncupatur*, quorum omniũ quædam sunt reiterabilia, ut Baptismus, confirmatio, & ordo sacer, in quibus solum imprimitur character*: quæ cuncta triplici de causa instituta fuisse non dubitamus. Primo propter humilitatem, ad hoc ut cuncti fideles mereantur magis apud Deum, his insensibilibus ac inuisibilibus in sola credulitate persistentibus rebus humiliati. Secundo propter eruditionem fuere instituta, ad hoc ut mens hominis erudiatur atque assuefaciat se ad inuisibilem uirtutem propter id quod uisibiliter cernitur, & ista ratione Deus mandauit obseruari & custodiri cerimonias, quasi pręparatoria quædã ac eruditionẽ ad sacramenta & diuinam capescendam gratiam; nam cærimoniæ significant gratiam, sacramenta uero significant eam, conferunt & sanctificant, unde inquit dominus ad Moysen ut idem refert in tertio libro*, hæc est unctio Aaron, & filiorum eius in cerimonijs domini; & cũ eodẽ loci*, obla-

*cap. 6.

*glo. in c. ueniens, uerbo, necessaria. de trãsactio. Arc. in c. remisſionem. 1. q. 1.

*c. presbyteri 58. dist.

* cap. 7.

*6. 10. in fine.

oblatus fuisset hircus pro peccato, qui exustus repertus fuerat, subdit Aaron, & ait oblata est hodie uictima pro peccato, & holocaustum corã domino, mihi autẽ accidit quod uides, quomodo potui comedere eam, aut placere domino in ceremonijs mente lugubri ? nullus profectò sanæ mentis subdubitare potest dominum nostrum egere holocaustis & uictimis nostris, nisi ad nostri commodum ac salutem, vt discamus timere ac uenerari eum toto tempore. Tertio propterea institura non dubitamus propter exercitationem, quia cum ociari non debeamus, ne per ocium incendamur ad uicium, proponitur cunctis exercitatio ad dominũ, cælestia ut conspiciant, quæ & quanta inde expectemus. esto, inquit dominus ad Moysen ex se-
c.5.&c. 18. cundo Pentateuchi, tu populo in his quæ ad Deum pertinent, ut referas quæ dicuntur ad eum ostendasq; populo ceremonias & ritum colendi, uiamq; per quã ingredi
cap. 22. debeãt. hincq; sequitur sapiens in prouerbijs, adolescẽs iuxta uiam suam, etiam cum senuerit non recedet ab ea.

MISSAM POPVLO COELEBRARE.

Missa, quasi trãsmissa dicitur, eo ꝙ per ministeriũ sacerdotis, qui mediatoris uice fungitur inter Deũ & populũ, ꝑces, uota, ac oblationes trãsmittũtur; sicuti inter cũctas nationes dominũ Iesum Christũ intercessorẽ ac mediatorẽ fuisse demonstrant scripturæ; unde iuxta Euangelistã
* cap. 17. Ioannẽ*, multas persecutiones passus, demum subiturus mortẽ, ad Deũ patrẽ conuersus sic fatur, non rogo ut tollas eos de mundo, sed ut serues eos à malo, & pro eis ego sanctifico me ipsum, ut sint & ipsi sanctificati in veritate; non pro eis autẽ rogo tantũ; sed & pro eis qui credituri sunt per verbum eorũ in me, ut oẽs vnũ sint sicut & tu pater in me, & ego in te. primo Diuus Petrus instituit missã in Antiochiã Syrię, & in Vaticano in Europa, successiuèq;

diuus Iacobus, ac postremò diuersi viri Dei tractu tpis diuersas addidere partes, expresséq; mandatū est ut in propria parrochia singulis saltē festis diebus huic sacrificio intersint oēs parochiani, quãuis qđ ad ppriã parrochiã, ut in ea præcisè à subditis audiatur missa; cōsuetudine derogatū cūctis innotescat*, cū ubiq; Deus sit, ac innumeræ ædes atq; domini tēpla ad cōem omniū orandi vtilitatem cōstructa cernamus. olim enim, quãuis ubiq; in terra, oppidis & ciuitatibus, oratoria fuissent ubi uenerari potuisset dñs Deus; tñ ad sacrificia facienda solū fuerat tēplū dñi in Ierosolyma ciuitate cōstructū, ut in aliã rē dixim⁹, unde psaltes*, Te manet hymnus Deus in Siō, & tibi reddetur uotū in Ierusalē. Nã de lignis setim dñs mãdauerat construi Arcã lōgitudinis duorū cubitorū & semis. necnon altitudinis & latitudinis unius & dimidij cubitus. & eiusdē longitudinis, latitudinisq; ex auro Arcæ operimētū, Propitiatoriū apponere sup eã, & duos Cherubim aureos, unū à dextris, alterū uero à sinistris ex utraque Oraculi parte, alis expansis, utrunque Propitiatorij latus tegentes, seq; mutuò uersis uultibus in Propitiatoriū respicientes; necnon, & ut latius demonstrat secundus Pent.* ad hanc muniendam atque tegendã fœderis arcã mandauerat eidem Moysi cōstrui tabernaculū cortinis, colūnis, & uarijs operibus ornatū. Illud autē interest inter Arcam fœderis, quæ & testimonij tabernaculū nuncupatur. Inter propitiatorium, id est oraculum. Inter tabernaculū, quod & fœderis tabernaculum nuncupatur. est enim Arca uti domus constans ex cohærentibus parietibus & cæmentis, & sicuti Propitiatorium cohæret Arcæ, atque parietes domui cohærent, ita Arca propitiatorium sub se continet, ad quod descenderat Deus intra Cherubinos duos ut daret responsa summo Pontifici semel in anno, in qua nihil aliud fuerat inclusum, quàm duæ lapideæ tabulæ Moysi continentes totū decalogum tantū, quas iuxta tertium Regum*, à domino fuerat iussus ibidē recondere. ad eiusdē Arcæ latus aderat uas mannæ in generationis filiorū Israel memoriã, insuperq; ĩ ipso latere aderat

uirga

*c. uices. extrauag. cō. de treuga & pace & de conse c. missa. & c. Iacobus. dis. 1. u. bi Arch.

*65. Nu. c. 28 cū seq. & 1. Palip. c. 23.

*cap. 24.

*cap. 8.

uirga Aaron in signum rebellionis, quam populus commiserat. postremo in latere eiusdem Arcæ extra, totum Moysi legis uolumen aderat, quod Pentateuchum diximus; quem paulò antequam moreretur totum conscripsit, & in testimonium filiorum Israel, in Arcæ latere in articulo mortis suæ testatus apponi mandauit, ut legitur in quinto libro*. cōtra Arcam incensum aderat, in quem locum & districtum, qui dicitur Sanctuarium, vel sancta sanctorum (descriptus terminus per quoddam uelum in modum circuli tensum) solus, ut nuper est dictum, summus Pontifex ex tertio Pentateuchi*, pro suis & populi peccatis ingrediebatur semel in anno, cunctorum ea die anima ieiunio afflicta. Tabernaculum uero fuerat quædam machina lignis contexta & lōgè latior quàm fuerat Arca, quæ tegebatur à tabernaculo ipso; quod, ex ipso secundo Pentateucho*, sanctuarium sanctuarij, vel sancta appellabatur, extensumq; vsque ad velum & limites Arcæ; aduersus quam, & extra velum aderat altare intra tabernaculum, in cuius latere dextero aderat mensa, & in medio holocaustorum altare; super quam mandato domini quotidie duo recentes & calidi panes offerebantur, quos propositionis panes dixere, in fine cuiuslibet hebdomadæ inter cunctos leuitas per summum Pontificem distribui consuetos. à sinistro uero altaris siue tabernaculi latere inerat candelabrū cum septē candelis siue lucernis; in quē locum & claustra, quæ latiora fuere adhoc ut capere possent omnē leuiticam progeniē (præter eā) nulli aditus patebat. qui per hunc ordinem ad offerendū holocausta vitulorum, & arietum, ac agnorum in calendis mensiū ingrediebantur; necnon quotidie ad offerendum duos immaculatos agnos, uidelicet unum mane, alterū uero vespere. Successiuèque & tractu temporis his ita optimè confectis, dominus apparuit Dauidi cui nunciauit Salomonem ex eo nasciturum, ædificaturum tēplū ex constructis cæmentis & lignis; qui propterea moriens illi manifestauit hoc, atque testatum reliquit; cuius monita assecutus, necnon diuino spiritu afflatus, nihilq; præ termit-

*c. 31. Exo. c. 16. & c. fi. & i Num. c. 17.

*cap. 16.

*c. 25. cū seq. & c. 33. & c. 37 & ad Heb. c. 9.

termittens quod non magnificentissimè constructum, au
roq; in latiorem formam non esset tectum; ad instar prio
ris, ut ostendit tertius Regum*, oraculum faciendum lo- ** 6 &c. Reg. c. 7.
cauit; quod postremò una cum fœderis Arca, maxima
quam potuit reuerentia, in templo domini affixit, qui-
bus expletis, uoluit omnia sacrificari, offerens holocau-
sta. cum quo septem continuis diebus, uniuersus po-
pulus solemnia gessit, deindequè octauum comme-
moratus est diem, & in eam memoriam dedicationis
altaris atque solemnitatis fecit collectam stantibus sacer
dotibus & leuitis cum organis laudantibus & benedicen
tibus dominum. quamuis autem sæpius dictum sit domi-
num ubique esse; nihilominus innuens magis gratum si-
bi fieri in eo orare loco ac præcari dominum, ubi sem-
per est maximè præsens, prosequitur in secundo paralipo *cap. 7.
menon*, & ait oculi mei erunt aperti, & aures meæ ere-
ctæ ad orationem eius qui in loco isto orauerit, elegi e-
nim & sanctificaui locum istum, ut sit nomen meum ibi
in sempiternum, & permaneant oculi mei & cor meum
ibi cunctis diebus. Quibus autoritatibus ac exemplis, cũ
omnis Dei ac Iesu Christi actio apertè fuerit comproba-
ta nostra instructio, summi Pastores, successiuèquè cæte
ri fideles omnes, templa, & ædes sacras uiuis ex lapidi-
bus construxere, in eisque mandarunt spetialem seligi
locum; in quo, ad instar Arcæ fœderis, ad similitudinem
que propitiatorij uerũ Iesu Christi corpus intus assiduò
permaneat & recondetur, nec deinceps in figura; vnde * cap. 9.
Paulus ad Hebræos*, his uerò ita compositis, inquit, in
priori quidem tabernaculo semper introibant sacerdo-
tes, sacrificiorum officia consummantes; in secundo au-
tem semel in anno solus Pontifex non sine sanguine quẽ
offert pro sua & populi ignorantia, hoc significante spiri
tu sancto, nondum propalatam esse sanctorum uiam, ad-
huc priore tabernaculo statum habente; quæ parabola est
instantis temporis iuxta quam munera & hostiæ offerun-
tur, quæ non possunt iuxta conscientiam perfectum face-
re seruientem, & in potibus & uarijs baptismatibus & iu

 stitijs

stitijs carnis usque ad tempus correctionis impositis; Christus autem assistens pontifex futurorum bonorum, per amplius & perfectius tabernaculum non manu factum, id est nõ huius creationis, neq; per sanguinẽ hircorũ aut uitulorũ, sed per propriũ sanguinem introiuit semel in sancta æterna redẽptione inuenta; nec profectò sine euidẽtissima ratione summi Pontifices, pro nostri singulari solatio, ac dñi gloria, mandarũt ubiq; orbis terrarũ construi basilicas & tẽpla, ad quæ ministranda consecrarunt infinitos Sacerdotes, inter Deũ & populũ intercessores ac mediatores existẽtes; quibus dñs Iesus Christus dixerat, hoc facite in meã cõmemorationẽ; nã cũ adeo auctus sit Christianorum numerus ubique terrarum sparsus, non dubitamus fieri non posse, ut exemplo ueteris instituti in Ierosolyma, hodie construi possit in ciuitate Roma templum, quod capere posset omnes fideles tempore holocausti & solemnitatis, quam indixerat lex uetus, uel ex diuersa ratione noua; ferè tota Italia posset capere omnes, prȩter magnos futuros sumptus & alia incommoda, quorum non est numerus.

Altare quod est mensa domini, huic expediendo sacrificio perutile atque necessarium esse fateamur necesse est, tum ex ipsius veteris legis instituto, tum naturali iure dictante; quod, ut colligit Moyses in primo
* c. 8. & c. 26. libro *, primum Noe instituit, & successiuè cæteri uiri Dei primates. multis autẽ ac honestissimis rationibus ne uaria sacrilegiorum genera committerentur, ex nouella sacri Concilij Tridentini constitutione, sub decreto de obseruandis & euitandis in cælebratione missæ, cautum est nullum impunè altare erigere posse, nec in priuatis domibus, nisi in eo loco quem elegerit diæcesanus Episcopus. propterea ita cautum recitat Moyses in
* cap. 12 quinto libro *, caue ne offeras holocausta tua in omni loco quem uideris, sed in eo, quem elegerit dominus.

Igns, quem ad prædicta offerenda sacrificia, eaquè absumenda, dominus constituit assiduò fore necessarium

iuxta librum Exodus *, in hæc uerba dicens, præcipe filijs Israel ut afferant tibi oleum de arboribus oliuarum purissimum, piloquè contusum, ut ardeat lucerna semper in tabernaculo testimonij, subditquè in sequenti libro; quem diximus Leuiticum *, & ait ignis autem in altari semper ardebit, quem nutriet Sacerdos subijciens ligna mane per singulos dies, & imposito holocausto desuper adolebit adeps pacificorum, ignis est iste perpetuus, qui nunquam deficiet in altari. *cap. 27. * c. 6. gl. in c. literas uerbo sine igne: de cæleb. missa.

Humerale, siue Amictus, est quo tam ex ueteri, quàm ex noua lege induit se Sacerdos, de quo Moyses in secundo libro *, innuens boni operis tollerantiam; & cordis insimul, atque operis insinuat castitatem. insuper repræsentat nobis pannum; quo milites cooperuere faciem domini nostri Iesu Christi, in hæc uerba iuxta Euangelistam Lucam *, dicentes prophetiza nobis Christe, quis te percussit? quo & utebantur omnes filij Israel cum in templum ingrederentur ad orandum, quod iuxt. librum numeri *, per Angulos fimbrijs ornatum fuerat. *c. 28. & c. 36 *c. 22. Apoc. cap. 10. *c. 15. Deut. c. 22.

Alba, munditiam eam quam in baptismo accepimus, nobis demonstrat, præmonens ut in omni actione nostra eam immaculatam seruemus; propterea in hunc modum dominus alloquitur Moysen iuxta secundum librum *, Sacerdotes qui accedunt ad dominum sanctificentur, ne percutiat eos dominus. & in eam rem subdit Ecclesiasticus *, oblatio iusti impinguat altare, & odor suauitatis est in conspectu altissimi, sacrificium iusti acceptum & memoriam eius non obliuiscetur dominus. hincquè ex utraque lege, usque ad pedes iussa est protrahi, monens usque ad extremum tegenda esse Sacerdotum crimina cuncta, de qua ita loquitur secundus Pentateuchi *, faciet fœminalia linea, ut operiant carnem turpitudinis suæ à renibus usque ad fęmora, & utetur eis Aaron & filij eius quando ingrediuntur tabernaculum testimonij, uel quando appropinquant *cap. 19. *cap. 35. *cap 28.

quant ad altare ut ministrent in sanctuario, ne iniquitatis rei moriantur; cæteri uero inferiores sacerdotes induebant se tunicis lineis, balteisque]. Alba insuper represen tat nobis passionē dn̄i nostri Iesu Christi, qua, iuxta Euāgelistam Lucam *, passionis tempore, indutus est.

* cap. 23.

Cingulum, quo dominus sacerdotes cingi mandauit, ut refert Moyses in secundo libro *, innuit atque mysticè monet nos, ut parati existamus ne castitas & lumbi nostri, qui præcincti sunt stimulis dissoluantur, unde Isaias *, & erit iustitia cingulum lumborum eius & fides cunctorum renum eius. in quam sententiam antea ostenderat Moyses in tertio libro *, dicens ac cingetur zona linea, cidarim lineam imponet capiti, hæc enim uestimenta sunt sancta, quibus cum lotus fuerit induetur; neque ad aliam rem sacerdos iussus est lauare pedes & manus, ac totum denique corpus, quàm ut præmoneamur ut, antequā maximè tectum fœderis ingrediamur, omnem immundiciam deponamus: postremòq; cingulum, præfigurat flagellū, quo sub passione cæsus & flagellatus est Iesus.

* c. 39. in fin.

* cap. 11.

* cap. 16.

Stolla, siue Orarium monet nos ut iugo domini libenter ceruicem supponamus, & ne muniti à dextris & sinistris (prosperitatibus elati) à uia iustitiæ deflectamus; unde sic fatur Ecclesiasticus *, subijce humerum tuū & porta, subditque, & erunt tibi compedes eius in fortitudinis protectionem & basces uirtutis, & torques illius in stollam gloriæ, decor enim uitæ est in illa, & uincula illius alligatura salutaris, stola gloriæ indues eam, & coronam gratulationis superpones tibi. Patriarcha Iacob diuino spiritu afflatus, tribuens Symbolum duodecim filijs suis, ex quibus duodecim deductæ fuere Tribus; in hūc modū uaticinat̄ aduersus Iudā, ut colligit Moyses ī primo Pēta.* ex cuius semine ꝓ mūdi redēptione oriūdus erat messias Iesus, passurusq; & sanguinē sparsur*; Catulus, inquit, leonis Iuda, ad prędā fili mi ascendisti, requiescens accubuisti ut Leo, & quasi leæna, quis suscitabit eum? non auferetur sceptrū de Iuda, & dux de fæmore eius, donec ueniat qui

* c. 6. & c. unū orariū 25. dis. Arch. in c. Ecclesiastica 23. dist.

* cap. 49.

qui mittendus est, & ipse erit expectatio gentium; ligans ad uineam pallium suum, & ad uitem, ò fili mi, asinam; lauabit in uino stollam suam, & in sanguine uuæ pallium suum.

Manipulus innuit nobis bonorum operum fructum, ad dominũq; lætis apparituris cum manipulis nostris, vnde psaltes*, venientes autem uenient cum exultatione portantes manipulos suos: qui apponitur in sinistro brachio per ministros altaris ad sacra facienda paratos, significãs ad terrena strictos eos esse debere, ad cęlestia uero expeditos manu dextera, quæ nullo alio detinetur impedimẽto; nam per manum dexteram cęlestia demonstrantur: terrena uero per sinistram: quibus omnes actiones nostrę significantur, unde psaltes*, & retribuet mihi dominus secundum iustitiam meam, & secundum puritatem manuum mearum.

* 125.

* 17. & 110.

Casula siue planeta ex diuersis ac uariis coloribus construi consueta, repræsentat nobis purpuream uestẽ, qua idem dominus Iesus Christus delubrio indutus est. & est illud superhumerale ex auro & hyacintho & purpura coccoq; bis tincto, & bysso retorta opere polymito, de quo ita Moyses in secundo libro*, meminit: duas oras habens iunctas in utroque latere sumitatum ut in unum redeãt. quæ, duplici insignita cruce, cætera claudit uestimenta, innuens charitatis plenitudinem, qua iugo æternæ seruitutis fuimus exempti. quarum altera crux parua pectus respiciens, designat primitiuam ecclesiam, quæ Christi passionem præcessit. altera uero maior pars, & maiori insignita cruce nouã repræsentat ecclesiã, quæ ipsius Christi, in unum modo redacta, passionẽ sequitur. hæc & alia id genus ornamenta, vt meminit Propheta Ezechielis*, dñs Deus ad sacrificiorũ usum uoluit esse necessaria vt, cũ sacerdotes egrederentur atrium exterius ad populũ, exuerent se eis in quibus ministrauerant, quæ reponerẽt in Gazophilacio sanctuarij, nẽpè tẽpli thesaurum & sacristia, vestirentq; se alijs uestimentis, quibus (præter ea) datum non fuerat sanctificare populum.

* cap. 2.

* cap. 44.

Calix

Calix ex materia, auro, uel argento confectus passionem & domini sepulturam significat; quem ad dominũ patrem ita clamasse ostendit Euangelista Lucas*, domine si fieri potest transeat à me calix iste. adhuc mysticè sumptus, in bonam & malam sumitur partem, de quo ita loquitur psaltes*, hunc humiliat, & hunc exaltat, quia calix in manu domini est. rursusq; ita fatur*, calicem salutaris accipiã & nomen domini inuocabo; At quia ex qualitate & diuersitate obtinendæ, ac obtentæ gratiæ, diuersæ offerebantur præces & hostiæ; nam pro peccato populi Sacerdos intrabat in sancta semel in anno vt pro se & cunctis oraret; orabat nec non in sanctuario sanctuarij diuersis holocaustis pacificis oblatis; nam aliæ pro peccatis oblationes fuere; aliæ uero pacificæ fuere dictæ; vnde ità loquitur lex leuitici*, hæc est lex hostiæ pacificorum, quæ offeruntur domino; si pro gratiarum actione oblatio fuerit, offerent panes absq; fermento & reliqua; subditq; eodem loci*, uocauit Moyses Aaron & filios eius, ac maiores natu Israel, dixitq; ad Aaron tolle de armento vitulũ pro peccato, & arietem in holocaustum, utrũq; immaculatum, & offer illos coram domino; & ad filios Israel loqueris, tollite hircum pro peccato, & uitulum atque agnum anniculum, & sine macula in holocaustum; bouem & arietẽ pro pacificis, & immolate eos coram domino, in sacrificio singulorum similam conspersam oleo offerentes, hodie enim dominus apparebit uobis. eo exẽplo, utq; ex diuersitate optima fieret contextio, summi Pontifices quadripartitum uoluere missæ sacrificium tã pro pacificis, quàm pro peccato; uidelicet primam partẽ missæ in oblationes. Secundam in orationes. tertiam in postulationes. quartam uero & ultimam in gratiarum actiones. cum enim modus & ritus ille ex lege ad cerimonialia tenderet, non dubitatur quin minui, aut alterari posit; vtque uno & eodem tempore, vt res cęlerius operetur suos effectus, ritè decernatur pro peccatis & pacificis oblationes fieri posse*.

Oblationum sacrificium prima pars est ab Introitu & exor-

* cap. 22.
* 74.
* 115.
* ca. 7. & c. 3. & seq.
* cap. 9.
* ca. de hymnis. dist. 5. de consec.

exordio missæ, sub quo hæ continentur particulæ, Chiriæ eleyson; Gloria in excelsis; Collecta; Epistola, Euangelium; & ultima est Symbolum, & hæc pro malis euitandis, hinc adiurationes dicuntur.

Orationum secũda pars est vsq; ad orationis Dominicæ exitum & finem, hæc sub se continens, Præfatium; Cõsecrationem; manuum extensionem. & Dominicalem orationem, & hæc pro uirtutibus, ac spiritualibus & temporalibus obtinendis bonis.

Postulationum tertia pars est à Dominicali oratione inclusiuè usque ad communionem, sub qua venit Agnus Dei, & hæc pro obtinenda cœlesti gloria & gratia.

Gratiarum sacrificium quarta & ultima pars est, exinde usq; ad totius sacrificij exitum, & hæc in genere pro quibuscũq; malis euitãdis, quæ nobis accidere cõtingãt.

Introitus primæ prima pars est à Damaso summo Pastore eo instituta ut ad dominum facilior nobis sit aditus, contritione peccatis, atq; confessione expurgatis; vnde Propheta Isaias*, lauamini, inquit, mundi estote, auferte malum cogitationum uestrarum, ab oculis meis, mundamini qui fertis uasa domini. quod & apertissimè demonstrat dominus affatus Moysen sic ex libro leuitici*, loquere ad Aaron fratrem tuum, ne omni tpe ingrediat̃ sanctuariũ, qđ est intra velũ corã propitiatorio, quo tegitur arca, vt nõ moriat̃, qa in nube apparebo sup oraculũ, nisi hæc ante fecerit, vitulũ ꝓ peccato offeret, & arietẽ in holocaustũ; tunica linea vestietur, fœminalibus lineis uerenda celabit, accingetur zona linea, cidarim lineam imponet capiti, hęc enim uestimenta sunt sancta, quibus cunctis, cum Lotus fuerit induetur.

Chyrie eleyson secũda secũdæ pars subseqtur, dñi implorãs misericordiã, à chyrios græcè, latinè dñs, & loy hębraicè, latinè Deus, & eson qđ est audi; quasi dicat Sacerdos, dñe Deus benignas aures tuas añ oĩa ꝑcibus nostris ꝓbeas, quas ad tui numinis gloriã, ꝓ nostriq; redẽptione effundere parati sumus. & ita legimus ĩ secũdo Pet.* Moysẽ obseruasse, q̃ dñi legẽ sũpturus, ĩ hæc uerba añea domi

num

* ca. 1. & c. in grauibus. 3. q. 7.

* ca. 16. Malach. cap. 1.

* cap. 34.

num inuocauit, dominator domine Deus, misericors & clemens, patiens & multæ miserationis, ac uerax, qui custodis misericordiam in millia, qui aufers iniquitatē & scelera, atq; peccata, nullusq; apud te per se innocēs est, qui reddis iniquitatem patrum filijs, ac nepotibus in tertiam & quartam progeniem, festinusq; Moyses curuatus & pronus in terram, & adorans ait, si inueni gratiam in conspectu tuo domine obsecro ut gradiaris nobiscum. & similem introitum ad dominum obseruat uates in psalte-
* 70. & 102. rio*, Deus in adiutorium meū intende, domine ad adiuuandum me festina. rursusq; domine exaudi orationem meam, & clamor meus ad te ueniat, non auertas faciem tuam à me & reliqua.

Gloria in excelsis Deo & in terra pax, reliquum uero vsq; ad finem legimus additum fuisse ab Hilario summo Pontifice*, & hęc est pars illa, quam cœlites in natiuitate ipsa domini nostri Iesus Christi prædixere; propterea sic antea uaticinatus fuerat psaltes*, audiam quid loquatur dominus Deus quoniam loquetur pacem super plebem suam. insuperq; Propheta Isaias*, multiplicabitur eius imperium, & pacis non erit finis. postremò Euangelista Lucas*, ecce euangelizo uobis gaudium magnum.

* de cōse. dis. 1. c. nocte sancta ubi glo. & d. ca. de hymnis.
* 85.
* cap. 9.
* cap. 20.

Collecta, generale nomē est spirituales gratias, & terrenas cōtinens actiones; quo propterea nomine, ut refert Paulus primo ad Corinthios*, venit id quod pro usu & in pauperum alimentis exigitur. propriè uero id genus præcum, quod ad dominum sacerdos effundit, sibi vult, innuit atquè, ut communem postulationem communibus votis & præcibus adiuuemus, ne orationibus uacui in tentationem intremus*. quidnam aliud sibi voluere tintinnabula, quibus uti iussus fuerat Aaron quando ingrederetur & egrederetur de sanctuario, ut præceperat secundus Moysi liber*, quàm ex eo sonitu excitare nos ac præmonere vt toto corde ad dominum in oratione attenti persistamus?

* cap. 16.
* Arch. in ca. perlectis. nu. 8. 25. dist.
* cap. 8.

Epistola ad populi eruditionem deseruiens designat officium, qnod Mosaica lex diu, inde ad exitum legis, uerus

rus in ſpiritu Elias. Ioãnes Baptiſta exercuerat. quò Chriſto uenturo in animis hominum uiã præpararent, de quo ita fatur Euangeliſta Marcus*, uox clamantis in deſerto parate uiam domini, rectas facite ſemitas eius, fuit Ioãnes in deſerto baptizans, & adhuc ita ſequitur, veniet fortior me poſt me, cuius nõ ſum dignus procumbens ſoluere corrigiam calceamentorum eius, ego baptizaui uos aqua, ille baptizabit vos ſpiritu ſancto. & his accedat Propheta Malachias*, ecce ego mitto Angelum meum, & præparabit uiam ante faciem meam, & ſtatim ueniet ad templum ſuum dominator, quem uos quæritis, & Angelus teſtamenti quem uos vultis. & ſubdit, ecce ego mittam uobis Eliam Prophetam, antequam ueniat dies domini magnus & horribilis. Ioãnes enim fuit Elias in ſpiritu & virtute; at non fuerat Elias in perſona, qui multo tempore antea in perſona Ioãnis uitam fuerat imitatus, vt in tertio Regum*. epiſtola igitur, quaſi ſupermiſsio dicitur. quia ſicuti prophetæ miſsi fuere ſuper legẽ; ita epiſtola recitatur in eccleſiis atq; nunciatur ſuper euangelium miſſæ, tam quæ pauli Apoſtoli, quàm quæ Prophetarum eſt; quaſi ſupermiſsiones & nouæ legis uicariæ, hinc fit ut, dum Epiſtola legitur, ſine iniuria ſedeamus*.

* ca. 1. ex Iſai. cap. 40.

* ca. 3. & ſeq.

* ca. 17 uſque ad 20.

* Arch. in ea. perlectis nu. 8. 25. diſt.

Euangelium græca dictio, latinè ſonat bonum nũciũ; poſtquam dominus Ieſus Chriſtus nomen ſuum per cunctas nationes fama cœlebraſſet & aſperrimam diaboli tyrannidem funditus euertiſſet; illud per cunctas gentes voluit prædicari per rudes & indoctos homines, & ſimplicibus pueris ſimiles, de quibus ita uaticinatur pſaltes*, ex ore infantium & lactentium perfeciſti laudem propter inimicos tuos, vt deſtruas inimicum & ultorem. apertiuſq; hos, & quatuor agnomine euangeliſtas nobis demonſtrat in hunc modum propheta Ezechielis*, & ex medio eius ſimilitudo quatuor animalium; & hic aſpectus eorum ſimilitudo hominis in eis, & quatuor facies vni, & quatuor pennæ uni; & pedes eorum pedes recti, & planta pedis eorum quaſi planta pedis uituli; & ſcin-

* 8.

* cap. 1.

tillæ quasi aspectus ęris candentis, & manus hominis sub pennis eorum in quatuor partibus, & facies & pennas per quatuor partes habebant; iunctęq; erant pennæ eorum alterius ad alterum, non reuertebantur cum incederent, sed unumquodq; ante faciem suam gradiebatur, similitudo autem vultus eorum facies hominis, & facies leonis à dextris ipsorum quatuor; facies autem bouis à sinistris ipsorum quatuor, & facies Aquilæ desuper ipsorum quatuor. sicuti enim altè exorsus est Euangelista Marcus, quasi leo magno impetu erugiens in deserto, ita adscribitur ei leo, cuius usus est erugire: Matthæus exorsus est describere de homine, dicens liber generationis Iesu Christi filij Dauid filij Abraam, cum enim de homine puro, eiusdemq; progenie loquatur, homo designatur per faciem hominis. Lucas initium sumpsit à Sacerdote Zacharia, propterea sic ait, quoniam quidē multi conati sunt ordinare narrationem, quæ in nobis completæ sunt rerum & seq. Ioannes per Aquilam pręfiguratur, qui, assumptis pennis eius ad altiora festinans, uti Aquilæ mos est, de uerbo Dei, quo nihil altius est, loquitur & disputat ita, In principio erat uerbum, & uerbum erat apud Deum & reliqua. quod alta & intelligibili uoce, ac eminentiori loco, cunctis curuis astantibus creaturis mandatum est prędicari Euangelium, quasi dominum alloquentem audiamus; proptereaq; curui aures nostras ei præbeamus, ostensi parati, ne iussa eius spernere uideamur*.

c. apostolica. de consec. d. 1.

Symbolū, a syn quod est simul, & bolus quod est morsellus, quia quilibet Apostolorum, qui duodecim fuere numero, apposuit aliquid de suo, illudq; post acceptum spiritum sanctum, ad infrascriptam formam ac perfectionem redigere, undeq; duodecim fidei articuli nuncupātur. & hi sunt mysticè duodecim illi propositionis recentes & calidi panes, qui super propositionis mensam coram domino singula die bini proponebantur. est autem quadruplex symbolum. Niceni concilij primum conditum occasione Græcorū qui coæternum patri non agnoscentes

scentes filium, diuersas in trinitate asseruere substantias*. quod post euangelicam lectionem solemnibus & festis quibusdam diebus consuetum est decantari propter publicæ ueritatis diuulgationem, & pacem eo tempore cum traditum est, ecclesiæ redditam*. Secundum est Symbolum Athanasij Alexandrini Patriarchæ aduersus hęreticos, Arianos, & Sabellianos compositum ac editum, quod in prima canonica hora dominicis diebus, in ecclesia, uel intra priuatos parietes mandatum est recitari. Tertium est Symbolum à Constantinopolitana compositum synodo, quod hodie nón est in usu*. Quartum uero est & commune cunctæ genti & re uera primo conditũ ab Apostolis, de quo mox infra patebit, uidelicet Credo in vnum Deum; quod ad horam primam & completorium, canonicas horas, recitari eo mandatum est, quia nec in principio, nec in fine defecit, nec tandem deficiet ecclesiæ fides. sub silentio autẽ mandatú est recitari propter duplicem fidei confessionem in eo contentam; nec non & propter eiusdem ecclesiæ persecutionem, in qua fides ipsa diuulgari non potuit in principio, neque diuulgari poterit in fine propter antichristi ingentem persecutionem*.

* ca. pen. & c. fi. ubi glóss. in uerbo, ex deo patre. de cõsc. dist. 5. & ca. 1. de sum. trini. In 6. & 24 q. 3 ca quidam. §. ariani. & 15. dist. ca. canones.

* c. conciliũ. de calib. nis.

* gl. in d. c. canones. §. 2. uerbo, quam tota.

* c. Symbolũ. & c. nó liceat. dis. 4. de cõsc.

Petrus inter Apostolos gerens primatum, suum primum hunc morsellum apposuit, Credo in unum Deum patrem omnipotentem creatorem Cœli & terræ. de unitate Dei ac omnipotentia, mirabilia testimonia testificantur, nec propterea ullæ dubitant nationes, qui sæpius nuntio suo ad Pharaonem Moysi dixerat, ego sum Deus fortis, ego dominus & præter me non est alius. & subdit Isaias*, uos testes mei, dicit dominus, & seruus meus, quem elegi, ut sciatis & credatis mihi, & intelligatis quia ego ipse sum, ante me non est formatus Deus, & post me non erit, ego sum ego sum, dominus, & non est absque me saluator, ego anuntiaui, & saluaui, auditum feci, & non fuit in uobis alienus, uos testes mei dicit dominus, et ego dominus. & huic accedat propheta Oseas*, ego aũt dominus Deus

* cap. 43.

* cap. 13.

tuus ex terra Aegypti, & Deum absq; me nescies, & saluator non est præter me.

Andreas subdit in hunc modum suum morsellum, Et in Iesum Christum filium eius unicum dominũ nostrũ, vnde ita fuerat locutus propheta Habacuc*, ego autem in domino gaudebo, & exultabo in Deo Iesu meo. & sequitur propheta Oseas*, sicut mane pertransiit Rex Israel, quia puer Israel, & dilexi eum, & ex Aegypto uocaui filium meum.

*cap. 3.

*.11. Psal. 2.

Iacobus maior, Qui conceptus est de spiritu sancto, natus ex Maria virgine. & ita p̃dixerat propheta Isaias*, ecce uirgo concipiet & pariet filium, & uocabitur nomẽ eius Emanuel, quod est Christus. & sequitur Ieremias*, dicens & factum est verbum domini ad me dicens, priusquam te formarem in utero noui te, & antequam exires de vulua sanctificaui te.

*ca. 7. & seq.

*cap. 1.

Ioannes Passus sub Pontio Pilato, crucifixus, mortuus & sepultus est; nam dominicali die natus est sub Octauiano Imperatore; passus autem sub Tiberio eiusdem Octauiani successore, ac Pontio Pilato, qui fuerat Romanus præses ex domo Pontia, ut refert Selua uariæ lectionis*, in quam eam dẽ passionis sententiam ita uaticinatur Isaias*, & ascendet sicut virgultũ corã eo, & sicut radix de terra sitiẽti, non est species ei, neq; decor, & uidimus eũ, & nõ erat aspectus, & desiderauimus eũ despectũ, & nouissimũ uirorũ, uirũ dolorũ, & sitiẽtẽ infirmitatẽ, & quasi absconditus vultus eius & despectus, vnde nec reputauimus eũ, uerè lãguores nostros ipse tulit, & dolores nostros ipse portauit, & nos putauimus eũ quasi leprosum & percussum à Deo & humiliatum, ipse autem uulneratus est propter iniquitates nostras, attritus est ꝓpter scelera nostra, disciplina pacis super eum, & liuore eius sanati sumus; qui & antea eodẽ loci*, ita fatus erat, in die illa radix Iesse, qui stat in signum populorum, ipsum gentes deprecabũtur, & erit sepulcrum eius gloriosum; atque ita subdit Paulus Apostolus ad Romanos*, qui suscitauit Christum Iesum à mortuis, uiuificabit & mortalia

*secunda parte. cap. 29.

*ca. 53. & c. 50.

*e it. gl. in c. 1. de sum. trin.

*cap. 8.

calis corpora ueſtra propter inhabitantem ſpiritum eius in uobis.

Philippus, deſcendit ad inferos tertia die reſurrexit à mortuis; & idem ſentiens propheta Oſeas*, ſic antea fa- *cap. 6.
tus erat, uiuificabit nos poſt duos dies, in die tertia ſuſcitabit nos, ut uiuemus in conſpectu eius. iterumq; in hæc uerba*, de manu mortis liberabo eos, de morte re- *cap. 13.
dimam eos, ero mors tua ò mors, morſus tuus ero inferne. cui accedat Eccleſiaſticus*, penetrabo, inquit, om- *cap. 24.
nes inferiores partes terræ, & inſpiciam omnes dominantes, & illuminabo omnes ſperantes in Domino; in quem futurum meſſiam, quo ab inferis fuerant eximendæ iuſtorum animæ, in hunc modum uaticinatur pſaltes*, non de- *16.
relinques animam meam in inferno.

Bartholomæus Aſcendit in cælum, ſedet ad dexteram Dei patris omnipotentis; ex qua aſcenſione, cum plenitudine Poteſtatis omne accipimus donum perfectũ; quod futurũ intendens uaticinari idem pſaltes*, in hunc loqui *68 ad Ephe.
tur modum, aſcendiſti in altum, cępiſti captiuitatem, cap. 4.
accepiſti dona in hominibus. ſedebit enim ad dexteram patris, paratus ſtans ad opitulandum cunctis eumdem implorantibus nationibus; unde Paulus ad Hebræos*, *cap. 4.
interceſſorem & aduocatum habemus in cælis.

Thomas, Inde uenturus eſt iudicare uiuos & mortuos; & ita ſibi uult uates in pſalterio*, ego in iuſtitia appare- *17.
bo conſpectui tuo, ſatiabor cum apparuerit gloria tua. & ſubdit Iſaias*, dominus ad iudicandum ueniet cum ſe *c. 3. & c. fin.
nioribus populi ſui & principibus eius.

Matthæus, Credo in ſpiritum ſanctum, quod & omnes, quamuis Barbaricæ nationes indubitatè fatentur; qui enim caſtè, pièque in hoc ſeculo uixerint, profectò non dubitant de ſalute in alio ſeculo; propterea ſpiritum ſanctum cum omni plenitudine gratiæ aduenturum uaticinatus Ezechielis*, ſic ait, & ſpiritum meum dabo in me- *cap. 36.
dio ueſtri. & ante ipſum propheta Iſaias*, effundam ſpi- *44.
ritum meum ſuper ſemen tuum, & benedictionem meam ſuper ſemen tuum, & benedictionẽ meã ſuper ſtirpẽ tuã.

Symon

Symon, sanctam catholicam ecclesiam, de hoc Symbolo æleganter mentionem fecerat Propheta Micheę*, transibit enim Rex eorum coram eis, & dominus in capite eorum. nec quicquam aliud sibi uoluit Isaias*, ex uerbis domini facientis de uinca mentionem, quàm ut doceamur, uniuersis facientibus bonas uuas, quod est bene operari, uiam esse paratam; perditionem autem parandam facientibus labruscas.

*cap. 2. in fin.

*ca. 5. & c. 12.

Iacobus sanctorum communionem, remissionem peccatorum, ubi enim deficit communio, deficit & peccatorum remissio, quia discordia, diuersitasve cultus est eorũ dẽ dissentio, quos amoris uinculum colligauit: prout & sub uno, eodẽ iudice & Duce, quem nõ dubitamus Deũ, uitam ducimus, ita non est dubitandum unicam esse legem cunctis indictam, unicumquè colendi ac uenerandi Dominum; & hæc est ingens hebræorum perfidia, qui adhuc expectantes Iesum Christum, quem dicunt Messiam, in eum solum euentum expectant, ut à sola captiuitate temporalis amissi regni eximat, colligatq; in terram sanctam, nulla habita salutis animarũ ratione ob lapsum primi hominis, quẽ dicũt nihil attulisse iacturę posterorũ animabus; non aduertentes cæci & increduli, sanctorum patrum & Prophetarũ innumera dicta & relata desuper, non posse non intelligi de peccatorum remissione, quæ tangit ipsam animam; cum idem Messias filius cum patre Deo comprobatus fuerit una & eadem essentia; & Euangelica dicta millies expresse testificentur languentiũ totam animam sanasse; & cum sanabat corpus, necnon animam, & totum denique hominem saluum fecisse non dubitamus; propterea, iuxta Euangelistam Ioannem*, mulieri deprehensæ in adulterio, dixit uade & noli amplius peccare. & sequitur in eam communem receptam sententiam Paulus primo Corinthiorum*, omnes peccauerunt & egent gloria Dei iustificati gratis per gratiam ipsius per redemptionem, quæ est in Christo Iesu, quem proposuit Deus placatorem per fidem in sanguine ipsius ad ostentationem iustitiæ suæ propter remissionem

*c. 8. & de pœni. dis. 3. c. sũt plures.

*c. 15. & ad Ro. c. 3. & c. 5

præcedentium delictorum in sustentationem Dei ad ostẽtationem iustitiæ suæ in hoc tempore ut sit ipse iustus, & iustificans eum qui est ex fide Iesu Christi. subditque quoniam cum adhuc peccatores essemus secundum tempus, Christus pro nobis mortuus est, multo igitur magis nunc iustificati in sanguine ipsius salui erimus ab ira.

Thadæus, carnis resurrectionem, quam prædixerat Propheta Daniel *, dicens & in tempore illo saluabitur populus tuus omnis qui inuentus fuerit scriptus in libro, & multi de his qui dormient in terræ puluere euigilabunt. huic accedat Iob *, rursum circumdabor pelle mea, & in carne mea uidebo Dominum Deum. Postremòque subdit Isaias *, uidebitis, inquit, & gaudebit cor uestrum & ossa uestra quasi herba germinabunt, & cognoscetur manus Domini seruis eius, & reliqua.

*cap. 12. *cap. 19. *cap. 66 Marc. cap. 13.

Matthias, is, ex eiusdem Domini nostri Iesu Christi actionibus prædictis, passione, atque resurrectione, sentiens fore ut inęxtimabile, perpetuumque consequamur solatium, quod antea, ut diximus, cunctis fuerat denegatum, ex morsello suo ita prorumpit, Et uitam æternam, unde liber sapientiæ *, iustorum animæ in manu Dei sunt, & non tanget illos mortis tormentum, uisi sunt oculis insipientum mori, illi autem sunt in pace.

*cap. 3.

Offertorium, siue secrete ex secunda parte huius sacrificij Missæ post Symbolum subsequitur in hæc uerba, oremus, quasi dicat Sacerdos, uos qui ad huius tanti mysterij gratiam obtinendam estis parati ac pręsentes, estote quoque mecum intercessores; ut cum Iesu Christo & Domino Deo, cuius nunc habemus memoriam, fœlices & quieti edamus ac bibamus super hanc mẽsam.

Præfatio, quam ad Deum præparatorium in hęc uerba dicimus, sursum corda; unde totius astantis populi nomine respondet Clerus, habemus ad dominum corda nostra, neque in alia parte uagamur. Similem in

offe-

offerendis holocaustis modum ostendimus ueteres obseruasse sub signo crucis; orante enim Sacerdote, mandato domini, populus consueuerat respondere, Amen, modoq; alte, modo altiori uoce, ut tanti sacramenti commendaretur maiestas, fideliumq; mentes per hæc religionis & pietatis visibilia signa, ad rerum altissimarum, quæ in eo & in hoc deinceps non in figura latent sacrificio, contemplationem excitarentur, iuxta Concilij Tridentini decretum de sacrificio missæ*.

*& de cõse. distin. 1. c. quando autem.

Consecratio, in qua uires huius sacrificij missæ persistunt, qua panis & uinum in uerum corpus domini transubstantiatur; qui deinde frangitur in tres partes, hominum tres repræsentans status*, prima pars, quæ cæteris est maior, repręsentat beatos, æterna beatitudine in cœlo perfruentes. Secunda repręsentat eos qui in charitate Dei cum fidei signo ex hac migrauere uita, nec satis expiati, beatas sedes expectāt; propterea mox reponitur in patena repręsentans superpositum sepulturæ Iesu Christi marmoreum lapidem. tertia pars uero innuit nos, qui super terram in dies peregrinamur sanctorum gloriæ aliter participes nondum effectos esse; hinc intra calicem reponitur & cum Christi sanguine miscetur, ut inde populus intelligat se gloriæ eiusdem Christi aliter participem esse nõ posse, nisi eiusdem quoque passionis fuerit particeps. ex ueteri autem institutione, Sacerdotibus offerentibus coram Domino is fuit modus in usu; nam appositis manibus super caput uituli eoq; immolato, filij Aaron magni Sacerdotis, sanguinem eius offerebant fundentes ante ostium tabernaculi per altaris circuitum, detractaq; pelle ijdem, uel pro tempore magnus Sacerdos secabat artus in frusta, & subijciebat super lignorum struem, ordinans caput, intestinas, & pedes, quæ cuncta prius expurgata per aquam mundam, saleq; oblato in omni etiam sacrificij genere, tradebat, semper adhæc igni parato. Sin uero oblatio de ouibus, seu capris facienda fuisset, tunc diuersus obseruabatur modus & ritus qui ad cæteros spectabat Sacerdotes, ut latius demonstrat exordium Leuiti-

*de cõse. dis. 2. c. triforme. & c. frãgitur.

ci;

ei; mandante summo Sacerdote.

Dominicalis oratio ea est, quam idem Iesus Christus, iuxta Euangelistam Matthęum *, ore proprio composuit, quam dicimus, Pater noster; nempè pro qualibet cælesti ac terrestri obtinenda gratia, qua cunctis diabolicis operibus renunciare profitemur, uerum profitentes Deum, qui solus est opitulator in aduersis*, sicuti eumdem legimus orandi modum obseruasse Moysen in secundo libro*, antequam legem domini esset sumpturus.

* cap. 7.

Io. And. ĩ cle. 1. de reli. & uene sancto.

* cap. 34.

Agnus Dei, non dubitatur eo agnomine Agnum nuncupari Iesum Christum ab effectu, qui ad mortem ductus, omne tormentorum genus libentissimè tulit, ultròque turpissimam pro nostri redemptione subiuit mortem, unde Isaias*, omnes nos quasi oues errauimus, unusquisque in uiam suam declinauit, & posuit dominus in eo iniquitatem omnium nostrum: oblatus est quia ipse uoluit & non aperuit os suum, sicut ouis ad occisionem ducetur, & quasi agnus coram tondente se obmutescet, & non aperuit os suum, de angustia & de iudicio sublatus est, generationem eius quis enarrabit? quia abscisus est de terra uiuentium, propter scelus populi mei percussi eum, & dabit impios pro sepultura, & diuitem pro morte sua, eo quod iniquitatem non fecerit, neque dolus fuerit in ore eius. ut enim pascalis agnus, eiusquè mundus ac immaculatus sanguis ab occisione primogenitorum Israel abluit, ut ostendit secundus Pentateuchi*, sic huius immaculati sanguinis sparsi memoria, non cessamus eumdem implorare, qui custodiat nos, foueat, uisitet, atque defendat. Agne igitur qui ballatu tuo agnouisti matrem miserere nobis. Agne qui obedientia tua agnouisti patrem, miserere nobis. Agne tertio qui te ipsum obtulisti pro nobis, dona nobis pacem *.

* cap. 53.

* cap. 11. & seq.

* c. sextã ubi Arch. dist. 3. de conse.

Ite missa est, hæc est ultima missæ pars, quasi dicat Sacerdos, cum huius tanti mysterij omnis actio modo perfecta, indignationique sit omnis impositus finis, modo

Mm ite

ite in pace benedicti*. At quia uidebatur Ecclesiæ quædam exorbitans imperfectò; ut, uidelicet ex his uerbis, ite missa est, simpliciter prolatis, recederet populus; proptereaquè considerans in omni actione nostra ad Dominum, in principio, medio, ac fine, nihil dulcius, nihilque suauius, atque delectabilicis esse quod foueat gratiam, quàm Euangelica lectio, uoluit ante discessum populi condire mensam & tantum sacrificium, per hos Euangelicos fructus, quos nobis paratos exhibet in fine mensæ.

ae. uices, extra uag. com. de treug. & pace. & de cons. dis. 2. c. missa,

OBLATIONES RECIPERE.

Quo nomine, largè ac impropriè ueniunt primitiæ tributa, & cuncta denique immobilia bona, quæ aut ex expressa lege mandante, aut uoluntariè tribuuntur domino; ex lege enim scripta, ut ostendit Moyses in tertio libro Pentateuchi*, oblationes consueuere in solemnitatibus offerri, in dedicationem ve altaris, uel Ecclesiæ, quæ eo tempore fuerat consecrata; propterea sacri canones oblationum tres speties distinxere; quarum prima est quædam donatio inter uiros Ecclesiæ facta pro redemptione peccati; iuxtaquè peccati qualitatem & diuersitatem, solet esse diuersa oblatio, ut ita loquitur secundus eiusdem Pentateuchi*, dicens quando tuleris summam filiorum Israel iuxta numerum, dabunt singuli prætium pro animabus suis domino & non erit plaga in eis, cum fuerint recensiti; qui habetur in numero à viginti annis & supra dabit prætium, susceptamquè pecuniam, quæ collata est à filijs Israel, trades in usus tabernaculi testimonij, ut sit monumentum eorum. in quam rem ita loquitur quartus Regum*, omnem pecuniam sanctorum, quæ illata fuerit in templum domini à prætereuntibus quæ offertur pro prætio animæ, & quam spontè & arbitrio cordis sui inferunt in tem-

ae. 7. & c. statuimus. 16. q. 1. & c quâuis. de decimis.

ae. 30. & c. 35

ae. 12 & gl. in d. c. statuimus

templum domini accipiant illam Sacerdotes iuxta ordinem suum, & instaurent sarta tecta domus, si quid necessarium uiderint instauratione, adhuc subdit historia, pecuniam pro peccatis non inferebant in templum domini, quia Sacerdotum erat.

Secunda fuit oblatio, quæ ad instar legatorum mortis causa fieri consueuit, cuius occasione hæc offerentibus legata, summus Pontifex, ea qua fungitur ampliori facultate, omnium peccatorum plenariam remissionem tribuit testatori *. quæ parum differt ab ea oblatione quæ pro peccato offertur à uiuentibus; in eo autem, præter cętera, ualde discrepans fuerat ea oblatio, quæ nō duxerat ad perfectum.

* Alex. cons. 209. Num. 11 uol. 2.

Tertia est oblatio, quæ offerebatur in templo dum sacra fiebant, de qua ita dominus ad Moysen in quarto libro *, loquere ad filios Israel & dices ad eos, cum ingressi fueritis terram habitationis uestræ quam ego dabo uobis & feceritis oblationem domino in holocaustum aut uictimam pacificam vota soluentes, uel sponte offerrentes munera, aut in solemnitatibus uestris adolentes odorem suauitatis domino, de bobus seu de uictimis offeret quicunque & sequentib. adeo in usu fuerat oblatio ut, iuxta primum Regum *, nullus auderet manu uacua accedere ad templum aut Prophetas. quibus exemplis decretum est per sacros canones; maximè stante consuetudine, uel necessitate imminente, ut solemni ac festiuo quolibet tēpore inter missarum solemnia cuncti parrochiales teneantur oblationes offerre sacerdoti *; eadem nempè auctoritate moniti, qua tenentur offerre decimas & primitias; cum nemo suis stipendijs militare compellatur, unde quintus Pentateuchi *, sic fatur, non ligabis os bouis triturantis in area fruges tuas; quis inquit Paulus, suis stipendijs militat unquam? quis plantat uineam, & de fructu eius non edit? quis pascit gregem & de lacte gregis non manducat?

* cap. 15.

* cap. 9.

* c. si Episcopus. de off. ordi. in 6.

* c. 25. & 1. Corin c 9. & de cōse, dis. 1. c. si qs basilicā Abba, i c. cū iter uos. nu. 3. de uerb. sig. & in Rub. de paro. & gl. in c. oīs Christianus. de conse. dist. 1. & 28 q. 1. c. iā. nunc. Deci. pedem. 99.

BENEDICTIONEM NVBENTIBVS DARE.

ex benedictione, omnis sancti spiritus plenitudo prorsus adeo tribuitur, ut noua in dominum propago efficiamur; quam in hunc modum idem nobis pollicetur ex quinto quē dicimus Deuteronomiū*, accedētq; Sacerdotes filij Leui, quos elegerit Dominus Deus tuus ut ministrent ei, & benedicant in nomine eius, & ad uerbum eorum omne negotium pendet, & quicquid mundum, uel immundum est iudicetur. & hæc est ea non solemnis benedictio omnibus Sacerdotibus communis, in missa, uel extra dari consueta, omnibusq; indistinctè cōmunis; ita. n. colligit Moyses in primo libro*, Isaac benedixisse Iacob filiū suppositū à matre, in hūc modūq; dixisse, det tibi Deus de rore cœli, & de pinguedine terræ abūdantiam frumenti uini, & olei, & seruiant tibi populi & adorent te tribus, esto dominus fratrum tuorum, & incuruentur ante te filij matris tuæ; qui maledixerit tibi, sit ille maledictus, & qui benedixerit tibi benedictionibus repleatur. Solemnis uero ea est benedictio, quam sacri canones Episcopo tantū communem esse decreuere in hæc uerba per ipsum referenda, sit nomen Domini benedictum*; præter quem, uoluere nulli datum in hæc uerba benedicere; exemplo benedictionis, quam mandato domini magnus Sacerdos exhibere cōsueuit populo, de qua ita liber Numeri*, locutusq; est dominus ad Moysen dicens loquere Aarō & filijs ei*, sic benedicetis filijs Israel, & diceris eis; benedicat tibi Dominus & custodiat te, ostendat dominus faciem suam ad te, & det tibi pacē, inuocabuntq; nomen meum super filios Israel, & ego benedicam eis; & huius benedictionis effectum recensere intendens Ecclesiasticus*, sic fatur, da mercedem sustinentibus te, ut Prophetæ tui fideles inueniantur, & exaudi orationē seruorū tuorū, secundū benedictionē Aaron da populo tuo, & dirige nos in uiā iustitiæ. eo nēpè benedctio ex præceden-

* cap. 21.
* cap. 27.
* gl in c. mini strare. 26 q. 6 Anch. in cle. Archie. de pœnis.
* cap. 6.
* cap. 36.

præcedente actione grata Deo, aut benedicenti, est augumentum gratiæ, quia minimè benedicto cadit in eũ, qui corde contritus & ore confessus non est; hinc dicitur interdictum hominem, benedictionis capacem non esse, cum ecclesiasticum interdictum sonet indelictum.* quam sententiam secutus uates in psalterio, in hunc modum quærit & soluit dicens*, quis ascendet in montem domini, aut quis stabit in loco sancto eius? innocens manibus & mundo corde, qui non accepit in uano animam suã, nec iurauit in dolo proximo suo, hic accipiet benedictionem à domino. adhuc intendens idem psaltes*, per vnigenitum Iesum Christum reconciliari omnes nationes, beatamq; consecuturas uitam, ac deniq; omne gratiæ augumentum præstaturum eis, sic uaticinatur, & benedicentur in ipso omnes gentes, & magnificabunt eũ. postremoq; in hanc eamdem sentẽtiam sequitur & ait*, benedixisti domine terram tuam, auertisti captiuitatem Iacob, remisisti iniquitatem plebis tuæ, operuisti omnia peccata eorum, mitigasti omnem iram tuam, & reliqua per totum. hinc dixerat dominus Deus iuxta tertium Moysi librum*, dabo benedictionem meam uobis anno sexto, & faciet fructus trium annorum. quem & adijce in quinto libro, quem dicimus Deuteronomium*, en propono in conspectu uestro benedictionem & maledictionem, benedictionem si obedieritis mandatis domini Dei uestri. hincq; statim cum immortalem & innocentem hominem marem & fęminam creauit, benedixit illis, dicẽs crescite & multiplicamini & replete terram, & subijcite eam, nempè intendens conseruare in ea immortalitatis & innocentię gratia, quam in ipsa creatione præstiterat; insuperq; augere donum procreationis filiorum. nec nõ completis hostijs pro peccato, holocaustis, & pacificis Aaron, quamuis non fuisset iussus sacra facere, maximè nisi semel in anno in die ieiunij magni, cæteraq; ad placitum fecisset, iussus fuerat benedicere populum Israel his publicis sacrificiis præsentem; neque potuit benedicere antequam ea expedita fuissent, cum non adhuc essent

* Anch. i cle. Archiepiscopus. nu 3. de priuileg.
* 24.
* 78.
* 85. & 115.
* cap. 25.
* cap. 11.

sent

sent expurgata crimina, quorum occasione ingrediebatur in sancta; quasi, vt legitur in libro Leuitici*, in præmium grati sacrificij. propterea ita præceperat Deus iuxta Moysi quintum librum*, custodi ergo præcepta & cerimonias, atq; iudicia, quæ ego mando tibi hodie ut facias, si postquam audieris hæc iudicia, custodieris ea & feceris, custodiet & dominus Deus tuus tibi pactum & misericordiam, quam iurauit patribus tuis, & diliget te, ac multiplicabit, benedicetq; fructui uentris tui, & fructui terræ tuæ, frumento tuo, atq; uindemiæ, olæo, & armentis benedictus eris inter omnes populos, non erit apud te sterilis utriusq; sexus tam in hominibus, quàm in gregibus tuis. & postquam dæmon permissione Dei percussisset Iob*, in cunctis bonis eius, idem dominus benedicens illi, condonauit duplices, quas perdiderat, facultates. Illud autem interest inter prædictam, & hanc quam nubentium benedictionem diximus; nam prædictæ benedictiones reiterabiles sunt; hæc uerò minimè; cuius rei fuit ratio quia cum hæc benedictio fiat occasione duorum corporum, & animorum coniunctorum in spiritu & carne, sequitur ut deinceps censeatur impedita repetitio; nanq; & cum benedictio coniugibus communis sit, ac quædam indiuidua actio atq; insolidum exorta; ita fit ut alter coniugatorum, præmortuo altero, ei qui benedictus non est accedens, adeo benedictionis participem eum efficiat, ut ratione & uice accessionis nihil addi oporteat; quia accessorium sequitur naturam sui principalis; nec non & magis dignum, quod est persona non benedicta, trahit ad se minus dignum, quod fuerat non benedictum; unde ita dixerat Paulus ad Romanos*, si autem primitiæ sanctæ, & massa; & radix sancta & rami; si autem aliqui ex ramis fracti sunt, tu autem cum oleaster esses, insertus es in illis, & socius radicis & pinguedinis oliuæ factus es; subditq; in eam rem primo Corinthiorum*, & ait, sanctificatus est enim vir infidelis per mulierem fidelem, & sanctificata est mulier infidelis per uirum fidelem. hincq; cautum est*, ut iudex

* cap. 9.
* ca. 7. Isai. c. 44.
* cap. 6.
* c. 11. Abb. in c. cũ ecclesiæ. de symo. l. quod sóclaue ff. de damn. infec. & l. cũ in diuersis. ff. de religiosis.
* cap. 7.
* gl. in c. contingit. de arbi.

dex laicus, cui ecclesiasticus superadditus fuerit, uice huius accessionis rectè iudicare possit in ecclesiastica causa. nihilominus hodie est in usu ut, quotiescunque aliquis duxerit secundam uxorem, quæ adhuc tradita uiro non fuerit, tunc reiteretur benedictio; ut ipsa nondum benedicta fiat capax, ac doceatur quæ & quanta sit benedictio, & huius matrimonij significatus; si tamen summũs pontifex hanc, & quancunque aliam sciat ac patiatur consuetudinem*.

* c. uir autẽ, ubi gl. de secund. nup.

SEPVLTVRAM ET EIVS OFFACERE.

Et hoc est octauum & ultimum Sacerdotis curati munus, & requisitum, ad intra præstitutum locum & consecratos parietes cadauera sepulturæ tradendum, ne ab immundis spiritibus contingat ea uexari. & ea ratione intra ciuitatem, atque in loco ubi frequens est populus, cautum est sepeliri mortuos, ut eorumdem consanguinei & proximi, in eum locum se conferentes, intuentesq; tumulum, illorum recordentur; quorum animæ si in purgatorij pœnis uexentur, præcibus eximantur. postremoq; ista ratione in diuersis ecclesijs sub diuersis sanctorum nominibus sepeliuntur corpora, quia eisdem sanctis, quibus dedicata est ipsa ecclesia, spetialiter commendantur*. & sepulturam ex ueteri lege deductam comprobat Moyses in primo libro*, quo loci mortua Sara in terra Chanaam hodie ciuitate Arbeæ, Abraam eius maritus sic allocutus fuerat filios Heth, aduena ego sum & peregrinus apud uos date mihi ius sepulcri uobiscum ut sepeliam mortuũ meũ; qui uendiderunt ei duplicem sepulturã; quę sic duplex dicta est, quia, cũ esset in modũ cathedrę, uir in altera, in altera ueto uxor, quasi sedens sepeliebãt; superior quædam pars quæ truncum capiebat à natalibus supra, dicebatur una spe-

* ca. tempus, ubi glo. in c. grauia. 13. q. 2
* cap. 25.

ſpelunca; inferior uero pars quę pedes capiebat, crura, & fœmora, appellabatur altera ſpelunca, ut refert Ioãnes de Selua in tractatu ſuo beneficiorum*. & in hanc rem refert Moyſes in primo Pentateuchi*, Iacob filio ſuo Ioſeph ſic teſtatum reliquiſſe, ſi inueni gratiam in conſpectu tuo, ponam manum ſub fæmore tuo, & facias mihi miſericordiam & ueritatem ut non ſepelias me in Aegypto, ſed dormiam cum patribus meis, ut auferas me de terra hac, condaſq; me in ſepulcro maiorum meorum. At quia legitur à domino dictum, iuxta Euangeliſtã Matthæum*, nolite dare ſanctum canibus. & in eamdem rẽ in libro Eccleſiaſtici*, bene fac humili, & non dederis impio, prohibe panes illi dare; ſubditq; Propheta Ezechielis*, & ait omnis alienigena incircumciſus corde, & incircumciſus carne non ingredietur ſanctuarium meum; nec eccleſia iudicat de occultis, cum ſolus Deus ſit cordium ſcrutator, non dubitauit eſſe denegandam ſepulturam his, qui ex uehementi præſumptione in damnationis ſtatu deceſſerint; quales dijudicat, qui atra bili re mota, mortem ſibi uoluntariè conſciuerint. nec non qui ex aliquo eminenti loco ſeipſum præcipitem duxerit, potuerit autem uero ſimiliter ſe periturum certò ſcire; qui enim, ait Eccleſiaſticus*, ſibi nequam eſt, cui alij bonus erit? quo uoluntariæ mortis reos certò credit diuus Auguſtinus eos, qui Medicorum præceptis pertinaciter obtemperare abnegant, ut ita refert Ioannes de Selua eodem tractatu quo ſupra*. nec propterea quicquam peccauit patientiſsimus Iob*, qui mulieri deſperationem ſuggerenti propter fortunarum ac natorum grauem iacturam, rectè ita reſpondit, quaſi una de ſtultis mulieribus locuta es, ſi bona ſuſcepimus de manu Dei, mala quare non ſuſcipiamus? eum inſuper, qui in ipſo adulterij crimine repertus fuerit occiſus, dignũ non eſſe ſepultura fatentur omnes, quaſi in ipſo dãnationis ſtatu, in quo repertus eſt, cũ a domino mandatũ ſit non adulterandũ, indubitatè obierit*. quibus adijciendũ non dubitamus publicum vſurarium, niſi tamen in ipſo mortis articulo,

uel

* q. 5. nu. 88.
* c. 47. & c. fi.
* cap. 7.
* cap. 11.
* cap. 44.
* c. 14. & ff. & C. de bonis eo. qui mortẽ ſibi conſci. & 23.
* prima pars q. 2. nu. 14. Eccleſiaſt. c. 38. & c. 18.
* cap. 20.
* c. quid ergo. 23. q. 5.

uel antea vsuras & simili modo male ablata restituenda mandauerit; nec non & publicos latrones, quos constiterit nullo tempore ad pœnitentiã fuisse ductos, nisi postquam ducti fuerint ad patibulum, quo tempore non habent vnde male ablata restituant*; quos finali impœnitentia in spiritum sanctum peccasse clari & aperti iuris est, saltem uiolenta præsumptione; est enim finalis impœnitentia quædam essentia, quæ nullo tempore dissoluitur, nisi per subiecti corruptionem, de qua ita psaltes*, dixit enim in corde suo non mouebor à generatione in generationem sine malo, cuius maledictione os plenum est, & amaritudine & dolo, sub lingua eius labor & dolor; & hæc multo magis, quia etiam denegatur sepultura ex finali impœnitentia, quæ posit desinere, & non desinere esse (præter subiecti corruptionem) præsumptione; uel & præsumptione peccati in spiritum sanctum, ut exẽplum traditur in Origene, qui post mortem anathematizatus est ab ecclesia uti hæreticus. & hęc est differentia peccati in spiritum sanctum, inter peccata, quæ contingere solent in patrem, aut in filium; peccatum enim in patrem censetur peccatum per impotentiam, quia patri tribuitur potentia; peccatum uerò in filium censetur peccatum per ignorantiam, quia filio attribuitur sapientia, quæ non solet regulariter cadere in filios, in quibus facilè cadit ignorantia; sicuti defectus potentiæ consueuit cadere propter senectutem in patres*. Ebrij in ipso ebrietatis crimine mortui; Tabernarij; in Torneamentis prostrati; & omnes deniq;, quos uiolenta præsumptione in damnationis statu decessisse appareat, ex constitutione ecclesiæ, sepultura minimè digni dijudicantur*. ex ueteri autem lege in eam rem diuersus fuerat usus; nam satis eis fuerat aut agrum emisse sibi, & familiæ suæ, aut sibi tantum & uxori; uel in communi ciuitas, aut communitas nulla habita ratione religiosi loci id fecerat; quia postquam illatum fuerat in locum cadauer, satis fuerat religiosus, ut ita sentit Paulus iureconsultus libro tertio quęstionum, de religiosis. propterea in hoc non di-

N screpat

* c. quia in oĩbus, ubi gl. de usur. regula peccatum. de reg. iur. in 6.

* 9.

* gl. in c. si sacerdos. dist. 1. de pœ. & in c. sciendũ. dis. 2. de pœni. & in c. ueniens de transac.

* 23 q 8. cap. quicunque. & c. 1. de torneã. Ioã. de Sel. d. tract q. 5 nu. 90. & seq.

screpat uetus lex quod ad sepeliendum mortuos in statu damnationis, uel per manum iustitiæ decapitatos; quibus prædictus locus descriptus posteris, ac familiæ assignatus, indistinctè fuerat denegatus; nam sicuti ab ecclesiastica sepultura in statu damnationis prostratos reiicimus, denegantes eis quem, saluis, locum præstitueramus, sepellientes ipsos in locum profanum, ita faciunt illi ex lege; cui & hoc adijciunt, quia ut p̄cipit liber Deuteronomij*, non finunt cadauera permanere in ligno suspensa ultrà diem, sed eadem die sepeliunt; quasi, ut inquit ibidem lex, uideretur contaminari terra. postremò in eo adhuc discrepat uetus lex; quia ad solos curatos Sacerdotes istud sepeliendi cadauer munus spectat; quasi magis grati & accepti Deo, uideantur domino repræsentare animam eius, quem uiuum & militantem in terris custodiere; unde dixerat dominus ad Moysen in tertio libro*, leprosum adducetis ad sacerdotem qui considerabit eum, & eius iudicio polluetur, & inter immundos reputabitur. Insuperq; ueteres ipsi ex lege, ut ostendit secundus Regum*, mutatis uestibus, lugubribus indutis, sicuti Dauid obseruauerat in obitu filij sui ex Bethsabeę, turba multa, & nobilioribus populi concomitantibus, ad claustra ipsa & proprium aut communem locum, ubi nullus fuisset sepultus, asportabant prædicta cadauera; Sacerdotibus semper absentibus; q, ut refert Moyses in tertio libro*, fuerant iussi non tangere ea, uel accedere, ne contaminarentur: nisi ad patrem & matrem, filium & filiam. contaminatio autem siue accessus per cohabitationem in eodem tecto contigerat ubi præsens fuerat cadauer, quasi ex ipso recenti spiritu qui exiuerat, ac corrupta carne, contaminati atque immundi fieri uiderentur. at in omnem casum accedendi ad hominem mortuum, etiam si pater aut mater fuisset, exemptus fuerat summus Sacerdos, qui ad eos accedere nunquam potuit, quem omni tempore oportuerat diuino cultui esse intentum & uacare: proptereaque ab omni con-

* c. 21. & Iosue cap. 8.

* c. 13. Eze h. ca 33. ad Hebræ. cap. 13.

* c. 12. Gens. cap. 6.

* cap. 21.

contagione immunem; quæ, nempè cerimonialia & in figura, designabant pios ac religiosos homines, non debuisse habere commertium cum peccato contaminatis; non enim tangens cadauera, uel apud ea cohabitãs, potest aliquid mali commisisse dici, cum inter misericordiarũ opera sepultura connumeretur. qua de re uates in psalterio*, post graue homicidij per Israelitas perpetratum facinus, intendens cum eo ipso facinore similem commissam impietatem recolere, sic ait, posuerunt cadauera seruorum tuorum escas volatilibus cœli, carnes sanctorum tuorum bestijs terræ; effuderunt sanguinem eorum tanquam aquam in circuitu Ierusalem, & non erat qui sepeliret. Quod ad modum exequiarum funeralium, is fuerat ex lege mos obseruatus; nam mortuo Patriarcha Iacob filius & cæteri fratres & filij fleuerunt quadraginta diebus antequam attulissent cadauer ad prædictam sepulturam in Hebron, ubi Adamus primus homo fuerat sepultus; deinde planctum magnum septem diebus fecerunt; quos dicimus septimas. sicuti enim, vt refert Moyses in secundo libro*, dominus mandauit populo Israel, vt in memoriam exitus de Aegypto azimorum solemnitatem septem diebus solemniter obseruarent; ita tanto tempore credunt esse lugendum. aliam & philosophicam rationem adducunt, dicentes animam è corpore egressam, q̃ semper lugens & inuita exit, proptereaq; exoptat illi semper uniri, circumuolare sepulturam per septem dies continuos; hinc immediatè destruunt locum, ac septem diebus abstinent ab uxoribus, quasi eo tempore præsens anima uideatur, gemitus & luctus audiens; ad huc obseruant luctus per triginta dierum spatium, vt traditur exemplum in Obitu Moysi, iuxta librum Deuteronomij*, & in eo discrepant ab institutis Aegyptiorum; qui, postquam cadauer fuerat aromatibus cõditum, fleuere quadraginta diebus, deindeq; septuaginta; propterea hunc legimus institutum & usum in Obitu Iacob obseruatum in Aegypto, quo loci diem

* 78.
* cap. 13.
* cap. fin.

suum peragisse comprobatum est. postremò hebræi ipsi fatentur defunctorum filios patrem lugere per totum subsequentem annum, eumdem eo anno elapso, ab omni reatu statim immunem fieri, putantes. Nos autem, quamuis in aliqua parte imitemur eos; ex diuersis tamē rationibus diuersos usus obseruamus. nam quandoque tertium commemoramur diem, triduanam domini sepulturam repræsentantes, quasi ex his triduanis præcibus, uideamur deinde certam animæ defuncti expectare salutem; exemplo eiusdem salutis, quam ex resurrectione sua incomparabilem nobis præstitit idem dominus Iesus Christus. alij mandant septima die solemnem cœlebrari missam, moti autoritate quarti Moysi libri *, qua cautum legitur, ut qui cadauer tetigerit, per septem dies dijudicetur immundus, quasi, cum ipsi superstites contaminati sint, pariter tanto censeatur septem dierum tempore contaminatum cadauer, unde dominum exorent, per quem ab ea contaminatione mundetur. alij curant trigesimum commemorari ab ecclesia diem; quem in obitu Aaron & Moysi obseruatum legimus; adhuc ea ratione quia ter decem, hunc tricennariū constituunt numerum, fingentes trinitatem per ter decem, quod est decalogum Moysi; ut, quod in obseruatione decalogi omiserint, & contra trinitatē peccatum fuerit (quæ Dei magna est misericordia) eis condonetur. tertio hæc eo commemorari dicitur, quia cum cursus Lunæ dierum triginta spatio expediatur, quo exitus digno sci consueuit, ita determinarunt triginta dierum spatio exequias expediri. nonnulli centesimum commemorantur diem ut à leua in dexterā, à militia in triumphū, à terra in cœlū, à misericordia in gloriam, à morte ad æternā uitā fidelium defunctorum animæ postremò perducantur; æternam enim beatitudinem eis exoptant, quæ per centennarium describitur, ultra quē non est alius præfinitus numerus, quasi pro eis dominum in infinitum precati esse uideantur. Anniuersarium commemoramur triplici de causa. primo ut de calamitatis annis, ad æter-

* cap. 19.

æternitatis annos,ac æternam uitam,quæ sine fine est, & quasi in se reuoluitur, defunctorum animę perueniant. Secunda adscribitur causa, quia sicuti sanctorũ anniuersarium cælebramus ad eorum perpetuam memoriam & gloriam, nostriq; singulare solatium; ita hoc defunctorũ anniuersariũ ad ipsorum solatiũ ac præsidiũ, nostriq; deuotionem ac solatium commemoramur. tertia adducitur causa, quia tutiores nobis ipsis uidemur, dum prosumus eis, quos nescimus an bene sit ipsis, & ita refert Selua in dicto tractato beneficiorum*. hincq; tam ex ueteri quàm noua edita lege, traditum est quatuor esse hominum genera. Valde malos. Mediocriter Malos, & Mediocriter Bonos. Et valde Bonos. Valde malos hos appellamus, de quibus in hæc uerba loquitur uates Dauid in primordio psalterij, Ideo nõ resurgent impij in iudicio, neque peccatores in concilio iustorum. nam cum impij homines ac scelestes, scelerum furijs agitentur, profectò non poterunt in iudicio persistere, sed cadent, condemnatiq; & seclusi à cœtu & concilio piorum in perpetuas tenebras relegabuntur, cum summus ille omniũ dictorum factorumquè iudex ab ijs rationem exposcet. uel hos impios dicimus, qui falsas religiones colunt, ut Turcæ, & Iudæi; & omnem contemnentes naturam; diuinam deniq; uim funditus tollentes. Peccatores uero in eumdẽ casum dicimus eos, qui ueram quidem profitentur religionem, sed flagitiosè ac turpiter uiuunt, cuiusmodi sunt quàmplurimi, qui se Christianos numerari uolunt, cum tamen Christi similes in uiuendo esse nolint, uera credentes, non tamen uiuentes ut credunt. & in hoc ab impijs discrepant, qui se Christianos minimè uolunt appellari falsa falsò credẽtes; quos propterea male de Deo sentientes, impios appellamus; qui in iudicio non uocabuntur saltemve non consistent, quia faciem domini contempsere, etiam in aliqua minima legis parte eumdem dominum offendentes, quod ad æterna prœmia; propterea ita meminit Moyses in quinto libro*, dicens maledictus qui nõ permanserit in sermonibus legis huius

*q. 5 nu. 90 usq; ad nu 96

*cap. 27.

huius nec eos opere perficit, & dicet oīs populus amē; un
ec. 3. & 4. Esd. a. 14. de Euangelista Ioannes*, non enim misit Deus filium suū
in mundum ut iudicet mundum, sed ut saluetur mūdus
per ipsum, qui credit in eum non iudicatur, qui autem nō
credit iam iudicatus est. quasi dominus dicat, non iudi-
catur de peccatis antea commissis qui credit in Deum,
quoniam credendo, illorum consequitur remissionem,
fitque gratiæ domini particeps; qui uero non credit, iam
iudicatus est, hoc est ius pęnale sibi dixit, iam à salute ex-
clusus existens; unde idem Euangelista subdit, quia non
credidit in nomine unigeniti filij Dei. at peccatores sistēt
ad Tribunal Dei totius uitæ reddituri rationem, etiam si
una cum impijs à sanctorum omnium cętu ac communio
ne procul eis absistendum sit; quos omnes ex criminis
qualitate & grauitate, summus rerum conditor uarijs tor
mentorum generibus uindicabit; pro quibus nulla indu
bitatè adiumenta sunt. Aduertētes duplex iudicium esse;
alterum particulare; alterum uero generale. particulare
a cap. 23. illud est de quo mentionem facit Euangelista Lucas*,
sumpta occasione de latrone, qui dum in cruce pēderet,
cōuersus ad dominum dixit; memento mei domine cū ue
neris in regnum tuum, qui sic illi respondit, amen dico
tibi hodie mecum eris in paradiso, proptereà minimè
dubiū est quin in statu gratię obeūtes, in manu Dei sint;
a cap. 3. & hoc est quod inquit liber sapientiæ*, iustorum animæ
in manu Dei sunt, & non tanget illos tormentum mortis,
uisi sunt oculis insipientium mori, illi autem sunt in pa-
ce. Alterum est iudicium quod generale dicimus, de quo
a d. c. fin. meminit Propheta Isaias*, futurum ad omnium & quo-
rumcunque peccatorum maiorem, quàm antea patieban
tur, afflictionem; econuersòq; ad maiorem electorum
cōsolationem, cum anima corpori uniri semper exoptet
ad capescendam eam delectationem, quam quilibet hu-
manæ carnis socius capere consueuit; hincq; maiori per-
fruetur delectatione, cum non adhuc prolata generalis
omni carni sententia, proferetur demū amicis & bene-
uolis

uolis, quorum habebitur cognitio, in unum redactis & sub uno duce ad cęlestem gloriam militantibus, relicta ponderosa carne, quam necesse fuerat omnes assumere absque ulla deformitate nudos*.

* Arch. in c. nemo. dis. 1. de conse.

Mediocriter bonos dicimus eos, quibus adeo prosunt suffragia, ut à purgatorij pœnis exempti, immediatè ad cœlestia conuolent regna; quos, & diuersis consideratis rationibus, mediocriter bonos appellamus. quia primo à perfecta charitate & bonitate deficiunt, dum patiuntur mala in eo loco, quem purgatoriū appellamus; est enim ibi tormentum maius, quod in hoc seculo expectari possit; nec maius in hoc præsenti seculo passum aut sufferendum malum, potest æquiparari minori malo quod in ipso purgatorio expectamus*. Secundo mediocriter bonos dicimus, quia sub certa ac indubitata salutis æternæ spe degunt, persolutis omnibus contractis in hoc seculo debitis, aut per condignā eodē loci septennem in quodlibet crimen pœnitentiā; aut per charorū ęlemosynam; aut cognatorū ieiunium; aut sanctorū præces; Sacerdotumve oblationes, necnon præces*, quia nihil coinquinatū poterit ingredi in regnum cœlorū. propterea ita loquitur Isaias*, & erit ibi semita & uia sancta uocabitur, non intrabit per eā pollutus, & hæc erit uobis directa uia, ita ut stulti non errent per eā. Sed in eā improbandi purgatorij sententiam ita fatur peruersus hęreticus ex libro Ecclesiastes*, si ceciderit lignum ad Austrū, aut Aquilonē, in quocunque loco ceciderit ibi erit; quasi dicat inter Austrū & Aquilonē nullū datur mediū; propterea, sicuti moriens sub ueniali crimine, illi super addito mortali, in Aquilonē cadit, uidelicet in reproborū sensū, ubi nulla inde exeundi spes relicta est, similiter credunt morientem sub ueniali peccato statim ascendere ad Austrū, hoc est in electorū locū. cui proculdubio facilis est aduersus hos responsio; nam cum, ut meminit Iob*, Limbus, quem ueteres ipsi infernum & pœnarum locum dixere, sanctis patribus, & quibuscunque corde & carne simul circumcisis fuerit paratus; si tamen prius expurgati essent in lo

* glos. in c. ad hoc. § hæc de malis. i uerbo, § baptismo. 3 2. dis. & in c. tēpus. & in c. pro obeūtibus. ubi Arch. 13. q. 2.
* c. animæ. 13 q. 2.
* c. 35.
* c. 11. & Isai. c. 14.
* c. 10. & Genesis c. 37.

co purgatorij, si opus fuisset paradisi autem uia & aditus esset cunctis reclusus ante Iesu Christi aduentum, de qua ita loquitur psaltes *, quoniam non derelinques animam meam in inferno, nec dabis sanctum tuum uidere corruptionem; nempè intendens inducere alloquentem Iesum Christum, per quem omnes prædictæ carnes inde fuerant eximendæ; idemq; psaltes *, ita subdit nisi
* 27. credidissem me uisurum bona domini in terra uiuẽtium; quæ non potest non intelligi nisi de medio globo inter austrum & aquilonem aduersus eos qui leui crimine uexantur; hinc postremò rursus ita subdit & fatur aduersus
* 52. futuros scelestes *, propterea Deus destruet te in æternũ tollet te de tabernaculo, & radicem tuam de terra uiuentium; è conuerso autem damnatorum unicus & eo tẽpore relictus esset locus, ea de causa expresiorem non habemus in ueteri lege mentionem de purgatorio, ex-
* cap. 12. cepto libro secundo Machabeorum*; necnon & quod ad effectum ipsum usq; ad Messiæ diu expectati saluatoris aduentum, quo fideliũ animæ inde exemptæ fuere, tunc fuerat incognitum. ea igitur ratione, quia modo aperta uia ad cœlestem patriam, nihil coinquinatum, paradisum ingreditur, non dubitamus necessarium esse ante omnia per medium globum ea crimina minuta expurgare. Nam aut aliquis sub mortali crimine moritur, quo casu nullo pœnitus pœnitus discrepante, omnes gentes conueniunt hunc perpetuo carceri statim mancipari, ubi nullus ordo, aut spes inde exeundi relicta est. Aut moritur sub ueniali, tunc & eo casu necessario fatendum est hunc minime ad inferos siue ad damnatorum locum descendere; minusque ad cœlos aut æternam beatitudinem conuolare, donec cuncta pœnitus expurgata fuisse constiterit. quidnam aliud sibi uult hęc oratio peccatum ueniale, quàm ipso uocis sono, quandam significare minutam maculam, uenia dignam? quod si secus foret, sequeretur ut, ueniali macula coinquinatus, quem legimus in ueteri lege iussum fuisse expurgari prius, ingrederetur ad cœlos; aut àd perpetuos relegaretur carceres, quem,

nulli

nullibi legimus, & ut sæpius comprobatum est, ex eo minuto crimine quæ innumera sunt, ad mortem fuisse dānatum; Deus enim iustus iudex & uindicans, nullum malum impunitum, nec ullum bonum irremuneratum dimittit, unde sic loquitur Iob*, si peccaui, & ad horam pepercisti mihi, cur ab iniquitate mea mundum me esse nō pateris? & si impius fuero, uæ mihi est, & si iustus non leuabo caput, saturatus afflictione & miseria. & sequitur Ezechielis*, omnes iustitiæ eius quas fecerat, non recordabūtur, in præuaricatione qua præuaricatus est, & in peccato suo quod peccauit, in ipsis morietur, & cum auerterit se impius ab impietate sua quam operatus est, & fecerit iudicium & iustitiam, ipse animam suam uiuificabit, idcirco unumquenque iuxta uias suas iudicabo domus Israel, ait Dominus Deus. & idem Dominus intendens omnia expurganda esse uenialia etiam crimina, ne dum scienter, sed etiam per ignorantiam commissa; qualia erant cerimonie, quę omisse induxere ueniale, sic affatur Moysen in tertio libro*, anima si præuaricans cærimonias per errorem in his quæ domino sunt sanctificata peccauerit, offeret pro delicto suo arietem immaculatū de gregibus; & sequitur anima si peccauerit per ignorantiā, feceritq; unum ex his quæ domini lege prohibentur, & peccati rea intellexerit iniquitatem suam, offeret arietem immaculatum de gregibus sacerdoti iuxta mensuram, extimationemq; peccati, qui orabit pro eo, quia nesciens fecerit, & dimittetur ei. Adhuc purgatorium recipimus ex sententia Pauli primo Corinthiorum*, in hæc uerba, & unusquisque opus quale sit ignis probabit, mercedem accipiet, si cuius arserit detrimentum patietur, ipse autem saluus erit, sic tamen quasi per ignem; ignis procul dubio pro rigoroso in altero seculo examine sumitur; quemadmodum enim ignis supremum obtinet in examinando locum, ita iudicium domini cunctas operis conditiones scrutatur ac discutit. cui & accedat Matthæus*, esto, inquit, consentiens aduersario tuo dum es in uia cum eo ne tradat te aduersarius Iudici, & Iudex tradat te

*c. 10. & de pęni. dis. 5 c. 1. ubi gl. uerbo, reus, & de pęni. dis. 1. c. pōt.

*cap. 18.

*c. 5. & c. 11. gl in c. sale. de cōse. dist. 3.

*cap. 3.

*cap. 5.

ministro, & in carcerẽ mittaris, amen dico tibi nõ exies inde, donec minimum quadrantem reddes. unde sumentes argumentum à contrario sensu, illud sequitur dicendũ, vt aliquo tẽpore sub hac cõditione exitus inde detur, restituto minimo quadrante per eũ modũ, quẽ nuper retulimus; neque is carcer potest non esse purgatorium & medius globus, quia si esset infernus & æternalis damnatorum locus, non dubitamus dari exitum; unde ita di-
*d. c. fin. xerat propheta Isaias *, & egredientur, & uidebunt cadauera uirorum qui præuaricati sunt in me, uermis eorum non morietur, & ignis eorũ non extinguetur. postremoq; camdẽ hanc purgatorij pœnã recẽset dominus iuxta Euã-
cap. 12 gelistam Matthæum, dicens quicunque dixerit uerbum contra spiritum sanctũ no remittetur ei in hoc seculo neque in futuro. nisi enim aliqua in futurum daretur remissio, frustra addidisset, non remittetur ei neque in futuro seculo. Quibus adijciamus id quod refert historia
cap. 3. secundi Regum, ubi mortuo militiæ principe Abner, Dauid Rex ad Ioab & ad uniuersam multitudinem dixit, scindite uestimenta uestra, & accingimini saccis, & plangete ante exequias Abner. & cæteris uolentibus præbere cibum, subdit in hunc modum, hæc faciat mihi Deus, & hæc addat, si ante occasum solis gustauero panẽ uel aliud quicquã. quæ res & abstinentia nihil aliud sibi mysticẽ uoluit, quàm pro redemptione animæ eius, seipsum totũ sacrificasse & humilitatis actũ exercuisse. & cõmunis hęc recipitur sententia ex mortuorũ miraculis (spetiali Dei dispositione) apparentibus nobis uiuis: in transfiguratione enim domini nostri Iesu Christi, apparuit ei ac discipulis Moyses, quẽ certũ est multo tẽpore ante fuisse prædefunctũ, vt legitur in fine Pẽtateuchi. insuperque in pri-
c. 28. Arch. ĩ c. sacẽdum. 13 q. 2. mo Regum, Prophetã Samuelem, iãdiu prędefunctũ, Sauli uiuo futura prædixisse; uidelicet eum moriturum, & casurum in manus inimicorum suorum; si enim medius non adfuisset globus, profectò hi nobis nunquam apparuissent; & in eam sententiã existentis purgatorij, inquit diuus Augustinus in libro de Cura pro Mortuis gerenda,

cum

cum Mediolani essemus; audiuimus, cum debitum à quoddam defuncti patris repeteretur, cautione prolata, quod filio nesciente à filio fuerat persolutum, contristari hominē grauissimè cœpisse atq; mirari, q́ pater moriens non dixerat quid deberet cum fecisset testamētum; cui nimis anxio pater eius in somnis apparuit, & ubi esset repositum, & quòd illa cautio euacuata fuerat indicauit, quo inuento iuuenis atque monstrato, paternum recepit Chyrographum, quod pater non receperat.

Valde bonos autem appellamus eos, qui aut satis igne expurgati fuerint; aut in perfecta charitate statim morientes recesserint; de quibus sæpius dictum est, Iustorum animæ in manu Dei sunt; nec vtiles propitiationes sunt, quia cum illorum animas omni plenitudine gratiæ imbutas ad cœlestem peruenisse gloriam non dubitemus, pro ipsis dominum exorantes, iniuriarum actione tenemur; cum sanctitati & gratiæ, quam adepti sunt, nihil addi posse videatur, neque sit eis passionum aut actionum nostrarum cura; nisi tamen spetiali quadam indulgentia permittatur à Domino, qui viuit & regnat in secula seculorum.

FINIS.

ERRATA.

Pag. 58. linea 12. lege ex pro est.
pag. 63. li. 12. l. altercationes, pro alterationes.
pag. 43. li. 3. l. ad, pro &.
pag. 45. li. 24. l. à pro in.
pag. 40. li. 33. l sex pro octo.
pag. 77. li. 13. l. & pro ut.
pag. 73. li. 32. l. confugiet pro confugit.
pag. 75. li. 15. l. quemlibet pro quamlibet.
pag. 76. li. 33. l. os pro ex.
pag. 77. li. 32. l induere pro inducere.
pag. 83. li. 10. l. exaudiet pro exaudit.
pag. 87. li. 6. l. conuerteretur pro conuerterentur.
pag. 89. li. 1. l. consueuit pro consueuerit.
pag. 90. li. 22. l. fœminæ pro familiæ.
pag. 97. li. 26. l. ductus pro ducta.
pag. 101. li. 7. l. necnon pro nunc.
pag. 101. li. 36. l exaruerat pro exanierat.
pag. 102. li. 5. l. reuerteretur pro reuerterentur.
pag. 111. li. 34. l. quia pro qui.
pag. 121. li. 34. l. debita pro debitæ.
pag. 135. li. 34. l. comprobarunt pro cõprobauimus
pag. 118. li. 30. l. elatus pro eatus.
pag. 70. li. 24. l adquirimus pro ad quisimus.
pag. 225. li. 18. l. exuuijs pro excurijs.

292

REPERTORIVM.

Baptismi

B

C

Cura

E

F

I

O

P

Præ-

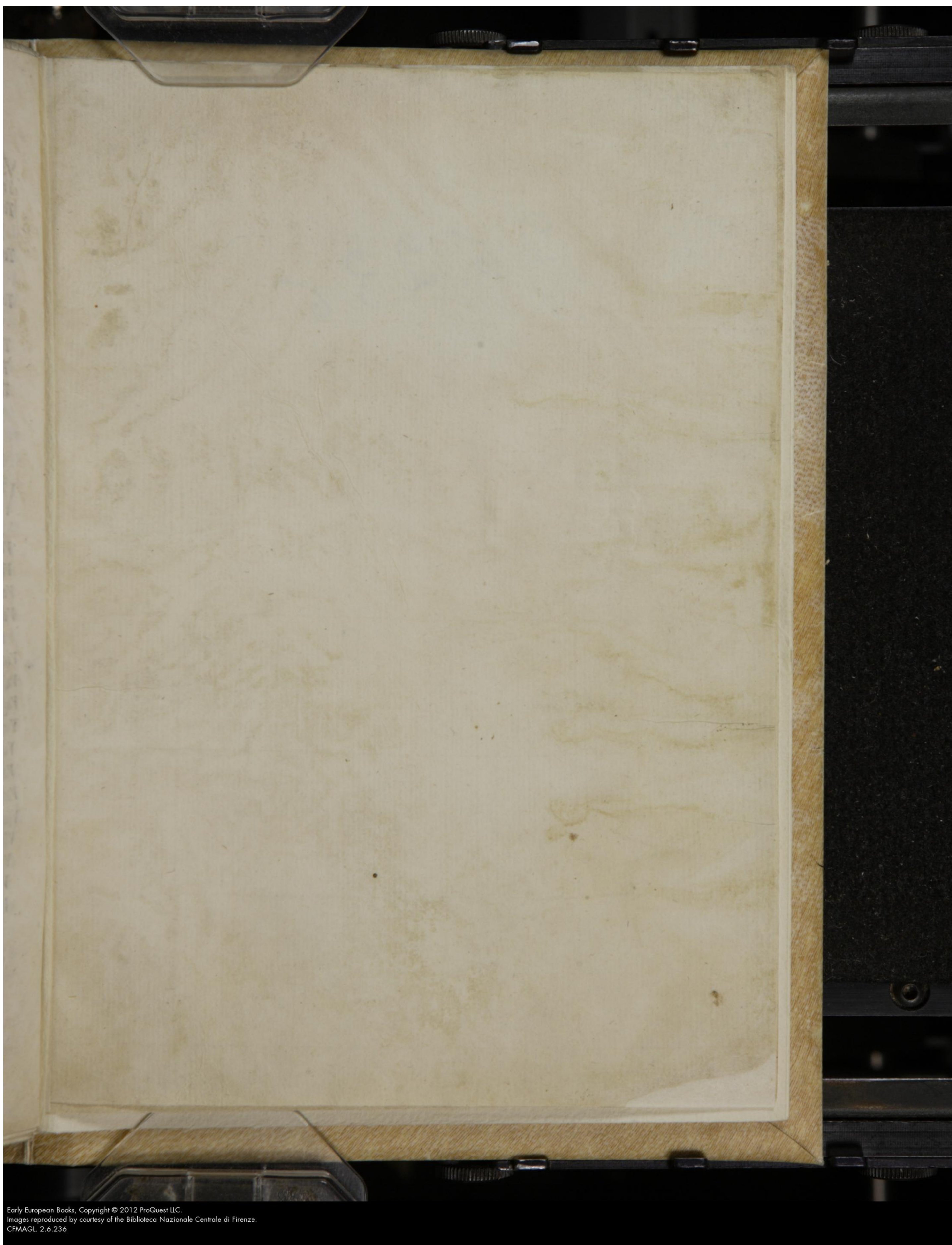
Sabba-

298

S

V

FINIS.

005267159

